

UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012

14:09

TORBEN FRIDBERG
LARS SKOV HENRIKSEN (RED.)

14:09

UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012

TORBEN FRIDBERG & LARS SKOV HENRIKSEN (RED.)

KØBENHAVN 2014

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012

Afdelingsleder: Kræn Blume Jensen

Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelse

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7119-237-7

e-ISBN: 978-87-7119- 238-4

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Colourbox

Oplag: 300

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2014 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Hertuf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	BAGGRUND OG INTRODUKTION	15
	Stor interesse for det frivillige arbejde	15
	Ændrede rammer	17
	Den nye undersøgelse	18
2	DESIGN, METODE OG DATA	23
	Metode og data	23
	Repræsentativitet	25
3	UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012	29

	Hvad er frivilligt arbejde?	29
	Omfang af befolkningens frivillige arbejde	33
	Andre undersøgelser af omfanget af frivilligt arbejde	36
	Frivilligt arbejde på forskellige områder	37
	Tid anvendt på frivilligt arbejde	43
	Konklusion	45
4	HVEM ER DE FRIVILLIGE?	47
	Frivillige inden for det seneste år	47
	De ikke-frivillige	61
	Konklusion	66
5	IKKE-KONVENTIONELLE FORMER FOR FRIVILLIGT ENGAGEMENT	69
	Ændringer i sammenhængen mellem medlemskab og frivilligt arbejde	70
	Frivilligt arbejde i regi af foreninger, offentlige institutioner og private virksomheder	80
	Tidsafgrænset frivilligt arbejde	88
	Virtuelt frivilligt arbejde	93
	Konklusion	98
6	ANLEDNINGER, SOCIALE NETVÆRK OG BEGRUNDELSER FOR FRIVILLIGT ARBEJDE	105
	Aktuelle anledninger	106
	Sociale netværk og relationer til andre	114
	Begrundelser for frivilligt arbejde	118
	Konklusion	127
7	ALDER, KOHORTE OG LIVSFASE I FRIVILLIGT ARBEJDE	131

	Analysefokus	132
	Udviklingen i panelet fra 2004 til 2012	135
	Børn	139
	Køn	141
	Geografi	142
	Uddannelse	144
	Beskæftigelse og indkomst	146
	Værdier og traditioner	147
	Mekanismerne bag frivilligt arbejde: kohorte, alder eller livsbane?	149
	Konklusion	157
8	IKKE-VESTLIGE INDVANDRERES FRIVILLIGE ARBEJDE	161
	Ikke-vestlige indvandreres deltagelse i frivilligt arbejde	162
	Hvem er de frivillige ikke-vestlige indvandrere?	165
	Ikke-vestlige indvandrere støtter op om den danske medlemsmodel	169
	Socialt netværk	171
	Anledninger til at arbejde frivilligt	172
	Grunde til ikke at arbejde frivilligt	174
	Indvandrerspecifikke faktorer	175
	En regressionsanalyse af frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere	176
	Konklusion	180
9	UDDANNELSE OG KVALIFICERING I DET FRIVILLIGE ARBEJDE	183
	Formaliseringen af det frivillige arbejde	188
	Uddannelse og anden form for kvalificering	197
	Hvilke erfaringer og kvalifikationer har især betydning for de frivillige?	207
	Har deltagelse i kurser mv. betydning for den frivilliges lyst til at fortsætte?	214
	Konklusion	218

10	UFORMEL FRIVILLIGHED	225
	Indledning	225
	Omfanget af uformel frivillighed i Danmark 2012 – sammenlignet med 2004	227
	Forholdet mellem formel og uformel frivillighed i befolkningen som helhed	229
	Hvem er de uformelt frivillige, og hvem går hjælpen til i 2012?	231
	Sandsynligheden for at udføre uformelt frivilligt arbejde	236
	Konklusion	246
11	PENGEGAVER	249
	Indledning	249
	Donationer blandt frivillige	255
	Regressionsanalyse af sandsynligheden for at donere	256
	Beløbets størrelse	258
	Holdning til pengegaver	260
	Konklusion	264
12	STABILITET OG DYNAMIK – PERSPEKTIVER OG SKANDINAVISK UDSYN	267
	Indledning	267
	Stabilitet	267
	Dynamik	271
	Tid og statusdifferentiering	274
	Ændret velfærdsmiks?	279
	LITTERATUR	281
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2013	287

FORORD

Denne rapport redegør for resultaterne fra en undersøgelse af udviklingen i danskernes frivillige arbejde fra 2004 til 2012. Undersøgelsen bygger på en repræsentativ survey af den danske befolkning i alderen 16-85 år gennemført i slutningen af 2012 med anvendelse af en metode, som helt overvejende er identisk med en tilsvarende befolkningsundersøgelse gennemført i 2004.

Undersøgelsen har været ledet af professor Lars Skov Henriksen, Aalborg Universitet, og seniorforsker Torben Fridberg, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, i et tæt samarbejde med professor Bjarne Ibsen, Syddansk Universitet, professor Thomas P. Boje, Roskilde Universitet samt post.doc. Morten Frederiksen, Aalborg Universitet. Adjunkt Rasmus Juul Møberg, Aalborg Universitet, stud.scient.soc. Hans-Peter Qvist, Aalborg Universitet, samt stud.scient.soc. Frederik Rom Taxhjem, Københavns Universitet, har bidraget selvstændigt til rapporten. De to sidstnævnte har desuden bistået med tabelkørsler og analyser af datamaterialets repræsentativitet. Udviklingen af spørgeskema og tolkning af resultater har profiteret af et frugtbart samarbejde med professor Lars Svedberg, lektor Johan von Essen og docent Magnus Jegermalm ved Afdelingen for Civilsamhølsstudier, Ersta Sköndal University College, Stockholm, samt forsker II Dag Wollebæk, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo. Konsulent Mette Hjære, Center for frivilligt socialt ar-

bejde og ph.d.-studerende Erik Petrovski, Roskilde Universitet har fulgt arbejdet tæt og bidraget med værdifulde kommentarer.

Vi retter en speciel tak til lektor Lars Torpe, Aalborg Universitet, der har fungeret som referee på rapporten.

Det samlede forskningsprojekt har været støttet af en bevilling fra Socialministeriets pulje til forskning i civilsamfund og frivillighed og selve dataindsamlingen af en bevilling fra Det Obelske Familiefond.

København, maj 2014

AGI CSONKA

RESUMÉ

Frivilligt arbejde bliver ved med at påkalde sig samfundsmæssig interesse, og der er bred enighed om, at befolkningens engagement i foreninger og organisationer er en forudsætning for et levende civilsamfund. I de senere år har der været udtrykt politiske ønsker og målsætninger om, at større dele af befolkningen skulle engageres i frivilligt arbejde, og alle regeringer har siden begyndelsen af 2000'erne betonet værdien af frivilligt arbejde i regeringsgrundlag og forskellige politiske initiativer. Sådanne initiativer er udtryk for, at de politiske forventninger til de frivillige organisationer og de frivilliges rolle i store dele af samfundslivet øges.

Spørgsmålet er, om dette har resulteret i en større andel af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde, og om det har ændret på fordelingen af de samfundsområder, som de frivillige er aktive på?

Hovedformålet med denne undersøgelse er at belyse udviklingen i den danske befolknings frivillige engagement i perioden 2004 til 2012. Undersøgelsen er derfor designet som et followup-studie af den undersøgelse, der blev gennemført i 2004. Denne nye undersøgelse er imidlertid udvidet på to punkter. For det første omfatter den en særskilt undersøgelse af ikke-vestlige indvandreres frivillige arbejde. For det andet omfatter undersøgelsen et panelstudie, hvor personer, der deltog i 2004, også er blevet kontaktet i 2012 med henblik på også at deltage i den nye undersøgelse.

RESULTATER

Undersøgelsen viser, at ca. en tredjedel af befolkningen i alderen 16 år og derover udfører frivilligt arbejde indenfor mindst ét af de 14 områder, som der bliver spurgt om i undersøgelsen. I 2012 svarede i alt 38 pct. bekræftende på, at de arbejder frivilligt. 35 pct. har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, og 25 pct. har gjort det inden for den seneste måned. Disse andele er helt de samme, som viste sig i undersøgelsen fra 2004. Denne undersøgelse viser således, at når man spørger på nøjagtigt samme måde som i frivillighedsundersøgelsen i 2004, så synes der ikke at være tale om hverken en vækst eller et fald i andelene af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde.

Udover spørgsmål til deltagelse i frivillige aktiviteter inden for de 14 områder, blev respondenterne i 2012-undersøgelsen også spurgt om, de inden for det seneste år havde udført frivilligt arbejde, som har været tidsafgrænset som fx hjulpet med at afvikle et sportsarrangement eller en festival, samlet penge ind en dag til en bestemt organisation, hjulpet med at samle affald ind eller lign. 20 pct. af befolkningen har oplyst, at de har deltaget i tidsafgrænset frivilligt arbejde. Heraf har nogle ikke opgivet dette frivillige arbejde i de tidligere spørgsmål om frivilligt arbejde på de forskellige områder. Samlet bliver det således til, at i alt 43 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover har udført enten frivilligt arbejde inden for mindst ét af de 14 områder og/eller har udført tidsafgrænset frivilligt arbejde inden for det seneste år. Endelig viser undersøgelsen, at frivilligt arbejde, der er udelukkende baseret på aktiviteter på internettet kun har et beskedent omfang.

Under den overordnede stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde er der imidlertid en del dynamik og en del tendenser til ændringer i sammensætningen af de frivillige. Panelundersøgelsen viser således, at der er en betydelig bevægelse ind og ud af gruppen af frivillige fra 2004 til 2012. Med hensyn til sammensætningen af de frivillige viser undersøgelsen, at andelen af frivillige er blevet lidt mindre i de yngre aldersgrupper. Det gælder op til gruppen af 36-40-årige. Til gengæld er andelen af frivillige blevet lidt større i de ældste aldersgrupper fra de 70-årige og derover. I de mellemste aldersgrupper er der kun tale om mindre ændringer. Traditionelt har flere mænd end kvinder været frivillige. Der er imidlertid en tendens til, at forskellen mellem de to køns deltagelse i frivilligt arbejde bliver mindre og måske er på vej til at vende. Der er endvidere en tendens til, at sammenhængen mellem uddannelse og frivil-

ligt arbejde er blevet lidt større i 2012, end den var 2004. Frivillighedsundersøgelsen fra 2004 viste, at andelen af frivillige var størst i landdistrikter og bymæssige bebyggelser og mindst i hovedstaden. I 2012 finder man derimod den største andel af frivillige i hovedstaden med forstæder og de mindste andele i de mindre provinsbyer og i bymæssige bebyggelser.

De frivillige har i gennemsnit anvendt 16 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde. Der er imidlertid en meget stor spredning på, hvor megen tid der anvendes på frivilligt arbejde, ligesom der er en del forskelle mellem områderne på, hvor megen tid der bliver anvendt på frivilligt arbejde. I 2004 havde de frivillige i gennemsnit anvendt 17 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde.

Der er en klar tendens til, at man finder det mindste gennemsnitlige tidsforbrug på frivilligt arbejde i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er engageret i frivilligt arbejde. De største andele af frivillige findes typisk i grupper af befolkningen, som i øvrigt har fuldtidsarbejde og hjemmeboende børn, hvilket tilsyneladende får betydning for, hvor megen tid der kan sættes af til den frivillige indsats. Tendensen til, at de frivilliges gennemsnitlige tidsforbrug er mindst i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er blevet inddraget i frivilligt arbejde, synes endvidere at være blevet mere markant i 2012, end den var i 2004.

Frivillighedsundersøgelsen viser samlet, at der i befolkningen meget bredt er en villighed til at yde en frivillig indsats, hvis man oplever, at der er brug for det. 21 pct. af den voksne befolkning oplyser, at de ikke er frivillige på undersøgelsestidspunktet, men at de tidligere har udført frivilligt arbejde. Samlet er det således to tredjedele af befolkningen, der enten deltager eller tidligere har deltaget i frivilligt arbejde. Tilbage bliver, at 33 pct. af befolkningen aldrig har været frivillige. Denne andel svarer til andelen i 2004, hvor man fandt, at 34 pct. af den voksne befolkning aldrig havde været frivillige. Af de 33 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har deltaget i frivilligt arbejde, giver de 13 pct. imidlertid udtryk for, at de gerne ville deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det. Det er således kun ca. 20 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har udført frivilligt arbejde og heller ikke kunne tænke sig at gøre det.

Med hensyn til organiseringen af det frivillige arbejde, så viser undersøgelsen, at den klassiske medlemsmodel, hvor langt det meste af det frivillige arbejde udføres af frivillige, som samtidig er medlemmer af

den organisation, de arbejder frivilligt for, er under forandring. Det er et markant resultat, at den samlede medlemsfrivillighed er dalet fra 79 pct. i 2004 til 70 pct. i 2012. De frivillige har i 2012 en løsere tilknytning til foreningerne end i 2004, og de ser ud til i større omfang at være orienteret mod egne eller børns aktiviteter frem for foreningen. Men det skal understreges, at foreningerne stadig er klart det dominerende regi for det frivillige arbejde.

Vedrørende de organisatoriske rammer for det frivillige arbejde viser undersøgelsen for det første, at det frivillige arbejde fortsat er karakteriseret ved en lav ”formaliseringsgrad”, bl.a. om de frivillige har en skriftlig aftale om de opgaver, de udfører, og om en form for uddannelse eller introduktion er et krav for at kunne arbejde frivilligt det pågældende sted. Efter område er formaliseringsgraden størst inden for sundhed og det sociale område samt inden for politik og fagligt arbejde, og efter organisationsform er formaliseringen størst inden for den offentlige sektor og dernæst de selvejende institutioner. For det andet viser undersøgelsen, at mange frivillige deltager i forskellige former for kurser, møder mv. for at kvalificere sig til det frivillige arbejde. 14 pct. af de frivillige har gjort det inden for det sidste år. Det er i højere grad frivillige, der udfører ”aktivitetsarbejde” end frivillige, der udfører ”organisationsarbejde”, der deltager i kurser mv. Men det fremgår for det tredje også, at de frivillige tillægger erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde og formelle uddannelse større betydning for udførelsen af deres aktuelle frivillige arbejde. Frivillige, der udfører organisationsarbejde tillægger kvalifikationerne fra arbejde og uddannelse større betydning end frivillige, der udfører aktivitetsarbejde, mens frivillige, der kun arbejder frivilligt i det offentlige tillægger erfaringer fra erhvervsarbejde mindre betydning end frivillige i foreninger gør.

Den særlige delundersøgelse af ikke-vestlige indvandrere viser, at 21 pct. blandt ikke-vestlige indvandrere har deltaget i frivilligt arbejde indenfor det seneste år, sammenlignet med 35 pct. blandt den øvrige befolkning. Undersøgelsen bekræfter således tidligere undersøgelser, der viser, at ikke-vestlige indvandrere deltager med en signifikant lavere rate end den øvrige befolkning.

Mønstrene i den frivillige deltagelse blandt ikke-vestlige indvandrere ligner på mange måder de mønstre, der tegner sig i den øvrige befolkning. Det er dem, der har lange uddannelser, et godt helbred og et stort socialt netværk, der er mest aktive.

Undersøgelsen omfatter endvidere en kortlægning af den uformelle praktiske hjælp og økonomiske støtte som bliver ydet til familie, venner, naboer eller andre uden for egen husstand. Op mod halvdelen af befolkningen yder regelmæssigt praktisk hjælp til forældre eller børn og børnebørn eller andre uden for husstanden. Omfanget er lidt mindre for ikke-vestlige indvandrere end for befolkningen som helhed. Den uformelle frivillighed er mest udbredt i aldersgruppen 50-65 år. 18 pct. af befolkningen yder regelmæssigt en økonomisk støtte til især børn og børnebørn. Her er omfanget lidt større blandt ikke-vestlige indvandrere og støtten ydes i højere grad til forældre og andre slægtninge.

Endelig viser undersøgelsen, at en meget stor andel af befolkningen, 71 pct., har givet donationer til en forening, organisation eller fond inden for det seneste år. Det er især områderne for sundhed og internationale aktiviteter, at store andele af befolkningen har doneret til. Denne andel har siden 2004 fastholdt et stabilt, let positivt stigende niveau.

PERSPEKTIVER

Den overordnede stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde kan umiddelbart forekomme overraskende i betragtning af den store interesse, der har været i den offentlige debat om mulighederne for at mobilisere frivillige til at indgå i løsningen af samfundsmæssige opgaver på forskellige områder. Stabiliteten er ligeledes påfaldende i betragtning af, at perioden i øvrigt har været præget af omfattende ændringer på andre samfundsområder i form af bl.a. en finanskrise med konsekvenser for mange på arbejdsmarkedet og i form af en kommunalreform med konsekvenser for de frivillige foreningers og organisationers relationer til kommunerne. Under den overordnede stabilitet er der imidlertid en betydelig dynamik i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde, som paradoksalt nok kan være med til at forklare den overordnede træghed.

Den typiske vej ind i frivilligt arbejde er tilsyneladende, at man er i en sammenhæng eller situation, hvor der er anledning til at påtage sig en frivillig opgave, eller at man bliver opfordret til at påtage sig denne opgave. Hovedparten af de frivillige trækkes således ind i frivilligt arbejde gennem de foreninger og organisationer, de er medlemmer af, eller som de i kraft af deres roller og positioner i samfundet kommer i kontakt med. Det gælder både frivillige foreninger og offentlige institutioner som eksempelvis skoler og daginstitutioner. Det kan også forklare den store

stabilitet, vi finder i fordelingen af de frivillige mellem samfundsområder. Så længe den frivillige indsats hovedsageligt har foreninger og organisationer som omdrejningspunkt for rekruttering er det derfor sandsynligt, at stabiliteten vil være betydelig.

Undersøgelsen peger således på, at offentlige politikker og initiativer, der via kampagner forsøger at få flere til at søge mod det frivillige arbejde, kan undervurdere, i hvor høj grad organisationskonteksten strukturerer rekrutteringen. Folk træffer ikke beslutninger om at arbejde frivilligt i et tomrum. I stedet for generelle kampagner kan det måske være vigtigere at overveje, hvilke rammevilkår, lovgivning og økonomiske støtteformer, der gør det nemmere for foreningerne eller organisationerne at rekruttere og fastholde frivillige.

GRUNDLAG

Denne frivillighedsundersøgelse baserer sig, ligesom undersøgelsen i 2004, på data indhentet gennem en telefoninterviewundersøgelse med besøgsopfølgning til respondenter, som ikke kunne træffes pr telefon. Dataindsamlingen fandt sted i efteråret 2012.

Stikprøven består for det første af de respondenter, som deltog i 2004-undersøgelsen, der ikke i mellemtiden var blevet 86 år. Der er dernæst udtrukket et tilfældigt udsnit af de nye årgange, som indgår i populationen. Endvidere er der fyldt op ved tilfældig udtrækning i de øvrige årgange, så stikprøven samlet udgør et tilfældigt udsnit af befolkningen i alderen 16-85 år.

Udover denne hovedstikprøve omfatter undersøgelsen en særlig stikprøve, som består af indvandrere fra ikke-vestlige lande i alderen 16-85 år, der har opholdt sig mindst fem år i Danmark. Ved indvandrere forstås personer, der er født i udlandet af forældre, der ikke er danske statsborgere eller ikke er født i Danmark.

BAGGRUND OG INTRODUKTION

LARS SKOV HENRIKSEN

Hovedformålet med denne rapport er at belyse udviklingen i den danske befolknings frivillige engagement i perioden fra 2004 til 2012. Rapporten er den første samlede dokumentation fra et forskningsprojekt, der blev igangsat i foråret 2012, og hvortil der blev indsamlet data hen over efteråret 2012.

STOR INTERESSE FOR DET FRIVILLIGE ARBEJDE

Frivilligt arbejde bliver ved med at påkalde sig samfundsmæssig interesse, og der er bred enighed om, at befolkningens engagement i foreninger og organisationer er en forudsætning for et levende civilsamfund. Frivilligt arbejde udføres på alle af samfundets delområder, eksempelvis idræt, kultur, miljø, politik, fagbevægelse, uddannelse og humanitære indsatser, og det er vigtigt af flere grunde. For det første bidrager frivilligt arbejde i foreninger og organisationer til at producere kollektive goder, som kommer samfundet og samfundsmedlemmerne til gode. Det er ikke mindst i kraft af frivilligt arbejde, at idrætsforeninger, beboerhuse, jagtforeninger, væresteder osv. kan fungere. For det andet er det igennem det frivillige arbejde i foreninger og organisationer, at samfundets medlemmer kan organisere og varetage kollektive interesser. Det gælder både

i forhold til særlige gruppers vilkår, fx ældre, arbejdsløse, syge eller handicappede, og i forhold til mere almene sager som miljø, sundhed, kunst, menneskerettigheder og international solidaritet. For det tredje er frivilligt arbejde udtryk for en umiddelbar solidaritet og ansvarlighed, hvor den enkelte påtager sig en opgave eller samfundsansvar uden at få en direkte belønning for det.

Frivilligt arbejde og den aktive deltagelse i den frivillige sektors foreninger og organisationer er en central del af de skandinaviske landes historie og politiske kultur. I de klassiske folkebevægelser som arbejder- og bondebevægelse, der var med til at forme det moderne danske samfund, spillede foreningerne en central rolle som udgangspunkt for organisering af klassebaserede kollektive interesser. Selvom de store folkebevægelser og tilhørende organisationer ikke længere har det samme tag i befolkningen, så spiller foreningerne stadig en afgørende rolle som interesseorganisationer og som omdrejningspunkter for aktiviteter og lokal integration.

Interessen for det frivillige arbejde og de værdier og potentialer, der ligger i befolkningens ulønnede indsats og foreningernes arbejde, er ikke blevet mindre, siden de første politiske initiativer i begyndelsen af 1980'erne blev omsat til tværgående organisationer som Kontaktudvalget til det frivillige sociale arbejde (1983) og siden Center for frivilligt socialt arbejde (1990). I de senere år har der været udtrykt politiske ønsker og målsætninger om, at større dele af befolkningen skal engageres i frivilligt arbejde, og alle regeringer har siden begyndelsen af 2000'erne betonet værdien af frivilligt arbejde i regeringsgrundlag og forskellige politiske initiativer. Således formulerede den daværende VK-regering i 2010 en "National civilsamfundsstrategi", der var regeringens samlede bud på, hvordan man kunne styrke det civile samfunds inddragelse i den sociale indsats. Og i 2013 blev "Charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige" genforhandlet mellem fem ministre for den daværende S-R-SF-regering (social- og integrationsministeren, kulturministeren, ministeren for sundhed og forebyggelse, miljøministeren og økonomi- og indenrigsministeren) og formændene for en række landsdækkende frivillige organisationer samt Kommunernes Landsforening og Danske Regioner. Sådanne initiativer er udtryk for, at de politiske forventninger til de frivillige organisationer og de frivilliges rolle i store dele af samfundslivet øges. Spørgsmålet er: Har dette resulteret i en større andel af befolkning-

gen, der udfører frivilligt arbejde, og har det ændret på fordelingen af de samfundsområder, som de frivillige er aktive på?

ÆNDRERE RAMMER

Samtidig sker der ændringer i de organisationsformer og rammer, det frivillige arbejde finder sted i. Det offentlige, især kommuner og velfærdsinstitutioner, er blevet mere aktive i forhold til selv at igangsætte og koordinere frivillige indsatser. Også internettet er blevet en integreret del af borgernes liv, og stadig flere aktiviteter organiseres og udspringer fra digitale platforme eller har indbyggede virtuelle komponenter. Endelig er partnerskaber mellem private, frivillige og offentlige aktører blevet mere udbredte, og en del virksomheder engagerer sig i samfundsspørgsmål, hvor deres ansatte fx bidrager til frivillige lektiecafeer, mentorordninger, gældsrådgivninger mv. "Samskabelse" er blevet introduceret som en betegnelse for sådanne initiativer, og blandt andet Kommunernes Landsforening har i 2014 lanceret en ny hjemmeside under den "Fremtidens velfærdsalliance" (www.kl.dk), hvor der er samlet en lang række eksempler til inspiration for et udvidet samarbejde mellem det offentlige, erhvervslivet og den frivillige sektor. Spørgsmålet er: Har dette i større omfang løst de frivillige fra foreningerne, og har det flyttet frivillige ressourcer fra den klassiske foreningsarena over i den offentlige sektor og virksomhederne?

Rammerne for det frivillige arbejde i foreningerne ændrer sig også i disse år. De frivillige organisationer har fået mere fokus på, hvordan de rekrutterer, motiverer, fastholder og udvikler de frivillige, blandt andet igennem kurser, evaluering, uddannelse og inspirationsforløb. Det afspejler øgede krav til de frivilliges kvalifikationer og kompetencer, men også at foreningerne forsøger at udvikle rammerne for den frivillige indsats, der kan gøre dem mere attraktive og tilgængelige for borgerne. Vi ved imidlertid ikke meget om, hvilken betydning de frivillige tillægger de organisatoriske rammer, og om fx ledelse og muligheder for kurser har indflydelse på de frivilliges overvejelser om at stoppe eller fortsætte med at udføre frivilligt arbejde.

Endelig kan man sige, at diskussioner om ændringer i den frivillige arbejdsstyrke har præget den seneste 10-års-periode. På den ene side har flere undersøgelser peget på, at der er sket en vækst i den andel af

befolkningen, der laver frivilligt arbejde. På den anden side er der, blandt andet med udgangspunkt i forskning fra de skandinaviske nabolande, blevet sat spørgsmålstegn ved, om de frivilliges engagement er blevet mere flygtigt og nytteorienteret og mindre tidsintensivt og loyalt over for deres organisationer.

Samlet set giver dette grund til at forvente, at der sker omfattende ændringer på flere niveauer samtidig. Det gælder både den kontekst, der omgiver den frivillige sektor, de foreninger og organisationer, hvor hovedparten af den frivillige indsats finder sted og den frivillige arbejdsstyrke.

Oveni dette har den periode, som vores undersøgelse omfatter, været karakteriseret ved betydningsfulde samfundsmæssige forandringer. For det første blev Danmark ramt af en alvorlig økonomisk krise i 2008, som førte til større ledighed, øget usikkerhed i befolkningen og betydelige stramminger i den offentlige økonomi, ikke mindst i kommunerne, som er ansvarlige for hovedparten af den offentlige service. Vi ved fra internationale undersøgelser, at der er en positiv sammenhæng mellem sandsynligheden for frivilligt arbejde og integration på arbejdsmarkedet. Det er derfor et centralt spørgsmål, om den økonomiske krise og den medfølgende marginalisering af dele af befolkningen har ført til større sociale skævheder i forhold til hvem, der arbejder frivilligt.

For det andet blev kommunalreformen, der er blevet karakteriseret som en af de største og mest gennemgribende reformer af den offentlige sektor i nyere tid, implementeret i 2007. Reformen ændrede på kommunernes størrelse, nedlagde amterne og introducerede en omfattende opgavereform, der blandt andet overførte nye opgaver vedrørende forebyggelse, sundhedsfremme og miljø til kommunerne. Det er muligt, at denne reform har haft betydning for forholdet mellem foreningerne og det offentlige (se Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013), og at dette kan have indflydelse på det frivillige engagement også.

DEN NYE UNDERSØGELSE

Der er således en række gode og påtrængende grunde til nærmere at undersøge udviklingen i det frivillige arbejdes omfang og karakter. Med udgangspunkt i en landsdækkende repræsentativ spørgeskemaundersøgelse forsøger denne rapport at give et overblik over de væsentligste æn-

dringer i det frivillige engagement fra 2004 til 2012. Samtidig forsøger vi at diskutere resultaterne i lyset af nogle af de samfundsændringer, der har fundet sted i denne periode. Det skal dog understreges, at otte år er en relativt kort tidsperiode, og at eventuelle forandringer derfor næppe vil kunne aflæses som markante brud, men nok snarere som begyndende tegn på, at det frivillige arbejde eventuelt tager en anden drejning.

Undersøgelsen har været designet som et followup-studie af den befolkningsundersøgelse, der blev gennemført i 2004, og som var den første omfattende dokumentation af danskernes frivillige engagement (Koch-Nielsen m.fl., 2005). Undersøgelsen blev dengang gennemført i regi af det internationale ”Johns Hopkins University Comparative Non-profit Sector Project” med de definitioner af frivilligt arbejde og klassifikationer af organisationsområder, der var gældende for dette projekt. I nærværende undersøgelse følger vi i meget stort omfang de afgrænsninger og valg, der dengang blev truffet. Det gør vi dels for at sikre en så høj grad af sammenlignelighed mellem de to undersøgelser som muligt, dels for at sikre, at de danske data er sammenlignelige med undersøgelser fra andre lande, der også er baseret på samme koncept.

Spørgeskema og indsamlingsmetode for de to undersøgelser er således i meget vid udstrækning identiske. Spørgeskemaet er blevet suppleret med en række spørgsmål, blandt andet om tidsafgrænset frivilligt arbejde og frivillige indsatser på nettet, men de grundlæggende spørgsmål og skemaets opbygning er den samme. De to spørgeskemaer fra henholdsvis 2004 og 2012 kan findes på forskningsprojektets hjemmeside: www.cifri.dk.

I forhold til de data, der blev indsamlet i 2004, er undersøgelsen i 2012 udvidet på to punkter. For det første er der foretaget en særskilt undersøgelse af ikke-vestlige indvandreres frivillige arbejde. Det skyldes et ønske om mere grundigt at kunne belyse det frivillige engagement hos denne del af befolkningen, hvilket ofte er vanskeligt i almindelige stikprøveundersøgelser på grund af relativt lavere svarprocenter hos denne gruppe. For det andet er undersøgelsen af den almindelige voksne befolkning i 2012 designet som et panelstudie. Det vil sige, at de svarpersoner, der deltog i 2004, også er blevet kontaktet i 2012 med henblik på at besvare spørgeskemaet. Der, hvor det ikke har været muligt at opnå svar fra disse, er undersøgelsen blevet suppleret med nye personer, sådan at det nye datasæt for 2012 afspejler befolkningen. Dette valg er truffet for at opprioritere muligheden for at studere ændringer og dynamik på

individniveau. Datakvalitet og repræsentativitet, samt de fordele og ulemper, der knytter sig til dette design, diskuteres nærmere i kapitel 2. Datasættet fra undersøgelsen vil i øvrigt senere blive gjort tilgængeligt via Dansk Data Arkiv, og vi vil gerne opfordre andre forskere samt studerende til at fortsætte udforskningen af det frivillige engagement.

Som i 2004 koncentrerer undersøgelsen sig om tre grundlæggende former for frivilligt engagement. Før det første det formelle frivillige arbejde, der ofte finder sted i frivillige foreninger og andre organiserede sammenhænge, hvor den frivillige kontinuerligt over tid yder en ulønnet indsats. For det andet den mere uformelle hjælp eller støtte af enten praktisk eller økonomisk karakter til personer uden for respondentens egen husholdning, fx naboer, venner og slægtninge. Og endelig for det tredje donationer, dvs. økonomiske bidrag til foreninger, organisationer og velgørende formål, som ikke er kontingenter.

Rapporten er afgrænset til at undersøge disse former for frivilligt engagement på individniveau. Vi kan ikke ud fra rapportens data knytte oplysninger om den enkelte frivillige til de organisationer og foreninger, som den enkelte frivillige er aktiv i. Imidlertid er forskningsprojektet en del af ”Netværk for forskning i civilsamfund og frivillighed”, hvor andre forskningsprojekter om blandt andet organisationsændringer og den frivillige sektors samfundsøkonomiske betydning også indgår. Hvor det er muligt, vil vi derfor forsøge at sammenholde udviklingen blandt de frivillige organisationer med udviklingen blandt de frivillige. Disse projekter og tilhørende publikationer kan ses på www.cifri.dk.

Rapporten består af følgende kapitler med ansvarlige forfattere nævnt i parentes:

1. Baggrund og introduktion (Lars Skov Henriksen).
2. Design, metode og data (Torben Fridberg).
3. Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012 (Torben Fridberg). I dette kapitel belyses udviklingen fra 2004 til 2012 med hensyn til, hvor stor en andel af befolkningen der udfører frivilligt arbejde, hvor mange timer der bruges på det, hvilke områder det finder sted på, samt hvilke opgaver de frivillige varetager. Herunder belyses også omfanget af tidsafgrænsede frivillige indsatser samt frivilligt arbejde på nettet.
4. Hvem er de frivillige? (Torben Fridberg). I kapitlet belyses ændringer fra 2004 til 2012 med hensyn til de frivilliges sociodemografiske

og socioøkonomiske karakteristika, dvs. køns- og aldersfordelinger blandt de frivillige samt forskelle relateret til uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet og urbanisering. Frivilligt arbejdes sammenhæng med familietype, herunder betydning af børn, belyses også nærmere.

5. Ikke-konventionelle former for frivilligt engagement (Lars Skov Henriksen). I dette kapitel belyses ændringer i sammenhængen mellem foreningsmedlemskab og frivilligt arbejde, og hvem det er i befolkningen, der arbejder frivilligt som medlem og som ikke-medlem. I samme kapitel undersøges endvidere, i hvilket regi det frivillige arbejde finder sted, og om der er sket forskydninger mellem privat, offentligt og frivilligt regi fra 2004 til 2012. Endelig belyses det nærmere, hvem i befolkningen der fortrinsvis udfører det tidsafgrænsede frivillige arbejde samt frivillige indsatser på nettet.
6. Anledninger, sociale netværk og begrundelser for frivilligt arbejde (Lars Skov Henriksen). Kapitlet ser nærmere på de frivilliges anledninger til at komme i gang med frivilligt arbejde og i sammenhæng hermed betydningen af sociale netværk. De forhold, som frivillige lægger vægt på, når de skal begrunde, hvorfor frivilligt arbejde er vigtigt for dem, undersøges også nærmere.
7. Alder, kohorte og livsfase i frivilligt arbejde (Morten Frederiksen og Rasmus Juul Møberg). Med udgangspunkt i paneldata diskuterer dette kapitel, hvilke faktorer på individniveau der har betydning for stabilitet eller forandring i den frivillige indsats. Kapitlet vurderer især betydningen af livsfaseforklaringer over for generationsforklaringer.
8. Ikke-vestlige indvandreres frivillige arbejde (Hans-Peter Qvist). Kapitlet analyserer ikke-vestlige indvandreres frivillige engagement og sammenligner dets omfang, fordeling på samfundsområder og karakter med den øvrige befolkning. Betydningen af køn, alder, uddannelse, helbred, netværk, tilknytning til arbejdsmarkedet samt sprogvanskeligheder og opholdstid i Danmark analyseres også nærmere.
9. Uddannelse og kvalificering i det frivillige arbejde (Bjarne Ibsen). Dette kapitel analyserer betydningen af de organisatoriske rammer for det frivillige arbejde samt de krav, der stilles til frivillige. Desuden belyses de frivilliges muligheder for kurser samt andre måder at tilegne sig kvalifikationer på. Endelig vurderes det, hvilken be-

tydning disse rammevilkår har for de frivilliges lyst til at fortsætte som frivillig.

10. Uformel frivillighed (Thomas P. Boje). I kapitlet undersøges ændringer i den uformelle del af det frivillige engagement fra 2004 til 2012. Ændringer i den praktiske samt økonomiske hjælp og støtte til personer uden for egen husholdning belyses for både befolkningen som helhed og for ikke-vestlige indvandrere.
11. Pengegaver (Frederik Rom Taxhjem). Kapitlet belyser ændringer fra 2004 til 2012, for så vidt angår omfang af pengegaver samt de samfundsområder, som fortrinsvis støttes. Endvidere analyseres størrelsen af pengegaver, samt hvem det er i befolkningen, som har størst sandsynlighed for at donere penge.
12. Stabilitet og dynamik – perspektiver og skandinavisk udsyn (Lars Skov Henriksen). Kapitlet perspektiverer undersøgelsens væsentligste resultater og sætter dem ind i en skandinavisk komparativ sammenhæng.

DESIGN, METODE OG DATA

TORBEN FRIDBERG

METODE OG DATA

Denne frivillighedsundersøgelse baserer sig ligesom undersøgelsen i 2004 på data indhentet gennem en telefoninterviewundersøgelse med besøgsopfølgning til respondenter, som ikke kunne træffes pr. telefon. Dataindsamlingen fandt sted i efteråret 2012.

Stikprøven består for det første af de respondenter, som deltog i 2004-undersøgelsen, der ikke i mellemtiden var blevet 86 år. Der er dernæst udtrukket et tilfældigt udsnit af de nye årgange, som indgår i populationen. Endvidere er der fyldt op ved tilfældig udtrækning i de øvrige årgange, så stikprøven samlet udgør et tilfældigt udsnit af befolkningen i alderen 16-85 år. Undersøgelsen omfatter således et panel af respondenter, som har deltaget i begge undersøgelser i henholdsvis 2004 og 2012. Herudover udgør 2012-undersøgelsen et samlet tværsnit af befolkningen i alderen 16-85 år i 2012. Som det fremgår af tabel 2.1, blev der i 2012 opnået helt eller delvist gennemførte interview med i alt 2.809 respondenter, heraf 1.981 respondenter, som også deltog i 2004-undersøgelsen, samt 828 nye deltagere fra den supplerende stikprøve. Den samlede svarprocent blev på 67. Besvarelsen er højere i panelet end i den supple-

rende udtrækning, idet der blev opnået interview med 71 pct. af paneldeltagerne mod 59 pct. i det supplerende udtræk.

TABEL 2.1

Respondenter i frivillighedsundersøgelsen 2012 fordelt efter besvarelse, særskilt for stikprøve. Procent.

	Panel	Supplering	Alle i hovedstikprøven	Indvandrere fra ikke-vestlige lande
Gennemført	70,9	59,2	67,0	42,6
Delvist gennemført	0,3	0,1	0,2	1,9
Nægter	19,6	24,8	21,3	24,2
Sygdom	1,3	1,1	1,2	2,7
Bortrejst/hospital	0,9	1,4	1,1	1,7
Ikke truffet	5,5	9,1	6,7	7,6
Flyttet til ukendt adresse	0,4	1,1	0,6	0,5
Handicap	0,6	0,7	0,6	0,5
Andet	0,6	2,4	1,2	18,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal i reel stikprøve	2.785	1.395	4.180	2.161
Antal helt eller delvist gennemførte	1.981	828	2.809	960

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Ud over denne hovedstikprøve omfatter undersøgelsen en særlig stikprøve, som består af indvandrere fra ikke-vestlige lande i alderen 16-85 år, der har opholdt sig mindst fem år i Danmark. Ved indvandrere forstås personer, der er født i udlandet af forældre, der ikke er danske statsborgere eller ikke er født i Danmark. De vestlige lande omfatter alle 27 EU-lande plus Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand. De ikke-vestlige lande omfatter alle andre lande. Det skal bemærkes, at undersøgelsen er gennemført ved telefoninterview med besøgsopfølgning hos respondenter, som ikke kunne træffes pr. telefon eller eventuelt foretrak at få besøg af en interviewer. Indvandrerundersøgelsen omfatter således indvandrere i alderen 16-85 år fra ikke-vestlige lande, der har opholdt sig mindst fem år i Danmark, og som kunne gennemføre et interview på dansk. Som det fremgår af tabel 2.1, blev der i indvandrerdelen opnået interview med 960 indvandrere, hvilket udgør en besvarelse på 43 pct. af de udtrukne i stikprøven. Erfaringsmæssigt er det vanskeligt at opnå høje svarprocenter i undersøgelser blandt indvandrere bl.a. på grund af sprogproblemer, hvilket også fremgår af denne undersøgelse. De 18 pct. af de udtrukne indvandrere, som i tabellen indgår under kate-

gorien ”Andet”, består således helt overvejende af manglende besvarelser på grund af sprogproblemer.

REPRÆSENTATIVITET

Som altid i stikprøveundersøgelser vil der være en vis skævhed med hensyn til besvarelse i forskellige grupper af befolkningen. Dette gør sig også gældende i denne undersøgelse, som det fremgår af tabel 2.2. Tabellen viser, at mens mænd udgør 50 pct. af befolkningen i alderen 16-85 år, så udgør mænd i undersøgelsen ca. 47 pct. Mænd er således lidt underrepræsenterede i undersøgelsen. Tilsvarende gælder det, at de yngste (16-19-årige) og de ældste (80-86-årige) er lidt underrepræsenterede i undersøgelsen, ligesom Region Hovedstaden er lidt underrepræsenteret. Sammenligningen mellem sammensætningen af undersøgelsens respondenter og befolkningens sammensætning er relativt ukompliceret, når det drejer sig om at sammenligne med hensyn til køn, alder og region. Disse oplysninger er entydige i begge fordelinger. Skævhederne med hensyn til køn, alder og region er relativt små, hvilket betyder, at når man vægter op for disse skævheder i undersøgelsen, så har det ingen effekt på undersøgelsens resultater vedrørende andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde.

Sandsynligvis er der tale om en vis social skævhed i undersøgelsen i forhold til befolkningens sammensætning. Erfaringsmæssigt er der bl.a. en sammenhæng mellem uddannelsesniveau og villighed til at medvirke i en spørgeskemaundersøgelse. Da der endvidere er en sammenhæng mellem deltagelse i frivilligt arbejde og uddannelsesniveau, kan man forvente, at også undersøgelsens emne vil bidrage til en skævhed i hvem, der ikke har ønsket at deltage. Det er imidlertid mere kompliceret at sammenligne respondenternes sammensætning med hensyn til højeste gennemførte uddannelse med sammensætningen i befolkningen.

I tabel 2.2 bliver fordelingen af respondenternes oplysninger om højeste gennemførte uddannelse sammenlignet med registeroplysninger om befolkningens højeste gennemførte uddannelse. Registeroplysningerne er imidlertid kun til rådighed for befolkningen i alderen 16-69 år. Yderligere siger erfaringen, at respondenter i spørgeskemaundersøgelser har en tendens til at oplyse et højere uddannelsesniveau end registeroplysningerne viser. Hertil kommer, at det ikke er helt ligetil for mange re-

spondenter at indplacere egen uddannelse i en af de nævnte kategorier for uddannelsesniveau. I tabellen er de 16-69-årige respondenters oplysninger om uddannelsesniveau sammenholdt med registeroplysningerne om befolkningens uddannelsesniveau. Tabellen peger på, at respondenter uden en erhvervsuddannelse samt respondenter med en erhvervsuddannelse er underrepræsenterede i undersøgelsen. De øvrige grupper med en kort, en mellemlang eller en lang videregående uddannelse er overrepræsenterede i undersøgelsen.

Tilsvarende viser en sammenligning med hensyn til arbejdsmarkedstilknytning, at undersøgelsen er underrepræsenteret blandt beskæftigede og overrepræsenteret blandt 15-64-årige uden for arbejdsstyrken.

For at få en idé om skævheden i stikprøven kan man foretage en vægtning af undersøgelsens respondenter i alderen 16-64 år, så fordelingen med hensyn til køn, alder, region, uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning svarer til fordelingen i befolkningen, således som den fremgår af tabellen. En sådan vægtning medfører, at andelen af frivillige inden for det seneste år udgør 32 pct. af de 16-64-årige respondenter mod 34 pct. i den uvægtede stikprøve. Det er især vægtningen med hensyn til den højeste gennemførte uddannelse, der har betydning. I rapporten har vi imidlertid valgt at anvende uvægtede tal, dels på grund af den manglende sammenlignelighed mellem registeroplysningerne og respondenternes egne oplysninger om den højeste gennemførte uddannelse, dels fordi en vægtning kun i lille udstrækning har betydning for undersøgelsens resultater.

Formålet med 2012-undersøgelsen er endvidere at sammenligne resultaterne med 2004-undersøgelsen, hvor man kan konstatere de samme skævheder, som her fremgår for 2012-undersøgelsens vedkommende. En vægtning baseret på registeroplysninger fra 2004 peger tilsvarende på, at 2004-undersøgelsen overvurderede omfanget af frivilligt arbejde med mellem 2 og 3 procentpoint.

Sandsynligheden taler således for, at frivillighedsundersøgelserne fra 2004 og 2012 overvurderer omfanget af frivillighed en smule, især fordi, der er en skævhed med hensyn til uddannelsesniveau. Forskellene mellem respondenternes egne oplysninger om uddannelse og registeroplysningerne om uddannelse peger i retning af, at overvurderingen er lidt mindre, end det fremgår af den her gennemførte øvelse med vægtning. Endvidere skal det nævnes, at overvurderingen er af samme karakter og omfang i begge undersøgelser fra henholdsvis 2004 og 2012, hvorfor

beskrivelsen af udviklingen i frivillighed ikke bliver påvirket af de påviste skævheder.

TABEL 2.2

Personer i befolkningen og personer i undersøgelsens stikprøve fordelt efter køn, alder, region, højeste gennemførte uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning. Antal, andel og procent.

	Population			Stikprøve			Z-test	P
	Frekvens	Andel	Procent	Frekvens	Andel	Procent		
Mænd	1.972.451	0,496	49,6	1.308	0,466	46,6	3,232	**
Kvinder	2.003.737	0,504	50,4	1.501	0,534	53,4		
Alle	3.976.188	1,000	100,0	2.809	1,000	100,0		
16-19-årige	257.833	0,065	6,5	154	0,055	5,5	2,333	*
20-29-årige	540.139	0,136	13,6	371	0,132	13,2	0,590	
30-39-årige	608.384	0,153	15,3	454	0,162	16,2	-1,241	
40-49-årige	725.771	0,183	18,3	536	0,191	19,1	-1,118	
50-59-årige	662.699	0,167	16,7	487	0,173	17,3	-0,939	
60-69-årige	654.625	0,165	16,5	469	0,167	16,7	-0,331	
70-79-årige	380.152	0,096	9,6	271	0,096	9,6	-0,156	
80-86-årige	146.585	0,037	3,7	67	0,024	2,4	4,520	***
Region Hovedstaden	1.146.176	0,288	28,8	670	0,252	25,2	4,360	***
Region Sjælland	605.366	0,152	15,2	377	0,142	14,2	1,581	
Region Syddanmark	872.897	0,220	22,0	624	0,234	23,4	-1,802	
Region Midtjylland	915.660	0,230	23,0	670	0,252	25,2	-2,534	
Region Nordjylland	436.089	0,110	11,0	322	0,121	12,1	-1,779	
Alle				2.663				
<i>16-69-årige</i>								
Ingen	1.340.163	0,385	38,5	572	0,234	23,4	17,570	***
Erhvervsuddannelse	1.186.639	0,341	34,1	662	0,271	27,1	7,741	***
Kort videregående uddannelse	153.835	0,044	4,4	292	0,120	12,0	-11,484	***
Mellemlang videregående uddannelse	541.946	0,156	15,6	593	0,243	24,3	-10,053	***
Lang videregående uddannelse	258.714	0,074	7,4	322	0,132	13,2	-8,409	***
Alle 16-69-årige	3.481.297	1,000	100,0	2.441	1,000	100,0		
<i>15-64-årige</i>								
Beskæftigede	2.623.000	0,726	72,6	1.552	0,692	69,2	3,546	***
Ledige (søgende)	218.000	0,060	6,0	103	0,046	4,6	3,272	**
Uden for arbejdsstyrken	771.000	0,213	21,3	589	0,262	26,2	-5,278	***
Alle 15-64-årige	3.612.000	1,000	100,0	2.244	1,000	100,0		

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, forskel mellem population og stikprøve.

Kilde: Oplysninger om populationen er fra Danmarks Statistiks Databank. Oplysninger om højeste gennemførte uddannelse er kun til rådighed for 16-69-årige og om arbejdsmarkedstilknytning kun for 15-64-årige.

Som det fremgår af rapporten, viser frivillighedsundersøgelsen en betydelig overordnet stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde fra 2004 til 2012. Man kan stille spørgsmålet om, hvorvidt undersøgelsens relativt store andel af paneldeltagere er med til at overvurdere denne sta-

bilitet, fordi man kan forvente, at en stabilitet på personplanet vil give sig udslag i en større overordnet stabilitet. Undersøgelsen viser imidlertid også, at der neden under det overordnede plan er en betydelig dynamik både på personplan, og hvad angår de frivilliges sammensætning med hensyn til køn, alder, uddannelse, region, urbanisering, antal timer brugt på det frivillige arbejde mv., som ikke bekræfter en bekymring om, at den overordnede stabilitet skyldes undersøgelsens delvise paneldesign. Der er således ikke grund til at tro, at 2012-undersøgelsen på grund af panelelementet ikke skulle give et pålideligt tværsnitbillede af frivillighedens omfang i 2012.

UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012

TORBEN FRIDBERG

HVAD ER FRIVILLIGT ARBEJDE?

I denne undersøgelse anvender vi samme afgrænsning af frivilligt arbejde, som blev lagt til grund for befolkningsundersøgelsen i 2004. Frivilligt arbejde forstås her som en aktivitet, der:

- er ulønnet (dog med mulighed for kompensation for udgifter)
- er frivillig (fx ikke aktivering)
- udføres i en organisatorisk sammenhæng, som godt kan være offentlig eller privat
- er til gavn for andre end én selv og den nærmeste familie
- er aktiv (dvs. medlemskab af en organisation er ikke nok).

Det er vigtigt at bemærke, at der i denne forståelse af frivilligt arbejde ikke lægges vægt på, at der skal være en *bensigt om at hjælpe* andre, men at det altså skal være til gavn for andre. Helt uformelle hjælpeaktiviteter medregnes ikke, idet der kræves en vis organisatorisk struktur som baggrund for indsatsen.

Det er en vigtig del af formålet med denne undersøgelse at kunne belyse udviklingen i omfang og karakter af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde. I undersøgelsen er der derfor spurgt til deltagelsen i frivilligt arbejde på nøjagtigt samme måde, som det blev gjort i 2004-undersøgelsen. Intervieweren har først læst følgende tekst op for respondenterne:

Her kommer nogle spørgsmål om frivilligt ulønnet arbejde. Frivilligt ulønnet arbejde kan udføres på mange områder. Ofte er det for frivillige foreninger og organisationer, men det kan også finde sted for en offentlig eller privat virksomhed. Ulønnet frivilligt arbejde kan bestå i mange forskellige ting: Man kan træne et fodboldhold, man kan også være museumsvagt, samle penge ind, sidde i bestyrelsen i grundejerforeningen, i skolebestyrelsen, være frivillig på et værested og meget andet. Frivilligt arbejde er ikke den hjælp, du giver til familie og nære venner. Der arbejdes frivilligt på mange områder i samfundet. Arbejder du frivilligt inden for ...?

Herefter nævnes så 14 områder, som det frivillige arbejde kan være udført inden for. Områderne følger den såkaldte ICNPO-klassifikation; International Classification of Nonprofit Organizations (Salamon m.fl., 2003).

Nedenfor er disse områder angivet med eksempler på, hvad der kunne høre under de forskellige områder. Eksemplerne stod dels i spørgeskemaet, dels i den interviewguide, som interviewerne fik udleveret.

KULTUROMRÅDET

For eksempel museer, kulturinstitutioner, kulturelle foreninger, lokalhistoriske foreninger og arkiver, kulturbevaringsforeninger og sangkor.

IDRÆTSOMRÅDET

For eksempel idrætsforeninger og sportsklubber, danseforeninger, rideklubber, idrætshaller og anlæg, fritidscentre, badeanstalter, skøjte- og svømmehaller.

FRITIDSOMRÅDET I ØVRIGT

For eksempel hobbyforeninger, børne- og ungdomskorps, spejderkorps, ungdomsklubber, jagtforeninger, kolonihaveforeninger, haveforeninger,

slægtsforskning, soldater-, single- og sømandsforeninger, Rotary, Lions Club og lignende.

UDDANNELSE, UNDERVISNING OG FORSKNING

For eksempel skolebestyrelser, grundskoler, gymnasier, friskoler, ungdoms- og efterskoler, aftenskoler, højskoler, voksen- og fritidsundervisning, efteruddannelse, husflids-, husmoder- og husholdningsforeninger, foredragsforeninger, selvejende forskningsinstitutioner og videnscentre.

SUNDHEDS- OG SYGDOMSOMRÅDET

For eksempel afholds-, patient-, handicap- og misbrugsforeninger, hospitaler, det psykiatriske område, krisehjælp og bloddonorer.

DET SOCIALE OMRÅDE

For eksempel foreninger og klubber for børn, unge og ældreforeninger, pensionistforeninger, besøgstjeneste, selvejende institutioner (plejehjem, daginstitutioner, ungdomshjem, stofmisbrugsinstitutioner, krisecentre), andre tilbud til marginaliserede grupper og flygtningeorganisationer.

MILJØOMRÅDET

For eksempel miljøforeninger, naturforeninger, naturfredningsforeninger, dyreværns- og dyrebekyttelsesforeninger, parker, reservater og selvejende haver.

BOLIG- OG LOKALSAMFUNDSOMRÅDET

For eksempel sogneforeninger, borger- og beboerforeninger, genbrugs- og antenneforeninger, vindmøllelaug, foreninger til fremme af områder og regioners infrastruktur, økonomi mv., bolig-, lejer- og grundejerforeninger, Lejernes Landsorganisation, forsamlingshuse, beboerhuse og aktivitetshuse.

FAGLIGT ARBEJDE OG ERHVERVS- OG BRANCHEORGANISATIONER

For eksempel faglige organisationer og foreninger, fagforbund og fagforeninger, arbejdstagerorganisationer og lønmodtagerorganisationer, håndværker- og handelsstandsforeninger, turistforeninger, biavlereforeninger, musikerforbund og andre erhvervs- og brancheforeninger.

RÅDGIJVNING OG JURIDISK BISTAND

For eksempel fortalerorganisationer, foreninger for borgerlige rettigheder, menneskerettigheder og lignende, Amnesty International, foreninger for bestemte værdier, foreninger til forebyggelse af kriminalitet, juridiske rådgivningsforeninger, retshjælp og forbrugerorganisationer.

POLITIK OG PARTIFORENINGER

For eksempel vælger- og partiforeninger, politiske ungdomsforeninger, øvrige politiske foreninger og græsrodsorganisationer.

INTERNATIONALE AKTIVITETER

For eksempel internationale humanitære organisationer, freds- og solidaritetsorganisationer, exchange-organisationer, udviklingsorganisationer, Foreningen Norden.

RELIGION OG KIRKE

For eksempel religiøse foreninger og menigheder, søndagsskoler, anerkendte kirkesamfund, frie kirker og trossamfund, dvs. også uden for folkekirken.

ANDET

Der er i spørgeskemaet gjort en del ud af at fremhæve frivilligt arbejdes mangesidighed, bl.a. at det drejer sig om meget mere end socialt, frivilligt arbejde, at det ikke behøver at foregå i foreningsregi, men at det adskiller sig fra hjælp til venner og familie. Det fremgår også, at *medlemskab* af en forening ikke er tilstrækkeligt; der skal ydes et konkret stykke arbejde som fx at sidde i en bestyrelse.

I 2012 er der endvidere spurgt om:

Har du inden for det seneste år udført ulønnet frivilligt arbejde, som har været tidsafgrænset? Fx hjulpet med at afvikle et sportsarrangement eller en festival, samlet penge ind en dag til en bestemt organisation, hjulpet med at samle affald ind el. lign.?

Til sidst er der spurgt til frivillige aktiviteter på nettet, som udelukkende foregår på nettet, og som ikke er knyttet til det ordinære frivillige arbejde i en forening eller organisation.

Interviewerne har læst følgende tekst op for respondenterne:

Nu kommer nogle spørgsmål om aktiviteter på nettet, som kan opfattes som frivilligt ulønnet arbejde.

I dag er det også muligt at udføre frivilligt ulønnet arbejde over internettet, dvs. uden at mødes ansigt til ansigt. Fx kan man skrive artikler til Wikipedia, lave rådgivning via en chatfunktion, være lektiehjælper på nettet, organisere kampagner, moderere diskussioner og lave blogs for foreninger/organisationer, programmere software til open source sammen med andre med mere.

Vi tænker her ikke på privat brug af nettet, som at opdatere egen hjemmeside, blog eller Facebook-side. Heller ikke på arbejde med en forenings hjemmeside og andre internetaktiviteter knyttet til det ordinære frivillige arbejde i en forening eller organisation.

OMFANG AF BEFOLKNINGENS FRIVILLIGE ARBEJDE

Undersøgelsen viser, at cirka en tredjedel af befolkningen i alderen 16 år og derover udfører frivilligt arbejde inden for mindst ét af de 14 nævnte områder. I 2012-undersøgelsen er der, ligesom i 2004, for hvert af de 14 områder spurgt, om man i det hele taget arbejder frivilligt, om man har gjort det inden for det sidste år, samt om man har arbejdet frivilligt inden for den sidste måned.

I 2012 svarede i alt 38 pct. bekræftende på, at de arbejder frivilligt. 35 pct. har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, og 25 pct. har gjort det inden for den seneste måned. Disse andele er helt de samme, som viste sig i undersøgelsen fra 2004 (se tabel 3.1). Det viser sig således, at når man spørger på nøjagtigt samme måde som i befolkningsundersøgelsen i 2004, så synes der ikke at være tale om hverken en vækst eller et fald i andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde.

TABEL 3.1

Andelen af den danske befolkning på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde. 2004 og 2012. Procent.

	2004	2012
Arbejder frivilligt	38	38
Har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år	35	35
Har udført frivilligt arbejde inden for den seneste måned	26	25

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Ud over at blive spurgt om deres deltagelse i frivillige aktiviteter inden for de 14 områder, blev respondenterne i 2012-undersøgelsen, som nævnt ovenfor, også spurgt, om de inden for det seneste år har udført frivilligt arbejde, som har været tidsafgrænset, som fx hjulpet med at afvikle et sportsarrangement eller en festival, samlet penge ind en dag til en bestemt organisation, hjulpet med at samle affald ind eller lignende. Som det fremgår af tabel 3.2, er det 20 pct. af befolkningen, der har oplyst, at de har deltaget i tidsafgrænset frivilligt arbejde. Fire ud af fem af disse har endvidere angivet, at de ikke har opgivet noget af dette frivillige arbejde i de tidligere spørgsmål om frivilligt arbejde på forskellige områder. Samlet bliver det til, at i alt 43 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover har udført enten frivilligt arbejde inden for mindst ét af de 14 områder og/eller har udført tidsafgrænset frivilligt arbejde inden for det seneste år.

Endelig er der i 2012 spurgt om frivilligt arbejde på nettet inden for det seneste år. Som nævnt er der i indledningen gjort en del ud af at præcisere, at det ikke drejer sig om arbejde med en forenings hjemmeside eller andre internetaktiviteter, som er knyttet til det ordinære frivillige arbejde i en forening eller organisation, men om aktiviteter, som alene forgår på nettet, som fx at skrive artikler til Wikipedia eller lave rådgivning via en chatfunktion. I alt 2 pct. af den voksne befolkning har svaret bekræftende på dette spørgsmål (se tabel 3.2). En del af disse har svaret, at de også havde angivet dette frivillige arbejde i de tidligere spørgsmål om frivilligt arbejde inden for de forskellige områder. Da det samtidig er en meget lille andel af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde alene på nettet, bliver resultatet, at den samlede andel af den voksne befolkning, der udfører frivilligt arbejde ikke øges. Denne undersøgelse viser således, at det alt i alt er 43 pct. af den voksne befolkning i Danmark, der inden for det seneste år har udført enten frivilligt arbejde på mindst ét af de 14

områder og/eller har udført tidsafgrænset frivilligt arbejde inden for det seneste år og/eller har udført frivilligt arbejde i forbindelse med aktiviteter, som alene foregår på nettet.

TABEL 3.2

Andelen af den danske befolkning på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for mænd og kvinder. 2012. Procent.

	Mænd	Kvinder	Samtlige
Frivilligt arbejde på mindst ét af undersøgelsens 14 områder inden for frivilligt arbejde.	36	33	35
Frivilligt arbejde, som har været tidsafgrænset (fx hjulpet med at afvikle et sportsarrangement eller en festival, samlet penge ind en dag til en bestemt organisation, hjulpet med at samle affald ind e.lign.).	21	18	20
I alt frivilligt arbejde inklusive tidsafgrænset arbejde	45	41	43
Frivilligt arbejde på nettet	3	2	2
I alt frivilligt arbejde inklusive tidsafgrænset arbejde eller frivilligt arbejde på nettet.	46	41	43
Antal	1.308	1.501	2.809

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Denne nye befolkningsundersøgelse viser således, at når man måler omfanget af frivilligt arbejde på nøjagtigt samme måde, som det blev gjort i 2004, så viser det sig, at der er en fuldstændig stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde. Forklaringen på dette resultat hænger formentlig sammen med, at hvad der her forstås ved frivilligt arbejde, er klart for respondenterne, efter at interviewererne har læst den indledende tekst op. For hvert af områderne bliver der endvidere nævnt nogle eksempler, som er med til at definere og afgrænse de enkelte områder. Denne måde at spørge om deltagelse i frivilligt arbejde kræver mange spørgsmål, og det er derfor også en dyr metode i interviewtid. Men den detaljerede fremgangsmåde sikrer på den ene side, at respondenterne kommer i tanke om en eventuel frivillig indsats, som vedkommende måtte yde på de forskellige områder, og fremgangsmåden udelukker på den anden side "gratis" ja-svar, som respondenterne kunne give, for fx at fremstille sig selv positivt over for interviewererne, eller fordi respondenterne selv synes, at vedkommende burde lave noget frivilligt arbejde. Metoden udelukker tilsyneladende også en del helt tidsafgrænsede frivillige aktiviteter, som fx en dag med raslebøssen i forbindelse med en pengeindsamling, eller deltagelse ved afviklingen af et specielt arrangement, som fx en musikfestival eller lignende. Spørgsmålene om frivilligt arbejde inden for de 14 områder lægger op til, at respondenterne tænker på mere vedvarende

arbejde med en organisatorisk tilknytning til en forening eller organisation eller måske en offentlig institution og ikke på en eventuel meget tidsafgrænset indsats, som man måske lidt tilfældigt er kommet ind i via andre personers (venners eller familiemedlemmers) tilknytning til den arrangerende organisation eller institution for det tidsafgrænsede arrangement. En stor del af disse aktiviteter kommer således kun frem i denne undersøgelse, når der spørges helt specifikt om sådanne tidsafgrænsede aktiviteter

ANDRE UNDERSØGELSER AF OMFANGET AF FRIVILLIGT ARBEJDE

Der er efterhånden gennemført en række forskellige undersøgelser, hvor spørgsmål om deltagelse i frivilligt arbejde har indgået i undersøgelsen. Spørgsmålene har imidlertid ikke været stillet på samme måde i de forskellige undersøgelser, hvilket formentlig er en stor del af forklaringen på de noget forskellige resultater, der er fremkommet.

Den første undersøgelse af frivilligt arbejde i Danmark blev gennemført af Socialforskningsinstituttet i 1993.¹ Af denne undersøgelse fremgik det, at 28 pct. af den danske befolkning i alderen 16 år og derover i 1993 havde udført frivilligt ulønnet arbejde inden for det seneste år (Anker & Koch-Nielsen, 1995). Selvom man må tage forbehold på grund af, at spørgsmålene ikke har været stillet helt på samme måde, så synes der at have været tale om en vækst i den frivillige deltagelse i perioden fra 1993 til 2004.

Bortset fra frivillighedsundersøgelserne i 2004 og 2012 er der herudover ikke gennemført tilsvarende omfattende undersøgelser af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde, men spørgsmålet har indgået i flere landsdækkende repræsentative undersøgelser. Det gælder bl.a. Værdiundersøgelserne, som er gennemført i 1990, 1999 og 2008 med spørgsmål om deltagelse i frivilligt arbejde. I 1990 svarede 26 pct., at de arbejdede frivilligt, mens det i 1999 og 2008 drejede sig om 37 pct. af den voksne befolkning (Torpe, 2011). Disse undersøgelser synes således også at pege på, at der op gennem 1990'erne var tale om en vis vækst i be-

---

1. I 1987 havde Socialforskningsinstituttet dog gennemført en undersøgelse af frivilligt arbejde med vægten på frivilligt socialt arbejde (Boolsen, 1988), dvs. et snævrere begreb end det vide begreb "ulønnet frivilligt arbejde". Resultaterne fra denne undersøgelse kan således ikke sammenlignes med resultaterne fra frivillighedsundersøgelserne fra 2004 og 2012.

folkningens deltagelse i frivilligt arbejde, mens resultaterne fra 1999 og 2008 ligger på niveau med resultatet fra frivillighedsundersøgelserne fra 2004 og 2012.

I 2012 udarbejdede Center for frivilligt socialt arbejde en rapport om den frivillige sociale indsats baseret på en spørgeskemaundersøgelse (Center for frivilligt socialt arbejde, 2013). I denne undersøgelse har 40 pct. af den voksne befolkning oplyst, at de har udført frivilligt ulønnet arbejde i løbet af de seneste 12 måneder. Dette resultat ligger således på niveau med Frivillighedsundersøgelseens resultat, hvor 35 pct. har deltaget inden for et af de nævnte frivillighedsområder, og yderligere 8 pct. har deltaget i en tidsafgrænset indsats inden for det seneste år. I undersøgelsen er der nævnt eksempler på, hvad man forstår ved frivilligt arbejde i lighed med eksemplerne i Frivillighedsundersøgelserne, men dataindsamlingen er foregået på en helt anden måde, idet undersøgelsen helt overvejende er baseret på besvarelser opnået gennem et web-panel.

FRIVILLIGT ARBEJDE PÅ FORSKELLIGE OMRÅDER

Som det fremgår ovenfor, er det 35 pct. af den voksne befolkning, der inden for det seneste år har udført frivilligt arbejde inden for mindst ét af de 14 områder. De 14 områder, som der er blevet spurgt om i undersøgelsen, fremgår af tabel 3.3 med angivelse af andelen af den voksne befolkning, der har udført frivilligt arbejde inden for de enkelte områder inden for det seneste år. Her er også nævnt eksempler på, i hvilke sammenhænge det frivillige arbejde kan forekomme.

Den enkelte person kan have udført frivilligt arbejde på flere områder, hvorfor en sammenlægning af andelen vil overstige de 35 pct., der alt i alt har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år.

Tabellen viser, at idrætsområdet er det absolut største område, idet 11 pct. af den voksne befolkning har arbejdet frivilligt på dette område inden for det seneste år. Herefter følger bolig og lokalsamfund (fx i beboer- og grundejerforeninger) og kulturområdet. På hvert af disse to områder har 5 pct. af befolkningen lagt en frivillig indsats inden for det seneste år. 3 pct. af befolkningen har arbejdet frivilligt inden for det sociale område. Også dette område dækker en bred vifte af aktiviteter som fx pensionistforeninger, væresteder og besøgsvenner, men også bestyrelsesarbejde eller andre aktiviteter i forbindelse med børnenes daginstitutioner.

De 3 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover svarer til ca. 135.000 personer, der har arbejdet frivilligt på det sociale område inden for det seneste år. På sundheds- og sygdomsområdet er det 4 pct. af den voksne befolkning, der har været frivillige. Det drejer sig fx om arbejde i patient- og pårørende foreninger, men også bloddonorer indgår i denne opgørelse.

TABEL 3.3

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år på de forskellige områder. 2004 og 2012. Procent.

Område:	2004	2012
Kulturområdet (fx museer, lokalhistoriske arkiver, sangkor) ***	3	5
Idrætsområdet (fx sportsklubber, danseforeninger, svømmehaller)	11	11
Fritidsområdet i øvrigt (fx hobbyforeninger, slægtsforskning, spejder) ***	5	3
Uddannelse, undervisning og forskning (Fx skolebestyrelser, voksen- og fritidsundervisning, husholdningsforeninger) *	3	4
Sundheds- og sygdomsområdet (fx bloddonor, patientforeninger, krisehjælp) **	3	4
Det sociale område (fx pensionistforeninger, væresteder, flygtningevenner, daginstitutionsbestyrelser)	3	3
Miljøområdet (fx naturfredning, dyreværn, selvejende haver)	1	1
Bolig og lokalsamfundsområdet (fx beboerforeninger, antenneforeninger, grundejerforeninger) *	6	5
Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer (fx fagforbund, handelsstandsforeninger, turistforeninger) ***	3	2
Området omhandlende rådgivning og juridisk bistand (fx forbrugerorganisationer, menneskerettigheder, retshjælp)	0	1
Politik og partiforeninger (fx vælgerforeninger, græsrodsorganisationer)	1	1
Internationale aktiviteter (fx humanitære, freds- og solidaritetsorganisationer)	2	2
Religion og kirke (fx menighedsarbejde, søndagsskoler)	2	2
Andre områder	3	4
Frivilligt arbejde i alt	35	35
Antal	3.134	2.809

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Tabellen viser også, at andelen af frivillige på de forskellige områder i 2012 er på næsten fuldstændig samme niveau som i 2004. Kun få af de små forskelle mellem 2004 og 2012 i tabel 3.3 er statistisk signifikante. Der er således også inden for de enkelte områder tale om en meget stor stabilitet i andelen af den voksne befolkning, der lægger en frivillig indsats på hvert af disse områder.

Inden for hvert af de 14 områder, som det frivillige arbejde udføres på, blev der stillet en række spørgsmål til alle, som havde arbejdet

frivilligt inden for det seneste år. Blandt andet er der spurgt om, hvilken slags arbejde inden for det pågældende område det drejer sig om, og der er nævnt en række forskellige opgaver, som de frivillige har kunnet svare ja eller nej til at udføre på det pågældende område (se tabel 3.4). Der var således mulighed for at svare ”ja” til de forskellige opgavetyper, uanset hvor hyppigt den enkelte opgavetype foretages, eller hvor meget den fylder i den samlede frivillige indsats.

Tabel 3.4 viser andelene af den voksne befolkning, der inden for det seneste år har udført de forskellige typer af frivillige arbejdsopgaver på mindst ét af de 14 områder. Som det fremgår af tabellen, er det udvalgs-, bestyrelses- eller rådsarbejde, der er den mest hyppigt nævnte frivillige arbejdsopgave. 18 pct. af den voksne befolkning har deltaget i sådant arbejde inden for det seneste år i 2012. Næstmest hyppige aktivitet er rent praktisk arbejde (fx rengøring, indkøb, køkken- eller caféarbejde, vedligeholdelse eller kørsel) som 15 pct. af den voksne befolkning har udført inden for det seneste år. 12 pct. har udført sekretariatsarbejde eller administrativt arbejde (fx e-mail-korrespondance, telefonpasning, vedligeholdelse af hjemmeside, referatskrivning, bogføring eller registrering af nye medlemmer eller frivillige). Lige så store andele har deltaget i frivillig oplysnings- eller informationsvirksomhed samt i aktiviteter omfattende uddannelse, undervisning, holdlederskab eller instruktion.

Tabellen viser endvidere, at andelene af befolkningen, der har udført de forskellige arbejdsopgaver i 2012, er på næsten samme niveau som i 2004. Kun enkelte af forskellene mellem 2004 og 2012 er statistisk signifikante. Andelen, der har udført frivillige opgaver med uddannelse, undervisning, holdlederskab eller instruktion, er steget fra 10 pct. til 12 pct. Heller ikke med hensyn til antallet af forskellige opgaver, som de frivillige har udført inden for det sidste år, synes der at være ændringer af betydning. De frivillige har i 2012 oplyst, at de har udført tre af de nævnte opgaver i gennemsnit. Det er samme gennemsnit som i 2004. Også med hensyn til, hvilke arbejdsopgaver de frivillige udfører på de 14 områder, er der altså tale om en næsten fuldstændig stabilitet fra 2004 til 2012.

TABEL 3.4

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som inden for det seneste år har udført forskellige frivillige arbejdsopgaver. 2004 og 2012. Procent.

Arbejdsopgave	2004	2012
Udvalgs-, bestyrelses- eller rådsarbejde	18	18
Sekretariatsarbejde eller administrativt arbejde (fx e-mail-korrespondance, telefonpasning, vedligeholde hjemmeside, referat-skrivning, bogføring eller registrering af nye medlemmer eller frivillige)	13	12
Andet praktisk arbejde (fx rengøring, indkøb, køkken- eller caféarbejde, vedligeholdelse eller kørsel) *	17	15
Oplysnings- eller informationsvirksomhed	11	12
Politisk arbejde eller kampagneaktivitet	4	4
Uddannelse, undervisning, holdlederskab eller instruktion ***	10	12
At yde personlig omsorg, deltage i besøgstjeneste eller at være kontaktperson (på social- eller sundhedsområdet)	4	4
At være kontaktperson ***	1	2
Rådgivning, retshjælp eller at være bisidder	11	10
At skaffe midler ved ansøgninger, penge- eller tøjindsamlinger, salg i genbrugsbutikker, basarer og lignende	8	9
Vagttjeneste (fx brandslukning, redningsarbejde eller frivilligt arbejde i hjemmevernet)	2	2
Andet ***	5	7
Gennemsnitligt antal opgavetyper	3	3
Antal	3.134	2.809

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Det frivillige arbejde i bestyrelser og udvalg fylder relativt meget på de fleste af de 14 områder, som det fremgår af tabel 3.5. Den største andel af frivillige med bestyrelsesarbejde findes på bolig- og lokalsamfundsrådet, hvor 90 pct. af de frivillige udfører udvalgs-, bestyrelsesarbejde eller rådsarbejde. På uddannelsesområdet gælder det 71 pct. Mindste andel findes på sundhedsområdet, hvor 35 pct. af de frivillige udfører bestyrelsesarbejde. På de øvrige områder er det omkring halvdelen af de frivillige, der udfører bestyrelsesarbejde mv.

Det er ligeledes en stor andel af de frivillige på alle områder, der udfører praktiske opgaver som fx rengøring, indkøb, køkken eller café arbejde, vedligeholdelse eller kørsel. Den største andel findes på fritidsområdet, hvor 65 pct. af de frivillige udfører sådanne praktiske opgaver.

Tabellen viser også, at der er en vis overensstemmelse mellem områdets formål og karakter, og hvilke arbejdsopgaver de frivillige hyppigt udfører på området. I idrætsforeningerne er det relativt mange af de frivillige, som udfører opgaver i forbindelse med uddannelse, undervisning, holdlederskab eller instruktion. Det gør 58 pct. af de frivillige på idrætsområdet. Til gengæld er det relativt få af de frivillige på idrætsom-

rådet, der arbejder med oplysnings- eller informationsvirksomhed eller med rådgivning.

Området med fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer (fx fagforbund, handelsstandsforeninger, turistforeninger) er i tabellen slået sammen med området for politik og partiforeninger. På disse områder samlet er det 65 pct. af de frivillige, der udfører oplysnings- eller informationsvirksomhed eller politisk arbejde eller kampagneaktiviteter.

Spørgsmålet om at være kontaktperson har været formuleret lidt anderledes på sundhedsområdet og området med frivilligt socialt arbejde. Frivillige på disse områder er spurgt, om de ”yder social omsorg, deltager i besøgstjeneste eller er kontaktpersoner”. På det sociale område er det godt halvdelen (53 pct.), der udfører et sådant arbejde. På sundhedsområdet er det lidt færre (39 pct.).

Samlet er det 25 pct. af de frivillige, der arbejder med at skaffe midler ved ansøgninger, penge- eller tøjindsamlinger, salg i genbrugsbutikker, på basarer og lignende. På det kombinerede politiske og faglige område, hvor også internationale aktiviteter er placeret, er det 43 pct. af de frivillige, der har opgaver med at skaffe midler. På uddannelsesområdet er det kun 23 pct.

TABEL 3.5

Andelen af de frivillige inden for det seneste år, der har udført forskellige opgavetyper, særskilt for områder, 2012. Procent.

Område:	Udvalg, bestyrelse	Sekretariat, administration	Praktisk arbejde	Skaffe midler	Oplysning, politiske aktiviteter	Uddannelse, instruktør	Kontaktperson/ besøgsven	Rådgivning, retshjælp	Antal
Kultur	56	51	50	37	54	31	38	14	137
Toræt	47	36	47	24	9	58	35	6	301
Fritid	66	45	65	30	54	49	45	15	85
Sundhed	35	21	42	31	25	26	39	14	108
Socialt	53	35	56	31	35	24	53	17	98
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	64	43	36	43	65	42	42	26	109
Uddannelse	71	38	43	23	49	43	43	23	120
Bolig og lokalsamfund	90	65	53	25	36	18	47	12	146
Andre områder (miljø, religion, rådgivning, andre)	49	35	55	28	41	33	32	11	179
Frivilligt arbejde i alt	51	35	45	25	35	34	35	11	971

Ann.: En person kan godt være frivillig på flere forskellige områder, hvorfor ovenstående antal ikke summer til 971, der er det samlede antal personer, der er frivillige på mindst ét område.
 Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TID ANVENDT PÅ FRIVILLIGT ARBEJDE

De frivillige har i gennemsnit anvendt 16 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde inden for et eller flere af de 14 områder. Det svarer til knap 4 timer om ugen. Der er imidlertid en meget stor spredning på, hvor megen tid der anvendes på frivilligt arbejde. Som det fremgår af tabel 3.6, har halvdelen af de frivillige inden for den seneste måned brugt mindre end 10 timer på frivilligt arbejde. Hver fjerde har brugt mere end 20 timer, og nogle lægger rigtigt megen tid i frivilligt arbejde, svarende til et fuldtidsarbejde eller mere.

TABEL 3.6

Tid brugt på frivilligt arbejde blandt dem, som har udført frivilligt arbejde seneste måned, særskilt for område. 2012.

Område:	1-4 timer	5-9 timer	10-19 timer	20-timer	I alt	Gns. antal timer	Antal
Kultur	26	22	25	27	100	16	96
Idræt	27	23	28	22	100	13	222
Fritid	25	20	29	25	99	25	55
Sundhed	60	18	9	13	100	8	45
Socialt	43	14	24	19	100	14	72
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	41	17	23	19	100	13	69
Uddannelse	52	25	14	9	100	8	77
Bolig og lokalsamfund	49	24	16	11	100	8	96
Andre områder (miljø, religion, rådgivning, andre)	37	21	18	23	99	14	142
Frivilligt arbejde i alt	29	21	24	26	100	16	704

Anm.: En person kan godt være frivillig på flere forskellige områder, hvorfor ovenstående antal ikke summer til det samlede antal personer, der er frivillige på mindst ét område.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er en del forskel mellem områderne med hensyn til, hvor megen tid der bliver anvendt på frivilligt arbejde. Som det fremgår af tabel 3.6, havde de frivillige på kulturområdet brugt 16 timer i gennemsnit inden for den seneste måned. På idrætsområdet var det lidt mindre, nemlig 13 timer. På det sociale område drejede det sig om 14 timer i gennemsnit, men op mod halvdelen af de frivillige på det sociale område (43 pct.) havde brugt mindre end 5 timer inden for den seneste måned. På sundhedsområdet havde de frivillige kun anvendt 8 timer inden for den seneste måned i gennemsnit, hvilket hænger sammen med, at 60 pct. af de

frivillige havde brugt mindre end 5 timer inden for den seneste måned. Også på uddannelsesområdet og på bolig- og lokalsamfundsområdet drejede det sig om 8 timer i gennemsnit. På disse områder er det ligeledes mange af de frivillige, cirka halvdelen, der havde brugt mindre end 5 timer inden for den seneste måned. Mest tid bliver der i gennemsnit lagt på fritidsområdet, hvor de frivillige havde brugt 25 timer i gennemsnit inden for den seneste måned.

TABEL 3.7

Tid brugt seneste måned på frivilligt arbejde blandt personer på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde, 2004 og 2012.

Område	Gennemsnitligt antal timer seneste måned	
	2004	2012
Fritid (kultur, idræt, fritid)	17	16
Socialt (sundhed, det sociale område, rådgivning)	15	12
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	15	13
Uddannelse	8	8
Bolig og lokalsamfund	7	8
Andre områder (miljø, religion, andre)	18	13
Frivilligt arbejde i alt	17	16

Anm. t-test. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I 2004 havde de frivillige i gennemsnit anvendt 17 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde. I 2012 var tidsforbruget som nævnt 16 timer i gennemsnit. Der synes således at være tale om en mindre nedgang i den gennemsnitlige tid, som bliver anvendt på frivilligt arbejde. Nedgangen synes at være størst på gruppen af ”andre områder”, som det fremgår af tabel 3.7. Her er gennemsnittet faldet fra 18 timer til 13 timer.

På social- og sundhedsområdet er den gennemsnitlige tid gået ned fra 15 timer til 12 timer inden for den seneste måned. På de øvrige områder er der kun mindre ændringer i den anvendte tid fra 2004 til 2012. På bolig- og lokalsamfundsområdet synes der at være tale om lille vækst i, hvor megen tid de frivillige anvender på det frivillige arbejde. Der er dog ingen af disse forskelle i det gennemsnitlige tidsforbrug mellem 2004 og 2012, der er statistisk signifikante², hvilket hænger sammen

2. Ved en two-sample t-test.

med, at der er en meget stor spredning på den tid, de enkelte frivillige lægger i det frivillige arbejde.

KONKLUSION

Undersøgelsen viser, at ca. en tredjedel af befolkningen i alderen 16 år og derover udfører frivilligt arbejde inden for mindst ét af de 14 nævnte områder, som der bliver spurgt om i undersøgelsen. I 2012 svarede i alt 38 pct. bekræftende på, at de arbejder frivilligt. 35 pct. har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, og 25 pct. har gjort det inden for den seneste måned. Disse andele er helt de samme, som viste sig i undersøgelsen fra 2004. Denne undersøgelse viser således, at når man spørger på nøjagtigt samme måde som i befolkningsundersøgelsen i 2004, så synes der ikke at være tale om, hverken en vækst eller et fald i andelen af befolkningen der udfører frivilligt arbejde.

Udover at spørge om deltagelse i frivillige aktiviteter inden for de 14 områder, blev respondenterne i 2012-undersøgelsen også spurgt, om de inden for det seneste år havde udført frivilligt arbejde, som har været tidsafgrænset som fx hjulpet med at afvikle et sportsarrangement eller en festival, samlet penge ind en dag til en bestemt organisation, hjulpet med at samle affald ind eller lignende. 20 pct. af befolkningen har oplyst, at de har deltaget i tidsafgrænset frivilligt arbejde. Endelig er der i 2012 spurgt til frivilligt arbejde på nettet inden for det seneste år. I alt 2 pct. af den voksne befolkning har svaret bekræftende på dette spørgsmål. Samlet bliver det til, at det alt i alt er 43 pct. af den voksne befolkning i Danmark, der inden for det seneste år har udført frivilligt arbejde enten på mindst ét af de 14 områder og/eller har udført tidsafgrænset frivilligt arbejde inden for det seneste år og/eller har udført frivilligt arbejde i forbindelse med aktiviteter, som alene foregår på nettet.

Undersøgelsen viser endvidere, at andelen af frivillige på de forskellige områder i 2012 er på næsten fuldstændigt samme niveau som i 2004. Der er således også inden for de enkelte områder tale om en meget stor stabilitet i andelen af den voksne befolkning, der lægger en frivillig indsats på hvert af disse områder.

Der synes imidlertid at være tale om en lille nedgang i den gennemsnitlige tid, som de frivillige bruger på frivilligt arbejde. I 2004 havde

de frivillige i gennemsnit anvendt 17 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde. I 2012 var tidsforbruget 16 timer i gennemsnit.

HVEM ER DE FRIVILLIGE?

TORBEN FRIDBERG

FRIVILLIGE INDEN FOR DET SENESTE ÅR

Det er lidt flere mænd end kvinder, der arbejder frivilligt. Som det fremgår af tabel 4.1, er det 36 pct. af mændene og 33 procent af kvinderne, der inden for det seneste år har arbejdet frivilligt på mindst ét af de 14 områder. I de yngste aldersgrupper op til aldersgruppen 26-35 år er andelen af frivillige imidlertid lidt større blandt kvinderne end blandt mændene. I aldersgruppen 55-65 år og især i aldersgruppen 66-75 år er andelen af frivillige signifikant større blandt mændene end blandt kvinderne.

For både mænd og kvinder gælder det, at deltagelse i frivilligt arbejde mest hyppigt finder sted i aldersgruppen 36-45 år. Det er de travle årgange, som ikke alene bliver trukket ind i frivilligt arbejde gennem deres egne aktiviteter og interesser, men også gennem børnenes aktiviteter. De mindste andele af frivillige findes i den yngste aldersgruppe og for kvindernes vedkommende også i den ældste aldersgruppe. Andelen i de øvrige aldersgrupper ligger tæt på gennemsnittet.

TABEL 4.1

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for køn og aldersgrupper. 2012. Procent.

	16-25 år	26-35 år	36-45 år	46-55 år	56-65 år	66-75 år	76 år og derover	Alle
Mænd	22	29	48	37	38	41	34	36
Kvinder	26	37*	41	35	29**	30**	27	33**
Alle	24	34	44	36	33	35	30	35
Antal	384	388	520	515	488	359	155	2.809

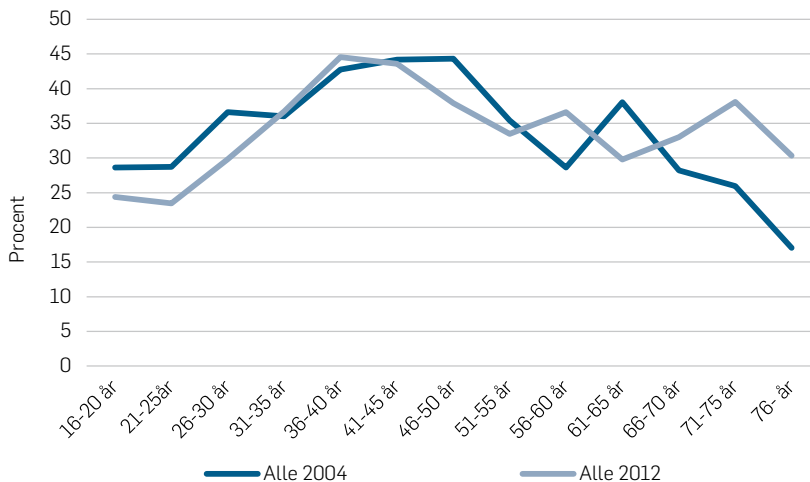
Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Figur 4.1 viser andelen af frivillige inden for det seneste år særskilt for 5-års-aldersgrupper i 2004 og 2012. Her fremgår det, at andelen af frivillige er blevet lidt mindre i de yngre aldersgrupper. Det gælder op til gruppen af 36-40-årige. Til gengæld er andelen af frivillige blevet lidt større i de ældste aldersgrupper fra de 70-årige og derover. I de mellemste aldersgrupper er der kun tale om mindre ændringer.

FIGUR 4.1

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for aldersgrupper. 2004 og 2012. Procent.

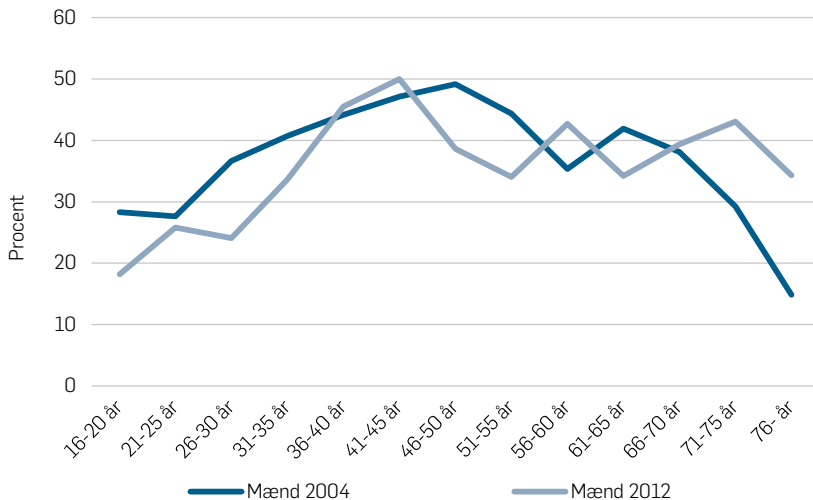

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne henholdsvis 2004 og 2012.

Denne ændring i alderssammensætningen af de frivillige har fundet sted både for mænd og kvinders vedkommende. Figur 4.2 og figur 4.3 viser andelen af frivillige henholdsvis mænd og kvinder i 2004 og 2012. Igen er det frivilligt arbejde inden for det seneste år særskilt for 5-års-aldersgrupper, der vises. Blandt yngre mænd er andelen lidt lavere i 2012 op til og med 31-35-års-alderen. Blandt de yngre kvinder er det kun blandt de 21-25-årige, at andelen er frivillige er blevet mindre i 2012. I de ældre aldersgrupper er andelen af frivillige blevet større i aldersgrupperne over 70 år. For kvindernes vedkommende gælder dette i aldersgrupperne over 65 år.

FIGUR 4.2

Andelen af mænd på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for aldersgrupper. 2004 og 2012. Procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne henholdsvis 2004 og 2012.

I 2004 var det samlet 38 pct. af mændene og 32 af kvinderne, der havde arbejdet frivilligt inden for det seneste år. I 2012 gælder dette, som det er fremgået af tabel 4.1., 36 pct. af mændene og 33 pct. af kvinderne. Der er således en tendens til, at forskellen mellem de to køns deltagelse i frivilligt arbejde bliver mindre og måske er på vej til at vende. Tendensen understreges af, at andelen af kvinder, der er frivillige, er større end andelen af mænd i de yngre aldersgrupper, og at dette gør sig gældende længere

op i aldersgrupperne i 2012, end det var tilfældet i 2004. I 2004 var andelen blandt kvinder større frem til 25-års-alderen. I 2012 gælder dette frem til 35-års-alderen. Men det skal bemærkes, at andelen af frivillige i de yngre årgange er lidt mindre i 2012 end i 2004 for både mænd og kvinder, men nedgangen har været større for mændenes vedkommende end for kvindernes.

FIGUR 4.3

Andelen af kvinder på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for aldersgrupper. 2004 og 2012. Procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne hh.2004 og 2012.

I de ældste årgange har der til gengæld været en vækst i andelen af frivillige blandt både mænd og kvinder – en vækst, som ikke har ændret på forskellen mellem mænds og kvinders deltagelse i disse aldersgrupper.

Ligesom det fremgik af 2004-undersøgelsen, finder man pæne andele af befolkningen, der har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i alle grupper af befolkningen, men der er også nogle systematiske forskelle i den frivillige deltagelse, som det fremgår af tabel 4.2. Tabellen viser for det første andelen, der har været frivillige inden for det

seneste år inden for mindst ét af de 14 områder, der indgår i undersøgelsen. For det andet indgår den gennemsnitlige tid anvendt på frivilligt arbejde inden for seneste måned samt resultatet af en logistisk regressionsanalyse omfattende andelen af frivillige i de medtagne befolkningsgrupper.

Af tabel 4.2 fremgår det således, at der er klare sammenhænge mellem uddannelse og frivilligt arbejde. Jo højere uddannelse, jo større andele finder man, der arbejder frivilligt. I gruppen uden en erhvervsuddannelse er det 26 pct., der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år. I gruppen med en lang videregående uddannelse er andelen dobbelt så stor. Her er det 51 pct., der har været frivillige inden for det seneste år. Andelen blandt uddannelsessøgende er kun lidt større end blandt dem, der ingen uddannelse har, men som det fremgår af regressionsanalysen, er forskellen signifikant, selv når man har taget hensyn til de øvrige forhold, som hænger sammen med deltagelse i frivilligt arbejde. Til gengæld bruger de frivillige uden en erhvervsuddannelse i gennemsnit mere tid på det frivillige arbejde, end de frivillige gør i de øvrige uddannelsesgrupper. Frivillige uden en erhvervsuddannelse har i gennemsnit brugt 23 timer den seneste måned. Frivillige med en lang videregående uddannelse har ”kun” brugt 13 timer i gennemsnit.

Som det fremgår ved en sammenligning af figur 4.4 og 4.5, er der en tendens til, at sammenhængen mellem uddannelse og frivilligt arbejde er blevet lidt større i 2012, end den var 2004. I uddannelsesgruppen med lange videregående uddannelser er andelen af frivillige steget fra 45 pct. i 2004 til 51 pct. i 2012. I grupperne med mere kortvarige uddannelser er andelen af frivillige til gengæld blevet lidt mindre i 2012, end de var i 2004 (tallene fremgår af tabel 4.3). Blandt de uddannelsessøgende er andelen faldet fra 34 pct. i 2004 til 28 pct. i 2012, hvilket hænger sammen med den lavere deltagelse i frivilligt arbejde i de yngre aldersgrupper.

TABEL 4.2

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, særskil for en række baggrundsforhold (procent), de frivilliges tid brugt på frivilligt arbejde den seneste måned (gennemsnitligt antal timer) samt sandsynligheden for at arbejde frivilligt (odds ratio-estimer fra logistisk regression). 2012.

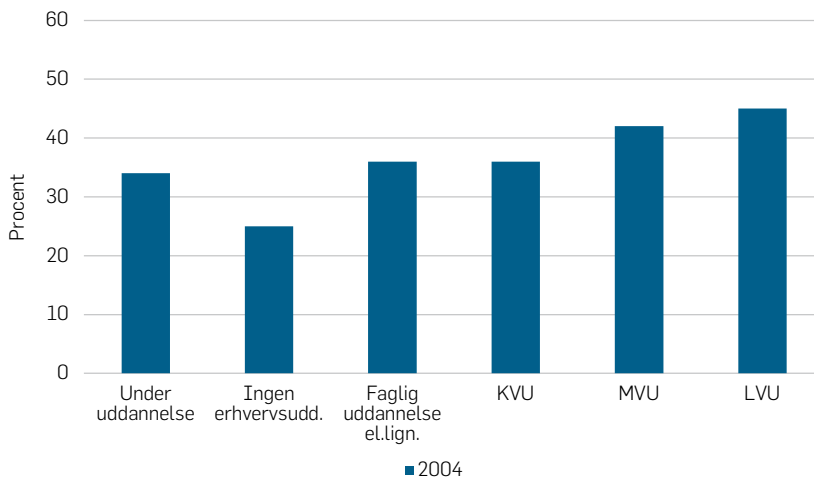
	Andel frivillige seneste år	Antal	Frivilliges tid på frivilligt arbejde, gns.	Logistisk regression, parameter-estimer	Odds ratio	P
Konstant				-1,06241		***
Alle	35	2.809	16			
Mænd	36	1.308	16	0,1928	1,213	*
Kvinder	33	1.501	16	reference		
16-29 år	26	525	15	-0,4418	0,643	*
30-49 år	41	990	12	-0,0477	0,953	
50-65 år	33	780	18	-0,1365	0,872	
66- år	34	514	22	reference		
Under uddannelse	28	339	17	0,4583	1,581	*
Ingen erhvervsuddannelse	26	452	23	reference		
Faglig uddannelse el.lign.	34	752	16	0,2791	1,322	*
Kort videregående uddannelse	28	300	13	0,0452	1,046	
Mellemlang videregående uddannelse	40	620	17	0,5274	1,694	***
Lang videregående uddannelse	51	344	13	0,8535	2,348	***
Har børn under 18 år	42	836	11	0,2676	1,307	*
Har ikke børn under 18 år	32	1.973	19	reference		
Ikke i arbejde	30	1.257	22	reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen	36	1.192	13	0,071	1,074	
Arbejder over 40 timer	43	360	11	0,1751	1,191	
Hovedstaden eller forstæder	38	563	18	reference		
Større provinsby m. forstæder	34	860	16	-0,0961	0,908	
Mindre provinsby	33	679	16	-0,12	0,887	
Bymæssig bebyggelse	33	323	16	-0,134	0,875	
Landdistrikt	36	377	13	-0,0135	0,987	
Mindre social tillid	29	704	17	-0,2855	0,752	**
Mellem social tillid	34	826	14	-0,0856	0,918	
Stor social tillid	38	1.255	17	reference		
Politik meget vigtigt	37	220	24	-0,0148	0,985	
Politik vigtigt	36	757	17	-0,0785	0,925	
Politik lidt vigtigt	35	1.299	14	-0,0212	0,979	
Politik slet ikke vigtigt	31	508	16	reference		
Religion meget vigtigt	53	149	21	0,9814	2,668	***
Religion vigtigt	37	358	16	0,3345	1,397	*
Religion lidt vigtigt	35	1.067	17	0,1929	1,213	*
Religion slet ikke vigtigt	31	1.207	14	reference	1,213	

Anm.: * p < 0,05 ** p < 0,01 *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

FIGUR 4.4

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for højeste gennemførte uddannelse. 2004. Procent.

Anm.: KVVU = kort videregående uddannelse, MVU = mellem-lang videregående uddannelse, LVU = lang videregående uddannelse.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004.

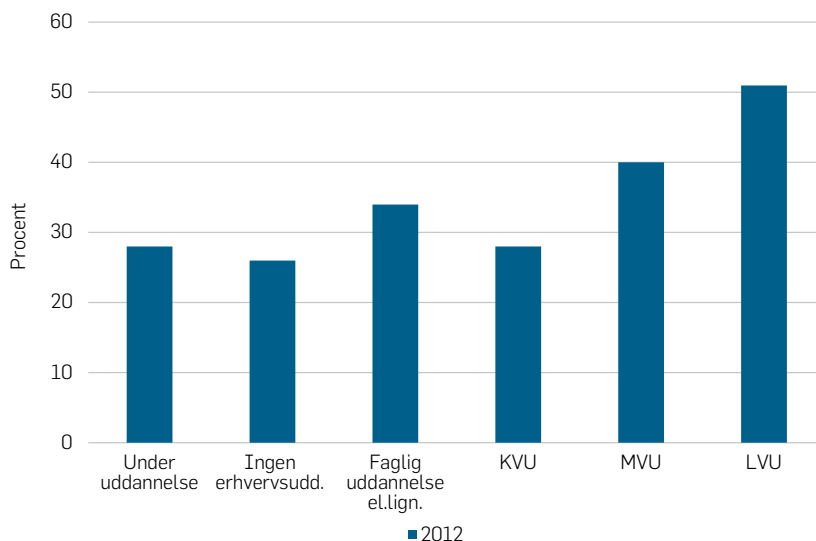
Det fremgår endvidere af tabel 4.2, at sandsynligheden for at være frivillig er noget større, hvis der er hjemmeboende børn under 18 år i husstanden, end hvis der ikke er børn. 42 pct. af alle med børn under 18 år har været frivillige inden for det seneste år mod 32 pct. af befolkningen uden børn under 18 år. De frivillige børneforældre bruger til gengæld noget mindre tid end andre frivillige på det frivillige arbejde. Frivillige uden børn i hjemmet har brugt 19 timer i gennemsnit den seneste måned. Blandt børneforældrene var det 11 timer i gennemsnit.

Der er en klar sammenhæng mellem tilknytning til arbejdsmarkedet og sandsynligheden for at deltage i frivilligt arbejde. 30 pct. af befolkningen, der ikke er i arbejde, har været frivillig inden for det seneste år. I gruppen i arbejde med en arbejdsuge på op til 40 timer finder man, at 36 pct. er frivillige, og i gruppen med en arbejdsuge på mere end 40 timer drejer det sig om 43 pct. De frivillige med en lang arbejdsuge bruger til gengæld noget mindre tid på det frivillige arbejde end de frivillige i de øvrige grupper. I gennemsnit har de brugt 11 timer den seneste må-

ned. Frivillige uden arbejde havde i gennemsnit brugt dobbelt så lang tid, nemlig 22 timer.

FIGUR 4.5

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for højeste gennemførte uddannelse. 2012. Procent.

Anm.: KVVU = kort videregående uddannelse, MVU = mellemlang videregående uddannelse, LVU = lang videregående uddannelse.

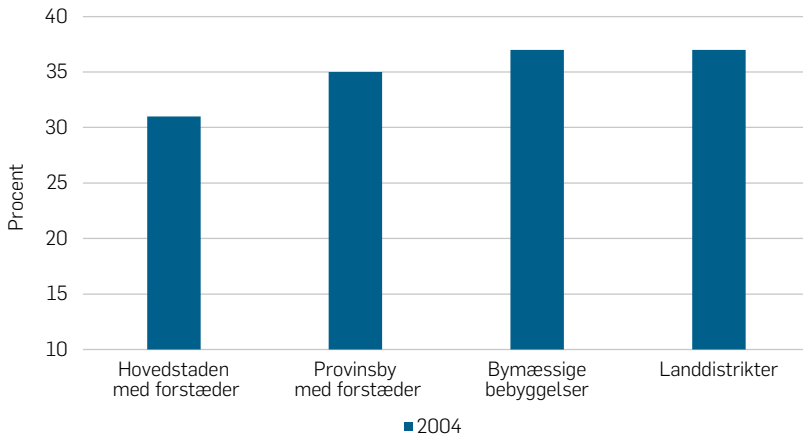
Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Frivillighedsundersøgelsen fra 2004 viste, at der var en vis sammenhæng mellem urbanisering og deltagelsen i frivilligt arbejde. Andelen af frivillige var størst i landdistrikter og bymæssige bebyggelser og mindst i hovedstaden, som det er vist i figur 4.6. Denne sammenhæng findes ikke i denne nye undersøgelse. Som det fremgår af figur 4.7, finder man i 2012 tværtimod den største andel af frivillige i hovedstaden med forstæder og de mindste andele i de mindre provinsbyer og i bymæssige bebyggelser. I 2004 blev der i spørgeskemaet ikke skelnet mellem større og mindre provinsbyer. Forskellene mellem 2004 og 2012 er dog ikke så store, og de er ikke statistisk signifikante, når man i øvrigt tager hensyn til uddannelsesniveau, alder og de øvrige forhold, der indgår i regressionsanalysen.

FIGUR 4.6

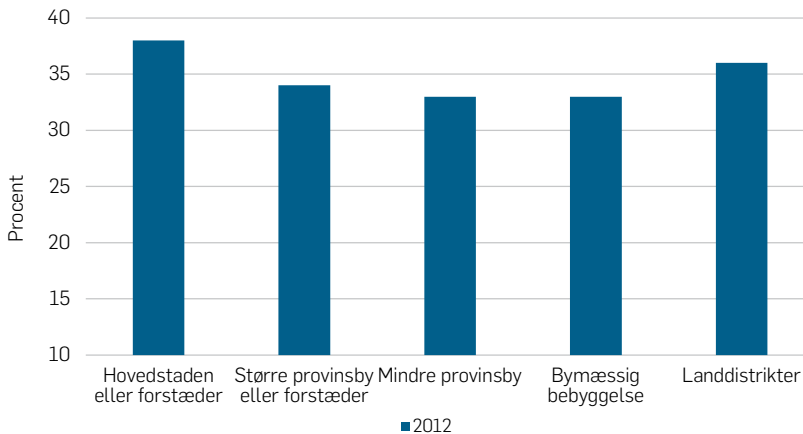
Andelen af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for urbanisering. 2004. Procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004.

FIGUR 4.7

Andele af befolkningen på 16 år og derover, som har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for urbanisering. 2012. Procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Ændringerne fra 2004 til 2012 afspejler således formodentlig nogle ændringer i befolkningssammensætningen i de forskellige områder og må-

ske især i hovedstadsområdet. Af tabel 4.2 fremgår det endvidere, at den gennemsnitlige tid, som de frivillige anvender på frivilligt arbejde, er størst i hovedstaden med forstæder, og mindst i landdistrikterne. Også dette har ændret sig siden 2004, hvor den gennemsnitlige tid brugt på frivilligt arbejde inden for den seneste måned var højest i de bymæssige bebyggelser (se senere i tabel 4.3).

I forskning omkring samfundets sociale kapital bliver den sociale kapital i reglen operationaliseret som en kombination af omfanget af deltagelse i frivilligt arbejde og graden af generel social tillid til andre mennesker. I undersøgelsen indgår et af de spørgsmål, som sædvanligvis bruges til at måle generel social tillid: ”Mener du, at de fleste mennesker i det store og hele er til at stole på, eller kan man ikke være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre? Giv din vurdering på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at man ikke kan være for forsigtig, og 10 betyder, at de fleste mennesker er til at stole på”. Som det fremgår af tabel 4.2, er der da også en sammenhæng mellem deltagelse i frivilligt arbejde og social tillid. Andelen af frivillige inden for det seneste år øges fra 29 pct. i gruppen med mindre social tillid til 38 pct. i gruppen med stor social tillid.

Af undersøgelsen fra 2004 fremgik det endvidere, at der er en sammenhæng mellem politisk interesse og frivillighed samt kirkegang og frivillighed. Spørgsmålene har været formuleret lidt anderledes i 2012, men som det fremgår viser også denne undersøgelse, at den del af befolkningen, der finder, at politik er vigtig i deres liv, mere hyppigt arbejder frivilligt. Tilsvarende gælder det, at den del af befolkningen, der finder, at religion er vigtig, mere hyppigt arbejder frivilligt end de grupper, der ikke finder, at religion er vigtig i deres liv. 53 pct. af den del af befolkningen, der mener, at religion er meget vigtig i deres liv, har arbejdet frivilligt inden for det seneste år. Det skal dog bemærkes, at det kun er en lille del af befolkningen, der oplyser, at enten politik eller religion er et meget vigtigt område i deres liv.

Regressionsanalysen viser, at ikke alle de her nævnte forhold har en selvstændig sammenhæng med andelene, som har været frivillige inden for det seneste år. Hverken arbejdsmarkedstilknytning, urbanisering eller politisk interesse har signifikante sammenhænge med frivilligheden, når man i øvrigt tager hensyn til forskelle i uddannelsesniveau, alder, social tillid og opfattelsen af, at religion er et vigtigt område i deres liv (se tabel 4.2). Største sammenhænge findes mellem andelene af frivillige og

forskelle i uddannelsesniveau. Sandsynligheden for at have arbejdet frivilligt inden for det seneste år er betydeligt større blandt grupperne med mellemlange eller lange videregående uddannelser end blandt grupperne med mindre uddannelse. Endvidere fremgår det af analysen, at mænd stadig lidt oftere er frivillige end kvinder, samt at de yngste aldersgrupper lidt mindre hyppigt er frivillige end befolkningen i de øvrige aldersgrupper. Endelig er det værd at bemærke, at der også er en selvstændig positiv sammenhæng mellem deltagelse i frivilligt arbejde og generel social tillid til andre mennesker, selv når man har taget hensyn til de øvrige forhold, der indgår i analysen.

Tabel 4.2 viser som nævnt også, at der er en del forskelle mellem, hvor megen tid forskellige grupper af frivillige bruger på det frivillige arbejde. De ældre aldersgrupper har i gennemsnit brugt en del mere tid inden for den seneste måned end de frivillige i de yngre aldersgrupper. Den ældste gruppe i alderen 66 år og derover har i gennemsnit brugt 22 timer. Aldersgruppen af 30-49-årige, som er den aldersgruppe, der mest hyppigt er frivillige, har i gennemsnit brugt mindst tid på det frivillige arbejde, nemlig 12 timer i gennemsnit inden for den seneste måned. Også når man ser på uddannelsesgruppernes tidsforbrug på frivilligt arbejde, viser det sig, at gruppen med lange videregående uddannelser, der mest hyppigt er frivillige, i gennemsnit har det mindste tidsforbrug på det frivillige arbejde. Der er således en klar tendens til, at man finder det mindste gennemsnitlige tidsforbrug blandt de frivillige i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er engageret i frivilligt arbejde. De største andele af frivillige findes typisk i grupper af befolkningen, som i øvrigt har fuldtidsarbejde og hjemmeboende børn, hvilket tilsyneladende får betydning for, hvor megen tid der kan sættes af til den frivillige indsats. Dette forhold viser sig i tabellen ved, at børneforældre mere hyppigt er frivillige, men i gennemsnit bruger en del mindre tid end den del af befolkningen, der ikke har hjemmeboende børn under 18 år. Folk i arbejde er mere hyppigt frivillige end befolkningen, der ikke er i arbejde. Og beskæftigede, der arbejder mere end 40 timer om ugen, er mere hyppigt frivillige end beskæftigede med mindre end 40 timer om ugen. De frivillige i befolkningsgruppen, der ikke er i arbejde, bruger imidlertid i gennemsnit dobbelt så megen tid på det frivillige i forhold til gruppen af beskæftigede med mere end 40 timers arbejde.

TABEL 4.3

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år (procent), og de frivilliges tid brugt på frivilligt arbejde den seneste måned (gennemsnitligt antal timer), særskilt for en række baggrundsforhold. 2004 og 2012

	Andel frivillige sidste år, pct. 2004	Andel frivillige sidste år, pct. 2012	Frivilliges tid på frivilligt arbejde, gns. 2004	Antal	Frivilliges tid på frivilligt arbejde, gns. 2012	Antal
Alle	35	35	17	797	16	704
Mænd	38	36	18	431	16	354
Kvinder	32	33	16	366	16	350
16-29 år	32	26	20	78	15	81
30-49 år	41	41	15	431	12	296
50-65 år	35	33	19	209	18	187
66- år	23	34	18	79	22	140
Under uddannelse	34	28	20	104	17	62
Ingen erhvervsuddannelse	25	26	20	129	23	89
Faglig uddannelse el.lign.	36	34	13	228	16	179
Kort videregående uddannelse	36	28	19	77	13	65
Mellemlang videregående uddannelse	42	40	16	160	17	169
Lang videregående uddannelse	45	51	20	98	13	140
Hovedstaden med forstæder	31	38	17	167	18	155
Provinsbyer med forstæder	35	34	16	366	16	370
Bymæssige bebyggelser	37	33	22	155	16	77
Landdistrikter	37	36	14	109	13	97
Har børn under 18 år	42	42	16	296	11	249
Har ikke børn under 18 år	32	32	17	501	19	455
Ikke i arbejde	28	30	21	246	22	278
Arbejder 1-40 timer om ugen	37	36	15	400	13	313
Arbejder over 40 timer om ugen	48	43	17	151	11	113
Antal	3.134	2.809				

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Tendensen til, at de frivilliges gennemsnitlige tidsforbrug er mindst i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er blevet inddraget i frivilligt arbejde, synes endvidere at være blevet mere markant i 2012, end den var i 2004. Af tabel 4.3 fremgår det således, at de travle 30-49-årige i 2004 i gennemsnit havde brugt 15 timer inden for den seneste måned. Dette tal er i 2012 faldet til 12 timer. Tilsvarende er tidsforbruget på den frivillige indsats faldet i uddannelsesgruppen med lange videregående uddannelser fra 20 timer i 2004 til 13 timer i 2012. Blandt de frivillige børneforældre er tidsforbruget faldet fra 16 timer i 2004 til 11 timer i 2012. Blandt de frivillige i befolkningsgruppen, der arbejder mere end 40 timer om ugen, er den gennemsnitlige tid faldet fra 17 timer i 2004 til 11 timer i 2012. Samlet er der således en klar tendens til, at de grupper i befolkningen, der

mest hyppigt er inddraget i frivilligt arbejde, har afsat mindre tid til den frivillige indsats i gennemsnit.

Tabel 4.4 viser andelen af frivillige i 2012 blandt mænd og kvinder samt i forskellige aldersgrupper og uddannelsesgrupper inden for forskellige områder af det frivillige arbejde. Som det fremgår, er det især inden for det store idrætsområde, at man finder, at mænd mere hyppigt end kvinder arbejder frivilligt. 14 pct. af alle mænd har inden for det seneste år været frivillige på idrætsområdet. Blandt kvinder drejer det sig om 8 pct. På det sociale område og på boligområdet er det til gengæld signifikant flere kvinder end mænd, der har været frivillige inden for det seneste år.

TABEL 4.4

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der inden for det seneste år har arbejdet frivilligt på forskellige områder, særskilt for køn, alder og uddannelse. 2012. Procent.

	Kultur	Idræt	Fritid	Sund- hed	Soci- alt	Politik/ fagligt	Uddan- dan- nelse	Bolig	Andet	Alle om- råder	Antal
<i>Køn</i>		***			**		***	**		**	
Mænd	5	14	3	4	3	4	3	6	8	36	1.308
Kvinder	5	8	3	4	4	4	5	4	6	33	1.501
<i>Alder</i>	***	***			***		***	***	***	***	
16-29 år	2	9	2	4	1	3	3	2	3	26	525
30-49 år	3	15	4	4	3	4	8	7	8	41	990
50-65 år	7	9	3	4	2	5	2	6	7	33	780
66- år	8	6	2	3	8	4	2	5	10	37	514
<i>Uddannelse</i>	***	**		*		**	***	***	***		
Under ud- dannelse	3	10	2	4	2	4	4	1	4	28	339
Ingen er- hvervsud- dannelse	3	6	2	2	5	3	2	3	7	26	452
Faglig	3	12	3	3	4	3	3	6	7	34	752
KVU	5	10	5	4	3	4	3	5	4	28	300
MVU	7	12	3	5	4	4	5	6	7	40	620
LVU	10	14	4	6	3	8	10	10	12	51	344
Alle	5	11	3	4	3	4	4	5	7	35	2.809

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. KVU = kort videregående uddannelse, MVU = mellem-lang videregående uddannelse, LVU = lang videregående uddannelse.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012..

Der er endvidere en del forskelle mellem aldersgrupperne med hensyn til, hvor store andele der arbejder frivilligt inden for forskellige områder. På kulturområdet øges frivilligheden med stigende alder. På idrætsområdet

er det i de mellemste aldersgrupper, at man finder flest frivillige. På det sociale område er det især i den ældste aldersgruppe, at mange er frivillige. 8 pct. af de ældre i alderen 66 år og derover har været frivillige på det sociale område inden for det seneste år.

Endelig træder uddannelsesforskellene også frem ved en sammenligning af de frivillige på de enkelte områder for frivilligt arbejde. Relativt mange i befolkningen med en langvarig videregående uddannelse udfører frivilligt arbejde på kulturområdet, nemlig 10 pct. Men gruppen med langvarige uddannelser er ligeledes mere hyppigt frivillige end de øvrige uddannelsesgrupper på en række af de andre områder. Det gælder idrætsområdet, sundhedsområdet, området med politisk eller fagligt arbejde, uddannelsesområdet, boligområdet, samt ”andre områder”. På det sociale område findes denne forskel mellem uddannelsesgrupperne derimod ikke. Her er der endda en tendens til, at andelen af frivillige er lidt større i grupperne med lavere uddannelse end i grupperne med en videregående uddannelse.

Ser man på, hvilke typer af opgaver de forskellige grupper af frivillige udfører som frivillige, fremgår der ligeledes en række sammenhænge med især alder og uddannelsesniveau (se tabel 4.5). Udvalgs- og bestyrelsesarbejde er mest almindeligt blandt de 30-49-årige frivillige og blandt frivillige med en lang videregående uddannelse. Dette gælder også for sekretariatsarbejde, om end forskellene mellem grupperne her er mindre. De frivillige i den yngste aldersgruppe af 16-29-årige og dermed også de uddannelsessøgende frivillige har mest hyppigt opgaver med uddannelse og instruktion. Disse opgaver er det til gengæld relativt få af de frivillige i den ældste aldersgruppe, der er beskæftiget med. Opgaver med at være kontaktperson, herunder besøgsven mv. på social- og sundhedsområdet, er lidt mindre forekommende blandt de frivillige i den yngste aldersgruppe end i de ældre aldersgrupper. Efter uddannelse er det også flest af de frivillige med en lang videregående uddannelse, der har opgaver som kontaktpersoner mv. i deres frivillige indsats.

TABEL 4.5

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år med forskellige arbejdsopgaver, særskilt for køn, alder og uddannelse. 2012. Procent.

Opgave:	Udvalg, bestyrelse	Sekretariat, administration	Praktisk arbejde	Oplysning, politisk aktiviteter	Uddannelse, instruktør	Rådgivning, retshjælp	Kontakt person	Skaffe midler	Andet	Antal
<i>Køn</i>			*	*	**				*	
Mænd	19	12	17	14	14	4	11	8	9	1.308
Kvinder	17	12	14	11	10	4	13	9	8	1.501
<i>Alder</i>	***	***	***	**	***		**	*		
16-29 år	8	7	10	8	12	2	7	6	8	525
30-49 år	23	15	19	14	16	4	14	10	10	990
50-65 år	19	12	14	13	10	5	12	8	9	780
66- år	17	12	18	10	6	3	13	9	8	514
<i>Uddannelse</i>	***	***	**	***	***	***	***	**		
Under uddannelse	7	7	9	10	15	3	9	8	9	339
Ingen erhvervsuddannelse	9	6	13	6	7	2	8	6	8	452
Faglig	18	11	18	11	19	3	12	6	6	752
KVU	16	13	14	12	10	4	14	9	10	300
MVU	22	17	17	15	12	4	13	11	9	620
LVU	33	21	17	22	21	9	17	11	12	344
Alle	18	12	16	12	12	4	12	9	9	2.809

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. KVU = kort videregående uddannelse, MVU = mellem-lang videregående uddannelse, LVU = lang videregående uddannelse.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

DE IKKE-FRIVILLIGE

Som nævnt i kapitel 3 er det godt en tredjedel af den voksne befolkning, der inden for det seneste år har udført frivilligt arbejde, og i alt 38 pct. af den voksne befolkning, der har oplyst at lave frivilligt arbejde inden for mindst ét af de i alt 14 frivillighedsområder. Hertil kommer, at 8 pct. af befolkningen har oplyst, at de inden for det seneste år har deltaget i en kortvarig eller meget tidsafgrænset frivillig indsats, eller at de evt. har udført en frivillig aktivitet, som udelukkende finder sted på nettet. Det er således 54 pct. af befolkningen, der har oplyst, at de ikke udfører frivilligt arbejde ifølge denne opgørelse. En stor del af de ikke-frivillige har imidlertid tidligere været engageret i frivilligt arbejde, som det fremgår af tabel 4.6. 21 pct. af den voksne befolkning har tidligere udført frivilligt ar-

bejde. Samlet er det således to tredjedele af den voksne befolkning, der enten har været frivillige inden for det seneste år eller tidligere har været frivillige. Tilbage bliver, at 33 pct. af befolkningen aldrig har været frivillige. Denne andel svarer til andelen i 2004, hvor man fandt, at 34 pct. af den voksne befolkning aldrig havde været frivillige. Inddragelsen i 2012-undersøgelsen af frivillige, der inden for det seneste år har udført en tidsafgrænset frivillig indsats samt af frivillige, der udelukkende har udført en rent netbaseret frivillig aktivitet, ændrer således ikke på andelen af befolkningen, der aldrig har deltaget i frivilligt arbejde.

TABEL 4.6

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der arbejder frivilligt, har arbejdet frivilligt tidsafgrænset det seneste år, tidligere har arbejdet frivilligt og aldrig har arbejdet frivilligt, særskilt for køn, alder og uddannelse. 2012. Procent.

	Arbejder frivilligt	Har arbejdet frivilligt tidsafgrænset seneste år	Har tidligere udført frivilligt arbejde	Har aldrig udført frivilligt arbejde	I alt	Antal
<i>Køn *</i>						
Mænd	39	9	22	30	100	1.306
Kvinder	36	8	21	35	100	1.500
<i>Alder ***</i>						
16-29 år	30	13	20	37	100	524
30-49 år	44	9	21	27	100	990
50-65 år	36	7	24	32	100	779
66- år	37	3	20	40	100	513
<i>Uddannelse ***</i>						
Under uddannelse	32	13	21	34	100	338
Ingen erhvervsuddannelse	28	6	19	48	100	451
Faglig uddannelse	36	8	23	33	100	751
KVU	32	9	27	32	100	300
MVU	45	8	22	26	100	620
LVU	53	7	16	24	100	344
Alle frivillige	38	8	21	33	100	2.804

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. KVU = kort videregående uddannelse, MVU = mellem-lang videregående uddannelse, LVU = lang videregående uddannelse.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

De største andele, der aldrig har arbejdet frivilligt, findes i de ældste og de yngste aldersgrupper. I aldersgruppen 66 år og derover er det 40 pct., der aldrig har udført frivilligt arbejde. I aldersgruppen 50-65 år er det 32 pct., og blandt de 30-49-årige er det 27 pct. I 2004 var det 44 pct. af de over 65-årige, 32 pct. af de 50-65-årige og 29 pct. af de 30-49-årige, der aldrig havde udført frivilligt arbejde. At det er blandt de ældste, at man

finder de største andele, der aldrig har været frivillige, og at denne andel er blevet mindre fra 2004 til 2012, passer sammen med en antagelse om, at frivilligheden tidligere (op gennem 1990'erne) har været stigende, som det blev nævnt i kapitel 3.

Som det også fremgår af tabel 4.6, er der en klar omvendt sammenhæng mellem uddannelseslængde og andele af ikke-frivillige, der afspejler den klare sammenhæng mellem uddannelsesniveau og deltagelse i frivilligt arbejde, som er fremgået tidligere i dette kapitel. Mens næsten halvdelen af gruppen uden en erhvervsuddannelse aldrig har deltaget i frivilligt arbejde, gælder det kun 24 pct. af de langvarigt uddannede.

På spørgsmålet til alle ikke-frivillige i 2012 om, hvad der afholder dem fra at udføre frivilligt arbejde, er det helt overvejende svarmuligheden ”Fordi du mangler tid, eller fordi du hellere vil bruge tiden på noget andet”, der bliver angivet. 63 pct. af de ikke-frivillige har givet denne begrundelse, som det fremgår af tabel 4.7. Andelen er lidt højere blandt dem, der tidligere har udført frivilligt arbejde end blandt dem, der aldrig har udført frivilligt arbejde. Blandt de ikke-frivillige, der aldrig har udført frivilligt arbejde, er den næstmest hyppige begrundelse ”Fordi det ikke interesserer dig” (16 pct.) og ”Fordi du aldrig er blevet spurgt” (15 pct.). Blandt de ikke-frivillige, der tidligere har været frivillige, er den næstmest hyppige begrundelse, at de har en sygdom eller handicap, der afholder dem fra frivillige aktiviteter. Men det er også 6 pct. af de tidligere frivillige, der oplyser, at de ikke er frivillige, fordi de aldrig er blevet spurgt, og det er ligeledes 6 pct. af de tidligere frivillige, der oplyser, at det ikke interesserer dem at udføre frivilligt arbejde.

Endelig er det relativt mange, nemlig 15 pct. af de tidligere frivillige, der angiver ”andre grunde” til ikke længere at være frivillige. Blandt de mest hyppige grunde, der er nævnt, er alder, at de er blevet for gamle, at nye kræfter skulle til, eller at de synes, at de har taget deres tårn. En del nævner, at børnene er blevet voksne, at de selv er flyttet til et nyt lokalområde, eller at pårørendes sygdom tager deres tid. Det er også en del af dem, der aldrig har været frivillige, der har angivet ”andre grunde”, nemlig 8 pct. Her er det især grunde som egne problemer eller travlhed med arbejde og egen familie, der nævnes. Men nogle siger også, at det aldrig er faldet for, eller at det aldrig har været aktuelt at indgå i frivilligt arbejde.

TABEL 4.7

Andelen af de ikke-frivillige personer på 16 år og derover, der har angivet forskellige svar om, hvad der afholder dem fra at udføre frivilligt ulønnet arbejde. 2012. Procent.

Hvad afholder dig fra at udføre frivilligt arbejde?	Har tidligere udført frivilligt arbejde	Har aldrig udført frivilligt arbejde	Samtlige ikke-frivillige 2012	Samtlige ikke-frivillige 2004
Fordi det ikke interesserer dig? ***	6	16	12	17
Fordi du aldrig er blevet spurgt?	6	15	12	12
Fordi du ikke har råd til at arbejde som frivillig?	1	1	1	1
Fordi du ikke har tid eller hellere vil bruge tiden til noget andet?	68	60	63	65
Fordi du har en sygdom eller et handicap?	11	8	10	9
Fordi du tidligere har haft dårlige erfaringer med frivilligt arbejde?	1	1	1	1
På grund af regler for modtagelse af offentlige ydelser, fx dagpenge, efterløn, kontanthjælp eller lignende? ***	1	1	1	0
På grund af strenge krav?	0	0	0	0
Fordi du ikke ved, hvordan du skal komme i gang?	1	1	1	
På grund af andre grunde end de allerede nævnte? ***	15	8	11	8
Antal	601	917	1.518	1.900

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest af forskel mellem 2004 og 2012. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det er således først og fremmest manglende tid, der bliver angivet som årsag til ikke at være frivillig, mens kun en mindre andel angiver, at det ikke interesserer dem, og næsten ingen angiver, at de er holdt op med at være frivillige på grund af dårlige erfaringer. Dette resultat stemmer helt overens med resultatet fra 2004-undersøgelsen, hvor man ligeledes kunne konstatere, at meget store dele af befolkningen ikke tager afstand fra at udføre frivilligt arbejde.

På spørgsmålet ”Kunne du tænke dig at deltage i frivilligt ulønnet arbejde, hvis nogen bad dig om det?” er det 45 pct. af samtlige ikke-frivillige, der svarer ”ja” (se tabel 4.8). Det er nøjagtigt den samme andel af de ikke-frivillige som i 2004.

TABEL 4.8

Andelen af de ikke-frivillige i befolkningen på 16 år og derover, der kunne tænke sig at deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det, særskilt for aldersgrupper (2012) samt den samlede andel i 2004, særskilt for køn. Procent.

	16-25 år	26-35 år	36-45 år	46-55 år	56-65 år	66-75 år	76- år	Alle 2012	Alle 2004
Mænd	55	58	45	46	38	29	15	44	42
Kvinder	60	62	49	48	46	28	13	46	48
Alle	58	60	47	47	43	28	14	45	45
Antal	221	212	232	274	268	211	94	1.512	1.916

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Det er i de yngre aldersgrupper, at man finder de største andele af de ikke-frivillige, der kunne tænke sig at deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det. Det gælder således 60 pct. af de ikke-frivillige i alderen 26-35 år. I de mest travle aldersgrupper mellem 36 og 55 år, hvor relativt mange er engageret i frivilligt arbejde, er det næsten halvdelen af de ikke-frivillige, der gerne ville deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det. I de ældste årgange er andelen noget mindre. Blandt de 76-årige og derover er det kun 14 pct. af de ikke-frivillige, der kunne tænke sig at deltage i frivilligt arbejde.

Som det blev nævnt, er den samlede andel af de ikke-frivillige, der kunne tænke sig at deltage i frivilligt arbejde, helt uændret fra 2004 til 2012, nemlig 45 pct. Men under denne overordnede stabilitet gemmer der sig en underliggende ændring, idet det i 2012 er blevet færre blandt de ikke-frivillige unge og flere blandt de ikke-frivillige ældre, der kunne tænke sig at arbejde frivilligt, hvis nogen bad dem om det. Denne ændring passer helt sammen med den ændring i andelen, der faktisk arbejder frivilligt, som er konstateret ovenfor i dette kapitel. Siden 2004 er det blevet større andele i de ældste aldersgrupper og mindre andele i de yngste aldersgrupper, der er interesserede i at deltage i frivilligt arbejde.

Befolkningsundersøgelsen viser samlet, at der i befolkningen meget bredt er en villighed til at yde en frivillig indsats, hvis man oplever, at der er brug for det. Samlet er det cirka to tredjedele af befolkningen, der enten deltager eller tidligere har deltaget i frivilligt arbejde. Af de 33 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har deltaget i frivilligt arbejde, giver de 13 pct. udtryk for, at de gerne ville deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det. Det er således kun ca. 20 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har udført frivilligt arbejde og heller ikke kunne tænke sig at gøre det. Det er en lidt større andel blandt de ældre alders-

grupper, mens det i aldersgrupperne op til 49 år kun er 15-16 pct., der slet ikke er indstillet på at udføre frivilligt arbejde.

KONKLUSION

Undersøgelsen i 2012 viser ligesom 2004-undersøgelsen, at det er lidt flere mænd end kvinder, der arbejder frivilligt. 36 pct. af mændene og 33 procent af kvinderne har arbejdet frivilligt inden for det seneste år på mindst ét af de 14 områder. I de yngste aldersgrupper op til aldersgruppen 26-35 år er andelen af frivillige imidlertid lidt større blandt kvinderne end blandt mændene. I aldersgruppen 55-65 år og især i aldersgruppen 66-75 år er andelen af frivillige signifikant større blandt mændene end blandt kvinderne. For både mænd og kvinder gælder det imidlertid, at deltagelse i frivilligt arbejde mest hyppigt finder sted i aldersgruppen 36-45 år. Det er de travle årgange, som ikke alene bliver trukket ind i frivilligt arbejde gennem deres egne aktiviteter og interesser, men også bliver det gennem børnenes aktiviteter. De mindste andele af frivillige finder man i den yngste aldersgruppe og for kvindernes vedkommende også i den ældste aldersgruppe.

Under den overordnede stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde er der imidlertid en del tendenser til ændringer. Andelen af frivillige er blevet lidt mindre i de yngre aldersgrupper. Det gælder op til gruppen af 36-40-årige. Til gengæld er andelen af frivillige blevet lidt større i de ældste aldersgrupper fra de 70-årige og derover. I de mellemste aldersgrupper er der kun tale om mindre ændringer. Traditionelt har flere mænd end kvinder været frivillige. Der er imidlertid en tendens til, at forskellen mellem de to køns deltagelse i frivilligt arbejde bliver mindre og måske er på vej til at vende. Tendensen understreges af, at andelen af frivillige kvinder er større end andelen af frivillige mænd i de yngre aldersgrupper, og at dette gør sig gældende længere op i aldersgrupperne i 2012, end det var tilfældet i 2004.

Der er endvidere en tendens til, at sammenhængen mellem uddannelse og frivilligt arbejde er blevet lidt større i 2012, end den var i 2004. I uddannelsesgruppen med lange videregående uddannelser er andelen af frivillige steget. I grupperne med mere kortvarige uddannelser er andelen af frivillige til gengæld blevet lidt mindre i 2012, end den var i 2004. Frivillighedsundersøgelsen fra 2004 viste, at der var en vis sam-

menhæng mellem urbanisering og deltagelsen i frivilligt arbejde. Andelen af frivillige var størst i landdistrikter og bymæssige bebyggelser og mindst i hovedstaden. I 2012 finder man derimod den største andel af frivillige i hovedstaden med forstæder og de mindste andele i de mindre provinsbyer og i bymæssige bebyggelser.

De frivillige har i gennemsnit anvendt 16 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde inden for et eller flere af de 14 områder. Det svarer til knapt 4 timer om ugen. Der er imidlertid en meget stor spredning på, hvor megen tid der anvendes på frivilligt arbejde, ligesom der er en del forskelle mellem områderne på, hvor megen tid der bliver anvendt på frivilligt arbejde. I 2004 havde de frivillige i gennemsnit anvendt 17 timer inden for den seneste måned på frivilligt arbejde. Der synes således at være tale om en mindre nedgang i den gennemsnitlige tid, som bliver anvendt på frivilligt arbejde, men nedgangen er ikke statistisk signifikant.

Der er en klar tendens til, at man finder det mindste tidsforbrug i gennemsnit blandt de frivillige i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er engageret i frivilligt arbejde. De største andele af frivillige findes typisk i grupper af befolkningen, som i øvrigt har fuldtidsarbejde og hjemmeboende børn, hvilket tilsyneladende får betydning for, hvor megen tid der kan sættes af til den frivillige indsats. Tendensen til, at de frivilliges gennemsnitlige tidsforbrug er mindst i de grupper af befolkningen, der mest hyppigt er blevet inddraget i frivilligt arbejde, synes endvidere at være blevet mere markant i 2012, end den var i 2004.

Som nævnt er det i alt 38 pct. af den voksne befolkning, der har oplyst at lave frivilligt arbejde på mindst ét af de i alt 14 frivillighedsområder. Hertil kommer, at 8 pct. af befolkningen har oplyst, at de inden for det seneste år har deltaget i en kortvarig eller meget tidsafgrænset frivillig indsats, eller at de eventuelt har udført en frivillig aktivitet, som udelukkende finder sted på nettet. Tilbage bliver således 54 pct. af befolkningen, der ikke udfører frivilligt arbejde ifølge denne opgørelse. En stor del af de ikke-frivillige har imidlertid tidligere været engageret i frivilligt arbejde. 21 pct. af den voksne befolkning er ikke frivillige, men har tidligere udført frivilligt arbejde. Det er således i alt to tredjedele af den voksne befolkning, der enten er frivillige eller har været frivillige inden for det seneste år eller tidligere har været frivillige. Tilbage bliver, at 33 pct. af befolkningen aldrig har været frivillige. Denne andel svarer til andelen i 2004, hvor man fandt, at 34 pct. af den voksne befolkning aldrig

havde været frivillige. Inddragelsen i 2012-undersøgelsen af frivillige, der inden for det seneste år har udført en tidsafgrænset frivillig indsats samt af frivillige, der udelukkende har udført en rent netbaseret frivillig aktivitet, ændrer således ikke på andelen af befolkningen, der aldrig har deltaget i frivilligt arbejde.

Det er først og fremmest manglende tid, der bliver angivet som årsag til ikke at være frivillig, mens kun en mindre andel angiver, at det ikke interesserer dem, og næsten ingen angiver, at de er holdt op med at være frivillige på grund af dårlige erfaringer. Dette resultat stemmer helt overens med resultatet fra 2004-undersøgelsen, hvor man ligeledes kunne konstatere, at meget store dele af befolkningen ikke tager afstand fra at udføre frivilligt arbejde.

På spørgsmålet ”Kunne du tænke dig at deltage i frivilligt ulønnet arbejde, hvis nogen bad dig om det?” er det 45 pct. af samtlige ikke-frivillige, der svarer ”ja”. Det er nøjagtigt den samme andel af de ikke-frivillige som i 2004.

Befolkningsundersøgelsen viser samlet, at der i befolkningen meget bredt er en villighed til at yde en frivillig indsats, hvis man oplever, at der er brug for det. Samlet er det cirka to tredjedele af befolkningen, der enten deltager eller tidligere har deltaget i frivilligt arbejde. Af de 33 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har deltaget i frivilligt arbejde, giver de 13 pct. udtryk for, at de gerne ville deltage i frivilligt arbejde, hvis nogen bad dem om det. Det er således kun ca. 20 pct. af den voksne befolkning, der aldrig har udført frivilligt arbejde og heller ikke kunne tænke sig at gøre det.

IKKE-KONVENTIONELLE FORMER FOR FRIVILLIGT ENGAGEMENT

LARS SKOV HENRIKSEN

Et af de overordnede formål med at gennemføre en ny undersøgelse af den danske befolknings frivillige indsats er at undersøge, om der er sket kvalitative ændringer i den måde, det frivillige engagement udfolder sig på. I kapitel 3 har vi undersøgt omfanget og udbredelsen af to nye former for frivilligt engagement, nemlig tidsafgrænsede (episodiske) og internetbaserede frivillige indsatser. I dette kapitel skal vi udvide perspektivet og sætte disse nye former ind i sammenhæng med andre ændringer, der samlet set kan bidrage til en belysning af udviklingen i det, vi kalder ikke-konventionelle former for frivilligt engagement.

I den historiske forskning om den frivillige sektor og dens betydning i de skandinaviske lande er der bred enighed om, at foreningsmedlemsskabet udgør et væsentligt udgangspunkt for at forstå det frivillige engagement i disse lande. Det karakteristiske har her været, at den enkelte har været knyttet til en organisation eller forening som medlem, og at det frivillige arbejde har været tæt knyttet til medlemsskabet.

Mange mener imidlertid, at denne model er under pres (Selle, 2013; Wollebæk & Sivesind, 2010), og at det frivillige engagement i stigende grad finder sted uden for foreningsregi og løsrives fra medlemsskabet. Samtidig åbner de nye former for engagement, eksempelvis de tidsafgrænsede indsatser for mere individualiserede og ad hoc-agtige til-

knytninger til den frivillige sektor, der kan presse medlemsmodellen yderligere.

Vi indleder dette kapitel med at undersøge eventuelle ændringer i relation til sammenhængen mellem medlemskab af en forening og frivilligt arbejde. Derefter undersøger vi, om der er sket forskydninger i det regi, som det frivillige arbejde foregår i. Endelig undersøger vi, om tidsafgrænsede samt internetbaserede frivillige indsatser er relativt mere udbredte i bestemte dele af befolkningen fremfor andre.

ÆNDRINGER I SAMMENHÆNGEN MELLEM MEDLEMSKAB OG FRIVILLIGT ARBEJDE

Et af de vigtigste spørgsmål om ændringer i den danske frivilligsektor knytter sig til et eventuelt brud med den klassiske medlemsmodel. I 2004 var det langt hovedparten af de frivillige, nemlig 79 pct., der angav, at deres frivillige arbejde fandt sted for en forening eller organisation, de samtidig var medlem af. Især den seneste undersøgelse af den norske befolknings frivillige indsats har imidlertid sat spørgsmålstejn ved, om medlemsmodellen står for fald (Wollebæk & Sivesind, 2010). Her fandt man, at en stigende andel af de frivillige arbejdede frivilligt for foreninger, de samtidig var medlemmer af. Samtidig så man også en stigning i den andel af de frivillige, der arbejdede frivilligt uden for foreningsregi, det vil i første række sige offentlige institutioner. Dette er vigtige pejlemærker, fordi det dels kan signalere en ændring i selve den måde, det civile samfund er organiseret på og samtidig pege i retning af en ny trend, hvor større dele af det frivillige arbejde organiseres med en løsere tilknytning til de frivillige organisationer. Den norske rapport udtrykte dette skifte markant i sin titel som en overgang ”Fra folkebevægelse til filantropi” (Wollebæk & Sivesind, 2010). Sådanne ændringer kan få demokratiske konsekvenser, fordi medlemsskabet traditionelt har fungeret som det hængsel, der knytter den enkelte til den frivillige forening med indflydelsesmuligheder og -rettigheder. Samtidig kan det signalere en ændring i organisationssamfundets grundlæggende byggesten fra ”medlemsskab” til ”frivillighed” (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 78). Det vil sige, at det ikke længere er tilknytningen til foreningen, der er afgørende for den frivillige, men den frivillige aktivitet i sig selv.

I dette afsnit skal vi derfor se nærmere på, om de samme tendenser kan spores i Danmark i perioden fra 2004 til 2012. Hvad angår udviklingen i det frivillige arbejde som medlem af en forening, har vi mulighed for at sammenligne eventuelle ændringer over tid direkte. Vi har stillet det samme spørgsmål i de to undersøgelsesår, nemlig om man er medlem af den forening eller organisation, man udfører frivilligt arbejde for.

TABEL 5.1

Andel af befolkningen på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for de enkelte områder inden for det seneste år, og andele af de frivillige, der har udført frivilligt arbejde for en organisation, de også er medlem af. 2004 og 2012. Procent.

	Andel af befolkning over 16 år, der har været frivillige seneste år 2004	Andel af de frivillige, der er medlem af den organisation, som de arbejder frivilligt for 2004	Andel af befolkning over 16 år, der har været frivillige seneste år 2012	Andel af de frivillige, der er medlem af den organisation, som de arbejder frivilligt for 2012
Kulturområdet * +	3	76	5	68
Idrætsområdet +	11	83	11	71
Fritidsområdet * +	5	78	3	72
Uddannelse * +	3	40	4	32
Sundhed * +	3	48	4	34
Det sociale område * +	3	48	4	51
Miljøområdet +	1	73	1	59
Bolig og lokalsamfund	6	91	5	90
Fagligt arbejde * +	3	94	2	89
Rådgivning +	0	80	1	72
Politik +	1	94	1	96
Internationale aktiviteter +	2	63	2	53
Religion og kirke +	2	82	2	86
Andre områder*	3	57	4	56
Frivilligt arbejde i alt +	35	79	35	70
Antal	3.134		2.809	

Anm.: * angiver signifikant forskel ved difference in proportions-test (95 pct.). Andel frivillige.

+ angiver signifikant forskel ved difference in proportions-test (95 pct.). Andel frivillige, som er medlemmer.

Frivillige seneste år inden for mindst et af de 14 områder.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004 og 2012.

Tabel 5.1 giver en oversigt over andelen af befolkningen, der har arbejdet frivilligt på de forskellige områder samt den andel af de frivillige, der samtidig har været medlem af den forening eller organisation, de har udført det frivillige arbejde for på de enkelte områder i henholdsvis 2004 og 2012. Bemærk, at den enkelte respondent kan arbejde frivilligt på flere

områder og således både arbejde frivilligt som medlem og som ikke-medlem.

Som vist i kapitel 3 er andelen af befolkningen, der har arbejdet frivilligt, meget stabil både totalt og på de enkelte frivilligområder. Den samlede andel, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, ligger på 35 pct. i både 2004 og 2012, og forskydningerne mellem områder er meget beskedne. Procentudsvingene på de enkelte områder ligger mellem 1 og 2 procentpoint.

Ser man imidlertid på andelen af de frivillige, der har udført frivilligt arbejde som medlem, er der i samme periode sket en væsentlig ændring. Den samlede andel af det, vi kan kalde ”medlemsfrivillighed”, dvs. den andel af det frivillige arbejde, der bliver udført af personer, der samtidig er medlemmer af den organisation, de arbejder frivilligt for, er faldet fra 79 pct. til 70 pct., og denne forskel er signifikant. Det svarer til de norske erfaringer, hvor andelen af medlemsfrivillige i perioden 1997 til 2009 også er gået ned (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 77).

Indtrykket bekræftes, hvis man ser på udviklingen i andelen af befolkningen, der udelukkende har arbejdet frivilligt som medlem fra 2004 til 2012 (tabel 5.2). Hvor 24 pct. af befolkningen i 2004 udelukkende arbejdede frivilligt som medlem, er denne andel faldet til 20 pct. i 2012.

TABEL 5.2

Befolkningen på 16 år og derover fordelt efter, om de inden for det seneste år har arbejdet frivilligt udelukkende som medlem, udelukkende som ikke-medlem, både-og eller ikke har arbejdet frivilligt. 2004 og 2012. Procent.

	Udelukkende som medlem	Både-og	Udelukkende som ikke-medlem	Har ikke arbejdet frivilligt	I alt	Antal
2004	24	3	8	65	100	3.134
2012	20	4	11	65	100	2.809

Anm.: Frivillige seneste år inden for mindst et af de 14 områder.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004 og 2012.

Samtidig er andelen, der udelukkende har arbejdet frivilligt som ikke-medlem, steget fra 8 til 11 pct. Begge disse forskelle er signifikante (difference in proportions-test, 1 pct.). Andelen af befolkningen, der har arbejdet både som medlem og ikke-medlem, ligger i perioden på et stabilt niveau på ca. 3-4 pct.

Noget kunne altså tyde på, at medlemsmodellen også er under pres i Danmark. Man skal i tolkningen af tallene dog huske på, at selvom det frivillige arbejde ikke udføres af personer, der samtidig er medlemmer af organisationen, så kan arbejdet stadig foregå i regi af frivillige foreninger. Det ser vi nærmere på i næste afsnit.

Vender vi os mod udviklingen på de enkelte områder i tabel 5.1 er der umiddelbart tre områder, der skiller sig ud ved at fastholde en høj andel medlemsfrivillige. Det gælder områderne politik, fagbevægelse og bolig og lokalsamfund. På disse områder er det frivillige arbejde i både 2004 og 2012 tæt knyttet til det at være medlem, idet godt 90 pct. af de frivillige samtidig er medlemmer. Det, som her er karakteristisk, er, at de politiske partier, fagforeninger, boligselskaber, grundejerforeninger mv. som medlemsorganisationer fortsat er omdrejningspunktet for den frivillige indsats. På disse områder er der ikke alternativer til medlemsmodellen, og mange frivillige er også, hvad man kunne kalde ”organisationsfrivillige”, dvs. at man er engageret i bestyrelse eller udvalg, hvor man varetager organisationens interesser. Også området religion og kirke fastholder en høj andel medlemsfrivillige, nemlig godt 85 pct. Også her må man antage, at organisationen, som både kan være en frikirke og Folkekirken, udgør rekrutteringsgrundlaget for den frivillige arbejdskraft.

Tilbagegangen for medlemsfrivilligheden er markant på kultur-, idræts- og fritidsområdet, hvor ca. 70 pct. af de frivillige samtidig er medlemmer i 2012, hvilket er en nedgang på gennemsnitligt ca. 10 procentpoint i forhold til 2004. Det ser altså ud til, at en større andel af det frivillige arbejde på de områder, der udgør den største del af den frivillige sektor, udføres af frivillige, som ikke samtidig er medlem. Man kan antage, i hvert fald på idrætsområdet, som også er det område, hvor tilbagegangen er størst, at en del af de ikke-medlemsfrivillige her udgøres af forældre til børn, der er aktive i disse organisationer. Dette spørgsmål vender vi tilbage til neden for. Samtidig kan disse områder også være arenaer, hvor mange udfører tidsafgrænsede indsatser i forbindelse med events, arrangementer, festivaler og lignende.

Det sociale område og sundhedsområdet er tilsyneladende karakteriseret ved to forskellige tendenser. De to områder lå helt ens i 2004, men mens socialområdet har fastholdt en andel af medlemsfrivillige på ca. 50 pct., så er sundhedsområdet det enkeltområde, hvor tilbagegangen har været størst, nemlig fra knap 50 pct. til ca. en tredjedel. Forventningen var, at udviklingen ville være ens på de to områder, og at begge ville

være karakteriseret ved tilbagegang. Det skyldes, at den velfærdspolitiske diskussion i den periode, som vores undersøgelse dækker, har været intenst rettet mod rekruttering af flere frivillige til omsorgs- og hjælpeopgaver på netop disse områder. Forventningen var derfor, at der generelt på begge områder ville være sket en udvikling væk fra den medlemsbase-rede frivillighed og i retning af en løsere tilknytning. Dette ser ud til kun at være tilfældet på sundhedsområdet, hvor udviklingen til gengæld har været meget markant.

Det er vanskeligt at vide, hvad der forklarer den forskellige udvikling på de to områder. Det er muligt, at betydningen af medlemskab har været diskuteret mere indgående på det sociale område, og at dette har været med til at fastholde betydningen af frivilligt medlemskab. Det er også muligt, at forklaringen ligger i, at sundhedsområdet har været karakteriseret ved organisationsændringer i undersøgelsesperioden, der har trukket den frivillige indsats væk fra medlemskabet. I forbindelse med kommunalreformen i 2007 blev en række forebyggelsesopgaver overført fra de daværende amter til kommunerne, og det er muligt at denne administrative og politiske ændring har betydet, at større andele af de frivillige er blevet trukket ind i aktiviteter og indsatser, der organiseres i projekter eller offentligt-frivillige partnerskaber, fx patientskoler, patientstøtteordninger, indsatser for psykisk syge og lignende, og som er løsere koblet til de frivillige organisationer og medlemskabet. En tredje mulighed er, at organisationerne på sundhedsområdet er blevet mere professionaliserede i perioden.

Endelig er det kendetegnende, at områder som miljøområdet og internationale aktiviteter også er karakteriseret ved markante tilbagegange for de medlemsfrivillige. Begge områder står højt på den politiske dagsorden og udgør moderne arenaer for politisk mobilisering, men samtidig er organisationerne karakteriseret ved at være relativt professionaliserede og med et mindre stærkt socialiseringspotentiale.

I forhold til undersøgelsen i 2004 har vi inkluderet et nyt spørgsmål om, hvor vigtigt medlemskabet af den organisation, man udfører frivilligt arbejde for, vurderes at være af den frivillige. Desværre har dette spørgsmål ikke været stillet til den del af de frivillige, som har arbejdet frivilligt uden at være medlem. Vi har derfor ikke mulighed for at sammenligne holdninger til medlemskabet på tværs af disse to grupper. Svarene fremgår af tabel 5.3.

TABEL 5.3

Personer på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, som er medlem af den organisation, de har arbejdet for, fordelt efter, hvor vigtigt det efter deres opfattelse er at være medlem af den organisation, man udfører frivilligt arbejde for, særskil for frivilligområder. 2012. Procent.

	Meget vigtigt	Vigtigt	Lidt vigtigt	Slet ikke vigtigt	Ved ikke	Total	Antal
Kulturområdet	62	28	7	3	0	100	94
Idrætsområdet	60	31	7	2	0	100	214
Fritidsområdet	62	31	3	3	0	99	61
Uddannelse	67	26	5	3	0	101	39
Sundhed	68	27	0	3	3	101	37
Det sociale område	74	20	4	2	0	100	50
Miljøområdet	70	20	0	10	0	100	10
Bolig og lokalsamfund	64	27	6	1	2	100	131
Fagligt arbejde	79	18	3	0	0	100	39
Rådgivning	69	8	15	0	8	100	13
Politik	77	14	9	0	0	100	22
Internationale aktiviteter	65	30	0	4	0	99	23
Religion og kirke	70	19	9	2	0	100	57
Andre områder	56	35	7	2	0	100	57
Total	65	27	6	2	0	100	847

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Et meget stort flertal af de medlemsfrivillige, nemlig godt 90 pct., mener, at det er enten meget vigtigt eller vigtigt at være medlem af den organisation, man arbejder frivilligt for. Holdningsmæssigt er der således ikke tale om, at disse frivillige lægger afstand til medlemsmodellen eller ikke mener, den er vigtig. Tabellen viser også bemærkelsesværdigt få forskelle mellem områderne, især hvis man lægger svarkategorierne ”meget vigtigt” og ”vigtigt” sammen. Blandt de medlemsfrivillige står medlemsmodellen således stadig solidt ideologisk set.

I et forsøg på nærmere at undersøge, hvad der karakteriserer de frivillige, der udelukkende har arbejdet frivilligt som medlem, de frivillige, der udelukkende har arbejdet frivilligt som ikke-medlem og endelig frivillige, der har gjort begge dele, undersøger vi i tabel 5.4 sammenhængene med køn, alder, uddannelse, bosted og civilstand kombineret med børn. I tabellen sammenlignes disse grupper med de respondenter, der slet ikke har arbejdet frivilligt.

TABEL 5.4

Befolkningen på 16 år og derover fordelt efter, om de inden for det seneste år har arbejdet frivilligt udelukkende som medlem, udelukkende som ikke-medlem, både-og, eller ikke har arbejdet frivilligt, særskilt for køn, alder, uddannelse, geografi og familietype. 2012. Procent.

	Udelukkende som medlem Både-og		Udelukkende som ikke-medlem	Har ikke arbejdet frivilligt	I alt	Antal
<i>Køn *</i>						
Mænd	23	4	10	63	100	1.308
Kvinder	18	3	11	67	99	1.501
<i>Alder ***</i>						
16-29 år	15	1	9	74	99	525
30-49 år	20	5	15	59	99	990
50-65 år	24	3	6	67	100	780
66- år	21	4	9	66	100	514
<i>Uddannelse ***</i>						
Under uddannelse	16	2	10	72	100	339
Ingen erhvervsuddannelse	12	2	11	74	99	396
Faglig uddannelse	22	2	9	67	100	808
Kort videregående uddannelse	17	4	7	72	100	300
Mellemlang videregående uddannelse	24	4	13	60	101	620
Lang videregående uddannelse	28	9	14	49	100	344
<i>Geografi</i>						
Hovedstaden og forstæder	21	4	12	62	99	563
Provinserne	20	3	10	66	99	2.246
<i>Familietype ***</i>						
Enlige uden børn	19	2	10	69	100	803
Samlevende uden børn	23	2	7	68	100	1.047
Enlige med børn	15	10	8	67	100	130
Samlevende med børn	20	6	16	58	100	829
Alle	20	4	11	65	100	2.809

Anm.: . χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Tabellen viser de bivariate sammenhænge for forskellige respondent-grupper. Ser man på kolonnen, der viser de andele, der udelukkende har arbejdet frivilligt som ikke-medlem, er der to sammenhænge, der umiddelbart springer i øjnene.

For det første har de 30-39-årige en højere forekomst af ikke-medlemsbaseret frivilligt arbejde, nemlig 15 pct., sammenlignet med de øvrige aldersgruppers niveau på 6-9 pct. Desuden skiller aldersgruppen 16-29-årige sig ud med en ikke-medlemsbaseret frivillighed på 9 pct. ud af en samlet frivillighedsprocent på 25. I modsætning til både de unge og de midaldrende har såvel de 50-65-årige som personerne 66 år og der-

over en relativt højere forekomst af medlemsfrivillighed. Medlemsfrivillighed ser med andre ord ud til at have en sammenhæng med alder.

Den anden sammenhæng, der skiller sig ud, vedrører civilstand kombineret med, om man har børn eller ej. Gruppen af samlevende med børn skiller sig her ud med den højeste andel af ikke-medlemsfrivillige, nemlig 16 pct. Det kunne tyde på, at familier med hjemmeboende børn i højere grad end andre grupper er enten tiltrukket af eller bliver trukket ind i frivilligt arbejde uden samtidig at være medlem af organisationen.

Dette viser sig også i en nærmere analyse, hvor vi sammenligner de medlemsfrivillige og de ikke-medlemsfrivillige i forhold til, om de har børn under 18 år eller ej, og samtidig bryder analysen ned på udvalgte delområder, jf. tabel 5.5.

TABEL 5.5

Andelen af personer på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år som medlem af den organisation, de har arbejdet for og som ikke-medlem, fordelt efter, om de har hjemmeboende børn under 18 år, særskilt for frivilligområder. 2012. Procent.

	Har været frivillig som medlem		Har været frivillig uden at være medlem	
	Har børn under 18 år	Har ikke børn under 18 år	Har børn under 18 år	Har ikke børn under 18 år
Kulturområdet	16	84	28	72
Idrætsområdet ***	40	60	62	38
Fritidsområdet	67	33	50	50
Uddannelse **	42	66	74	26
Sundhed	35	65	31	69
Det sociale område	26	74	33	67

Anm.: . χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Blandt de ikke-medlemsfrivillige, der har børn under 18 år, finder vi et signifikant højere aktivitetsniveau på idrætsområdet og uddannelsesområdet. Disse områder er netop karakteriseret ved, at børnenes aktiviteter med stor sandsynlighed trækker forældrene ind på den frivillige arena i dagsinstitutioner, skoler, idrætsforeninger osv.

I den nedenstående regressionsanalyse (tabel 5.6) undersøger vi sammenhænge nærmere ved at kontrollere for de enkelte faktorer indbyrdes sammenhæng. I analysen sammenlignes de ikke-medlemsfrivillige med alle øvrige frivillige på en række sociale karakteristika som køn, alder, uddannelse, bosted, børn og arbejdstid. Modellen forsøger

altså at forudsige sandsynligheden for, at en frivillig arbejder frivilligt uden at være medlem af den organisation, arbejdet udføres for.

TABEL 5.6

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden for at arbejde frivilligt uden medlemskab blandt personer på 16 år og derover, der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år. Odds ratio. 2012.

	Koefficient	Odds ratio	P
Konstant	-0,191		
<i>Køn</i>			
Mand	-0,330	0,719	*
Kvinde	reference		
<i>Alder</i>			
16-29	0,198	1,219	
30-49	reference		
50-65	-0,658	0,518	**
66- år	-0,572	0,565	
<i>Uddannelse</i>			
Under uddannelse	-0,514	0,598	
Ingen erhvervsuddannelse	0,568	1,764	*
faglig uddannelse	Reference		
Kort videregående uddannelse	-0,348	0,706	
Mellemlang videregående uddannelse	0,051	1,053	
Lang videregående uddannelse	-0,333	0,717	
<i>Geografi</i>			
Hovedstaden	-0,035	0,965	
Provinsbyer med forstæder	Reference		
Bymæssige bebyggelser	-0,526	0,591	*
Landdistrikter	-0,372	0,689	
<i>Familietype</i>			
Har børn under 18	0,631	1,880	**
Har ikke børn under 18	Reference		
Ikke i arbejde	Reference		
Arbejder 1-40 timer	-0,530	0,589	*
Arbejder over 40 timer	-0,648	0,523	*
Antal	966		

Anm.: Frivillige seneste år inden for mindst et af de 14 områder.* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Den multivariate analyse bekræfter hovedindtrykket fra de beskrivende tabeller, men lægger også nogle nuancer til. Især to faktorer ser ud til at øge sandsynligheden for frivilligt arbejde uden samtidig at være medlem af den organisation, arbejdet udføres for.

Det forhold, der i denne analyse viser sig at have størst selvstændig betydning, er, om respondenter har børn under 18 år. Sammenlignet med gruppen, der ikke har børn under 18 år, har respondenter

med børn under 18 år næsten dobbelt så høj sandsynlighed (odds 1,88) for at arbejde frivilligt uden at være medlem. Der er her med stor sikkerhed tale om, at tilstedeværelse af hjemmeboende børn og unge har en selvstændig effekt i forhold til at trække forældre (af begge køn) ind i frivilligt arbejde i forhold til institutioner, skoler, idrætsforeninger og fritidsorganisationer, hvor børnene er aktive.

Alder har også en selvstændig betydning. Sammenlignet med referencegruppen af 30-49-årige har de 50-65-årige en signifikant lavere sandsynlighed for at lave ikke-medlemsbaseret frivilligt arbejde. Det betyder omvendt, at det ikke-medlemsbaserede frivillige arbejde forekommer hyppigere blandt de yngre end blandt de ældre.

At netop alder og børn er de faktorer, hvor vi finder de stærkeste sammenhænge, kan tyde på, at to forskellige mekanismer er i spil.

At frivilligt arbejde uden medlemskab domineres af forældre med børn under 18 år, har man også fundet i den norske befolkningsundersøgelse (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 82). Den sandsynlige mekanisme er her, at hjemmeboende børn virker som et medium, der trækker forældrene ind på den frivillige arena, når der er brug for at understøtte børnenes aktiviteter, uanset om dette så er i frivilligt foreningsregi eller fx i regi af folkeskoler. Forælderrollen i denne livsfase, hvor børnene er små og mellemstore, øger altså sandsynligheden for at arbejde frivilligt uden at være medlem.

At alder er lineært forbundet med medlemsfrivillighed, sådan at sandsynligheden for medlemsfrivillighed øges med alderen, kan dog tyde på, at det ovenstående livsfaseargument (tilstedeværelsen af børn og den tilhørende forælderrolle) skal suppleres med en anden forklaring. At yngre generationer, uafhængigt af tilstedeværelsen af børn, er mere tilbøjelige til at arbejde frivilligt uden samtidig at være medlem af den forening eller organisation man arbejder frivilligt for, kan tyde på, at de unge lægger mindre vægt på medlemsskabet, eller vælger det fra.

Andre faktorer har også betydning, men her er sammenhængene ikke lige så stærke rent statistisk. Mænd har en lidt lavere sandsynlighed end kvinder for at arbejde frivilligt uden at være medlem. Det har sandsynligvis noget at gøre med, at mændenes frivillige indsats i lidt højere grad end kvindernes finder sted på områder, hvor medlemsskabet er mere udbredt – eksempelvis på idræts- og fritidsområdet samt boligområdet – sammenlignet med de mere kvindedominerede arenaer som social- og sundhedsområdet. Gruppen uden erhvervsuddannelse har en højere

sandsynlighed for ikke-medlemsbaseret frivillighed sammenlignet med de øvrige uddannelsesgrupper. Omvendt har grupperne, der arbejder op til 40 timer om ugen eller over 40 timer om ugen, en lavere sandsynlighed sammenlignet med referencegruppen, der ikke er i arbejde. Grupperne uden uddannelse og uden for arbejdsmarkedet finder altså i lidt højere grad ind i det frivillige arbejde, uden at det er knyttet til medlemskabet.

FRIVILLIGT ARBEJDE I REGI AF FORENINGER, OFFENTLIGE INSTITUTIONER OG PRIVATE VIRKSOMHEDER

Traditionelt kan man sige, at de frivillige foreninger har haft et tæt på monopol på at rekruttere og organisere de frivillige. I takt med den såkaldte ”hybridisering” af civilsamfundet har andre aktører fået strategiske interesser i den frivillige indsats. Hybridisering vil sige, at man blander elementer, der traditionelt hører til i forskellige sektorer, på nye måder (Evers, 2008). Et eksempel på det er, at offentlige institutioner og private virksomheder viser interesse for at knytte frivillige direkte til sig. I undersøgelsesperioden har kommunerne i stigende omfang efterspurgt frivillig indsats på velfærdsinstitutioner som plejehjem, skoler og børnehaver organiseret direkte af institutioner eller kommuner uden om de frivillige foreninger. Hos private virksomheder har vi set en stigende interesse for såkaldt ”corporate volunteering”.

Vi er derfor interesserede i at undersøge, om der i perioden fra 2004 til 2012 er sket forskydninger i det regi, som det frivillige arbejde finder sted i. Hvis tesen om hybridisering er korrekt, vil vi forvente at finde relativt mere frivilligt arbejde i regi af offentlige institutioner og virksomheder – og relativt mindre i regi af foreninger. Dette vil også være forventeligt ud fra analysen i forrige afsnit, der viste, at en mindre andel af det frivillige arbejde bliver udført af frivillige, der samtidig er medlem af den organisation, de udfører arbejdet for.

I undersøgelsen er de personer, der har arbejdet frivilligt, blevet stillet følgende spørgsmål: ”Udføres arbejdet for en frivillig forening eller organisation, for en selvejende institution, for en offentlig institution, for folkekirken eller andre religiøse samfund eller for en erhvervsvirksomhed?” Respondenterne har også haft mulighed for at svare, at det finder sted i ”andet” regi.

TABEL 5.7

De frivillige fordelt efter det frivillige arbejdes regi, særskilt for frivilligområder. Procent. 2004 og 2012.

	Kultur		Idræt		Fritid		Uddannelse		Sundhed		Socialt		Miljø		Bolig		Fagligt		Rådgivende Politik		Internationalt		Religion		Andre		Alle frivillige																		
2012	65	85	85	20	27	51	63	60	41	33	87	65	29	52	65	16	11	8	28	12	14	13	23	23	28	4	18	8	14	18	10	2	1	44	56	23	25	1	5	6	4	8	11	18	18
En frivillig for- ening/organisation	2	0	0	2	0	3	0	0	0	6	0	5	51	1	4	1	1	0	2	1	1	0	3	23	6	0	2	5	3	5	0	6	4	5	8	0	12	9	22	4	0	10	7		
En selvvejende institution	99	99	100	100	101	100	101	99	101	101	99	101	101	99	100	99	99	100	100	101	100	101	99	101	101	99	101	100	100	99	99	100	100	101	101	99	101	101	101	99	101	100	100		
Folket kirken eller andre religiøse samfund	En erhvervsvirksomhed	Andet	2004	Kultur		Idræt		Fritid		Uddannelse		Sundhed		Socialt		Miljø		Bolig		Fagligt		Rådgivende Politik		Internationalt		Religion		Andre		Alle frivillige															
69	87	76	15	40	44	57	65	45	60	88	71	29	49	68	14	7	16	22	13	14	21	25	17	13	6	20	32	10	18	11	3	3	56	38	32	14	3	18	0	3	2	6	25	17	
En selvvejende institution	Folket kirken eller andre religiøse samfund	En erhvervsvirksomhed	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	3	3	3	7	2	0	3	13	20	3	2	1	6	5	5	0	1	4	2	5	7	4	6	7	0	4	7	8	4
100	100	99	100	100	100	100	99	100	99	100	100	99	100	99	100	100	100	99	100	100	100	99	100	99	100	100	101	99	99	99	100	100	99	100	100	100	99	100	99	100	100	101	99	99	99

Ann.: "Alle frivillige" omfatter andelen af de frivillige, der har arbejdet for det enkelte regi på mindst ét af områderne.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I tabel 5.7 har vi opgjort, hvilket regi det frivillige arbejde finder sted i, fordelt på de enkelte frivilligområder.

Tabellen viser, at 68 pct. af de frivilliges indsats i 2004 fandt sted i regi af en forening, mens dette niveau i 2012 er 65 pct. Denne forskel er imidlertid ikke signifikant (ved en difference in proportions-test). Også hvad angår det andet ”non-profit-regi”, de selvejende institutioner, er der i perioden tale om et stabilt niveau, nemlig 18 pct. i både 2004 og 2012. Heller ikke den andel af de frivilliges arbejde, der finder sted i regi af en offentlig institution, henholdsvis 17 pct. i 2004 og 18 pct. i 2012, har ændret sig signifikant.

Selvom det overordnede mønster kunne tyde på, at der sker forskydninger i den forventede retning, så tillader resultaterne os ikke at konkludere dette. Snarere maner resultaterne til eftertanke: Foreningsregi er stadig det dominerende regi, og selvom der har været et markant fald i medlemsfrivilligheden, som belyst i forrige afsnit, så viser den nærværende analyse, at selvom de frivillige i mindre omfang arbejder frivilligt som medlemmer, så arbejder de i stort omfang stadig frivilligt i regi af foreningerne og de selvejende institutioner.

Væksten i frivilligt arbejde i offentligt regi har også været meget beskeden, især når man tager den omfattende offentlige diskussion om frivillige indsatser på velfærdsinstitutionerne i betragtning. Man skal dog her være opmærksom på, at frivillige indsatser udført i offentligt regi stadig godt kan være organiseret og koordineret i frivilligt regi. Det gælder for eksempel ofte besøgsvennetjenester, som i mange tilfælde organiseres af frivillige organisationer, selvom indsatsen udføres på et kommunalt plejehjem.

Det ser heller ikke ud til, at der er sket den forventede ændring, for så vidt angår frivilligt arbejde i virksomhedsregi. Her er andelen faldet fra 5 til 3 pct. Igen er udsvingene små, og man skal passe på med ikke at overfortolke ændringerne. Når vi ikke finder den forventede ændring her, kan det skyldes, at meget af den såkaldte ”corporate volunteering”, hvor ansatte får fri i en del af deres arbejdstid til at gøre en frivillig indsats, netop finder sted i regi af en frivillig organisation. Det typiske arrangement drejer sig i sådanne tilfælde om, at der indgås et partnerskab mellem en virksomhed og en frivillig organisation, som de ansatte i virksomheden forpligter sig til at yde en nærmere specificeret indsats for. I et sådant tilfælde vil den frivillige indsats typisk deklareres som udført i regi af en forening.

Hvis vi dernæst ser på fordelingen på de enkelte frivilligområder med udgangspunkt i tallene for 2012, er det næppe overraskende, at foreningen som omdrejningspunkt står stærkest på idræts- og fritidsområdet. På disse områder suppleres foreningen hovedsageligt alene med selvejende institutioner. Dette gælder også på boligområdet og det internationale område, hvor foreninger i kombination med selvejende institutioner er klart dominerende. På boligområdet finder vi også en stor andel af ”andet”, hvilket kan skyldes, at en del respondenter har været i tvivl om, hvorvidt eksempelvis en almennyttig boligforening er en privat eller en offentlig organisation. Også på området politik står foreningsregi uanstødet. På disse områder kan vi sige, at vi finder den laveste grad af hybridisering.

Kulturområdet er mere blandet, selvom foreningsregi også her er det mest fremtrædende. Men her suppleres dette regi i større omfang med både selvejende og offentlige institutioner. Det er et billede, der også ses på undervisningsområdet, som er det område, hvor de selvejende institutioner står stærkest. Det kan her dreje sig om både friskoler, privatskoler, dag- og aftenskoler samt højskoler. På undervisningsområdet står offentligt regi naturligvis også stærkt med en andel på 44 pct., hvilket peger på, at der udføres ganske meget frivilligt arbejde i regi af folkeskolerne. Også på miljøområdet står det offentlige for en relativt høj andel, idet cirka en fjerdedel af det frivillige arbejde på dette område foregår i offentligt regi. Man kan forestille sig, at dette eksempelvis kan omfatte projekter omkring energi, grøn omstilling, naturvejledning, skrald, parker og anlæg mm.

På social- og sundhedsområdet finder vi den samme markante forskellighed, som vi også så i forhold til medlemsfrivilligheden. Mens omkring halvdelen af det frivillige arbejde på socialområdet udføres i foreningsregi, gælder det kun for cirka en fjerdedel på sundhedsområdet. Omvendt udføres mere end halvdelen af det frivillige arbejde på sundhedsområdet i regi af det offentlige. Dette er et meget bemærkelsesværdigt resultat, der viser, hvor dominerende det offentlige er blevet som igangsætter og organisator af frivilligt arbejde på dette område. Det kan her dreje sig om frivilligt arbejde på eksempelvis sygehuse og patientskoler.

Hvad angår frivilligt arbejde i virksomhedsregi, viser tabel 5.7, at dette i hovedsagen drejer sig om arbejde på området fagligt arbejde samt erhvervs- og brancheorganisationer. Alle øvrige områder er helt margina-

le. Knap en fjerdedel af det frivillige arbejde, der relaterer sig til fagligt arbejde samt erhvervs- og brancheorganisationer, foregår i regi af private virksomheder.

På området religion dominerer folkekirken eller andre religiøse samfund ikke overraskende som regi for det frivillige arbejde. Cirka halvdelen af det frivillige arbejde på dette område foregår således i kirkeligt regi.

Området rådgivning og juridisk bistand, der omfatter forbrugerorganisationer, menneskerettigheder, retshjælp og lignende, er også et relativt blandet område, hvor foreninger i kombination med selvejende institutioner dog er klart dominerende med en samlet andel på ca. 60 pct., men også med en høj andel af ”andet regi” på over 20 pct., samt mindre, men ikke uvæsentlige andele, der foregår i både offentligt regi, kirkeligt regi og virksomhedsregi. Det peger på, at sådanne frivillige indsatser ubesværet kan implementeres i mange forskellige sammenhænge.

Hvis vi afslutningsvis ser på udviklingen fra 2004 til 2012 på de enkelte delområder, kan vi se, at der på rigtig mange områder er tale om forholdsvis små ændringer, mens enkelte områder er karakteriseret ved bemærkelsesværdigt store forandringer. Det er med andre ord udviklingen på få områder, der rykker ved gennemsnittet, mens flertallet af områder er karakteriseret ved stabilitet.

Sundhedsområdet står for en relativt stor andel af ændringen i retning af offentligt regi. Mens andelen af frivilligt arbejde på sundhedsområdet, der foregik i offentligt regi, var på 38 pct. i 2004, er andelen i 2012 steget til 56 pct. Også området rådgivning ser ud til at have rykket sig ud af foreningsregi. Hvor 60 pct. af det frivillige arbejde på dette område i 2004 fandt sted i foreningsregi, er det nu kun ca. 33 pct. En del af området rådgivning er rykket ind i regi af selvejende institutioner (op fra 13 til 28 pct.). Man skal også bemærke, at kategorien ”andet” på dette område i 2012 står for en meget større andel end i 2004 (op fra 7 til 22 pct.). På miljøområdet står det offentlige også for en større andel i 2012, nemlig 25 pct., hvilket er en stigning fra 14 pct. i 2004. Her er der dog også tale om en mindre stigning i foreningsregi, mens det selvejende regi taber andele.

På det sociale område er det overraskende, at udviklingen går imod den generelle tendens. Hvor der i 2004 var 41 pct. af det frivillige arbejde på dette område, der foregik i foreningsregi, er andelen i 2012 steget til ca. 50 pct. Omvendt er andelen i offentligt regi faktisk faldet fra

32 til 23 pct. Andelen i regi af selvejende institutioner er i perioden stabil omkring 14 pct.

På området religion er den store forandring, at folkekirken og andre religiøse samfund står for en markant større andel i 2012, nemlig godt 50 pct., mod ca. 25 pct. i 2004. Den største del af denne ændring ser ud til at kunne forklares ved en samtidig bevægelse væk fra de selvejende institutioner. Hvor vidt der her er tale om en reel forandring eller en ændring i respondenternes svarmønster, kan være vanskeligt at sige.

I modsætning til befolkningsundersøgelsen fra 2004 har vi i den aktuelle undersøgelse mulighed for at undersøge holdningen til, hvilket regi det frivillige arbejde foregår i. Vi har i 2012-spørgeskemaet inkluderet et spørgsmål, hvor respondenterne bedes tage stilling til, om de er enige i, at det frivillige arbejde ligeså godt kan foregå inden for det offentliges rammer som i frivillige foreninger og organisationer. Resultaterne fremgår af tabel 5.8.

Holdningen i befolkningen som sådan går overvejende i retning af en afstandtagen til, at det frivillige arbejde ligeså godt kan foregå i regi af det offentlige. Knap halvdelen (48 pct.) af befolkningen er enten uenig eller delvis uenig i, at det frivillige arbejde ligeså godt kan foregå inden for det offentliges rammer. Alligevel må man sige, at en relativt stor andel af befolkningen, nemlig 39 pct., udtrykker en pragmatisk holdning, idet de er enten enige eller helt enige i, at det frivillige arbejde ligeså godt kan foregå i offentligt regi. Det er med andre ord ikke sådan, at det frivillige foreningsregi står uantastet som udgangspunkt for organisering af det frivillige arbejde.

Blandt dem, der har arbejdet frivilligt, er der en noget større grad af afstandtagen til, at arbejdet lige så godt kan foregå i offentligt regi. 40 pct. af de frivillige er helt uenige i påstanden, og 18 pct. er delvist uenige. Alligevel er det bemærkelsesværdigt, at ca. 30 pct. af de frivillige er enige eller helt enige i, at det frivillige arbejde lige så godt kan foregå i offentligt regi. Holdningsforskellen mellem befolkningen som helhed og de frivillige er således ikke overvældende stor, selvom den er signifikant.

Holdningen ser ud til at have en vis sammenhæng med køn og med, om man har børn eller ej. Kvinder og gruppen uden børn ser ud til at være lidt mere tilbøjelige til at være enige i udsagnet.

TABEL 5.8

Befolkningen 16 år og derover fordelt efter holdning til, om frivilligt arbejde ligeså godt kan foregå inden for det offentlige rammer som i foreninger og organisationer, særskilt for frivillighed, køn, alder, uddannelse, geografi, børn, og arbejdsmarkedstilknøytning. 2012. Procent.

	Helt enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Delvist uenig	Helt uenig	Total	Antal
<i>Frivillighed ***</i>							
Ikke frivillig	24	19	14	16	26	99	1.786
Frivillig	17	15	10	18	40	100	960
<i>Køn ***</i>							
Mænd	20	17	11	16	35	99	1.280
Kvinder	22	18	14	18	28	100	1.466
<i>Alder ***</i>							
16-29 år	27	23	16	15	18	99	511
30-49 år	17	18	12	19	35	101	971
50-65 år	20	15	10	18	36	99	772
66- år	24	17	15	14	30	100	492
<i>Uddannelse ***</i>							
Under uddannelse	27	23	17	15	17	99	332
Ingen erhvervsuddannelse	31	18	15	14	21	99	373
Faglig uddannelse	23	16	11	15	35	100	795
Kort videregående uddannelse	22	18	12	20	28	100	296
Mellemlang videregående uddannelse	15	20	12	20	34	101	613
Lang videregående uddannelse	13	13	11	18	44	99	336
<i>Geografi</i>							
Hovedstaden	19	16	17	17	31	100	553
Provinsbyer med forstæder	22	18	11	17	31	99	1.497
Bymæssige bebyggelser	18	18	13	21	31	101	317
Landdistrikter	23	19	12	15	31	100	377
<i>Børn **</i>							
Har børn under 18 år	17	18	12	18	35	100	820
Har ikke børn under 18 år	23	18	13	17	30	101	1.926
<i>Arbejde ***</i>							
Ikke i arbejde	25	18	16	16	25	100	1.207
Arbejder 1-40 timer	19	18	11	18	34	100	1.182
Arbejder over 40 timer	15	17	9	18	41	100	357
Alle	21	18	13	17	31	100	2.746

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

De mest markante forskelle viser sig mellem aldersgrupperne, hvor især de 16-29-årige skiller sig ud som den gruppe, der er mest enig i, at det frivillige arbejde ligeså godt kan foregå i regi af det offentlige. Blandt de 16-29 årige er det cirka halvdelen, der er enten enig eller helt enig i dette, mens det kun gælder for ca. 35 til 40 pct. for de øvrige aldersgrupper.

Også uddannelse ser ud til at have en sammenhæng med holdningen på dette punkt. Grupperne under uddannelse og uden erhvervsuddannelse er mere tilbøjelige til at være enige i, at det frivillige arbejde lige så godt kan foregå i offentligt regi, mens omvendt for grupperne med enten faglig, kort, mellemlang eller videregående uddannelse i større omfang tager afstand fra dette udsagn.

Også position på arbejdsmarkedet har sammenhæng med holdningen, idet 43 pct. af gruppen, der ikke er i arbejde, enten er enig eller helt enig i, at frivilligt arbejde ligeså godt kan foregå i regi af det offentlige, mens det samme gælder for 37 pct. af dem, der arbejder under 40 timer om ugen og 32 pct. af dem, der arbejder over 40 timer om ugen.

I tabel 5.9 foretager vi en analyse af, hvilke faktorer der har betydning for sandsynligheden for at være enten enig eller helt enig i udsagnet om, at frivilligt arbejde ligeså godt kan foregå i det offentliges rammer som i foreninger og organisationer.

I den kontrollerede multivariate analyse viser det sig, at ikke-frivillige har en signifikant mere pragmatisk holdning end frivillige, ligesom dette også gælder for den yngste aldersgruppe af 16-29-årige. Hvad angår uddannelse, er personerne i gruppen uden erhvervsuddannelse også mere pragmatiske i holdningen, mens det omvendte gælder for gruppen med lang videregående uddannelse.

TABEL 5.9

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden blandt personer på 16 år og derover for at være enig eller helt enig i, at frivilligt arbejde ligeså godt kan foregå i det offentlige rammer. Odds ratio. 2012.

	Koefficient	Odds ratio	P
Konstant	-0,298	-	*
<i>Frivillighed</i>			
Frivillig	-0,365	0,694	***
Ikke-frivillig	Reference		
<i>Køn</i>			
Mænd	-0,092	0,913	
Kvinder	Reference		
<i>Alder</i>			
16-29	0,380	1,462	*
30-49	Reference	,	
50-65	-0,074	0,929	
66-	0,146	1,157	
<i>Uddannelse</i>			
Under uddannelse	0,159	1,172	
Ingen erhvervsuddannelse	0,342	1,408	**
Faglig uddannelse eller lignende	Reference	,	
Kort videregående uddannelse	0,033	1,034	
Mellemlang videregående uddannelse	-0,154	0,858	
Lang videregående uddannelse	-0,409	0,664	**
<i>Geografi</i>			
Hovedstaden med forstæder	-0,194	0,823	
Provinsby	Reference	,	
Bymæssig bebyggelse	-0,202	0,817	
Landdistrikter	0,070	1,072	
<i>Børn</i>			
Har børn under 18 år	0,011	1,011	
Har ikke børn under 18 år	Reference		
<i>Arbejde</i>			
Ikke i arbejde	Reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen	0,022	1,022	
Arbejder over 40 timer om ugen	-0,106	0,899	
Antal	2743		

Anm.: * p<0,05, ** p<0,01,*** p<0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TIDSAFGRÆNSET FRIVILLIGT ARBEJDE

Ved tidsafgrænset eller episodisk frivilligt arbejde forstår vi frivillige indsatser, som er karakteriseret ved at finde sted i en begrænset tidsperiode, og uden at engagementet fortsætter ud over denne afgrænsede periode. Konkret kan det eksempelvis dreje sig om frivillige indsatser i forbindel-

se med afvikling af sportsarrangementer eller musikfestivaler, indsamling af penge til en bestemt organisation eller affaldsindsamling i boligområder eller naturområder.

Når vi mener, det er væsentligt at undersøge sådanne indsatsen nærmere, så er det for det første, fordi vi gerne vil vide noget om omfanget og udbredelsen af den type af frivilligt arbejde og kunne adskille denne ikke-konventionelle indsats fra de mere gængse kontinuerlige. Dette har vi undersøgt i kapitel 3.

For det andet vil vi også gerne undersøge nærmere, om der er særlige karakteristika, der gør sig gældende for gruppen af episodisk frivillige. Adskiller denne gruppe sig fra andre frivillige, og hvad vil eventuelt kunne begrunde det? I den mere teoretisk orienterede litteratur om frivilligt arbejde forbindes episodiske frivillige indsatsen ofte med mere individualistisk og reflektivt orienterede grupper i samfundet, der ønsker at stå friere i deres engagement, og som samtidig har et mere instrumentelt forhold til frivilligt arbejde. Hvis dette er korrekt, vil man derfor forvente, at det især er de yngre aldersgrupper og personer under uddannelse, der er aktive med episodiske indsatsen. På den anden side kan man også forestille sig, at de episodiske indsatsen først og fremmest er attraktive for de grupper i samfundet, der er under det hårdeste tidspres. I så fald vil man forvente, at tidsafgrænsede indsatsen hyppigere forekommer blandt dem, der arbejder flest timer. Endelig kan man argumentere for, at de tidsafgrænsede indsatsen er en slags metode, som de fleste frivillige organisationer tager i anvendelse for at kunne løfte større opgaver, og at den frivillige sektors heterogenitet derfor vil medføre, at de episodisk frivillige ikke adskiller sig væsentligt fra andre grupper af frivillige.

I tabel 5.10 ser vi på sammenhængen mellem den del af de frivillige, der har udført tidsafgrænsede frivillige indsatsen, og sociale karakteristika som køn, alder, uddannelse og arbejdsbelastning.

Tabellen viser, at der ingen betydelige forskelle er mellem de to køn, ligesom bosted heller ikke ser ud til at spille nogen afgørende rolle. Derimod ser der ud til at være en vis forskel imellem de yngre og de midaldrende på den ene side og de ældre på den anden side. Især gruppen bestående af de over 66-årige står for en markant lavere andel af det episodiske arbejde.

Uddannelse ser også ud til at spille en vis rolle. Respondenter, der er under uddannelse, udfører i større omfang episodisk frivilligt arbejde end gruppen uden uddannelse eller med faglig uddannelse.

TABEL 5.10

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der har udført tidsafgrænset frivilligt arbejde, særskilt for køn, alder, uddannelse, geografi bosted, børn og arbejde. 2012. Procent.

	Har arbejdet som episodisk frivillig	Har ikke arbejdet som episodisk frivillig	I alt	Antal
<i>Køn</i>				
Mænd	21	79	100	1.308
Kvinder	18	82	100	1.501
<i>Alder ***</i>				
16-29 år	24	76	100	525
30-49 år	24	76	100	990
50-65 år	18	82	100	780
66- år	8	92	100	514
<i>Uddannelse ***</i>				
Under uddannelse	25	75	100	339
Ingen erhvervsuddannelse	11	89	100	396
Faglig uddannelse	18	82	100	808
Kort videregående uddannelse	23	77	100	300
Mellemlang videregående uddannelse	21	79	100	620
Lang videregående uddannelse	22	78	100	344
<i>Geografi</i>				
Hovedstaden	17	83	100	563
Provinsbyer med forstæder	21	79	100	1.539
Bymæssige bebyggelser	17	83	100	323
Landdistrikter	19	81	100	377
<i>Børn ***</i>				
Har børn under 18 år	25	75	100	837
Har ikke børn under 18 år	17	83	100	1.972
<i>Arbejde ***</i>				
Ikke i arbejde	15	85	100	1.251
Arbejder 1-40 timer	22	78	100	1.196
Arbejder over 40 timer	26	74	100	362
Alle	20	80	100	2.808

Anm.: χ^2 uafhængighedstest. * p < 0,05,** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Respondenter med børn under 18 år udfører også i større omfang episodisk frivilligt arbejde sammenlignet med dem, der ikke har børn under 18 år.

Endelig stiger andelen, der har arbejdet episodisk frivilligt, med positionen på arbejdsmarkedet. I gruppen uden for arbejdsmarkedet udføres denne type arbejde af 15 pct., mens 22 pct. blandt dem med en ugentlig arbejdstid under 40 timer gør det. For gruppen med en ugentlig arbejdstid over 40 timer stiger andelen til 26 pct.

For yderligere at undersøge de enkelte faktoreres relative betydning laver vi en regressionsanalyse, hvor vi kontrollerer for den indbyrdes sammenhæng mellem disse variable. I tabel 5.11 sammenligner vi den del af befolkningen, der har udført episodisk frivilligt arbejde, med resten af befolkningen. Regressionsmodellen er dermed et forsøg på at forudsige sandsynligheden for at have udført episodisk frivilligt arbejde blandt befolkningen.

TABEL 5.11

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden for at udføre tidsafgrænset eller episodisk frivilligt arbejde blandt befolkningen på 16 år og derover. Odds ratio. 2012.

	Koefficient	Odds ratio	P
Konstant	-1,632		***
<i>Køn</i>			
Mænd	0,139	1,149	
Kvinder	Reference		
<i>Alder</i>			
16-29 år	0,129	1,137	
30-49 år	Reference		
50-65 år	-0,203	0,816	
66- år	-0,771	0,463	**
<i>Uddannelse</i>			
Under uddannelse	0,454	1,575	
Ingen erhvervsuddannelse	-0,473	0,623	*
Faglig uddannelse	Reference		
Kort videregående uddannelse	0,266	1,305	
Mellemlang videregående uddannelse	0,133	1,142	
Lang videregående uddannelse	0,140	1,150	
<i>Urbanisering</i>			
Hovedstaden med forstæder	-0,322	0,725	*
Provinsby	Reference		
Bymæssig bebyggelse	-0,192	0,825	
Landdistrikter	-0,102	0,903	
<i>Børn</i>			
Har børn under 18 år	0,160	1,174	
Har ikke børn under 18 år	Reference		
<i>Arbejde</i>	Reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen	0,346	1,414	*
Arbejder over 40 timer om ugen	0,512	1,668	**
Antal	2.800		

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Grundlæggende bekræfter regressionsanalysen indtrykket fra den beskri-
vende tabel.

For så vidt angår alder, viser det sig, at den ældste alderskategori, personer på 66 år og derover, har en signifikant lavere sandsynlighed for at lave episodisk frivilligt arbejde, men at ingen af de øvrige aldersgrupper adskiller sig signifikant fra referencegruppen de 30-49-årige. Tendensen i analysen er dog, at de yngre i højere grad end de ældre udfører episodisk frivilligt arbejde. At den ældste aldersgruppe skiller sig særligt ud, kan sandsynligvis forklares med, at denne gruppe alt andet lige må forventes at have de færreste ressourcer og kræfter til at engagere sig i denne type arbejde, der ofte vil kræve mere koncentrerede indsatser i mange timer – fx i forbindelse med indsamlinger, festivaler og lignende. De ældste har måske også de færreste anledninger og interesser i den type arbejde.

Med hensyn til uddannelse viser analysen en vis variation, men det er kun gruppen uden erhvervsuddannelse, der har en signifikant lavere tilbøjelighed for tidsafgrænset frivilligt arbejde sammenlignet med referencegruppen. Denne gruppe har altså vanskeligere ved at finde ind i det frivillige arbejde, uanset om det drejer sig om det ordinære frivillige arbejde (jf. kapitel 4) eller det tidsafgrænsede.

Den stærkeste effekt ses på den variabel, der måler, om respondenter er uden for beskæftigelse eller på arbejdsmarkedet, samt hvor mange timer man i givet fald arbejder om ugen. Her er der et tydeligt mønster, der viser, at folk i arbejde har en signifikant højere sandsynlighed for at lave episodiske indsatser, og at effekten er størst for den gruppe, der gennemsnitligt arbejder mere end 40 timer om ugen.

Analysen viser også, at respondenter i hovedstanden har en signifikant mindre sandsynlighed for at udføre episodisk frivilligt arbejde. Effekten er dog meget lille, og man skal næppe tillægge dette resultat nogen afgørende betydning.

Samlet peger analysen i retning af, at de tidsafgrænsede indsatser har en særlig stærk sammenhæng med det at være travlt hængt op på arbejdsmarkedet. Teoretisk tyder dette på, at de episodiske indsatser korrelerer stærkest med mere situationsbetingede faktorer. Især ser de tidsafgrænsede indsatser ud til at være mere attraktive for de tidspresede grupper på arbejdsmarkedet, som gerne vil gøre en indsats, men som måske ikke kan finde tiden til en mere kontinuerlig indsats. Vi skal dog huske på, at alder også udviser et ret entydigt mønster, hvilket kan tyde på, at der i tillæg til de situationsbestemte faktorer også kan være generationsbetingede effekter på spil.

VIRTUELT FRIVILLIGT ARBEJDE

En anden ny form for frivilligt arbejde, som vi forventede havde fået et større omfang siden 2004, er relateret til aktiviteter på internettet. I takt med at stadig flere aktiviteter i samfundet generelt organiseres med udgangspunkt i digitale platforme og virtuelle løsninger, må man forvente, at dette smitter af på den frivillige sektor og frivilligt arbejde. Et eksempel kan være politiske diskussioner organiseret via blogs, chatfora eller lignende, et andet eksempel kan være hjemmesider til indsamling af penge til forskellige velgørende formål, et tredje eksempel kan være online lektiecafeer eller andre former for virtuel rådgivning, og et fjerde kan være frivilligt arbejde for online-encyklopædier som Wikipedia og lignende.

Også i dette tilfælde har vi forsøgt at opfange disse former for frivilligt engagement i særskilte spørgsmål, som ikke var med i befolkningsundersøgelsen i 2004. Vi har her forsøgt at understrege over for respondenterne, at det, vi er interesserede i, ikke er fx brugen af IT i forbindelse med frivilligt arbejde i foreninger og organisationer, men den type af frivilligt arbejde, der er organiseret virtuelt, og som kan foregå, uden at man mødes ansigt til ansigt.

Som det fremgik af kapitel 3, viste det sig imidlertid, at denne type frivillig indsats har et relativt beskedent omfang. Cirka 2 pct. af den samlede stikprøve svarer bekræftende på, at de har udført aktiviteter på nettet, som kan opfattes som frivilligt ulønnet arbejde. Dette niveau svarer stort set til, hvad man har fundet i den seneste befolkningsundersøgelse i Norge (Wollebæk & Sivesind 2010, s. 60). Af disse var det endda en betydelig andel, nemlig ca. 40 pct., der angav, at de tidligere havde opgivet noget af dette arbejde i forbindelse med spørgsmålene om ordinært frivilligt arbejde.

I dette afsnit er det ikke omfanget af denne type indsats, der er i fokus, men to komplementære spørgsmål: for det første, hvilke former for arbejde de aktive frivillige på nettet udfører, og for det andet, hvem de net-aktive frivillige er. Vi undersøger med andre ord, om der er særlige karakteristika, der adskiller denne gruppe frivillige fra andre frivillige.

Hvilke former for arbejde, de frivillige udfører på nettet, fremgår af tabel 5.12.

TABEL 5.12

Andel af de personer, der har arbejdet frivilligt på nettet, der har udført forskellige opgaver. Procent og antal. 2012.

	Andel, pct.	Antal
Udformning af hjemmeside	59	40
Teknisk udvikling af blogs, hjemmesider el.lign.	28	19
Administration af Facebook-grupper	32	22
Moderering af diskussioner	24	16
Politisk arbejde eller kampagneaktivitet	22	15
Skrivning af artikler til Wikipedia el.lign.	18	12
Rådgivning, retshjælp eller at være kontaktperson	26	18
Fremskaffelse af midler ved indsamlinger	18	12
Deltagelse i programmering af open source kode	10	7
Andet	21	14

Anm.: Tabellen summer til mere end 100 pct., fordi den enkelte frivillige har kunnet angive at arbejde med flere opgaver.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Tabellen viser tydeligt, at langt den største del af arbejdet består i udformning af hjemmesider, som ca. 60 pct. af de net-frivillige har beskæftiget sig med. Det kan nok her antages, at denne aktivitet står for en betydelig del af den frivillige indsats, som respondenterne tidligere har angivet under de forskellige frivilligområder.

Andre mere tekniske opgaver, som udvikling af blogs, programmering og administration af Facebook-grupper, udføres af mellem 25 og 30 pct. af de net-frivillige. Den norske rapport om befolkningens frivillige arbejde fra 2010 (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 60) vurderede, at det virtuelle frivillige arbejde især var vigtigt som forum for politiske diskussioner og samfundsrettet arbejde. Dette er ikke umiddelbart at genfinde i vores tal, idet politisk arbejde og moderering af diskussioner er opgaver, som kun varetages af 20-25 pct. af de net-frivillige.

Organisering og indsamling af midler via nettet er et fænomen, der af og til omtales i medierne, og som udgør en ny indsamlingsteknik sammenlignet med 2004. Den slags frivillige arbejde ser imidlertid heller ikke ud til at have noget stort omfang, idet mindre end 20 pct. af de net-frivillige angiver at have været aktive med en sådan indsats.

Online-organiseret rådgivning, retshjælp eller kontaktpersonvirksomhed, som er aktiviteter, der kan have særlig interesse for det frivillige sociale område, udføres af cirka en fjerdedel af de net-frivillige. Dette arbejde ser med andre ord ikke ud til at have noget stort omfang.

At vi finder relativt små andele af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde på nettet, betyder ikke, at denne arbejdsform ikke kan have

et større potentiale i fremtiden, og det betyder heller ikke, at det arbejde, der faktisk udføres, ikke er betydeligt og vigtigt. Men det er nok udtryk for, at denne form for frivilligt arbejde er ret specialiseret og fungerer bedst i forhold til nogle særlige opgaver og målgrupper.

Man skal endvidere være opmærksom på, at det er et meget lavt antal svarpersoner, der har udført frivilligt arbejde på nettet, hvilket gør procentsatserne meget usikre. Få personer til eller fra kan gøre en stor forskel. Resultaterne skal derfor tages med et vist forbehold.

En vurdering af, hvem de aktive frivillige på nettet er, kan endvidere give os en indikation af, om denne type frivillige arbejde har potentiale til at vokse sig større i fremtiden.

Tabel 5.13 giver en oversigt over andelen inden for særskilte grupper, der har udført frivilligt arbejde på nettet.

Tabellen viser meget små forskelle mellem de enkelte grupper, som, givet det lave antal svarpersoner, kan være vanskelige at vurdere betydningen af. Kun forskellen mellem mænd og kvinder er signifikant. For nærmere at undersøge dette gennemfører vi en multivariat analyse. Regressionsanalysen er et forsøg på at forudsige sandsynligheden for at have udført episodisk frivilligt arbejde blandt befolkningen. Resultatet fremgår af tabel 5.14

I regressionsmodellen viser køn og uddannelse sig at have betydelige effekter, når der kontrolleres for andre forhold. Mænd har dobbelt så høj sandsynlighed for at være aktive frivillige på nettet sammenlignet med kvinder. For så vidt angår uddannelse, så har gruppen med kort videregående uddannelse samt gruppen med lang videregående uddannelse i forhold til referencegruppen uden uddannelse en signifikant forøget sandsynlighed for at yde denne type frivillig indsats. Dette resultat kan sandsynligvis tolkes sådan, at enten teknisk eller teoretisk orienterede uddannelser, der understøtter kompetencer til eller motiverer for virtuel organisering, også virker fremmende for det frivillige engagement på denne arena.

Det er også interessant, at det ikke har betydning for denne type frivillig

TABEL 5.13

Andele af befolkningen på 16 år og derover, der har udført frivilligt arbejde på nettet, særskilt for køn, alder, uddannelse, geografi, børn og arbejde. 2012. Procent.

	Har arbejdet som frivillig på nettet	Har ikke arbejdet som frivillig på nettet	I alt	Antal
<i>Køn *</i>				
Mænd	3	97	100	1.308
Kvinder	2	98	100	1.501
<i>Alder</i>				
16-29 år	3	97	100	525
30-49 år	3	97	100	990
50-65 år	2	98	100	780
66- år	2	98	100	514
<i>Uddannelse</i>				
Under uddannelse	3	97	100	339
Ingen erhvervsuddannelse	2	98	100	396
Faglig uddannelse	1	99	100	808
Kort videregående uddannelse	3	97	100	300
Mellemlang videregående uddannelse	2	98	100	620
Lang videregående uddannelse	4	96	100	344
<i>Geografi</i>				
Hovedstaden	4	96	100	563
Provinsbyer med forstæder	2	98	100	1.539
Bymæssige bebyggelser	1	99	100	323
Landdistrikter	3	97	100	377
<i>Børn</i>				
Har børn under 18 år	3	97	100	837
Har ikke børn under 18 år	2	98	100	1.972
<i>Arbejde</i>				
Ikke i arbejde	2	98	100	1.251
Arbejder 1-40 timer	2	98	100	1.196
Arbejder over 40 timer	3	97	100	362
Alle	2	98	100	2.808

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det er også interessant, at det ikke har betydning for denne type frivillige indsats, om man er på arbejdsmarkedet eller ej. Her finder vi samme mønster som den norske befolkningsundersøgelse (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 62), nemlig at der på dette punkt ikke er den samme sociale skævhed, som er typisk for de øvrige frivillige indsatser. Den virtuelle arena kan derfor siges at virke socialt udjævnende, idet den bedre end det ordinære frivillige arbejde tiltrækker mennesker, der står uden for arbejdsmarkedet. Omvendt kan man sige, at betydningen af uddannelse

trækker i den anden retning, idet virtuelle indsatser ser ud til at afhænge stærkt af uddannelseskompetencer.

TABEL 5.14

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden for at have udført virtuelt frivilligt arbejde blandt befolkningen på 16 år og derover. Odds ratio. 2012.

	Koefficient	Odds ratio	P
Konstant	-4,367		***
<i>Køn</i>			
Mænd	0,699	2,013	**
Kvinder	Reference		
<i>Alder</i>			
16-29 år	-0,173	0,841	
30-49 år	Reference		
50-65 år	-0,447	0,639	
66- år	-0,679	0,507	
<i>Uddannelse</i>			
Under uddannelse	0,603	1,827	
Ingen erhvervsuddannelse	0,292	1,340	
Faglig uddannelse eller lignende	Reference		
Kort videregående uddannelse	1,015	2,758	*
Mellemlang videregående uddannelse	0,606	1,833	
Lang videregående uddannelse	0,842	2,322	*
<i>Urbanisering</i>			
Hovedstaden med forstæder	0,513	1,671	
Provinsby	Reference		
Bymæssig bebyggelse	-0,443	0,642	
Landdistrikter	0,393	1,482	
<i>Børn</i>			
Har børn under 18 år	0,063	1,065	
Har ikke børn under 18 år	Reference		
<i>Arbejde</i>			
Ikke i arbejde	Reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen	-0,220	0,803	
Arbejder over 40 timer om ugen	-0,337	0,714	
Antal	2.800		

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Man kan undre sig over, at alder ikke viser sig at have særskilt betydning. Forventningen var, at især den yngste alderskategori var særligt aktiv på nettet. Den multivariate analyse, i kombination med den beskrivende, antyder, at de største forskelle findes mellem de to ældste alderskategorier på den ene side og de midaldrende og unge på den anden. Hvis denne form for frivilligt engagement øges i fremtiden, er det således muligt, at de forventede aldersforskelle fremover vil fremstå tydeligere.

KONKLUSION

I dette kapitel har vi set på en række nye og ikke-konventionelle former for frivillig indsats. Afslutningsvis skal vi diskutere de beskrevne empiriske fund i sammenhæng. Diskussionen vil være delt i to. Først diskuteres ændringer, der relaterer sig til organiseringen af det frivillige arbejde. Dernæst diskuteres ændringer, der relaterer sig til, hvilke socioøkonomiske grupper der ser ud til at være tiltrukket af de ikke-konventionelle former for frivillig indsats.

For så vidt angår organiseringen af det frivillige arbejde, så viser analyserne, at den klassiske medlemsmodel, hvor de frivillige fortrinsvis rekrutteres fra foreningsregi, og hvor langt det meste af det frivillige arbejde udføres af frivillige, som samtidig er medlemmer af den organisation, de arbejder frivilligt for, er under forandring.

Det er et meget markant resultat, at den samlede medlemsfrivillighed er dalet fra 79 pct. i 2004 til 70 pct. i 2012. Det betyder, at de frivillige i stigende omfang ikke samtidig står som medlemmer af de foreninger og organisationer, de arbejder frivilligt for. Konsekvensen kan være, at medlemsdemokratiet presses, fordi færre af de aktive socialiseres ind i foreningen i kraft af medlemskabet, og færre tager del i styringen og ledelsen af foreningerne. Alt andet lige må man forvente, at ikke-medlemmer har et mere udvendigt og mindre forpligtende forhold til foreningen, end medlemmerne har. Man må også forvente, at ikke-medlemmer er mindre loyale i forhold til foreningen end medlemmer. Man kan sige, at de frivillige i 2012 har en løsere tilknytning til foreningen end i 2004, og at de i større omfang ser ud til at være orienteret mod egne eller børns aktiviteter frem for foreningen. Det er vigtigt at understrege, at dette ikke kun skal ses som en konsekvens af, at de frivillige ændrer holdning og opfattelse af, hvad det vil sige at være medlem. Det er også muligt, at de frivillige organisationer i mindre grad lægger vægt på, at de frivillige skal være medlemmer, og at man søger at tilbyde de frivillige mere fleksible og mindre forpligtende måder at være frivillig på.

At medlemsmodellen ikke står så stærkt i 2012 som i 2004, betyder ikke, at en tilsvarende stor andel af det frivillige arbejde er forsvundet ud af foreningerne. Vi kan se en svag tendens til en bevægelse, hvor lidt mindre andele af det frivillige arbejde foregår i regi af frivillige foreninger og selvejende institutioner, samtidig med at en lidt større andel foregår i offentligt regi. Men foreningerne er stadig klart det dominerende regi for

det frivillige arbejde, og måske kunne man have forventet en større vækst i frivilligt arbejde organiseret i offentligt regi, når man iagttager, hvor intens kampagnen for at få flere frivillige til at engagere sig i de velfærds-politiske opgaver har været i undersøgelsesperioden. Dette tyder på en betydelig inert i på organisationsniveauet, som nok er større end på indi-vidniveauet. Med andre ord: Det går hurtigere med at ændre den frivillige indsats fra at være medlemsbaseret til at være løst koblet, end det gør med at ændre det organisationsregi, som det frivillige arbejde foregår i.

Mens vi således ikke tøver med at konkludere, at medlemsmodellen er betydeligt udfordret, så er vi med andre ord lidt mere forsigtige, hvad angår hybridiseringen af det frivillige arbejde. Der er næppe tvivl om, at de strategiske interesser i den frivillige indsats fra andre aktører end de klassiske i civilsamfundet, dvs. foreningerne og de selvejende institutioner, er betydelig, men det ser alligevel ud til, at den frivillige indsats, der foregår i offentligt og privatøkonomisk regi, stadig har et begrænset omfang og ikke er vokset væsentligt siden 2004. Vi skal til denne diskussion dog huske på, at frivilligt arbejde i partnerskaber med eksempelvis det offentlige stadig kan foregå i foreningsregi – og måske faktisk gør det i større omfang end forventet.

Hvis vi dernæst ser på medlemsfrivilligheden og det regi, det frivillige arbejde foregår i, under ét på de forskellige delområder af den frivillige sektor, tegner der sig følgende billede.

For det første har vi nogle områder, som er karakteriseret ved stor stabilitet imellem 2004 og 2012. Det gælder bolig- og lokalsamfundsområdet, området vedrørende arbejdslivets organisering (fagligt arbejde samt erhvervs- og brancheorganisationer), politik og partiforeninger samt området kirke og religion. På disse områder er medlemsfrivilligheden høj og stabil, og samtidig sker der ikke store forskydninger i det regi, det frivillige arbejde foregår i. På politikområdet er foreningsformen dominerende. På bolig- og lokalsamfundsområdet dominerer foreningsformen sammen med de selvejende institutioner. Området vedrørende arbejdslivets organisationer er et mere blandet område, hvor det frivillige arbejde både finder sted i foreningsregi, i de selvejende institutioner og i de private virksomheder. Og endelig er området vedrørende religion og kirke domineret af foreningsformen, de selvejende institutioner samt folkekirken.

For det andet finder vi på de områder, som mobiliserer de største dele af den frivillige arbejdsstyrke, nemlig områderne kultur, idræt og

fritid, et relativt entydigt mønster. Her er billedet på alle tre områder, at medlemsfrivilligheden falder, mens der er mere stabilitet med hensyn til det regi, som det frivillige arbejde foregår i. Dette er med andre ord områder, hvor de frivillige i vigende omfang er koblet til foreningerne som medlemmer, men hvor foreningerne stadig er den klart mest dominerende organisationsform. Dette er især tilfældet på idræts- og fritidsområdet, mens kulturområdet har en lidt højere andel af selvejende og offentlige institutioner.

For det tredje finder vi på de store velfærdsområder uddannelse, sundhed og det sociale område den laveste andel af medlemsfrivillighed og en høj grad af pluralitet, når det gælder det regi, som det frivillige arbejde foregår i. På to af områderne, uddannelse og sundhed, udviser medlemsfrivilligheden et betydeligt fald fra 2004 til 2012, idet disse to områder nu er nede på, at cirka en tredjedel af det frivillige arbejde bliver udført af frivillige, der samtidig er medlemmer af organisationen. På sundhedsområdet er det offentlige samtidig på fremmarch som regi for det frivillige arbejde. På uddannelsesområdet er der omvendt sket et fald i den andel af det frivillige arbejde, der foregår i offentligt regi, mens både foreningsregi og de selvejende institutioner som regi er vokset. Det sociale område skiller sig i denne sammenhæng ud fra de to andre områder, idet medlemsfrivilligheden fra 2004 til 2012 fastholdes på samme niveau (ca. 50 pct.), samtidig med at den andel af det frivillige arbejde, der foregår i offentligt regi, er faldet, mens foreningsregi udviser en voksende tendens. På de store velfærdsområder finder vi altså ret forskellige tendenser. På uddannelsesområdet afspejler udviklingen muligvis den voksende grad af velfærdspluralisme, vi har set på skoleområdet med lukninger og sammenlægninger af folkeskoler og samtidig vækst i privatskoler og friskoler (Thøgersen, 2013). På sundhedsområdet er vi mest tilbøjelige til at mene, at ændringerne skyldes kommunalreformens overførsel af forebyggende opgaver til kommunerne og eventuelt en professionalisering af organisationerne. På det sociale område er det muligt, at den relativt intense debat, der har været om kommunal frivillighed, har ført til en skærpet bevidsthed om at fastholde medlemsmodellen og foreningerne som omdrejningspunkt for den frivillige indsats.

De øvrige områder udviser varierende mønstre. På såvel miljøområdet som området vedrørende internationale aktiviteter, fx humanitære organisationer og freds- og solidaritetsorganisationer, falder medlemsfrivilligheden, hvilket sandsynligvis afspejler, at organisationerne på

disse områder er relativt store, centraliserede og professionaliserede og med en høj andel af såkaldte checkhæftemedlemmer, dvs. kontingentbetalende medlemmer med en løs tilknytning til organisationerne. På det internationale område er foreninger og selvejende institutioner fortsat klart de dominerende organisationsformer. På miljøområdet finder vi en interessant bevægelse, hvor det offentlige i stigende omfang er udgangspunkt for den frivillige indsats, men uden at foreningerne og de selvejende institutioner presses ud. Dette afspejler sandsynligvis den vægt, som klima og miljøspørgsmål over tid har fået på den nationale og efterhånden også lokalpolitiske dagsorden. Endelig er det område, vi kalder rådgivning og juridisk bistand, et meget heterogent område. Medlemsfrivilligheden er svagt faldende, men det mest interessante er her, at den frivillige indsats tilsyneladende i stigende omfang finder sted i forskelligt regi. Det er muligt, at dette afspejler en voksende tendens til, at rådgivningsfunktioner indbygges på mange områder af samfundslivet og i mange organisationssammenhænge. Det kan dreje sig om alt fra retshjælp, gældsrådgivning, skilsmisserådgivning og offerrådgivning over patientforeningernes rådgivning til telefonlinjer for selvmordstruede og meget mere.

Til slut i denne opsamlende diskussion vender vi os mod den problemstilling, der drejer sig om, hvilke socioøkonomiske grupper der i særlig grad er tiltrukket af de ikke-konventionelle former for frivillig indsats. Her vurderer vi under ét, om der er bestemte grupper, der i højere grad end andre er aktive i den ikke-medlemsbaserede frivillighed samt de episodiske og net-baserede indsatser, og om dette korresponderer med holdningen til, hvilket regi det frivillige arbejde bør finde sted i.

Dette er vigtigt, fordi vi på den måde har mulighed for at vurdere, om de ændringer, der knytter sig til medlemsmodellen og det frivillige arbejdes regi, har sammenhæng med karakteristika på individniveau. Der er her tre typer af spørgsmål, som er særligt interessante. For det første er det vigtigt at undersøge, om "situationsbestemte faktorer", fx det at have hjemmeboende børn eller det at arbejde mange timer på arbejdsmarkedet har betydning for, om man er særlig aktiv i forhold til ikke-konventionelle former for frivilligt engagement. For det andet kan det være væsentligt at se på, om de nye former for frivilligt engagement giver anledning til øget eller mindsket ulighed i relation til køn, uddannelse eller position på arbejdsmarkedet. For det tredje er det vigtigt at under-

søge, om der er gennemgående forskelle mellem aldersgrupperne, der kan sige noget om de fremtidige generationers frivillige engagement.

Hvad angår de situationsbestemte faktorer, ser disse ud til at have en væsentlig forklaringskraft, men på forskellig måde. I forhold til at arbejde frivilligt uden at være medlem har vi set (tabel 5.6), at det at have børn under 18 år er den faktor, der har den stærkeste sammenhæng hermed. En væsentlig drivkraft for den ikke-medlemsbaserede frivillighed er med andre ord de børn, der trækker forældrene ind i organisationer, som er afhængige af den frivillige arbejdskraft, men uden at forældrene engagerer sig i foreningen som medlemmer. At dette i stor udstrækning finder sted på områder som skoler, idrætsklubber og fritidsorganisationer med mange frivillige kan tyde på, at en voksende del af de frivillige fremover vil have et løsere og mindre forpligtende forhold til de foreninger og organisationer, de er aktive i.

Også i forhold til de episodiske indsatser har vi set, at en situationsbestemt faktor, nemlig det at arbejde mere end 40 timer om ugen er den faktor, der har den stærkeste sammenhæng med denne type frivilligt arbejde (tabel 5.11). Dette kan tyde på, at tidspresede grupper på arbejdsmarkedet i større omfang end andre grupper er tiltrukket af de typer af indsatser, der ikke kræver kontinuerlig tilstedeværelse. Dette skal ses i sammenhæng med, at de midaldrende grupper, som ellers har den højeste frivillighedsrate, har mistet terræn fra 2004 til 2012 (se kapitel 4). Det er således muligt, at de tidspresede grupper på arbejdsmarkedet i stigende omfang skifter det mere forpligtende frivillige arbejde ud med de episodiske indsatser, der fleksibelt kan passes ind i en travl hverdag, hvor arbejdslivet måske også i stigende omfang har projektkarakter.

Hvad angår de socioøkonomiske faktorer, er vi især interesserede i at vide, om nogle af de ikke-konventionelle former virker socialt udjævnende sammenlignet med de konventionelle former. Dette viser sig til dels at være tilfældet. Det ikke-medlemsbaserede frivillige arbejde ser ud til i lidt i højere grad at kunne tiltrække gruppen uden uddannelse samt gruppen uden for arbejdsmarkedet. Også de virtuelle indsatser ser ud til at være mindre afhængige af integration på arbejdsmarkedet, mens de omvendt er ligeså afhængige af uddannelse som de traditionelle former. Disse resultater ser ud til at korrespondere med en mere pragmatisk indstilling til, hvilket regi det frivillige arbejde foregår i, som i særlig grad er udbredt blandt grupperne uden uddannelse.

Hvad angår aldersgrupperne, er det ikke-medlemsbaserede frivillige arbejde især udbredt blandt de yngre respondenter, som samtidig også har en mere pragmatisk holdning til, hvilket regi det frivillige arbejde foregår i. Dette tyder på, at den klassiske forenings- og medlemsmodel står svagere blandt de yngre. Hvorvidt dette er en indstilling, som de vil bære med sig videre frem i deres frivillige engagement, ved vi ikke, men norske undersøgelser tyder på, at holdningen primært er generationsbestemt (Wollebæk & Ars, 2011).

ANLEDNINGER, SOCIALE NETVÆRK OG BEGRUNDELSER FOR FRIVILLIGT ARBEJDE

LARS SKOV HENRIKSEN

I dette kapitel skal vi se nærmere på de frivilliges anledninger til at komme i gang med frivilligt arbejde og i sammenhæng hermed undersøge betydningen af sociale netværk. Desuden skal vi se på de begrundelser for at arbejde frivilligt, som de frivillige lægger vægt på.

I forhold til den tidligere befolkningsundersøgelse fra 2004 har vi ændret en del på de spørgsmål, der forsøger at måle henholdsvis anledninger til frivilligt arbejde og begrundelser for frivilligt arbejde. Det er derfor ikke på alle punkter muligt at sammenligne udviklingen over tid. Årsagen til ændringerne er et ønske om mere præcist at kunne adskille og sige noget om disse to dimensioner.

Anledninger til at arbejde frivilligt kan opfattes som en udløsende eller igangsættende situation eller oplevelse, der sætter den frivillige i gang. Det har vi forsøgt at måle ved at stille respondenterne følgende spørgsmål: ”Hvad var den aktuelle anledning til, at du kom i gang med det frivillige arbejde?”. Det kan være, fordi man blev opfordret til det, fik tid til overs, eller at der opstod en konkret sag i et lokalområde, hvor nogen måtte gøre noget, eller en aktivitet som man fandt interessant. Her er det altså den mere konkrete anledning til at tage springet fra ikke-frivillig til frivillig, der er i fokus. Anledninger kan opfattes som forhold, der er situationsbestemte.

Vi ved fra tidligere undersøgelser, at opfordringer fra andre til at påtage sig frivilligt arbejde spiller en stor rolle for mange frivillige. Beslutningen om at arbejde frivilligt er med andre ord lige så meget influeret af, hvad andre gør og tænker, som af hvad man selv tænker og gør (Wilson & Musick, 1997a). Derfor undersøger vi i forlængelse af de konkrete anledninger også betydningen af sociale netværk og relationer til andre for frivilligt arbejde.

Begrundelser for at arbejde frivilligt kan i modsætning til anledninger og netværk opfattes som mere grundlæggende aspekter ved det frivillige engagement, som de frivillige lægger vægt på, når de skal begrunde, hvorfor det frivillige engagement er vigtigt for dem. Det kan være, fordi man værdsætter det sociale fællesskab i foreningen, fordi man kan vise medfølelse med mennesker, der har det vanskeligt, eller fordi man lærer noget igennem det frivillige arbejde, man kan bruge i andre sammenhænge.

I den aktuelle undersøgelse har vi opprioriteret analysen af begrundelser i forhold til den tidligere undersøgelse i 2004. Det har vi gjort, fordi både den bredere samfundsmæssige diskussion og debatten om frivilligt arbejde er præget af en opfattelse af, og i mange tilfælde også en bekymring for, at befolkningens og de frivilliges indstilling eller attitude ændrer sig bort fra en kollektiv forpligtende og loyal holdning hen imod en mere individualistisk, mere kalkulerende og mindre forpligtende form (Hustinx & Lammertyn, 2003). Det er derfor vigtigt at forsøge at kvalificere det grundlag, der gør det muligt at sige noget empirisk om disse forhold i det aktuelle danske samfund.

I dette kapitel starter vi med at undersøge anledninger til frivilligt arbejde, hvorefter vi undersøger betydningen af sociale netværk og til sidst begrundelser, som de frivillige lægger vægt på.

AKTUELLE ANLEDNINGER

Undersøgelsen af anledninger til at komme i gang med frivilligt arbejde er den del af kapitlet, der bedst kan sammenlignes med undersøgelsen fra 2004. I begge undersøgelser har vi spurgt om de aktuelle anledninger til, at folk kom i gang med deres frivillige arbejde. Men blandt andet fordi vi har medtaget nye spørgsmål om motiver og begrundelser i den aktuelle undersøgelse, hvor nogle af svarkategorierne overlapper med nogle af

dem, vi i 2004 havde med under spørgsmålet om anledninger, så har vi også været nødt til at ændre på svarkategorierne i 2012-spørgsmålet om aktuelle anledninger. Vi har også i et tilfælde valgt at dele en svarkategori op i to, som i 2004 var samlet under ét. Det drejer sig om svarkategorierne ”Udsprang af egen interesse” og ”Udsprang af pårørendes situation”, som i 2004 var samlet i én kategori som ”Udsprang af interesse eller pårørendes situation”. I dette tilfælde er der oplagt tale om to dimensioner, som ikke bør behandles samlet.

Selvom en del af svarkategorierne er de samme i 2012 som i 2004, skal man alligevel være varsom med at sammenligne tallene alt for direkte. Erfaringsmæssigt ved man, at selv små ændringer i antallet af svarkategorier eller deres formulering kan have betydning for svarfordelingerne. Det har dog både i 2004 og 2012 været muligt for respondenterne at afgive flere svar, hvilket gør sammenligninger lidt mere rimelige, frem for hvis respondenterne eksempelvis skulle prioritere de tre vigtigste.

Tabel 6.1 viser fordelingen af de frivilliges svar. Procenttotalen summer til mere end 100 pct., fordi respondenterne som sagt har kunnet afgive flere svar.

Som forventet er den oftest angivne anledning, at den frivillige er blevet opfordret eller valgt til det. Godt halvdelen af alle frivillige angiver dette som aktuel anledning. I 2004 angav 58 pct. af alle frivillige denne anledning, som også var topscorer på daværende tidspunkt. Det er altså fortsat sådan, at mange frivillige bliver rekrutteret eller kommer i gang, i kraft af at de får opfordringer, selvom der siden 2004 har været et mindre fald i hyppigheden af denne anledning. Resultatet er konsistent med mange undersøgelser, der viser, at ansigt-til-ansigt-relationer og netværk er mere effektive rekrutteringskanaler end upersonlige appeller (Wilson, 2000; Sokolowski, 1996). Andelen, der bliver opfordret eller valgt, er lidt højere på områderne politik og fagligt arbejde samt bolig og lokalsamfund. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at man på disse områder har mange ”organisationsfrivillige”, dvs. frivillige, der igennem bestyrelse og udvalg arbejder for organisationen.

TABEL 6.1

De frivilliges anledninger til at komme i gang med det frivillige arbejde, særskilt for frivilligområder. 2012. Procent.

	Kultur	Idræt	Fritid	Sund- hed	Socialt	Fagligt/ politisk	Uddan- nelse	Bolig	Andet	Alle frivillige
Blev opfordret / valgt	54	*50	49	44	53	**66	53	***68	49	52
Der blev annon- ceret efter ulønnet ar- bejdskraft	1	2	2	5	*5	3	3	1	2	3
TV-udsendelse el. avis-- artikel om fri- villigt arbejde	1	0	2	*4	**5	2	2	0	2	2
Det var nødven- digt, nogen måtte gøre det	10	*16	15	14	11	15	13	16	14	13
Udsprang af børns aktivite- ter	*11	***36	25	**10	19	**8	***42	*11	**12	20
Udsprang af egen interes- se	53	*50	**62	42	42	45	50	46	*52	46
Udsprang af pårørendes situation	4	**1	8	**9	**8	5	2	1	**8	4
Udsprang fra job / uddan- nelse	*13	*6	8	*14	10	*15	11	*3	8	8
Udsprang af medlemskab	13	***19	*22	**6	*8	15	**6	**23	15	14
Fik tid til overs	7	6	9	5	**12	5	6	5	7	6
Et tilfælde	*4	*1	**6	2	1	2	3	1	2	2
Andet	4	**2	4	6	*8	6	**9	4	*8	5
Antal	137	301	85	108	98	109	120	146	197	971

Anm.: Frivillige inden for seneste år inden for mindst ét af de 14 områder. χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Den anledning, der får den næsthøjeste placering, er ”Udsprang af egen interesse”, som 46 pct. af de frivillige angiver som anledning. Som nævnt ovenfor var denne anledning i 2004 slået sammen med ”pårørendes situation”. Fordelingen mellem disse to svarkategorier, hvor ”pårørendes situation” i 2012 kun angives af 4 pct. af de frivillige, bekræfter formodningen om, at disse to anledninger bør skilles ad. Interessedimensionen er således den klart mest dominerende, hvilket indikerer, at en væsentlig anledning til at komme i gang med frivilligt arbejde er, at man har en interesse for en sag eller en aktivitet. Den frivillige sektor er hjemsted for en mangfoldighed af foreninger og organisationer, der er aktivitets- eller sagsorienterede, og derfor er det heller ikke overraskende, at mange fri-

villige angiver egen interesse som en selvstændig anledning til det aktuelle frivillige engagement. ”Udsprang af egen interesse” skal i denne sammenhæng ikke nødvendigvis tolkes som ”selvcentreret”, eller at man udelukkende gør noget for egen vindings skyld. Det kan også betyde, at man af egen drift opsøger en forening eller organisation, hvis sag eller aktivitet, man er interesseret i og gerne vil arbejde for. Egen interesse (i modsætning til egeninteresse) er ikke et entydigt begreb. Det kan både betyde, at man arbejder frivilligt, fordi det interesserer én – og det kan betyde, at man arbejder frivilligt, fordi man søger at fremme eller beskytte sine egne interesser. Ofte falder disse to dimensioner sammen. Man kan på en og samme gang være bidt af jagt og samtidig arbejde for at fremme vilkårene for Danmarks jægere gennem Danmarks Jægerforbund. Andelen af frivillige, der angiver egen interesse som anledning til at komme i gang, er særlig stor på fritidsområdet, hvilket understreger betydningen af interesse for en aktivitet.

Den tredje oftest angivne anledning er, at det frivillige engagement ”udsprang af børns aktiviteter”. Dette angives af knap 20 pct. af de frivillige. Dette resultat er konsistent med de tidligere analyser, der viste en klar sammenhæng mellem frivilligt arbejde og hjemmeboende børn under 18 år. Børns aktiviteter i foreninger og organisationer samt i forlængelse af daginstitutioner og skoler er altså for ca. en femtedel af de frivillige en anledning til, at forældrene selv bliver aktive frivillige. Dette gælder især på idrætsområdet, hvor 36 pct. angiver børns aktiviteter som anledning samt på undervisnings- og uddannelsesområdet, som er topscoreren med 42 pct.

Efter disse tre anledninger er der et spring ned til anledningen ”udsprang af medlemskab”, som angives af 14 pct. af de frivillige. Dette er et bemærkelsesværdigt lavt tal, når foreningen som organisationsform og medlemsmodellen, på trods af pres, stadig er væsentlig som omdrejningspunkt for det frivillige engagement. Tallet var imidlertid ikke meget højere i 2004, hvor 17 pct. af de frivillige angav dette som aktuel anledning. Lidt flere på idræts- og fritidsområdet samt bolig- og lokal-samfundsområdet svarer, at det frivillige arbejde udsprang af medlemskab.

Ofte hører man, at foreningsaktive eller frivillige beklager sig over, at en given aktivitet ikke kan oprettes eller fortsætte, hvis ikke nogen påtager sig opgaven. Derfor er det muligvis overraskende, at kun godt hver tiende (13 pct.) af de frivillige siger, at den aktuelle anledning

var, at ”det var nødvendigt, nogen måtte gøre det”. Der er ingen væsentlige forskelle mellem de enkelte frivilligområder, bortset fra at idrætsområdet har en lidt højere andel. Tallene kan tolkes på to måder. Det kan enten betyde, at problemet med at skulle presse folk ind i frivilligt arbejde for at få tingene til at hænge sammen ude i foreninger og organisationer reelt er relativt lille. Eller det kan være et udtryk for, at relativt få frivillige er villige til at lade sig presse ind i frivilligt arbejde af nødvendighed og forpligtelse. Det kan vi ikke afgøre på det foreliggende grundlag.

”Udsprang af job eller uddannelse” angives af 8 pct. af de frivillige, hvilket er nogenlunde samme niveau som 2004. Dette er altså stadig ikke en væsentlig anledning for den gennemsnitlige frivillige. Andelen er lidt højere på kulturområdet, området for politik og fagligt arbejde samt sundhedsområdet.

Som i 2004 er der en række anledninger, der tilsyneladende spiller en mindre rolle for de frivillige. Det gælder ”annoncering efter ulønnet arbejdskraft” og ”tv-udsendelser, avisartikler og lignende om frivilligt arbejde”. Disse anledninger fremhæves kun af 2-3 pct. af de frivillige og må siges stadig at være uvæsentlige, også selvom der i perioden fra 2004 til 2012 har været ikke så få kampagner og annoncer rettet mod rekruttering af frivillige. Andelen er dog lidt højere på social- og sundhedsområdet, hvor annoncering mv. sandsynligvis er mest udbredt.

Endelig er der, som det også var tilfældet i 2004, relativt få, der siger, at den aktuelle anledning til at komme i gang som frivillig var, at de ”fik tid til overs”. Niveaue er det samme som i 2004, nemlig omkring 6 pct. af de frivillige. Denne andel er dog signifikant højere på socialområdet, hvor 12 pct. er kommet i gang, fordi de fik tid til overs. Generelt tyder dette på, at tid ikke i sig selv er en tilstrækkelig betingelse for at komme i gang som frivillig.

I det følgende belyser vi nærmere de to mest fremherskende anledninger – ”andres opfordringer” og ”egen interesse”. Den tredjemest fremherskende anledning, børns aktiviteter, lader vi ligge i dette kapitel, fordi sammenhængen mellem børn og frivilligt engagement er grundigt belyst i andre af bogens kapitler. Øvrige anledninger fylder så lidt, at vi i denne sammenhæng ikke belyser dem videre.

I tabel 6.2 ser vi på sammenhængen mellem de to anledninger ”andres opfordringer” og ”egen interesse” og de frivilliges køn, alder, uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning.

TABEL 6.2

Andelen af de frivillige inden for det seneste år, hvor anledningen har været "blev opfordret eller valgt" og "egen interesse", særskilt for køn, alder, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Procent. 2012.

	Blevet opfordret eller valgt		Egen interesse	
	Procent	Antal	Procent	Antal
<i>Køn</i>				*
Mænd	52	250	49	236
Kvinder	51	253	43	212
<i>Alder</i>				*
16-29 år	41	55	59	79
30-49 år	52	208	45	181
50-65 år	55	143	43	111
66- år	56	97	45	77
<i>Uddannelse</i>				*
Under uddannelse	42	40	56	53
Ingen erhvervsuddannelse	47	47	46	46
Faglig uddannelse	56	149	43	115
Kort videregående uddannelse	40	34	41	35
Mellemlang videregående uddannelse	54	135	48	119
Lang videregående uddannelse	56	98	46	80
<i>Arbejde</i>				*
Ikke i arbejde	47	180	50	189
Arbejder 1-40 timer	52	229	44	194
Arbejder over 40 timer	61	94	42	65
Alle	52	503	46	448
Antal		971		

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05,** p < 0,01,*** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Når det gælder andres opfordringer eller at blive valgt til det, viser tabel 6.2 nogle tydelige tendenser. Især den yngste aldersgruppe opfordres eller vælges i mindre grad end de øvrige aldersgrupper. Hvad angår uddannelse, opfordres eller vælges personer med faglige eller mellemlange eller lange videregående uddannelser oftere end andre. Også tilknytning til arbejdsmarkedet har betydning, idet personer, der arbejder mere end 40 timer om ugen, oftere opfordres eller vælges, end både dem, der arbejder færre timer, og dem, der ikke er i arbejde. Der er med andre ord tilsyneladende tale om en statusdifferentiering, hvor de midaldrende og ældre, de bedst uddannede og de mest integrerede på arbejdsmarkedet oftere end andre modtager opfordringer eller vælges til frivilligt arbejde.

Når det gælder egen interesse som aktuel anledning til at komme i gang med frivilligt arbejde, så viser tabel 6.2, at mænd er lidt mere tilbøjelige end kvinder til at fremhæve deres egen interesse, men især gruppen

af 16-29-årige skiller sig ud ved at have den højeste andel af frivillige, nemlig 59 pct., der svarer, at frivilligt arbejde udsprang af egen interesse. For så vidt angår uddannelse, er det især gruppen under uddannelse, som svarer, at de er kommet i gang i kraft af deres egen interesse sammenlignet med de øvrige uddannelseskategorier. Tilknytning til arbejdsmarkedet spiller også ind, idet godt 40 pct. blandt dem, der arbejder enten mindre eller mere end 40 timer om ugen, angiver egen interesse som anledning, mens det gælder for 50 pct. blandt dem, der ikke er i arbejde.

For yderligere at undersøge disse sammenhænge gennemføres en multivariat analyse (tabel 6.3) for disse to anledninger.

TABEL 6.3

Logistisk regression, der estimerer sandsynligheden for at svare henholdsvis "blevet opfordret eller valgt" samt "egen interesse" som anledning til frivilligt arbejde. Odds ratio. 2012.

	Blevet opfordret eller valgt			Egen interesse		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Køn</i>						
Mænd	-0,073	0,930		0,349	1,418	**
Kvinder	Reference			Reference		
<i>Alder</i>						
16-29 år	-0,342	0,711		0,613	1,846	*
30-49 år	Reference			Reference		
50-65 år	0,239	1,270		-0,135	0,873	
66- år	0,591	1,805	*	-0,244	0,784	
<i>Uddannelse</i>						
Under uddannelse	0,234	1,263		-0,218	0,804	
Ingen erhvervsuddannelse	-0,294	0,745		0,033	1,033	
Faglig uddannelse	Reference			Reference		
Kort videregående uddannelse	-0,669	0,512	**	0,023	1,023	
Mellemlang videregående uddannelse	-0,077	0,926		0,304	1,355	
Lang videregående uddannelse	-0,017	0,983		0,160	1,174	
<i>Arbejde</i>						
Ikke i arbejde	Reference			Reference		
Arbejder 1-40 timer	0,389	1,476	*	-0,294	0,745	
Arbejder over 40 timer	0,769	2,157	**	-0,429	0,651	
Konstant	-0,220			-0,224		
Antal	971					

Ann.: Frivillige seneste år på mindst et af de 14 områder. χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Med hensyn til at blive opfordret eller valgt viser regressionsanalysen, at det især er alder og tilknytning til arbejdsmarkedet, der har betydning, mens køn ikke har nogen betydning og uddannelse en overraskende lille

effekt. Analysen viser, at den ældste aldersgruppe har en signifikant forøget sandsynlighed for at blive opfordret eller valgt til frivilligt arbejde sammenlignet med referencegruppen og den yngste alderskategori. Der ses også en stærk sammenhæng for variabelen, der måler tilknytning til arbejdsmarkedet, hvor især gruppen, der arbejder over 40 timer om ugen, forøger oddsene betydeligt sammenlignet med referencegruppen af dem, der ikke er i arbejde. At uddannelsesvariablen samtidig kun har en signifikant negativ effekt for gruppen med kort videregående uddannelse, tyder på, at det især er tilknytningen til arbejdsmarkedet, der er afgørende for at modtage opfordringer eller blive valgt til frivilligt arbejde.

Hvad angår egen interesse, viser regressionsanalysen, at det især er den yngste aldersgruppe, de 16-29-årige, der har en signifikant forøget sandsynlighed for at svare, at de er kommet i gang med frivilligt arbejde, fordi det udsprang af egen interesse. Hvorvidt dette skyldes, at de unge reelt er mere orienteret mod egne interesser, eller om det skyldes, at de i større udstrækning er nødt til selv at opsøge mulighederne for frivilligt arbejde (måske fordi de modtager færre opfordringer), ved vi ikke. Det er også muligt, at det for de unge forekommer mere legitimt at svare, at det frivillige arbejde udsprang af egen interesse. Det sprog, vi benytter til at tale om det frivillige arbejde, er ikke statisk, og det er muligt, at det i stigende grad er acceptabelt at angive egen interesse som grund til at begynde som frivillig. (Senere i dette kapitel skal vi se nærmere på en række forskellige begrundelser for at arbejde frivilligt, som nærmere kan belyse dette). Mænd har også i denne sammenhæng en forøget sandsynlighed, mens hverken tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelse spiller nogen rolle for egen interesse som anledning, når der kontrolleres for de øvrige faktorer.

Hvorvidt man kommer i gang i kraft af egen interesse eller i kraft af andres opfordringer, ser med andre ord ikke ud til at have sammenhæng med uddannelse – men først og fremmest med alder og tilknytning til arbejdsmarkedet. Her spejler de to anledninger hinanden, sådan at især de yngre grupper i højere grad kommer i gang i kraft af deres egen interesse, mens de ældre og dem med stærkest tilknytning til arbejdsmarkedet i større udstrækning bliver opfordret eller valgt til det.

Dette mønster antyder, at ”egen interesse” i denne sammenhæng nok først fremmest er en indikator, der afspejler, hvilke grupper i samfundet der i størst udstrækning er henvist til selv at måtte opsøge det frivillige arbejde, mens ”andres opfordringer” afspejler, hvilke positioner i

samfundet der giver de letteste indgange til frivilligt arbejde. I denne sammenhæng kan det også spille ind, hvilken type frivilligt arbejde man udfører, og hvilket samfundsområde det foregår på. Dette er et tema for fremtidig forskning.

SOCIALE NETVÆRK OG RELATIONER TIL ANDRE

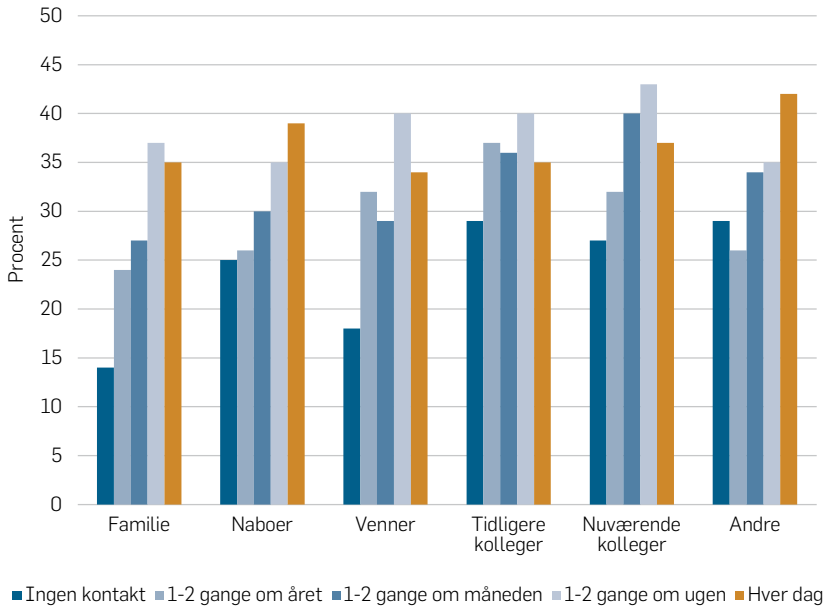
Netværk og forbindelser til andre mennesker har betydning for sandsynligheden for at udføre frivilligt arbejde. Jo flere mennesker man er i kontakt med, jo større berøringsflader vil man have, og jo større vil sandsynligheden derfor også være for at støde ind i muligheder for og anledninger til frivilligt arbejde. Sandsynligheden for at få opfordringer til at arbejde frivilligt vil ligeledes være større. I dette afsnit skal vi se nærmere på, hvordan frivilligt arbejde hænger sammen med intensiteten af kontakter til forskellige mennesker. Desuden skal vi se på, om styrken af de netværk, man har forbindelse til, har sammenhæng med frivilligt arbejde.

I spørgeskemaet for 2012 har vi stillet alle respondenter spørgsmål om, hvor ofte de har kontakt med familie og slægt, naboer og andre i det område, de bor i, venner og bekendte uden for nærmiljøet, tidligere kolleger og nuværende kolleger samt andre personer. Spørgsmålene er tænkt sådan, at de skal måle sociale relationer og netværk i en slags "radius" gående fra dem, der er tættest på (i form af familie og naboer) til dem, der er længere væk (i form af bekendte, kolleger og andre personer). Bag denne konstruktion ligger to antagelser. Den første antagelse er, at jo oftere man har kontakt med en eller flere af disse grupper, jo større vil sandsynligheden for frivilligt arbejde være, ganske enkelt fordi man har en større berøringsflade. Det er en slags volumen-antagelse. Den anden antagelse er, at jo større ens radius er, jo flere *forskellige* muligheder vil man have for at blive eksponeret for frivilligt arbejde. Det er en antagelse om, at ikke bare omfanget, men også karakteren af netværket gør en forskel. I teorien om social kapital formuleres denne antagelse ofte som en forskel mellem tætte ("strong") og løse ("weak") forbindelser (jf. Granovetter, 1973; Putnam, 2001). Tætte og stærke forbindelser, fx til familie og venner, er værdifulde som kilde til støtte og opbakning, mens løse forbindelser, typisk til folk man kender mindre godt personligt, er værdifulde af andre grunde, fx som kilde til kontakter og information og som berøringsflader for opfordringer til at tage del i aktiviteter.

Figur 6.1 viser hyppigheden af de frivilliges kontakt til de nævnte forskellige grupper.

FIGUR 6.1

Hyppigheden af de frivilliges kontakt med forskellige grupper i det sociale netværk, særskilt for grupper. 2012. Procent.

Anm.: Frivillige seneste år på mindst et af de 14 områder. Grupperne i netværket omfatter "Familie og slægt", "Naboer og andre i det område, hvor du bor", "Venner og bekendte uden for nærmiljøet", "Tidligere kolleger", "Nuværende kolleger", "Andre personer".

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Volumen-antagelsen ser ud til at holde stik, idet der for alle kategorier ses en tendens til, at dem med ingen eller kun sporadiske kontakter har en klart lavere forekomst af frivilligt arbejde, især når det drejer sig om manglende kontakt med familie og venner.

Sammenhængen er dog ikke fuldstændig entydig og lineær for alle kategorier. For kategorierne "Naboer og andre i det område, du bor i" samt "Andre" er sammenhængen lineær, således at jo oftere man er i kontakt med nogle fra disse grupper, jo større er sandsynligheden for frivilligt arbejde. Men for de øvrige kategorier ser der ud til at være et toppunkt ved 1-2 gange om ugen, hvorefter frivillighedsraten igen falder.

Hvis man hver dag er i kontakt med ”Familie og slægt” eller ”Venner og bekendte uden for nærmiljøet”, så falder frivillighedsraten sammenlignet med personer, der har kontakt med de samme grupper 1-2 gange om ugen. Alt for megen kontakt ind i det, man kunne kalde den private sfære af familie eller venner, ser med andre ord ud til at have en negativ sammenhæng med frivilligt arbejde. Det samme sker, hvis det er nuværende eller tidligere kolleger, der er tale om.

Med lidt modifikationer ser volumen-antagelsen altså ud til at holde, mens radius-antagelsen ikke entydigt kan bekræftes. Her ser mønstret snarere ud til at give anledning til en hypotese om, at vi har med forskellige typer af netværk at gøre. Netværk i privat- eller intimsfæren har kun positiv sammenhæng med frivilligt arbejde til et vist punkt, hvorefter en afdæmpende effekt indtræffer. Det samme gælder kontakter og netværk i forhold til arbejdslivet i form af nuværende og tidligere kolleger. For disse to typer af netværk er det sandsynligt, at alt for megen kontakt konkurrerer med muligheden for frivilligt arbejde. Intensiteten i familielivet eller arbejdslivet kan måske blive så stor, at der ikke er plads til frivilligt arbejde, eller også prioriterer disse grupper familie- eller arbejdsliv højere. Kun for kontakter og netværk i forhold til ”Naboer og andre i området” og ”Andre personer” ser man en fuldstændig lineær sammenhæng, hvor sandsynligheden for frivilligt arbejde stiger hele vejen med kontaktintensiteten. Dette kan muligvis tolkes som, at vi her har at gøre med en type af netværk, der er mere udadrettet og heterogent sammensat sammenlignet med såvel kolleger som familie og slægt, hvilket skubber frivillighedsraten i vejret.

Hvor ofte man har kontakt med forskellige grupper, siger imidlertid ikke noget om, hvor stærke disse netværk er. Hvis man følger litteraturen om social kapital (især som den er formuleret hos Pierre Bourdieu (Bourdieu & Wacquant, 1992)) kan man antage, at styrken af netværk også er afgørende for, hvor meget man kan profitere af dem. Et kendt eksempel er jobsøgning, hvor man ved, at personer med de rigtige forbindelser lettere får job sammenlignet med personer, der har relativt dårligere forbindelser.

I spørgeskemaet har vi forsøgt at måle styrken af netværk ved at stille respondenterne spørgsmål, om der i deres familie eller omgangskreds findes personer, der (1) vil kunne hjælpe dem med at finde et job, hvis det var nødvendigt; (2) vil kunne låne dem et større pengebeløb, hvis det var nødvendigt, eller (3) som sidder i en høj stilling i erhvervsliv-

vet, den offentlige administration eller i det politiske liv. I modsætning til det ovennævnte eksempel fra arbejdsmarkedet, hvor det er nemt at forestille sig, hvordan denne mekanisme virker, så er det ikke i udgangspunktet indlysende, hvorfor styrken af netværk også skulle have sammenhæng med frivilligt arbejde. Den frivillige sektor organiserer en mængde aktiviteter og interesser i samfundet, der ikke kun er tilgængelig for de mest privilegerede grupper i samfundet. Alligevel kan man godt forestille sig, at de frivillige, fordi de ofte er ressourcestærke personer (jf. kapitel 4), også oftere end ikke-frivillige vil have adgang til ressourcestærke netværk.

Tabel 6.4 giver en oversigt over svarfordelingen i forbindelse med spørgsmålene om styrken af netværk opgjort efter, om respondenter er frivillig eller ej.

TABEL 6.4

Andelen af frivillige og ikke-frivillige i befolkningen 16 år og derover, der kender nogen i familien eller omgangskredsen som kan hjælpe eller sidder i en høj stilling. 2012. Procent.

	Frivillige	Ikke-frivillig
Ja, kender en, der kan hjælpe med at finde job, hvis det bliver nødvendigt **	37	32
Ja, kender en, der kan låne dig et større pengebeløb, hvis du skulle få brug for det (fx 20.000 kr.) *	36	32
Ja, kender en som sidder i en høj stilling i erhvervslivet, i den offentlige administration (stat, region eller kommune) eller i det politiske liv ***	39	32
Antal	971	1.838

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

For alle tre indikatorer er mønsteret det samme. Blandt de frivillige finder vi højere andele, der kender nogen i familien eller omgangskredsen som kan hjælpe eller sidder i en høj stilling. Forskellen er signifikant på alle områder, men den er ikke særlig stor. Dette resultat skal sandsynligvis tolkes sådan, at selvom der er forskelle mellem samfundets statusgrupper, når det gælder, hvem der er frivillig, og hvem der ikke er, så er det ikke sådan, at de frivillige fortrinsvis består af de mest begunstigede grupper i samfundet.

Vi har ikke stillet de samme spørgsmål i 2004, så vi har ikke mulighed for at vurdere, om der er sket ændringer på dette område. Man kan heller ikke ud fra data afgøre, om det er frivilligt arbejde, der øger

adgangen til netværk, eller om det er adgangen til netværk, der øger sandsynligheden for frivilligt arbejde.

BEGRUNDELSER FOR FRIVILLIGT ARBEJDE

Vi er interesserede i de frivilliges begrundelser, fordi dette giver os vigtig information om, hvorfor de frivillige er frivillige, samt hvilke elementer de frivillige lægger vægt på, når de skal begrunde, hvorfor frivilligt arbejde er vigtigt for dem. Især i diskussionen af rekruttering og fastholdelse kan dette være værdifuld information. Men det er også vigtigt, fordi det kan være en indgang til en belysning af den værdi og betydning, vi tillægger frivilligt arbejde. I frivilligforskningen taler man ofte om, at vi befinder os i en periode, hvor vi bevæger os væk fra en mere kollektivt orienteret frivillighed, hvor det frivillige engagement har en værdi i sig selv, hvor sagen er vigtig, og hvor den frivillige er båret af en forpligtelse til at bidrage hen i mod en mere reflektivt orienteret frivillighed, hvor frivilligt arbejde i højere grad er et middel til at opnå noget, man kan have gavn af i andre sammenhænge (Hustinx & Lammertyn, 2003; Hustinx, 2010).

I undersøgelsen har vi forsøgt at nærme os denne diskussion ved at opstille en række begrundelser, som respondenterne er blevet bedt om at vurdere betydningen af på en skala fra 1 til 7. Spørgsmålene er identiske med dem, som er stillet i den norske undersøgelse af frivilligt arbejde (Wollebæk & Sivesind, 2010).

Denne måde at spørge på er meget inspireret af et klassisk studie af frivilliges motiver (Clary & Snyder m.fl., 1998), hvor man søgte at skelne mellem en række overordnede motivdimensioner, der så efterfølgende er forsøgt indfanget ved hjælp af nogle mere specifikke begrundelser. I undersøgelsen er der stillet følgende spørgsmål: "Nu kommer nogle grunde til at udføre frivilligt ulønnet arbejde. Disse grunde kan være mere eller mindre vigtige for dig. Vi beder dig angive, hvor stor betydning de har for dig på en skala fra 1 til 7, hvor 1 betyder, at grunden ikke har betydning for dig, og 7 betyder, at denne grund har stor betydning". Nedenfor ses en oversigt over de overordnede dimensioner for begrundelserne og de tilhørende svarmuligheder, der er givet i vores undersøgelse.

Værdiorienterede begrundelser:

- at du som frivillig viser medfølelse med dem, som har det værre end dig
- at du som frivillig kan gøre noget konkret på områder, som optager dig
- at du som frivillig kan gøre noget, som er vigtigt for lokalsamfundet

Karriereorienterede begrundelser:

- at du kan få kontakter, som kan hjælpe dig i arbejdslivet senere
- at det er godt at have en attest på, at man har arbejdet som frivillig

Sociale eller fællesskabsorienterede begrundelser:

- at du har venner, som arbejder frivilligt
- at du som frivillig deltager i et socialt fællesskab, som du værdsætter
- at du oplever et socialt pres for at deltage

Begrundelser knyttet til muligheder for ny læring eller erfaringsdannelse:

- at du som frivillig lærer noget gennem praktiske erfaring
- at du kan lære mere om det, du arbejder med

Begrundelser knyttet til personlig udvikling og tilfredshed med sig selv:

- at du som frivillig bliver mere tilfreds med dig selv
- at du føler dig betydningsfuld, når du arbejder som frivillig

Spørgsmålene afspejler en bred vifte af begrundelser og orienteringer, som de frivillige kan lægge mere eller mindre vægt på. Dimensionerne er som nævnt oprindeligt konstrueret i et forsøg på at måle frivilliges motiver. At måle motiver er imidlertid vanskeligt. For det første ligger der i selve begrebet om motivation en antagelse om en grundlæggende psykologisk disposition, der ansporer den frivillige til at engagere sig. I denne teori kommer motivationen altså før det frivillige engagement, og det frivillige arbejde skal opfylde et mål, man søger efter (Clary m.fl., 1998, s. 1517). Hvis man ser på de spørgsmål, vi har stillet de frivillige, kan man

imidlertid ikke umiddelbart antage, at de måler sådanne dybdepsykologiske dispositioner. Begrundelserne kan ligeså vel antages at måle det, som den frivillige her og nu finder vigtigt og værdifuldt ved det frivillige arbejde, og endvidere tænkes at afspejle det, man får ud af at arbejde frivilligt.

At måle motiver er for det andet vanskeligt, fordi begrundelser ikke kun afspejler personlige og subjektive overvejelser, men også sociale normer om, hvad der er legitimt at give som begrundelse for at være frivillig. Hustinx, Handy & Cnaan (2010) taler om motiver som en slags sprog, der er ”printet” ind i kulturen. Samfundet kan siges at råde over et repertoire af tilgængelige motiver, som den enkelte kan trække på i forskellige situationer, og hvor nogle motiver er mere legitime end andre. Det er typisk mere legitimt at begrunde sit frivillige arbejde med henvisning til den gode sag end med henvisning til egen karriere. Derfor vil socialt acceptable begrundelser som regel score højere end mindre acceptable begrundelser i undersøgelser som vores.

Med disse begrænsninger in mente kan spørgsmål om de frivilliges begrundelser alligevel give os en indikation i retning af, hvad forskellige grupper lægger vægt på. Er de unge eksempelvis mere instrumentelt orienterede end de ældre og betyder uddannelse noget for, hvordan man begrundet sit frivillige engagement?

I tabel 6.5 giver vi en oversigt over de forskellige begrundelser, rangordnet efter de begrundelser, der får størst tilslutning, dvs. gennemsnitligt får den højeste score på skalaen fra 1 til 7, som er størst tilslutning.

De to begrundelser, som rangerer højest blandt de frivillige, er, at man kan gøre noget konkret på et område, som optager den enkelte, og at man som frivillig deltager i et fællesskab, man værdsætter. Dernæst følger, at man kan gøre noget, som er vigtigt for lokalsamfundet, og at man som frivillig bliver mere tilfreds med sig selv. På femte- og sjettepladsen følger, at man som frivillig kan lære noget om det, man arbejder med, og at man som frivillig lærer noget gennem praktisk erfaring. Blandt topscorerne finder vi således både værdimæssige, fællesskabsorienterede og personlige og læringsorienterede begrundelser.

TABEL 6.5

De frivilliges grunde til at udføre frivilligt ulønnet arbejde. Gennemsnitsscore på en skala fra 1 til 7 samt andelen, der har angivet en score på mindst 5 (procent og antal). Rangordnet efter gennemsnitsscore. 2012.

Begrundelse for frivilligt arbejde: På en skala fra 1-7 hvor stor betydning har det	Score, gns.	Procentandel med score 5-7	Antal
... at du som frivillig kan gøre noget konkret på områder, som optager dig?	5,41	78	994
... at du som frivillig deltager i et socialt fællesskab, som du værdsætter?	5,39	77	976
... at du som frivillig kan gøre noget, som er vigtigt for lokalsamfundet?	4,96	69	876
... at du som frivillig bliver mere tilfreds med dig selv?	4,79	64	811
... at du kan lære mere om det, du arbejder med?	4,48	60	758
... at du som frivillig lærer noget gennem praktiske erfaring?	4,45	57	727
... at du som frivillig viser medfølelse med dem, som har det værre end dig?	4,16	52	639
... at du føler dig betydningsfuld, når du arbejder som frivillig?	4,09	48	606
... at du har venner, som arbejder frivilligt?	3,87	46	590
... at du kan få kontakter, som kan hjælpe dig i arbejdslivet senere?	3,22	43	433
... at det er godt at have en attest på, at man har arbejdet som frivillig?	2,22	16	206
... at du oplever et socialt pres for at deltage?	1,94	10	131

Anm.: Frivillig seneste år på mindst et af de 14 områder eller tidsafgrænset frivilligt arbejde eller frivilligt arbejde på nettet. Antal = 1.240.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

De mere karriereorienterede begrundelser, at få kontakter, som kan hjælpe senere i arbejdslivet, og at det er godt at have en attest på, at man har arbejdet som frivillig, scorer som ventet ikke så højt som de øvrige begrundelser. Bundskraberen er dog, at man oplever et socialt pres for at deltage.

Det generelle mønster i begrundelsen for at udføre frivilligt arbejde genfindes blandt de frivillige inden for alle de forskellige frivillighedsområder med nogle mindre variationer (ikke vist i tabellen). På sundhedsområdet og det sociale område finder de frivillige, at det har større betydning, ”at du som frivillig viser medfølelse med dem, som har det værre end dig”, end man finder på de øvrige områder.

Hvis man i en faktoranalyse tager begrundelsen, at man ”oplever et socialt pres for at deltage” ud, viser det sig, at de enkelte faktorer har en stor grad af indbyrdes sammenhæng.³ Det betyder med andre ord, at

3. En reliabilitetsanalyse viser, at Cronbachs alpha stiger til 0,809, hvis denne begrundelse tages ud af modellen.

respondenter, der har scoret højt på én begrundelse, også vil have en tendens til at score alle øvrige begrundelser højt. Dette tyder på, at de forskellige begrundelser snarere end at udgøre forskellige motivedimensioner måler det samme latente eller underliggende fænomen. Det mest sandsynlige er her, at skalaen enten skelner mellem meget motiverede frivillige og mindre motiverede, eller at den skelner mellem frivillige, for hvem det frivillige arbejde spiller en stor og betydningsfuld rolle, og frivillige for hvem det frivillige arbejde spiller en mere perifer rolle i tilværelsen.

Hvis man alligevel i en faktoranalyse, der er begrænset til maksimalt at finde to latente dimensioner, undersøger, om nogle faktorer har større indbyrdes sammenhæng end andre, viser der sig følgende resultat i tabel 6.6.

TABEL 6.6

Faktoranalyse af 11 forskellige begrundelser for at udføre frivilligt ulønnet arbejde. 2012.

	Faktor 1	Faktor 2
... at du har venner, som arbejder frivilligt?		0,5231
... at du som frivillig bliver mere tilfreds med dig selv?		0,7028
... at du som frivillig viser medfølelse med dem, som har det værre end dig?		0,4064
... at du kan lære mere om det, du arbejder med?	0,6526	
... at du kan få kontakter, som kan hjælpe dig i arbejdslivet senere?	0,5500	
... at du som frivillig kan gøre noget konkret på områder, som optager dig?	0,3709	0,3904
... at du føler dig betydningsfuld, når du arbejder som frivillig?	0,3264	0,5239
... at du som frivillig lærer noget gennem praktiske erfaring?	0,7944	
... at det er godt at have en attest på, at man har arbejdet som frivillig?	0,3908	
... at du som frivillig deltager i et socialt fællesskab, som du værdsætter?	0,3248	0,4754
... at du som frivillig kan gøre noget, som er vigtigt for lokalsamfundet?		0,4292

Anm.: Frivillig seneste år på mindst et af de 14 områder eller tidsafgrænset frivilligt arbejde eller frivilligt arbejde på nettet. Antal 1.192.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

På den første faktor (faktor 1) samler de begrundelser sig, der knytter sig til læring og erfaringsdannelse (lære noget om det, man arbejder med, samt praktisk erfaring) sammen med de mere karriereorienterede begrundelser (kontakter, der kan hjælpe i arbejdslivet, og at det er godt at have en attest på frivilligt arbejde). Ingen af disse begrundelser indgår i faktor 2, og de har en relativt høj grad af indbyrdes sammenhæng.

På den anden faktor (faktor 2) samles de fællesskabsorienterede begrundelser (venner, der arbejder frivilligt og værdsættelse af socialt fællesskab) og begrundelserne knyttet til personlig udvikling (tilfredshed

med sig selv og at føle sig betydningsfuld). Til denne faktor lægger sig også de mere værdiorienterede eller ekspressive begrundelser (gøre noget vigtigt for lokalsamfundet og vise medfølelse), som ikke indgår i faktor 1.

Med lidt forsigtighed kan vi således sige, at vi har konstrueret to latente orienteringer: en der knytter sig til frivillighedens mere instrumentelle side i form af læring og karriere; og en der knytter sig til frivillighedens ekspressive og fællesskabsorienterede side, der samtidig også rummer den enkeltes mulighed for at blive anerkendt og værdsat og udvikle sig personligt.

I det følgende arbejder vi videre med disse to dimensioner, den instrumentelle og den ekspressive, for at undersøge, i hvilken grad de to dimensioner har forskellig betydning for forskellige grupper. Det gør vi ved at konstruere to indeksvariable, der hver består af de fire begrundelser, der har den stærkeste indbyrdes sammenhæng, dvs. de højeste værdier i tabel 6.6.⁴ Den instrumentelle indeksvariabel konstrueres således af følgende begrundelser: lære mere om det, man arbejder med; praktisk erfaring; kontakter, der kan hjælpe i arbejdslivet og det er godt at have en attest på frivilligt arbejde. Den ekspressive indeksvariabel konstrueres af følgende begrundelser: venner, der arbejder frivilligt; værdsættelse af socialt fællesskab; tilfredshed med sig selv og at føle sig betydningsfuld.

I tabel 6.7 undersøger vi, om gennemsnitsværdien på de to indekskonstruktioner varierer med køn, alder, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Desuden undersøger vi, om der er forskelle mellem forskellige kategorier af frivillige.

Tabellen viser, at der er meget små forskelle mellem frivilligkategorierne, hvad angår gennemsnitsværdier for indeks for henholdsvis ekspressive og instrumentelle begrundelser. Interessant nok vægter de medlemsfrivillige dog både de instrumentelle og de ekspressive aspekter lidt højere sammenlignet med de ikke-medlemsfrivillige. Den samme forskel finder man, når man sammenligner dem, der udelukkende har arbejdet tidsafgrænset eller episodisk med dem, der også har arbejdet frivilligt på andre måder. Dem, der udelukkende har arbejdet episodisk, scorer begge typer af begrundelser lavere. Det kan tyde på, at jo tættere integreret man er i det frivillige arbejde i organisationen, jo flere forskellige aspekter ved det frivillige arbejde vil man lægge vægt på. Eller sagt med andre ord: jo

---

4. Indekset er et simpelt additivt indeks, der er divideret med antallet af items. Dermed bibeholdes den oprindelige 1-7-skala.

mere vil man gennemsnitligt set give udtryk for, at man får ud af det frivillige arbejde.

TABEL 6.7

Gennemsnitsværdier for indeks for henholdsvis ekspressive og instrumentelle begrundelser. Efter typer af frivillige, køn, alder, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. 2012.

	Ekspressive begrundelser	Instrumentelle begrundelser
Alle	4,45	3,59
<i>Type af frivillige</i>		
Medlemsfrivillige	4,56	3,66
Ikke-medlemsfrivillige	4,10	3,33
Udelukkende tidsafgrænset frivillig	4,28	3,51
Ikke tidsafgrænset frivillig	4,49	3,61
<i>Køn</i>		
Mand	4,36	3,62
Kvinde	4,54	3,56
<i>Alder</i>		
16-29 år	4,21	4,10
30-49 år	4,27	3,62
50-65 år	4,63	3,48
66- år	4,87	3,12
<i>Uddannelse</i>		
Under uddannelse	4,22	4,17
Ingen erhvervsuddannelse	4,70	3,60
Faglig uddannelse	4,63	3,57
Kort videregående uddannelse	4,90	3,71
Mellemlang videregående uddannelse	4,51	3,49
Lang videregående uddannelse	3,82	3,24
<i>Arbejde</i>		
Ikke i arbejde	4,63	3,63
Arbejder 1-40 timer	4,39	3,58
Arbejder over 40 timer	4,17	3,49
Antal	1.224	1.233

Anm.: Frivillig seneste år på mindst et af de 14 områder eller tidsafgrænset frivilligt arbejde eller frivilligt arbejde på nettet.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er ingen væsentlige forskelle mellem den vægt, mænd og kvinder lægger på henholdsvis instrumentelle og ekspressive begrundelser. Derimod er der et rimeligt klart mønster for aldersgrupperne, der viser, at de yngre scorer de ekspressive begrundelser lidt lavere end de ældre. Det er dog især de instrumentelle begrundelser, der skiller aldersgrupperne, idet de yngste har en noget højere tilslutning til disse sammenlignet med de øvrige aldersgrupper. Den yngste aldersgruppe scorer dog stadig de ekspressive begrundelser højere end de instrumentelle, selvom forskellen er

relativt lille. For de yngste er begge typer af begrundelser med andre ord stort set lige vigtige.

For uddannelsesgrupperne viser det sig, at gruppen under uddannelse, parallelt med de yngste, scorer de instrumentelle begrundelser stort set lige så højt som de ekspressive. For denne gruppe er begge typer af begrundelse med andre ord vigtige. For gruppen med lang videregående uddannelse finder vi omvendt, at de scorer begge dimensioner relativt lavt. For alle øvrige uddannelsesgrupper finder vi, at de scorer de ekspressive begrundelser højere end de instrumentelle.

Tilknytning til arbejdsmarkedet ser ikke ud til at gøre nogen stor forskel. Alle grupper scorer ekspressive begrundelser højere end instrumentelle. Gruppen uden for arbejdsmarkedet scorer dog tendentielt begge typer af begrundelser lidt højere sammenlignet med grupperne på arbejdsmarkedet.

I det følgende undersøger vi de socioøkonomiske sammenhænge lidt nærmere ved at lave separate regressionsanalyser med henholdsvis den instrumentelle og den ekspressive indeksvariabel som kontinuert afhængig variabel. Modellen forsøger at forudsige sandsynligheden for at score disse begrundelser højt.

Tabel 6.8 samler resultaterne for de to regressionsanalyser.

For de instrumentelle begrundelser er det, som forventet, især alder, der gør en forskel. Den ældste alderskategori har en signifikant mindre sandsynlighed sammenlignet med referencegruppen af 30-49-årige for at score instrumentelle begrundelser højt. Også gruppen af personer med lang videregående uddannelse har en signifikant mindre sandsynlighed. Arbejdsmarkedstilknytning gør ingen forskel i den kontrolrede model.

Regressionsanalysen for de ekspressive begrundelser viser lidt mere variation. Mænd har en signifikant mindre sandsynlighed for at lægge vægt på ekspressive begrundelser sammenlignet med kvinder. Gruppen af 50-65-årige skiller sig også ud ved at have en signifikant højere sandsynlighed for at lægge vægt på ekspressive begrundelser sammenlignet med de yngre. Også gruppen med lang videregående uddannelse skiller sig ud i denne analyse ved at lægge signifikant mindre vægt på de ekspressive begrundelser, ligesom det er tilfældet for grupperne på arbejdsmarkedet sammenlignet med gruppen, der står uden for.

TABEL 6.8

Sandsynligheden blandt frivillige for at vægte instrumentelle eller ekspressive begrundelser højt. OLS-regression. 2012.

	OLS-regression instrumen- telle begrundelser (1-7)		OLS-regression ekspres- sive begrundelser (1-7)	
	Koefficient	P	Koefficient	P
Konstant	3,775	***	4,783	***
<i>Køn</i>				
Mand	0,086		-0,167	*
Kvinde	Reference		Reference	
<i>Alder</i>				
16-29 år	0,241		-0,202	
30-49 år	Reference		Reference	
50-65 år	-0,195		0,216	*
66- år	-0,639	**	0,279	
<i>Uddannelse</i>				
Under uddannelse	0,145		-0,307	
Ingen erhvervsuddannelse	0,018		0,010	
Faglig uddannelse	Reference		Reference,	
Kort videregående uddannelse	0,119		0,220	
Mellemlang videregående uddannelse	-0,101		-0,125	
Lang videregående uddannelse	-0,396	**	-0,740	***
<i>Arbejde</i>				
Ikke i arbejde	Reference		Reference	
Arbejder 1-40 timer	-0,084		-0,226	
Arbejder over 40 timer	-0,146		-0,308	*
R ² -adjusted	0,041		0,069	
Antal	1.233		1.224	

Anm.: Frivillig seneste år på mindst et af de 14 områder eller tidsafgrænset frivilligt arbejde eller frivilligt arbejde på nettet. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

For de instrumentelle begrundelser er det som forventet især alder, der gør en forskel. Den ældste alderskategori har en signifikant mindre sandsynlighed sammenlignet med referencegruppen af 30-49-årige for at score instrumentelle begrundelser højt. Også gruppen af personer med lang videregående uddannelse har en signifikant mindre sandsynlighed. Arbejdsmarkedstilknnytning gør ingen forskel i den kontrollerede model.

Regressionsanalysen for de ekspressive begrundelser viser lidt mere variation. Mænd har en signifikant mindre sandsynlighed for at lægge vægt på ekspressive begrundelser sammenlignet med kvinder. Gruppen af 50-65-årige skiller sig også ud ved at have en signifikant højere sandsynlighed for at lægge vægt på ekspressive begrundelser sammenlignet med de yngre. Også gruppen med lang videregående uddannelse skiller sig ud i denne analyse ved at lægge signifikant mindre vægt

på de ekspressive begrundelser, ligesom det er tilfældet for grupperne på arbejdsmarkedet sammenlignet med gruppen, der står uden for.

Den samlede konklusion på regressionsanalyserne er, at alder gør en forskel. De yngre lægger relativt mere vægt på de instrumentelle begrundelser og relativt mindre vægt på de ekspressive. Det kan tale for, at de generationer, der er på vej ind i den frivillige sektor, i højere grad vil lægge vægt på instrumentelle sider af det frivillige engagement sammenlignet med de generationer, der er på vej ud af den frivillige sektor.

Uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet spiller også en rolle. Her ser det ud til, at gruppen med lang videregående uddannelse, som er den gruppe, der generelt har den højeste frivillighedsrate, sammenlignet med alle andre uddannelsesgrupper, lægger mindre vægt på begge typer af begrundelser. For de ekspressive begrundelser ser det også ud til, at grupperne på arbejdsmarkedet lægger mindre vægt på disse aspekter af det frivillige arbejde sammenlignet med dem, der står uden for arbejdsmarkedet. Det kan tyde på, at det frivillige arbejde ikke spiller samme rolle for de stærkest integrerede grupper, som det gør for dem, der står uden for arbejdsmarkedet. For sidstnævnte gruppe kan dette måske tages som et udtryk for, at det frivillige arbejde i højere grad opfylder en række ekspressive funktioner, som grupperne på arbejdsmarkedet får opfyldt andre steder.

KONKLUSION

I dette kapitel har vi set nærmere på de frivilliges anledninger, netværk og begrundelser for frivilligt arbejde.

De frivilliges anledninger til at komme i gang som frivillige følger et tydeligt mønster. De to oftest angivne anledninger er ”andres opfordringer eller valg”, som godt halvdelen af alle frivillige angiver, og ”egen interesse”, som angives af lidt under halvdelen af alle frivillige. Herefter er der et langt spring ned til ”udsprang af børns aktiviteter”, som ca. 20 pct. af de frivillige angiver som anledning. Dette mønster har ikke ændret sig siden 2004.

Andres opfordringer til frivilligt arbejde er fremdeles en vigtig anledning til at komme i gang med frivilligt arbejde. Sandsynligheden for at blive opfordret afhænger imidlertid især af alder og tilknytning til arbejdsmarkedet. Jo ældre og jo bedre integreret den frivillige er på ar-

bejdsmarkedet, jo større er sandsynligheden for, at vedkommende er blevet opfordret eller valgt.

Det understøttes af analyserne af betydningen af sociale kontakter og netværk. Disse analyser viser, at personer med regelmæssige og tætte kontakter til andre mennesker i forskellige sammenhænge oftere er frivillige sammenlignet med personer, der har mere sporadiske kontakter. Der er dog vigtige forskelle i forhold til, hvilke grupper man har kontakt til. Kontakter til familie og venner har kun positiv sammenhæng med frivilligt arbejde til et vist punkt, hvorefter en afdæmpende effekt indtræffer. Det samme gælder kontakter til nuværende og tidligere kolleger. For disse to typer af netværk er det sandsynligt, at alt for megen kontakt konkurrerer med muligheden for frivilligt arbejde, eller også prioriterer disse grupper familie- eller arbejdsliv højere. Kun for kontakter og netværk i forhold til ”naboer og andre i området” og ”andre personer” ser man en fuldstændig lineær sammenhæng, hvor sandsynligheden for frivilligt arbejde stiger hele vejen med kontaktintensiteten. Dette kan muligvis tolkes som en støtte til teorier om social kapital – kontakter, der er udadrettede og måske også mere heterogent sammensat, understøtter mulighederne for frivilligt arbejde, fordi personen eksponeres for flere og flere forskellige kontakter.

Også personer, der har stærke og indflydelsesrige kontakter, er oftere frivillige sammenlignet med personer, der ikke har adgang til sådanne netværksressourcer. Forskellene mellem de frivillige og de ikke-frivillige er dog ikke dramatisk store på dette punkt og generelt er adgangen til den frivillige sektor relativt jævnt fordelt.

Egen interesse for en sag eller aktivitet er også en vigtig anledning. Det gør sig især gældende for mænd og yngre respondenter. For mændenes vedkommende afspejler dette sandsynligvis, at en stor del af den frivillige sektor er aktivitetsorienteret, eksempelvis idræts- og fritidsområdet. Hvis man har interesse for en bestemt aktivitet, så er det i sig selv en vigtig drivkraft. For de yngre gælder det nok nærmere, at de finder sig i en position, hvor de i højere grad er henvist til selv at opsøge mulighederne for frivilligt arbejde.

Det er også muligt, at yngre frivillige er mere orienterede mod egne interesser i det frivillige engagement – eller at egen-orienterede begrundelser forekommer mere legitime for de yngre frivillige. Vores analyser af begrundelser for frivilligt arbejde viser nemlig, at disse især varierer med alder. De unge frivillige lægger mere vægt på karriereorienterede og

læringsorienterede begrundelser for frivilligt arbejde, samtidig med at de lægger mindre vægt på fællesskabsorienterede og kollektive begrundelser. Det kan være et tegn på, at de generationer, der er på vej ind i den frivillige sektor, prioriterer anderledes og lægger mere vægt på det, de selv får ud af det frivillige arbejde sammenlignet med de generationer, der er på vej ud af den frivillige sektor. Denne del af analysen tyder på, at den kollektive orientering kan være på vej til at blive afløst af en mere individuel og nytteorienteret motivation, hvor det frivillige arbejde ikke er vigtigt som en værdi i sig selv, men som et middel til at stille sig selv bedre i andre sammenhænge.

Et andet vigtigt resultat er, at det frivillige arbejde ser ud til at have forskellig betydning afhængigt af den frivilliges uddannelse og arbejdsmarkedstilknnytning. Grupper med længere uddannelse lægger mindre vægt på både instrumentelle og ekspressive begrundelser for frivilligt arbejde sammenlignet med grupper uden uddannelse og med faglige uddannelser. Det tyder på, at det frivillige arbejde kan have flere forskellige positive funktioner for grupper med færre uddannelseskompetencer. For disse grupper kan frivilligt arbejde både være med til at give praktisk erfaring og nyttige kontakter, samtidig med at det giver fællesskab og tilfredshed med sig selv. Det samme mønster, men knap så stærkt, ses for gruppen af frivillige, der ikke er i arbejde, sammenlignet med frivillige i arbejde. For disse grupper kompenserer det frivillige arbejde muligvis for en del af de behov, som andre grupper får opfyldt via uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Selvom grupper med svagere tilknytning til uddannelse og arbejdsmarked har en lavere sandsynlighed for at arbejde frivilligt, så kan personer i disse grupper, når de først er engagerede, have en stærkere og bredere motivation for det frivillige arbejde. Frivilligt arbejde spiller med andre ord en vigtig rolle for disse grupper. I en tid med stigende sociale risici for dele af befolkningen kan dette være et vigtigt pejlemærke for den frivillige sektor.

ALDER, KOHORTE OG LIVSFASE I FRIVILLIGT ARBEJDE

MORTEN FREDERIKSEN & RASMUS JUUL MØBERG

I det følgende kapitel vil vi undersøge forandringerne i danskernes frivillige arbejde med udgangspunkt i survey-panelet – dvs. de respondenter, der både svarede i 2004 og i 2012. Vi vil undersøge, hvilke faktorer der har største betydning for, om paneldeltagerne fra 2004 til 2012 bliver frivillige, ophører med at være frivillige eller fortsætter med det samme niveau af engagement.

Paneldata gør det muligt at fokusere på ændringer i deltagelsen i frivilligt arbejde på individniveau og dermed på, hvilke faktorer der påvirker, om folk begynder at arbejde frivilligt, stopper med at arbejde frivilligt, som tidligere beskrevet i kapitel 4.

Brugen af paneldata har nogle store fordele, men også nogle ulemper. Den største fordel er, at paneldata giver os mulighed for direkte at observere ændringer fra 2004 til 2012 for enkeltpersoner. Det kan være ændringer i engagementet som frivillig, men det kan også være ændringer i arbejdsmarkedstilknytning, civilstand, helbred eller lignende. Med paneldata har vi mulighed for at undersøge, hvordan ændringer i disse variable korrelerer med det frivillige engagement. Dette giver os mulighed for at undersøge, hvilke mekanismer der er på spil, når folk fx beslutter sig for at starte eller stoppe med frivilligt arbejde med langt større sikkerhed, end når man sammenligner to tværsnit, hvor personerne ikke går igen fra år til år. Der er dog den begrænsning selv ved panel-

data, at vi ikke nødvendigvis kan sige noget om, hvilken vej årsagssammenhængen går, fordi vi ikke ved, hvad der skete først imellem 2004 og 2012: Blev man frivillig og kom derefter i arbejde, eller var det omvendt? Ikke desto mindre giver paneldata en indsigt ind i de mekanismer, der faktisk spiller ind i danskernes engagement i frivilligt arbejde og kan hjælpe os til bedre at forstå frivillighed i en dansk kontekst.

På ulempesiden er prisen for bedre viden om individer og mekanismer, at vi får mindre sikker viden om hele befolkningen. Vi anvender respondenter, der har deltaget både i 2004 og 2012, hvilket betyder, at respondenter, der kun har deltaget i 2012- eller 2004-undersøgelsen ikke indgår i analyserne i kapitlet. Det betyder, at selvom tværsnitsundersøgelserne i disse to år hver især er repræsentative for den danske befolkning, så er panelet det ikke nødvendigvis. Det betyder på ingen måde, at den viden vi får, ved at analysere paneldata, ikke er væsentlig og gyldig. De mekanismer, vi identificerer i dette kapitel, kan vi med ret stor sikkerhed sige er væsentlige for at forstå frivilligt arbejde i Danmark

ANALYSEFOKUS

Når man undersøger forandringer i befolkningen over tid, er der på gruppeniveau generelt tre hovedtyper af forklaringer, der er relevante. Derudover er der nogle individniveau-forklaringer, der også er relevante at tage med i betragtningen. På befolkningsniveau er det relevant at undersøge betydningen af faktorer, der er knyttet til respondenternes livsfase og forandringer i denne (kaldet aldersforklaringer), den periode de er født og vokset op i (kaldet kohorteforklaringer) eller bestemte generelle forandringer i samfundet (kaldet periodeforklaringer). Derudover er det relevant at undersøge, hvordan individuelle begivenheder, der ændrer den socioøkonomiske position, indvirker på frivillighed (kaldet livsbane- eller "life-track"-forklaringer) (Frønes, Heggen, & Myklebust, 1997).

Aldersforklaringerne vil især være knyttet til de livsfaser og livsfaseskift, der har indflydelse på den enkeltes ressourcer, motivation og anledninger til at være frivillig (Elder, 1974). Vi ved fra international forskning (Wilson, 2012), at andelen af befolkningen, der er frivillig, ændrer sig fra aldersgruppe til aldersgruppe. Danmark er ikke nogen undtagelse i den sammenhæng (jf. kapitel 4). En af de mulige forklaringer på dette fænomen er, at man gennem livet skifter mellem forskellige livsfa-

ser, der kan påvirke engagementet i frivilligt arbejde. De fleste mennesker tilbringer en periode af deres liv som enlige og under uddannelse, får arbejde, stifter familie, oplever stigende velstand, oplever at børn flytter hjemmefra samt trækker sig på et tidspunkt ud af arbejdsmarkedet. Disse skift mellem forskellige faser i livet kan have betydning for det frivillige arbejde på flere måder.

For det første sker der nogle forandringer i ressourcer over livsforløbet. Hvor tid måske er den primære ressource, mens man er ung, og igen når man er pensioneret, er penge en ressource, der normalt er størst i den sidste del af arbejdslivet. Tilsvarende kan human kapital i form af fx uddannelse, erfaring og kompetencer også være stigende gennem livet, hvor imod den fysiske formåen er størst blandt de yngre.

For det andet sker der nogle forandringer i social kontekst og dermed i de anledninger til frivillighed, man møder. De yngste er især involveret i fritidsaktiviteter og uddannelsesinstitutioner, senere er det arbejdspladsen og især børnenes engagement i fritidsaktiviteter, skole og lignende, der giver mulige anledninger til frivillighed, og ved tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet kan forskellige interesse- og ældreorganisationer samt helbredsproblemer give anledning til at blive frivillig. Der sker også forandringer i fx den type bopæl, man har, alt efter hvor i livsforløbet man befinder sig. Aldersforklaringer er grundlæggende ressource- og kontekstforklaringer, der forklarer forskelle mellem aldersgrupper.

Kohorteforklaringerne vil især være knyttet til forskelle i frivillighedsrater mellem fødselskohorter, forskelle der er veldokumenterede i den internationale forskning (Rotolo & Wilson, 2004; Wilson, 2012). Den grundlæggende antagelse i kohorteforklaringer er, at mennesker, der vokser op under de samme sociale, økonomiske og kulturelle vilkår, har nogle fælles værdier, normer og opfattelser, der adskiller dem fra folk, der er vokset op under andre vilkår og på andre tidspunkter. Mennesker, der er født og vokset op i 1930'ernes økonomiske krise, har en anden forståelse af ulighed, materiel nød, fællesskab, politik og lignende end mennesker, der er vokset op i 1950'ernes og 1960'ernes økonomiske og socialpolitiske fremgang (Inglehardt, 1971; Ryder, 1965). Disse forskelle mellem kohorter kan have indvirkning på det frivillige engagement på to forskellige måder. Det kan for det første tænkes, at der er forskelle mellem kohorter med hensyn til den betydning, de tillægger frivilligt arbejde, så nogle kohorter tillægger det at arbejde frivilligt en større værdi end andre kohorter. Det skulle i så fald afspejle sig i et højere engagement,

uanset livsfase. Den anden måde kohorter kan have indvirkning på er gennem bestemte værdisæt, der ikke direkte er knyttet til frivilligt arbejde, men giver anledning til frivilligt arbejde. Hvis fx nogle kohorter opfatter det som meget vigtigt at være engageret i børnenes skole og fritidsliv, vil disse kohorter forventeligt udvise større frivilligt engagement i bestemte livsfasen sammenlignet med kohorter, der lægger mindre vægt på lige præcis det område. Kohorteforklaringer er grundlæggende socialiseringsforklaringer, der kan redegøre for forskelle mellem grupper, der er vokset op under forskellige historiske vilkår.

Periodeforklaringer fokuserer på, hvordan begivenheder eller forandringer i samfundet påvirker alle. Der kan være tale om store begivenheder som en krig, en katastrofe eller lignende, eller der kan være tale om mindre dramatiske forandringer som et politisk systemskifte, en stor kulturel begivenhed eller lignende. Periodeforklaringer er den mindst sandsynlige type forklaring i forhold til forandringer i panelets frivillige engagement (McCulloch, 2013), da vi ikke umiddelbart kan identificere nogle begivenheder, der skulle kunne få niveauet af frivillighed til at stige eller falde generelt i hele panelet. Ikke desto mindre er der i perioden fra 2004 til 2012 kommet et øget politisk fokus på frivilligt arbejde, som kunne have en indvirkning på det frivillige engagement generelt, og der har også været en økonomisk krise. Vi kan med andre ord ikke afskrive forklaringen på forhånd.

Endelig er der livsbaneforklaringer (life-track-forklaringer), der fokuserer på forskelle mellem socioøkonomiske grupper inden for samme aldersgruppe. Under aldersforklaringer beskrev vi nogle karakteristika ved et gennemsnitligt livsforløb, men disse tager ikke højde for de forskelle i livsforløb, der har med socioøkonomisk status at gøre. For de grupper, der er socioøkonomisk dårligst stillet, er det bestemt ikke sikkert, at livet byder på uddannelse, øget indkomst og børn i sportsklub. Der er med andre ord forskel mellem socioøkonomiske grupper i form af ressourcer og social kontekst, der kan påvirke både anledninger, motiver og muligheder for at arbejde frivilligt. I nærværende sammenhæng kan dette have betydning for det frivillige engagement på to måder. For det første kan vi forvente, at der vil være forskelle inden for aldersgrupper og kohorter, der er knyttet til socioøkonomisk status. For det andet kan vi forvente, at begivenheder, der flytter folk fra en socioøkonomisk gruppe til en anden – hvis de fx bliver arbejdsløse, syge eller ophører med at være det – vil kunne påvirke det frivillige engagement.

Brugen af paneldata har også fordele og ulemper mere konkret i forhold til disse forklaringstyper. Den store fordel er, at vi kan se på, hvordan frivilligt engagement konkret påvirkes af livsfaseskift knyttet til forskellig alder – som for eksempel at få børn – og forandringer i livsbane – som for eksempel at blive arbejdsløs. Den mulighed har man ikke i tværsnitsundersøgelser, hvor man ikke har kendskab til respondenternes tidligere frivillighed eller forhold i øvrigt. I forhold til kohorteforklaringer vil paneldata give en mere nuanceret beskrivelse af de mekanismer, der knytter sig til disse, men give et lidt mindre retvisende billede af den enkelte kohorte på grund af frafaldet fra første til anden undersøgelsesrunde.

I de følgende afsnit vil vi først beskrive den udvikling, der har været inden for panelet i frivillighed med fokus på de fire ovenstående forklaringer. Derefter vil vi undersøge den relative virkning af de forskellige faktorer, der ser ud til at have betydning for denne udvikling.

UDVIKLINGEN I PANELET FRA 2004 TIL 2012

I det følgende gennemgår vi udviklingen i panelet på en række væsentlige parametre. Formålet er at give et overblik over forandringerne i panelet fra 2004 til 2012. Disse forandringer siger noget om panelet og de mekanismer, der er involveret i tilvalg og fravalg af at være aktiv frivillig. Analysen tager udgangspunkt i den enkeltes frivillige engagement målt som enhver form for frivillig aktivitet inden for et eller flere af de 14 områder. Vi skelner derfor ikke mellem dem, der er meget eller lidt frivilligt aktive, men udelukkende mellem dem, der er frivilligt aktive og dem, der ikke er. Når vi i det følgende taler om frivilligraten, er det således andelen af frivillige i hele panelet eller i en bestemt undergruppe (fx køn, alder eller uddannelse), vi ser på. Imidlertid er det vigtigt at understrege igen, at udviklingen i den danske befolkning som sådan er bedre beskrevet i de foregående kapitler, der analyserer de to tværsnitsundersøgelser.⁵ Vi vil derfor i det følgende også sammenligne panelet med tværsnittene for at vurdere, i hvor høj grad vi kan udlede slutninger til befolkningen som sådan fra panelet. Den gennemsnitlige frivillighedsrate er 5 procentpoint højere

---

5. Som en konsekvens heraf, vil der ikke blive angivet signifikansniveauer i de deskriptive tabeller, da formålet med kapitlet ikke er at generalisere resultaterne til hele befolkningen, men derimod at diskutere udviklingen i frivilligt arbejde blandt personerne i panelet.

i panelet end i tværsnittet. Dette skyldes antageligvis, at de, der har valgt at være med i anden runde, i højere grad er personer, der er interesseret i emnet for vores undersøgelse – altså dem, der er frivillige. Konsekvensen er, at vi kan føle os mere sikre på vores viden om dem, der er stabilt frivillige sammenlignet med øvrige grupper. For de tre grupper, der enten ikke er frivillige eller skifter status mellem de to undersøgelser, kan der være undergrupper, som ikke er repræsenteret i panelet, fordi deres interesse for emnet er mindre.

ALDER OG KOHORTE

Vi vil her koncentrere os om, hvordan udviklingen hænger sammen med alder, kohorte og ændringer i socioøkonomisk position. Hvis vi begrænser os til spørgsmålet om, hvorvidt man arbejder frivilligt eller ej – og dermed ser bort fra omfanget, eller hvilken type frivilligt arbejde der er tale om – kan panelet inddeles i fire grupper: de der har været frivillige i både 2004 og 2012, fremover kaldet ”permanent frivillige”; de der hverken har været frivillige i 2004 og 2012, fremover kaldet ”ikke-frivillige”; de der begyndte at være frivillige mellem 2004 og 2012, fremover kaldet ”nye frivillige”, og de der holdt op med at være frivillige mellem 2004 og 2012, fremover kaldet ”tidligere frivillige”.

Hvis vi ser på antallet af frivillige i de to undersøgelsesrunder er de opgjort i tabel 7.1 og 7.2 fordelt på henholdsvis kohorte og alder.

Tabel 7.1 viser andelen af frivillige inden for den samme gruppe af mennesker i henholdsvis 2004 og 2012. Her er der relativt stor stabilitet i nogle af kohorterne (1980, 1964, 1940 og 1932), hvor andre kohorter oplever stor nedgang (1948, 1956) eller tilvækst (1972) i antallet af mennesker, der arbejder frivilligt. Vi ser her bort fra 1928-kohorten, der har et meget lavt antal respondenter ($n = 35$). Tabel 7.2 viser andelen af frivillige inden for en bestemt aldersgruppe i henholdsvis 2004 og 2012. Her ser vi især en nedgang i det frivillige engagement blandt de 65-72-årige, 49-56-årige og 25-32-årige. Der er derud over en betydelig tilvækst i aldersgruppen 73-80 år, men her er antallet af respondenter for 2004 ganske lavt, hvilket gør forskellen usikker. Det umiddelbare indtryk fra denne deskriptive analyse er, at der både er tegn på kohorte- og alderseffekter.

TABEL 7.1

Udviklingen i kohorternes deltagelse i frivilligt arbejde i panelundersøgelsen. Procent.

	2004	2012	Antal
1928-1931	23 ⁶	34 ⁷	35
1932-1939	46	43	157
1940-1947	34	36	239
1948-1955	45	37	339
1956-1963	48	38	334
1964-1971	45	45	365
1972-1979	42	50	288
1980-1987	32	36	209
Alle	42	41	1.966

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

TABEL 7.2

Udviklingen i aldersgruppernes deltagelse i frivilligt arbejde i panelundersøgelsen. Procent.

	2004, pct.	2012, pct.	2004, antal	2012, antal
73-80 år	23	43	35	157
65-72 år	46	36	157	239
57-64 år	34	37	239	339
49-56 år	45	38	339	334
41-48 år	48	45	334	365
33-40 år	45	50	365	288
25-32 år	42	36	288	209
17-24 år	32		209	
Alle	42	41		

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I forhold til aldersforklaringer er der en relativt stabil aldersprofil på frivilligt engagement fra 2004 til 2012 med en stigende frivillighedsfrekvens fra den yngste til de følgende aldersgrupper og derefter en faldende frivillighedsfrekvens blandt de ældre aldersgrupper. Dette stemmer overens med en livsfaseforklaring, hvor de yngste er under uddannelse og optagede af andre ting end frivilligt arbejde, de lidt ældre er i arbejde og har hjemmeboende børn med tilhørende større kontaktflade og flere anledninger til at være frivillige, mens de ældste får mere indskrænkede kontaktflader, færre ressourcer og færre anledninger til at være frivillig.

6. Andelen beregnet som andelen af tidligere frivillige og permanent frivillige (netto-andelen af frivillige i 2004).

7. Andelen beregnet som andelen af nye frivillige og permanent frivillige (netto-andelen af frivillige i 2012).

Ser vi på disse bevægelser i kohorteperspektiv bliver det imidlertid tydeligt, at det ikke er livsfaser, der er hele forklaringen. 1972-kohorten synes således at være mere villig til at engagere sig frivilligt end alle andre kohorter og langt mere end den efterfølgende 1980-kohorte. Tilsvarende ser det ud til at 1932-kohorten udviser et langt større frivilligt engagement end de følgende kohorter – især 1940-kohorten udviser et meget lavt engagement i begge år. Ser vi på de to følgende kohorter fra 1948 og 1956 udviser de begge et markant fald i frivilligt engagement. Dette ville vi måske forvente af 1948-kohorten, der er på vej på pension, men 1956-kohorten har i så fald taget et betydeligt forskud på sit otium. Der er altså tegn på, at der bestemt er en indvirkning af livsfase på graden af frivillighed, men at der er forskel mellem kohorter på, hvor villig man er til at arbejde frivilligt.

Ud over nettoandelen af frivillige er det også interessant at se på bruttobevægelserne i frivillighed: Hvor mange ophørte med at arbejde frivilligt, og hvor mange begyndte på det? Tabel 7.3 viser, hvordan disse bevægelser i panelet ser ud, hvis vi fordeler dem på kohorter.

TABEL 7.3

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for fødselsår (kohorte). Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)		I alt	Antal
1928-1931	60	6	17	17	100	35	
1932-1939	40	17	14	29	100	157	
1940-1947	52	12	14	22	100	239	
1948-1955	45	19	10	26	100	339	
1956-1963	42	20	10	28	100	334	
1964-1971	37	18	18	27	100	365	
1972-1979	38	13	20	29	100	288	
1980-1987	49	15	19	17	100	209	
Alle	43	16	15	26	100	1.966	

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Der er i panelet en stor gruppe af ikke-frivillige, en betydelig gruppe permanent frivillige og også en betydelig bevægelse ind og ud af frivilligt arbejde. Udviklingen fra 2004 til 2012 er primært, at de to yngste kohor-

ter har en nettotilgang⁸ af frivillige, mens de ældre kohorter enten er stabile eller har en nettoafgang af frivillige. Dog afviger 1940-kohorten fra dette billede ved at have det højeste antal passive, men også en mindre tilvækst i frivillighed på 2 procentpoint. Ser vi på nettobevægelserne er der en tendens til større ”mobilitet” blandt de yngre kohorte end blandt de ældre, men generelt er bevægelserne af samme størrelsesorden.

Sammenligner vi panelet med de to tværsnit fra henholdsvis 2004 og 2012, er der stort set samme fordeling på alderskategorierne med den undtagelse, at panelet er blevet ældre, og de yngste derfor ikke er repræsenteret i 2012. Frivillighedsgraden er i panelet noget højere i alle alderskategorier end i tværsnittene (se tabel 7.2). Kun blandt de yngste er der en afvigelse, da vi i panelet ser en tilvækst i frivillighedsgraden, men et fald i tværsnittene. Der er her formodentlig tale om en kraftigere selektionsbias blandt de unge i både 2004 og 2012 end blandt de andre aldersgrupper, da unge generelt er vanskeligere at få til at deltage i undersøgelser, der ikke har deres interesse.

BØRN

Tendensen til, at de yngre kohorter bliver mere frivilligt aktive fra 2004 til 2012 hænger formentlig sammen med en veldokumenteret sammenhæng mellem at have børn og at arbejde frivilligt, som vi også har set i kapitel 4. Tabel 7.4 viser fordelingen af paneldeltagere og deres frivillige engagement afhængigt af, om de har børn i skolealderen fra 7 til 17 år.⁹

Som det fremgår af tabel 7.4, har børn betydning for, hvorvidt man arbejder frivilligt eller ej. De, der har skolebørn i begge undersøgelser, er mest stabilt frivilligt engagerede, hvorimod de, der får børn i skolealderen mellem de to undersøgelser er dem, der har den absolut største tilgang af nye frivillige og også den højeste andel frivilligt aktive i 2012. Ydermere ser det ud til, at de, der har børn, er mere mobile ind og ud af frivillighed end dem, der ikke har børn, idet bruttobevægelsen for de tre grupper med børn ligger noget over den for dem, der ikke har børn i skolealderen. Der skal dog tages højde for, at de forskellige grupper hænger sammen med respondenternes alder og dermed også med andre livsfaseelementer end lige netop, om man har børn eller ej.

---

8. Nettotilgang, da andelen af tidligere frivillige er mindre end nye frivillige.

9. Aldersdelingen skyldes, at spørgsmålet har været formuleret forskelligt i 2004 og 2012.

TABEL 7.4

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for om de har børn i skolealderen. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Ingen børn i skolealderen	47	16	14	24	101	1.227
Kun børn i skolealderen i 2004	40	21	11	28	100	257
Børn i skolealderen i 2004 og 2012	33	22	15	30	100	201
Kun børn i skolealderen i 2012	38	12	24	26	100	295
Alle	43	16	15	25	99	1.980

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Forklaringen på dette billede er formodentlig knyttet til forskelle i livsfase: Om man har børn eller ej, har meget stor betydning for, hvilke sociale og institutionelle relationer man indgår i, i kraft af undervisnings- og pasningstilbud til børnene såvel som fritidsinteresser og venskaber. I forbindelse med alle disse forskellige relationer er der mulighed for at opsøge frivilligt arbejde og at blive opfordret til at blive frivillig. Da det ofte vil være frivilligt arbejde, der på den ene eller anden måde har betydning for barnet, kan vi også formode, at motivationen til at blive frivillig er relativt stor. Derfor giver det mening, at den største tilvækst i frivillighedsraten findes blandt dem, der har fået børn i skolealderen mellem 2004 og 2012. Den øgede mobilitet ind og ud af frivillighed blandt børneforældre kan tilsvarende ses i lyset af det større antal anledninger og arenaer for frivillighed. Hvis frivillighed i høj grad er noget, der følger med livet som børneforælder, er det antageligvis også forbundet med skift mellem forskellige typer engagement og måske også med perioder uden frivillighed: Det er de færreste forældre, der sidder i skolebestyrelsen i hele barnets skoletid, og arbejdet som frivillig træner, spejderleder eller lignende stopper i mange tilfælde også, når barnet mister interessen for netop den fritidsaktivitet. Det kommer også til udtryk i undersøgelsen, idet gruppen, der har børn i skolealderen i både 2004 og 2012, har den største andel af frafaldne.

Sammenligner vi panelet med tværsnittet i 2012, er fordelingen på antallet af børn, på mængden af børn og på, hvor mange der har børn

mellem 7 og 17 år, næsten identisk. Der er derfor ingen grund til at tro, at panelet afviger fra befolkningen generelt på dette område.

KØN

Omfanget af frivilligt arbejde er forskelligt blandt kvinder og mænd. Disse forskelle kan for det første være knyttet direkte til kønsroller, således at bestemte typer frivilligt arbejde appellerer mere til det ene køn end det andet. Det kan fx tænkes, at mænd oftere er frivillige trænere i sportsklubber, mens kvinder oftere udfører frivilligt socialt arbejde, fordi det stemmer overens med nogle udbredte forestillinger om, hvad der er mandligt og kvindeligt. Hvis der er forskel mellem disse typer frivilligt arbejde i det typiske antal timer, vil det afspejles i forskelle i omfanget af frivilligt arbejde. Disse forskelle kan vi ikke indfange her, da vi kun ser på, om man overhovedet arbejder frivilligt eller ej (for en analyse af betydningen af køn for typer af frivilligt arbejde, se kapitel 4). For det andet kan kønsroller også have betydning for, om man overhovedet udfører frivilligt arbejde. Man kan fx forestille sig, at de forskelle i uddannelsespræferencer og karriereløb, der er mellem kvinder og mænd, kan have betydning for de ressourcer, de har til rådighed, samt de anledninger til frivillighed, de støder ind i. Ser vi på bevægelserne i panelet fordelt på køn, tegner der sig to forskellige profiler. Den generelle udvikling i panelet ses i tabel 7.5.

TABEL 7.5

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for køn. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004, men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004, men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Mænd	41	16	13	29	100	914
Kvinder	45	16	16	22	100	1.067

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I panelet er der generelt færre kvinder, der udfører frivilligt arbejde, end mænd, men andelen af kvinder er til gengæld stabil, hvor det er faldet

med 3 procentpoint for mændenes vedkommende. Tabel 7.6 viser netto-tilvæksten for de enkelte kohorter særskilt for køn. Både kvinder og mænd øger deres frivillige engagement i de yngre kohorter – mændene mere end kvinderne - og derefter er andelen af frivillige faldende for de mellemste kohorter. For de ældste kohorter skilles vejene imidlertid, idet kvinderne igen begynder at arbejde mere frivilligt, og mændene fortsat bliver mindre og mindre frivilligt engagerede.

TABEL 7.6

Ændring fra 2004 til 2012 i andelen af panelundersøgelsens respondenter, der har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for kohorte og køn. Procentpoint.

	Mænd	Kvinder
1928-1931	8	14
1932-1939	-11	3
1940-1947	-4	8
1948-1955	-7	-9
1956-1963	-13	-7
1964-1971	-1	1
1972-1979	6	10
1980-1987	7	1

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Sammenligner vi panelet med de to tværsnit, er fordelingen på køn den samme. De yngste kohorter i panelet er imidlertid ikke identisk med den yngste kohorte i 2012, hvorfor de forskydninger, der findes mellem kønene hos de yngste i tværsnittene, ikke kan undersøges i panelet.

GEOGRAFI

Bevægelserne inden for panelet varierer også afhængigt af det område, man bor i. I panelet er andelen af frivillige i 2012 højest i hovedstaden (44 pct.), lavest i provinsen (38 pct.) og midt i mellem på landet (41 pct.). Dette skjuler dog, at der på landet er en større gruppe af stabilt frivillige end i hovedstaden. Mobiliteten ind og ud af frivillighed er med andre ord stor i hovedstanden, hvor landområderne kan mønstre en mindre, men mere vedholdende gruppe af frivillige. Endvidere er det interessant, at paneldeltagerne i hovedstaden har haft en tilvækst i frivillighed på 6 procentpoint, hvor der på landet og i provinsen er sket i et fald i størrelses-

ordenen 3-4 procentpoint. Reelt er forholdet mellem hovedstad, land og provins byttet om over de forgangne otte år.

TABEL 7.7

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for geografi. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Hovedstaden med førstæder	43	12	18	26	100	409
Provinsbyer med førstæder	44	18	14	24	100	1.296
Landdistrikter	42	17	13	28	100	276
Alle	43	16	15	25	100	1.981

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Med brugen af paneldata kan vi yderligere se på forskellen mellem dem, der flytter og dem, der er blevet boende samme sted, i perioden mellem 2004 og 2012. Generelt er de, der er blevet boende samme sted, gået 3 procentpoint ned i andel af frivilligt arbejde og de, der er flyttet, er gået 4 procentpoint op. Det er formodentlig bl.a., fordi det at arbejde frivilligt kan være en god måde at lære sit nye lokalområde at kende på. Det er imidlertid ikke kun det, der kan være forklaringen, for der er markant forskel på, hvor man flytter hen. De, der flyttede til hovedstaden, forøgede deres frivillige engagement med 18 procentpoint, hvor de, der flyttede til provinsen, kun forøgede deres frivillige engagement med 4 procentpoint. For dem, der flyttede på landet, faldt andelen, der arbejdede frivilligt, med 5 procentpoint. Bag disse markante forandringer i udbredelsen af frivilligt arbejde og i betydningen af at flytte mellem dele af landet kan tænkes at ligge mindst to mekanismer. Den første er, at der geografisk sker en socioøkonomisk polarisering, så de yngre, højtuddannede og ressourcerstærke bliver i eller flytter til hovedstaden. Det gælder som noget relativt nyt også børnefamilierne, der tidligere flyttede fra hovedstaden (Aner, 2009). Da dette er grupper, der generelt udviser et stort frivilligt engagement, ville det kunne føre til en koncentration af frivillig-

hed omkring hovedstaden. Den anden forklaring kan være, at der er sket forandringer i den sociale kontekst i de forskellige områder, der har haft betydning for frivillighed. Alt fra affolkning og skolelukninger i landdistrikter, væksten i private skoler og børnepasning i hovedstaden til mere generelle forandringer i foreningsstrukturer og frivillighedsformer kan tænkes at have indflydelse på denne udvikling.

UDDANNELSE

Uddannelse er i høj grad af betydning for omfanget af frivilligt arbejde, og forskning viser normalt en positiv sammenhæng mellem frivilligt arbejde og et højere uddannelsesniveau (Koch-Nielsen m.fl., 2005). Vi kan i panelet se på to forhold: om betydningen af uddannelse ændrer sig inden for grupper i panelet fra 2004 til 2012 samt om det at få mere uddannelse påvirker, hvor meget man arbejder frivilligt. Tabel 7.8 viser tilvæksten i frivillighed inden for uddannelseskategorier.

TABEL 7.8

Andelen af panelundersøgelsens respondenter, der i 2012 har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, særskilt for uddannelse, samt ændring i andelen siden 2004. Procent og procentpoint.

	Andel frivillige 2012	Tilvækst i procentpoint siden 2004
Ingen uddannelse	29	0
Faglig uddannelse	36	-2
Kort videregående uddannelse	36	-8
Mellemlang videregående uddannelse	47	-2
Lang videregående uddannelse	54	6
Alle	40	-1

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Panelet bekræfter her tidligere undersøgelser, idet der viser sig en klar positiv sammenhæng mellem uddannelse og frivilligt arbejde. De med høje uddannelser er attraktive for de frivillige organisationer, hvilket kan føre til, at de oftere opfordres til at være frivillige. Derudover har højtuddannede som gennemsnit flere ressourcer, og det kan heller ikke afvises, at bestemte kulturelle præferencer gør sig gældende for denne gruppe. Alle disse faktorer kan påvirke de højtuddannede til at være mere frivillige end de øvrige uddannelseskategorier. Det er imidlertid påfaldende,

at de højtuddannede har øget deres andel i frivilligt arbejde betydeligt, mens alle andre uddannelsesgrupper har bevaret status quo eller sænket deres andel i det frivillige arbejde. Der er med andre ord tale om en slags uddannelsespolarisering af det frivillige arbejde, hvis vi ser på udviklingen i panelet. En forklaring på faldet, blandt dem med lavere uddannelser, kan være, at der i perioden 2004 til 2012 skete et betydeligt konjunkturfald med øget ledighed til følge. Der er især personer med mindre uddannelser, der enten er blevet arbejdsløse eller er truet af arbejdsløshed. Vi vil senere undersøge, om der kan være en sammenhæng mellem uddannelse, bopæl, helbred og status på arbejdsmarkedet bag denne polarisering. Imidlertid er det også muligt, at der er andre forudgående faktorer, der både påvirker uddannelse og frivillighed. Det er ikke utænkeligt, at bestemte faktorer i opvækstmiljø kan påvirke mennesker på en måde, så både højere uddannelse og frivilligt arbejde forekommer dem naturligt. Det kan vi vanskeligt undersøge her, men det vil være muligt at se nærmere på dette ved at inddrage oplysninger om forældre, bopæl i barndommen.

Ser vi derimod på betydningen af at få mere uddannelse, ser det ikke ud til at have den store indvirkning på graden af frivillighed. Blandt de 718 personer i panelet, der øgede deres uddannelsesniveau fra 2004 til 2012, ser vi et fald i frivilligt arbejde på mindre end 1 procentpoint og blandt dem, der har haft et stabilt uddannelsesniveau, ser vi et fald på 2 procentpoint. Dette tyder på, at det ikke er ændringen i uddannelse i sig selv, der er årsag til det øgede frivillige engagement – det skyldes snarere andre faktorer, der påvirker både deltagelsen i frivilligt arbejde og personens uddannelsesniveau. En del af dem, der har oplevet en ændring i uddannelsesniveau, hører antageligt til blandt de yngre, som ikke var færdige med eller begyndt på deres uddannelse i 2004.

Dog viser analyser (ikke præsenteret her), at ændringer i uddannelse på tværs af de to undersøgelser ikke har nogen betydning for det frivillige engagement.

Sammenligner vi med tværsnittene, så er der ikke nogen store forskelle i fordelingen på uddannelseskategorier. Der er naturligvis sket et markant fald i gruppen, der er under uddannelse, da panelet jo er blevet ældre, men derudover ligger alle uddannelseskategorier inden for et par procentpoint af fordelingen i tværsnittet for 2012.

TABEL 7.9

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for om uddannelsesniveau er ændret. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Stabilt uddannelses- niveau	44	16	14	26	100	1.263
Øget uddannelsesni- veau	42	17	17	25	100	718
Alle	43	16	15	25	100	1.981

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

BESKÆFTIGELSE OG INDKOMST

Hvorvidt man er i beskæftigelse eller ej, kan tilsvarende tænkes at have stor betydning for det frivillige engagement. Forskning i Danmark og andre lande viser generelt, at der er en sådan sammenhæng mellem beskæftigelse og frivillighed, selvom den er noget svagere end sammenhængen med uddannelse. De, der er i beskæftigelse, har muligvis mindre tid, men de støder oftere ind i anledninger til at være frivillige gennem deres professionelle netværk, og deres kompetencer fra arbejdet kan være efterspurgt i de frivillige organisationer. Analysen af panelet viser, at de, der træder ind på arbejdsmarkedet mellem 2004 og 2012, forøger deres frivillighedsrate med 5 procentpoint, hvor de, der er beskæftiget i begge år, udviser et fald på 4 procentpoint. Det første hænger imidlertid primært sammen med livsfaseskiftet fra at være studerende til at have erhvervsarbejde, og det andet afspejler, at de, der havde arbejde begge år, er blevet ældre med faldende frivillighedsrate til følge. Endelig finder vi, at de, der er blevet arbejdsløse fra 2004 til 2012, udviser et fald i frivillighedsrate på 7 procentpoint. Der er imidlertid kun 57 personer i denne gruppe, og det er derfor tvivlsomt, om vi kan drage nogen konklusioner på den baggrund.

Forandringer i indkomst mellem de to undersøgelsesår korrelerer ikke signifikant med frivillighed, selvom der bivariat er en tendens til, at de, der oplever store stigninger eller fald i deres indkomst, forøger deres frivillighedsrate. Dette afspejler antageligvis nærmere forandringer i

beskæftigelsesstatus og livsfaseskift end nogen egentlig direkte betydning af indkomst.

Sammenligner vi med tværsnittene, er der ikke betydelige forskelle, bortset fra faldet i antallet af personer, der er uden for beskæftigelse eller under uddannelse. Ser vi på indkomst, er der sket et større fald i panelet blandt de lavere indkomster, så medianindkomsten for panelet ligger ca. 30.000 kr. om året højere end for tværsnittet i 2012. Der er ikke tale om en stor forskel, men det betyder ikke desto mindre, at der er en større usikkerhed i panelet omkring betydningen af indkomst for frivillighed blandt de lavere indkomstgrupper.

VÆRDIER OG TRADITIONER

Ud over de mål for social, økonomisk og demografisk baggrund, som er gennemgået ovenfor, er mennesker naturligvis først og fremmest frivillige, fordi det er vigtigt og betyder noget for dem. Vi vil her se på to forskellige aspekter af denne betydning. Det ene aspekt vedrører betydningen af at være vokset op i en familie med tradition for frivilligt arbejde for selv at blive frivillig. Det andet aspekt er, om det frivillige engagement hænger sammen med et ønske om at kompensere for svigt i den måde, det offentlige varetager forskellige opgaver på.

Både panelet og tværsnittene viser, at frivilligt arbejde er nært knyttet til det at have børn. Det er derfor fristende at overveje, om der er sammenhæng mellem traditionen for frivilligt arbejde i den familie, man er vokset op i og frivillighedsgraden i de forskellige grupper i panelet Tabel 7.10 viser denne sammenhæng.

Tabellen viser to tendenser. Den første tendens er, at andelen af stabilt frivillige stiger med en større tradition i barndomshjemmet, samt at graden af stabilt ikke-frivillige stiger med en faldende tradition for frivillighed i barndomshjemmet. Det svarer til, hvad man kunne forvente af en socialiseringseffekt. Det vil sige, at man gentager nogle af de mønstre og traditioner, man er vokset op med. Den anden tendens er, at de, der er vokset op med en stærk tradition, har en nettotilvækst i andel frivillige, hvor alle andre har et fald i andelen af frivillige. Generelt er der ikke megen forskel på de øvrige grupper i forhold til mobiliteten ind og ud af frivillighed. En mulig forklaring på dette kan være sammenhængen mellem alder, ressourcer og motivation: Fra 2004 til 2012 er frivillighedsra-

ten for panelet faldet en smule, hvilket formodentlig hænger sammen med, at frivillighedsraten falder med alderen, og hele panelet er blevet ældre fra 2004 til 2012. For dem, der er vokset op med en stærk tradition for frivillighed i barndomshjemmet, er de øgede tidsressourcer, der kommer med alderen og især pensioneringen, i højere grad omsat i frivilligt arbejde end blandt dem med en mindre stærk tradition.

TABEL 7.10

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for svar på, om de, hvis de tænker tilbage på deres opvækst, så vil sige, at der har været tradition i din familie for frivilligt arbejde. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Ja, i høj grad	24	14	18	44	100	267
Ja, i nogen grad	36	17	16	32	100	361
Kun i mindre grad	42	17	15	26	100	289
Nej, slet ikke	51	17	14	19	100	1.051
Alle	43	16	15	26	100	1.968

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I forhold til værdier er det nærliggende at forestille sig, at frivilligt arbejde udspringer af, at man synes frivilligt arbejde har en værdi i sig selv. Paneldeltagerne er blevet spurgt, om de mener, der ikke ville være brug for en frivillig indsats, hvis det offentlige opfyldte alle sine forpligtigelser. Som det fremgår af tabel 7.11 er der en tydelig sammenhæng mellem ens holdning til det spørgsmål og omfanget af frivilligt arbejde, således at jo mere uenig man er, jo højere er frivillighedsraten. Det at være uenig i påstanden hænger sammen med en opfattelse af, at det frivillige arbejde udfylder en rolle, der ikke kan eller skal dækkes af velfærdsstaten.

TABEL 7.11

Panelundersøgelsens respondenter fordelt efter, om de har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år i henholdsvis 2004 og/eller i 2012, særskilt for svar på, om der ikke ville være brug for en frivillig indsats, hvis det offentlige opfyldte alle sine forpligtelser. Procent.

	Ikke-frivillige (hverken frivillig i 2004 eller 2012)	Tidligere frivillige (frivillig i 2004 men ikke i 2012)	Nye frivillige (ikke frivillig i 2004 men i 2012)	Permanent frivillige (frivillig både i 2004 og 2012)	I alt	Antal
Enig (2004) og enig (2012)	57	23	13	7	100	99
Uenig (2004) og uenig (2012)	36	16	16	32	100	1.149
Enig (2004) og uenig (2012)	45	17	16	23	100	193
Uenig (2004) og enig (2012)	55	18	10	17	100	179
Alle	40	17	15	28	100	1.620

Anm.: Svarkategorien Hverken/eller er udeladt.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Ser vi på forandringer fra 2004 til 2012, så viser det sig, at de, der vedholdende opfatter frivilligt arbejde som kompensation for offentligt svigt, er de mindst frivilligt aktive, og dem der i højest grad falder fra det frivillige arbejde med et fald på 10 procentpoint. Interessant er det også, at de, der skifter holdning fra at opfatte frivilligt arbejde som uafhængigt af den offentlige indsats til at opfatte frivilligt arbejde som kompensation for et offentligt svigt, også er dem, der i størst omfang ophører med at arbejde frivilligt, med et fald på 8 procentpoint. Vi kan imidlertid ikke sige noget om rækkefølgen af disse to begivenheder. Imidlertid er det tydeligt, at de, der tilskriver frivilligt arbejde en selvstændig værdi, som ikke kan substitueres med andre typer indsats også er dem, der er mest villige til at gøre en frivillig indsats.

MEKANISMERNE BAG FRIVILLIGT ARBEJDE: KOHORTE, ALDER ELLER LIVSBANE?

I de foregående afsnit har vi set på sammenhængen mellem frivilligt arbejde og forskellige individuelle karakteristika i separate analyser, men som det er påpeget undervejs, er der flere af disse forskellige sammenhænge, der er vanskelige at skille ad: Er det beskæftigelse, indkomst eller uddannelse, der er af størst betydning for frivillighedsraten, og hvordan skiller vi betydningen af at få børn, af at blive ældre og af at træde ind på

arbejdsmarkedet fra hinanden? I dette afsnit opstiller vi en regressionsmodel, der gør det muligt at se på forholdet mellem disse mekanismer og vurdere, hvilke af dem der er af større betydning, og hvilke der er af mindre betydning.

I analysen af paneldata er der flere forhold, der skal tages højde for i valget af analysetilgang. For det første skal den statistiske metode, der anvendes, tage højde for overskridelsen af en central forudsætning for regressionsanalyser om, at observationer i et datasæt skal være uafhængige. Netop denne forudsætning bliver overskredet i paneldata, idet de samme personer, som nævnt, har deltaget i undersøgelsen i både 2004 og igen i 2012.

Anvendelse af en multilevel-model tager dog højde for dette forudsætningsbrud, fordi observationer i de to år betragtes som indlejrede i samme person. Disse to niveauer i data (personniveau og observationer af personen til forskellige tidspunkter) relaterer sig til to typer af variable, henholdsvis ikke-tidsvarierende og tidsvarierende variable. Den første type af variable er kendetegnet ved, at værdien på variabelen varierer mellem personer, men er konstant over tid for den enkelte person. Den anden type af variable er kendetegnet ved, at værdien kan variere både mellem personer og over tid inden for den enkelte person.

Blandt de ikke-tidsvarierende variable finder vi den ene af variablene af primær interesse, nemlig fødselskohorte. Effekten af denne variabel i analysen skal tolkes som en forskel i personers odds for at foretage frivilligt arbejde sammenlignet med personer, der kun adskiller sig ved at være født i en anden kohorte.¹⁰ Variable som køn og tradition for frivilligt arbejde i familien er på samme måde effekter, der varierer mellem personer i datasættet og ikke over tid inden for den enkelte person.

Blandt de tidsvarierende variable finder vi aldersvariablen,¹¹ der i sagens natur ændrer sig over tid. Effekten kan fortolkes som et skifte mellem de forskellige livsfaser. På samme måde skal effekten af, at personen har børn i 7-17-års-alderen, forskel i uddannelsesniveau, civilstand og holdning til forholdet mellem velfærdsstaten og det frivillige arbejde,

---

10. Det gælder både de inkluderede variable samt det individuelle fejlded (random intercept), der opfanger effekten af det uobserverede, der har indflydelse på individets deltagelse i frivilligt arbejde.

11. Selvom det umiddelbart kan fremstå som værende imod konventionen, at personens alder er inkluderet samtidig med personens fødselskohorte, er dette dog ikke et problem rent statistisk. Det kan forklares ved, at aldersvariablen er tidsvarierende, mens kohorte ikke er det, hvorved der ikke opstår multikollinearitet, når begge variable inkluderes i analysen samtidigt. For en lignende analytisk tilgang se McCulloch (2013).

fortolkes som en ændring i personens odds for at foretage frivilligt arbejde.

TABEL 7.12

Logistisk multilevel-analyse af sandsynligheden for at respondenterne udfører frivilligt arbejde eller ej (odds ratio).

	Model 1		Model 2	
	Odds ratio	P > z	Odds ratio	P > z
<i>Kohorte, reference: 1956-1963</i>				
1932-1939	3,68	0,003	2,96	0,033
1940-1947	1,94	0,047	1,51	0,280
1948-1955	1,74	0,021	1,78	0,031
1964-1971	0,68	0,096	0,68	0,135
1972-1979	0,68	0,218	0,67	0,242
1980-1987	0,41	0,031	0,44	0,069
<i>Alder kategoriseret, reference 49-56 år</i>				
Under 24 år	2,06	0,121	1,80	0,316
25-32 år	2,01	0,053	2,02	0,086
33-40 år	2,17	0,005	2,38	0,006
41-48 år	1,79	0,004	2,04	0,002
57-64 år	0,63	0,020	0,69	0,110
65-72 år	0,69	0,237	0,87	0,722
73-80 år	0,66	0,331	1,01	0,983
Mand	1,43	0,002	1,46	0,003
<i>Erhvervsuddannelse, reference: erhvervsfaglig</i>				
Ingen	0,90	0,510	0,92	0,617
Kort videregående uddannelse	1,11	0,546	1,03	0,879
Mellemlang videregående uddannelse	1,46	0,008	1,37	0,049
Lang videregående uddannelse	1,78	0,001	1,53	0,028
<i>Børn i skolealderen (7-17 år) (reference: ingen børn)</i>				
Single (reference: i parforhold)	1,71	0,000	1,75	0,000
	1,25	0,054	1,29	0,076
<i>Hvis det offentlige opfyldte alle sine forpligtelser, ville der ikke være brug for en frivillig indsats. Reference: helt uenig</i>				
Helt enig	0,53	0,000	0,47	0,000
Delvist enig	0,39	0,000	0,32	0,000
Hverken enig eller uenig	0,48	0,000	0,44	0,000
Delvist uenig	0,57	0,000	0,53	0,000
<i>Hvis du tænker tilbage på din opvækst, vil du så sige, at der har været tradition i din familie for frivilligt arbejde? Reference: Nej, slet ikke</i>				
Ja, i høj grad	3,67	0,000	3,90	0,000
Ja, i nogen grad	1,98	0,000	1,95	0,000
Kun i mindre grad	1,56	0,008	1,75	0,003
Konstant	0,25	0,000	0,29	0,000
Random intercept (varians)	2,54		2,59	
Antal observationer	3.742		2.956	
Antal personer	1.918		1.765	

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

To logistiske multilevel-regressionsanalyser, hvor den afhængige variabel er deltagelse i frivilligt arbejde er præsenteret i tabel 7.12, model 1, hvor signifikante variable er inddraget og model 2, hvor effekterne i model 1 er blevet kontrolleret for indkomst. Effekterne af indkomst er ikke præsenteret i tabellen, da effekten er insignifikant, dog tyder analysen på, at niveauet af indkomst hænger sammen med nogle af de øvrige variable, der er inddraget i modellen.¹² Variablene for personens bopæl samt tilknytning til arbejdsmarkedet¹³ har været inddraget, men effekterne er insignifikante. Derfor bliver de ikke præsenteret i de endelige modeller. Derudover er den ældste kohorte, personer født i 1928-1931 blevet udeladt på grund af det lave antal svarpersoner.

KOHORTE

Ser vi på betydningen af kohorte, springer især to ting i øjnene. Den første er, at kohorten født i 1930'ernes økonomiske depression og vokset op under besættelsen har en markant højere sandsynlighed for at være frivillige, når vi kontrollerer for socioøkonomiske faktorer og livsfaseforhold. Det svarer til det Putnam (Putnam, 1996) kalder ”The long civic generation”, og netop for denne gruppe findes der ofte internationalt, at personerne i den er mere frivilligt aktive end andre kohorter. Forklaringen skal søges i de særlige sociale og økonomiske vilkår, som alle i denne kohorte voksede op under, som har styrket tilknytning til lokale fællesskaber og betonet vigtighed af solidaritet. Imidlertid kan der stilles spørgsmål ved dette fund. Selvom sammenhængen er markant og signifikant, finder fx Wilson (Rotolo & Wilson, 2004), at betydningen af kohorte for denne gruppe forsvinder, hvis tilstrækkeligt gode mål for socioøkonomisk status inkluderes. Dette er tænkeligt også at være tilfældet her.¹⁴ Især gør det sig gældende for denne kohorte, at meget få fik mellemlange og lange videregående uddannelser sammenlignet med ef-

---

12. Ændringer fra model 1 til model 2 skal dog tages med visse forbehold. Det forhold, at en relativt stor andel, der ikke har svaret på indkomstpørgsmålet, gør, at antallet af observationer falder drastisk. Vigtigt er det her at bemærke, at inddragelsen af indkomst ikke ændres radikalt på hverken effekten eller fortegnet for effekten. Det er derfor overvejende sandsynligt, at faldet i antal besvarelser er den primære årsag til, at enkelte effekter går fra at være signifikante i model 1 til at være insignifikante på et 5-procents-niveau i model 2. Vi vælger at vise model 2 i kapitlet, da Rotolo & Wilson (2004) peger på det væsentlige i at kontrollere for socioøkonomiske parametre.

13. Operationaliseret som i arbejde, arbejdsløs eller uden for arbejdsmarkedet.

14. Samtidig er det her vigtigt at være opmærksom på, at personer i denne kohorte ikke er repræsentative for personer født i det tidsrum generelt, idet det er muligt, at der er tale om en selekteret gruppe, der har en særlig tilgang til frivilligt arbejde, hvilket ligeledes kan bidrage til en forklaring af de relativt store forskelle, vi finder.

terkrigskohorterne. Det er derfor tænkeligt, at der er uobserverede forskelle mellem de frivillige og de ikke-frivillige i førkrigskohorten, som i efterkrigskohorterne lader sig måle som forskelle i uddannelse.

Den anden ting, der springer i øjnene, er, at betydningen af kohorte for frivilligraten generelt er faldende fra de ældre til de yngre kohorter. Effekten er dog ikke signifikant for 1964- og 1972-kohorterne.¹⁵ Dette svarer ikke til det mønster, der fremkom i den bivariate analyse, hvor de yngre generationer, især 1972-kohorten jf. tabel 7.1, har en højere frivillighedsrate end især midterkohorterne. Forklaringen er, at det for disse yngre grupper i højere grad er alder og dermed livsfase, der forklarer deres høje frivillighedsrate, end det er deres fødselskohorte.

Endelig skal vi kort kommentere på uddannelse som en mulig kohortevariabel. Som nævnt er der betydelige forskelle mellem de enkelte kohorter i forhold til uddannelsesniveau og den indvirkning, som uddannelse har på graden af frivillighed, kan derfor meget vel tænkes at være differentieret mellem kohorter. Hvis man er født i 1928, er en lang videregående uddannelse mere speciel sammenlignet med en person født efter 1970'erne, hvor adgangen til videregående uddannelse blev udbredt til en større gruppe i samfundet. Den forskel kan vi kun vanskeligt indfange i modellen, men vi må forvente, at statusforskelle, der ikke indfanges i de ældste kohorter, bliver indfanget med uddannelsesvariablen i de yngre.

ALDER OG LIVSFASE

Ser vi på aldersforklaringer og dermed livsfase, er der flere interessante fund. For det første vender alder modsat af kohorte i modellen, således at det at overgå til de yngre (men ikke den yngste aldersgruppe) øger personens odds for at deltage i frivilligt arbejde. Det er især tilfældet, hvor personerne går fra en yngre alderskategori til aldersrammen 33 til 48 år.¹⁶ Dette stemmer godt overens med den livsfase, hvor man danner fast parforhold, får børn, sikker placering på arbejdsmarkedet etc. Omvendt ser vi, at det gør sig gældende for personer, der i 2012 befinder sig i aldersgruppen 57 til 64 år, hvor børnene flytter hjemmefra, arbejdslivet nærmer sig en afslutning, at der sker et signifikant fald i frivillighedsra-

---

15. Når der kontrolleres for indkomst, svækkes den generelle sammenhæng mellem kohorter og frivillighedsraten yderligere.

16. Effekten for at være i aldersgruppen 25-32 år er signifikant på et 10-procents-niveau.

ten.¹⁷ Et tilsvarende fald findes hos personer i de følgende aldersgrupper, men dette er ikke statistisk signifikant. Dermed bekræfter regressionsmodellen, at der inden for panelet er en betydelig sammenhæng mellem livsfaser og frivilligt arbejde, og at det nærmere er de anledninger til frivilligt arbejde, der kendetegner de 33-48 årige, der er væsentlige for frivillighedsraten end de tidsressourcer, der kendetegner de yngste og ældste aldersgrupper. Til denne livsfase knytter sig traditionelt væsentlige forandringer i livet, såsom familiedannelse, karriereforløb og det at få børn i skolealderen. Det er dog kun den sidste, der får frivillighedsraten til at stige betydeligt og signifikant. Tilstedeværelsen af børn i skolealderen medfører dog ikke til et fald i betydningen af at tilhøre aldersgruppen 33-48 år. Der er med andre ord en selvstændig betydning af både, at personens børn kommer i skolealderen (7-17 år) og af at være midt i livet. Begge dele har antageligvis noget med anledninger at gøre knyttet til de mange forskellige institutionelle og sociale arenaer, man indgår i i den periode af livet. Samtidig gør det sig gældende for de 33-48-årige, at de er færdige med uddannelser, oftere har stiftet familie og derfor måske i højere grad har brug for aktivt at engagere sig frivilligt for at pleje eller skabe sociale kontakter, end de behøvede tidligere i livet. I et forsøg på at komme tættere på, hvad der medvirker til struktureringen af disse livsfaseforklaringer er det værd at nævne, at sammenhængene mellem alder, køn, børn i skolealderen og civilstand bliver mere kompleks, hvis man laver separate analyser af mænds og kvinders deltagelse i frivilligt arbejde. Her viser der sig interessante kønsforskelle, der ikke umiddelbart ses i den overordnede model. For kvinder i alderen 33-48 år skyldes den øgede aktivitet alene, at de får børn i skolealderen. Det drejer sig formentlig om øget deltagelse i skolebestyrelse samt engagement i de foreninger, børnene er aktive i. Dette betyder, at der ikke er nogen selvstændig alderseffekt, når vi kigger på kvinderne isoleret set. I mændenes tilfælde er effekten af få børn i skolealderen kun signifikant på et 10-procentsniveau. Det er således overvejende det at indtræde i en bestemt fase af livet, vi kan identificere som udslagsgivende for mændene. Dette tyder på, at kvinders deltagelse i frivilligt arbejde er tættere knyttet til deres familiesituation,¹⁸ hvor det for mænd i højere grad har sammenhæng med deres individuelle situation i den pågældende fase af deres liv. Som en valide-

---

17. Når indkomst inddrages i modellen, er denne effekt ikke længere signifikant på et 5-procentsniveau, retningen for effekten er dog uforandret.

18. Enlige kvinder har en højere deltagelsesrate, hvorimod mænds civilstand ingen indflydelse har på deres deltagelse.

ring af disse resultater er der foretaget en fixed effects-logistisk regressions-analyse for at sikre, at resultaterne ikke skyldes uobserverede forskelle ved de pågældende personer. Disse analyser giver de samme resultater, hvilket understøtter argumentet om, at frivilligraten i et vist omfang afhænger af den livsfase, personen befinder sig i.

LIFETRACK

Ser vi på uddannelse, viser der sig at være en betydelig differentiering i frivillighedsraterne afhængigt af personens uddannelsesniveau. Det er personer med mellemlang og især lang videregående uddannelse, der med størst sandsynlighed arbejder frivilligt sammenlignet med personer, som er faglærte, ufaglærte eller har en kort videregående uddannelse. Der er dog ingen signifikant effekt for personer med disse tre grupper af uddannelse. Uddannelse kan både i sig selv påvirke kulturelle præferencer og dermed ansprende til frivilligt arbejde, og uddannelse kan øge ressourcer og gøre det nemmere at være frivillig samt øge chancen for at blive opfordret til frivilligt arbejde. Endelig er uddannelse det eneste mål i modellen, der indfanger den sociale reproduktion, idet respondenternes uddannelsesniveau i høj grad afspejler forældrenes uddannelsesniveau (Jæger m.fl., 2003). Uddannelsesvariablen indfanger derfor på flere måder forskelle mellem forskellige livsmuligheder, socialisering og ressourcer. Det fremgår klart af resultaterne her, at der er en betydelig forskel i frivillighedsraterne, alt efter hvilken livsbane man havner i. Igen viser der sig kønsforskelle, hvis analysen deles op på kønnene separat. Effekten af uddannelse, når vi går dybere ned i analysen, er overvejende et fænomen, vi finder blandt kvinderne. Samme tendens kan ikke genfindes blandt mændene. Dette hænger muligvis sammen med, at typen af frivilligt arbejde, som henholdsvis mænd og kvinder involverer sig i, fordrer forskellige ressourcer.

Diskussionen af uddannelse som en proxy¹⁹ for et større kompleks af livsmuligheder, socialisering og ressourcer understøttes af andre dele af analysen, da de bivariate analyser og fixed effects-analyser (ikke præsenteret) peger i retning af, at en ændring i uddannelse ikke i sig selv fører til en ændring i tilgangen til frivilligt arbejde. Det kan skyldes flere ting, herunder dataproblemer, da vi ikke observerer tilstrækkeligt mange personer, der ændrer status på uddannelsesvariablen. Mere sandsynligt er

---

19. Det betyder, at effekten af uddannelse i analysen kan betragtes som en stedfortræder for andre effekter, som vi ikke måler direkte.

det dog, at det at få et eksamensbevis ikke i sig selv er den egentlige grund til ændringer i frivilligraten, men derimod enten en socialisering i uddannelsessystemet, som er vanskeligere at indfange i en surveyundersøgelse eller en påvirkning i opvæksten, der indvirker på både deltagelsen i uddannelse og deltagelse i frivilligt arbejde. Frivilligt arbejde er formentlig ikke et resultat af enkelte faktorer, men et samspil af de forskellige faktorer. For at få den fulde forståelse af disse socialiserings-effekter, der giver sig udslag i signifikante forskelle mellem personer med forskelligt uddannelsesniveau, skal der foretages yderligere undersøgelser.

Ud over uddannelse er målet for familietraditionen for frivillighed også inkluderet. Præcis som i den bivariate analyse ser vi her en betydelig virkning af at være opdraget med frivilligt arbejde. Da der er kontrolleret for alle væsentlig baggrundsvARIABLE, må vi konstatere, at det er af overordentlig stor betydning, om man er vokset op med en tradition for frivilligt arbejde, uafhængigt af de ressourcer og muligheder man i øvrigt er i besiddelse af. Frivillighed går i et vist omfang i arv uafhængigt af de sociale vilkår, uanset hvilke sociale vilkår man i øvrigt lever under.

En tredje variabel, der stratificerer de forskellige livsbaner, man følger, er køn. Præcis som i den bivariate analyse er sandsynligheden for at være frivillig langt større blandt mændene. Vi må antage, at dette knytter sig til nogle kønnede præferencer for bestemte typer frivilligt arbejde og formodentlig i samme omgang nogle kønnede forskelle i, hvem der modtager opfordringer til at arbejde frivilligt. Yderligere kan man overveje, om den fortsat eksisterende kønsarbejdsdeling i familierne har betydning for hvem, der har "opgaven" at tage sig af frivilligt arbejde i forbindelse med børns fritidsaktiviteter og i øvrigt har tid til og mulighed for at arbejde frivilligt.

VÆRDIEN AF FRIVILLIGT ARBEJDE.

Endelig er der spørgsmålet om, hvorvidt frivilligt arbejde tillægges en selvstændig værdi eller ses som en kompensation for offentligt svigt. Her finder vi en meget betydelig og signifikant sammenhæng mellem at se frivilligt arbejde som værdifuldt i sig selv og sandsynligheden for at arbejde frivilligt. De, der er helt uenige i, at der er tale om en slags kompensation, er markant mere frivilligt aktive end alle andre grupper. Uafhængigt af alle kontrolvariable har det altså en selvstændig betydning, hvordan man ser på forholdet mellem stat og civilsamfund og arbejdsdelingen mellem disse.

KONKLUSION

Analysen af paneldata tegner et komplekst billede af forskellige faktorer, der påvirker deltagelse i frivilligt arbejde. Frivillighedsraten afhænger af, hvornår personen er født, og dermed hvilke påvirkninger i opvæksten vedkommende har været udsat for. Bestemte historiske vilkår, en bestemt tidsånd er fælles for dem, der er født samtidig, og har påvirket deres tilbøjelighed til at deltage i frivilligt arbejde i samme retning. Samtidig viser analysen, at påvirkningen af personernes vilje og evne til at varetage frivilligt arbejde hænger sammen med de muligheder og barrierer, som knytter sig til bestemte faser af livet. Forklaringerne på, hvorfor personer er frivilligt aktive, er ikke kun statiske, men i lige så høj grad dynamiske, og de udvikler sig i takt med forandringer i enkeltpersoners liv.

Deltagelsen i frivilligt arbejde er overordnet set formet af den socialisering, som personer undergår i opvæksten som en del af samfundet på et bestemt tidspunkt og gennem den primære socialisering i familien. Derudover er deltagelsen formet af de mulighedsstrukturer, der viser sig i forskellige livsfaser – især det at få børn og valg af uddannelse. Det sidste kobler til, hvilke valg af livsbane den enkelte person foretager eller har mulighed for at vælge, og er dermed også udtryk for sociale forskelle inden for befolkningen.

Mere konkret peger analysen i retning af, at generelle opvækstvilkår knyttet til hele fødselskohorter i et vist omfang kan være med til at forklare frivilligraten. Personer fra de ældste kohorter – særligt kohorten født og opvokset i 1930'erne – har højere odds for deltagelse i frivilligt arbejde. Det falder jævnt i takt med, at kohorterne bliver yngre. For personer født i 1980-kohorten finder vi et statistisk signifikant lavere engagement i frivilligt arbejde.²⁰

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at personens uddannelse kan have forskellig effekt i de enkelte fødselskohorter, da nogle uobserverede forskelle i de ældste kohorter formentlig bliver indfanget af uddannelsesniveaue for de senere kohorter. Dette skyldes den højere deltagelse i uddannelsessystemet blandt de yngre kohorter.

Vi finder også effekter af en mere direkte socialiseringstendens, nemlig den, der finder sted i familien. Her viser resultaterne, at der er en

---

20. Effekten er dog kun signifikant på et 10-procents-niveau, når der kontrolleres for indkomst. Dette skyldes formentlig, at en relativ stor andel af denne kohorte ikke har angivet deres indkomst i enten 2004 eller 2012, hvorved de ryger ud af analysen.

klar effekt af, om der er tradition i familien for deltagelse i frivilligt arbejde eller ej. Jo stærkere tradition, jo højere odds for, at personen selv bliver frivillig.

Mellemlange eller lange videregående uddannelser har en positiv effekt på personens engagement i frivilligt arbejde. Som allerede diskuteret er personens valg af uddannelse påvirket af forældrenes uddannelsesniveau, hvorfor effekten af personens uddannelse i et vist omfang kan ses som en indirekte socialiseringseffekt. Når vi går dybere ned i effekten af uddannelse, viser det sig, at effekten primært er at finde blandt kvinderne.²¹

Den anden hovedtendens i analysen peger på, at deltagelse i frivilligt arbejde hænger sammen med, hvilken fase af livet personen befinder sig i. Dette viser sig i form af forskellige muligheder for rekruttering, anledninger og ressourcer, der indvirker på frivillighedsraten. Der er med andre ord tale om, at mulighedsstrukturen for deltagelse i frivilligt arbejde hænger sammen med livsfase. Hertil knytter sig også til- og fravalg af bestemte livbaner som at få børn og uddannelse. Analysen viser her, at når en person indtræder i en bestemt livsfase – her forstået som en bestemt alder – så øges odds ratioen for, at vedkommende deltager i frivilligt arbejde. Det gør sig især gældende for personer i alderen 33-48 år, hvorefter odds ratio for engagementet falder. I forhold til diskussionen af livsfase og konsekvenserne af de valg, der knytter sig hertil, viser der sig igen nogle interessante kønsforskelle. Overordnet set, så er kvinder i højere grad styret af familiestatus i form af at få børn i skolealderen, hvor alderseffekten forsvinder. For mændene er det i overvejende grad indtrædelse i en bestemt fase af livet, som kun i mindre grad er knyttet til det at få børn i skolealderen, der påvirker frivillighedsraten. I forhold til andre konkrete udviklinger i personernes livsbane, forstået som arbejdsløshed og skiftende indkomstniveau, har det ikke været muligt at finde nogen sammenhæng med deltagelse i frivilligt arbejde. Det skyldes formentlig, at data ikke er tilstrækkelig nuanceret til at indfange sådanne effekter.

Resultaterne af analysen peger på nogle elementer, der kun i mindre omfang har været mulige at belyse, men som kunne være relevante og interessante at arbejde videre med i fremtidige analyser.

---

21. Det ville være interessant at undersøge nærmere, hvorvidt en underdeling på området for frivilligt arbejde ville være en forklaring på de umiddelbare kønsforskelle.

Vi har peget på, at socialiseringsaspektet er ganske omfattende og har en kompleks karakter. Det kunne derfor være relevant at undersøge dette aspekt mere i dybden – særligt i forhold til at afdække mekanismerne bag socialisering både i forhold til opvækstbetingelserne i familien og de mere overordnede socialiseringseffekter i uddannelsessystemet. I forlængelse heraf kunne man undersøge, hvordan uddannelse interagerer med de forskellige kohorter.

Yderligere er der behov for studier af longitudinal karakter for at få mere indsigt i, om kohorte-, alders-, periode- og livsbaneeffekterne forandrer sig over tid. Især kunne det være relevant at undersøge, hvorvidt samspillet mellem socialisering og livsfasernes mulighedsstruktur forandrer sig eller antager en stabil karakter.

De umiddelbare kønsforskelle, der viser sig i analysen, peger på, at inddragelse af et udvidet familiefokus i forståelsen af frivilligt arbejde kunne være relevant. Det gælder særligt, hvordan arbejdsdelingen mellem mænd og kvinder i hjemmet og deres deltagelse på arbejdsmarkedet spiller sammen med engagementet i frivilligt arbejde.

IKKE-VESTLIGE INDVANDRERES FRIVILLIGE ARBEJDE

HANS-PETER QVIST

I dette kapitel skal vi se nærmere på ikke-vestlige indvandreres deltagelse i frivilligt arbejde, hvilket ofte ses som et vigtigt pejlemærke i forhold til integrationen i det danske samfund. Deltagelse i frivilligt arbejde og forningensliv kan ses som en vigtig trædesten for ikke-vestlige indvandrere mod integration i andre sfærer såsom uddannelsessystemet, det formelle arbejdsmarked og det politiske system (Handy & Greenspan, 2009).

Kapitlet har to overordnede formål: 1) at sammenligne ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolknings frivillige deltagelse og 2) at undersøge interne forskelle blandt ikke-vestlige indvandrere i forhold til deltagelse i frivilligt arbejde. Dette kan gøre os klogere på, hvem de frivillige ikke-vestlige indvandrere er, samt hvorvidt og på hvilke måder de frivillige ikke-vestlige indvandrere adskiller sig fra den øvrige befolkning.

I forbindelse med Frivillighedsundersøgelsen 2012 er der foretaget en oversampling af ikke-vestlige indvandrere, der har opholdt sig mindst fem år i Danmark, og som har tilstrækkelige dansk kundskaber til, at kunne gennemføre interviewet på dansk, hvilket har resulteret i 960 gennemførte interview med denne gruppe af indvandrere.²² Fordelen

---

22. I populationen indgår indvandrere fra ikke-vestlige lande, som har boet mindst fem år i Danmark pr. 1. september 2012. Ved indvandrere forstås personer, der er født i udlandet af forældre, der ikke er danske statsborgere eller født i Danmark. De vestlige lande omfatter alle 27 EU-lande plus Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Cana-

ved at foretage en oversampling er, at der opnås en større stikprøve, hvilket gør det muligt at undersøge ikke-vestlige indvandreres frivillige engagement i Danmark mere præcist og detaljeret, end det har været muligt i tidligere undersøgelser.

Det er vigtigt at bemærke, at undersøgelsen dækker en speciel gruppe ikke-vestlige indvandrere: dem, der kunne gennemføre interviewet på dansk, og som har opholdt sig mindst 5 år i Danmark. Det betyder, at undersøgelsen ikke omfatter ikke-vestlige indvandrere, der har vanskeligt ved at tale dansk. Undersøgelsen omfatter heller ikke sæsonarbejdere el.lign., der tager midlertidigt ophold i Danmark. Man kan derfor sige, at undersøgelsen omfatter den gruppe af ikke-vestlige indvandrere, man med rimelighed kan sammenligne med den øvrige befolkning i forhold til frivilligt arbejde, idet de taler dansk og har opholdt sig i Danmark i en længere periode.

Eftersom der er foretaget en oversampling, er der ikke længere tale om en simpel tilfældig stikprøve, hvilket der vil blive taget højde for i de multivariate analyser ved brug af vægtning.

IKKE-VESTLIGE INDVANDRERES DELTAGELSE I FRIVILLIGT ARBEJDE

Tidligere skandinavisk forskning viser, at ikke-vestlige indvandrere er signifikant mindre aktive i frivilligt arbejde sammenlignet med den øvrige befolkning (Andersen, 2011; Christensen, 2008; Eimhjellen & Segard, 2010; Svedberg, von Essen, & Jegermalm, 2010). Som det fremgår af tabel 8.1, bekræfter denne analyse dette, idet 21 pct. af de ikke-vestlige indvandrere i Danmark har været frivillige inden for det seneste år sammenlignet med 35 pct. blandt den øvrige befolkning ($p < 0,001$). Dette stemmer overens med tallene i rapporten *Medborgerskab i Danmark*, der er udarbejdet af Jørgen Goul Andersen (2011) for det daværende Ministerium for Flygtninge, Indvandrere og Integration, der viser, at 25 pct. med indvandrerbaggrund arbejder frivilligt, mens det samme gør sig gældende for 44 pct. blandt den øvrige befolkning. Det ser ud til, at rapporten *Medborgerskab i Danmark* generelt estimerer en lidt større andel af befolk-

---

da, USA, Australien og New Zealand. De ikke-vestlige lande omfatter alle andre lande. 2.200 blev tilfældigt udvalgt indenfor populationen, hvoraf 960 har svaret, hvilket giver en svarprocent på 44 pct.

ningen, der arbejder frivilligt, men at forholdet mellem indvandrere og den øvrige befolkning er nogenlunde ens i de to undersøgelser.

Selvom nærværende undersøgelse viser, at ikke-vestlige indvandrere samlet set deltager med en signifikant lavere rate, kan der være væsentlige forskelle inden for de enkelte frivillighedsområder. Som det fremgår af tabel 8.1, gør forskellen i frivillig deltagelse sig i særlig grad gældende på visse områder.

TABEL 8.1

Andelen af frivillige inden for det seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere og i den øvrige befolkning, særskilt for frivilligområde. 2012. Procent.

	Ikke-vestlige indvandrere	Øvrig befolkning
Kulturområdet **	3	5
Idrætsområdet ***	4	11
Fritidsområdet ***	1	3
Uddannelse	3	4
Sundhed **	2	4
Det sociale område	4	4
Miljøområdet	0	1
Bolig og lokalsamfund ***	1	5
Fagligt arbejde **	0	2
Rådgivning	0	1
Politik	1	1
Internationale aktiviteter	2	2
Religion og kirke	3	2
Andre områder	3	4
Frivilligt arbejde i alt ***	21	35
Antal	960	2.809

Anm.: Difference in proportions-test * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det er på kulturområdet, idrætsområdet, fritidsområdet, sundhedsområdet, det faglige område og bolig- og lokalsamfundsområdet, at ikke-vestlige indvandrere deltager i signifikant mindre grad. Omvendt ser vi, at deres deltagelse på det sociale område, det politiske område og det internationale område svarer til den øvrige befolknings deltagelse. Dette stemmer overens med norske erfaringer, der viser, at ikke-vestlige indvandrere i mindre grad deltager i idræts- og fritidssektoren, men i højere grad på velfærdsområdet, det politiske område og det religiøse område (Einhjelen & Seggaard, 2010). Det religiøse område er det eneste område, hvorpå der er flere frivillige blandt ikke-vestlige indvandrere end blandt den øvrige befolkning, men denne forskel er insignifikant. Man bør samtidig bemærke, at frivilligt arbejde inden for det religiøse område fylder

meget lidt i det samlede frivillige arbejde i Danmark, hvilket gælder ikke-vestlige indvandrere såvel som den øvrige befolkning.

Tabel 8.2 viser hvor meget tid de, der har været frivillige inden for den seneste måned, bruger på den frivillige indsats.²³ Som det fremgår af tabellen, bruger frivillige blandt ikke-vestlige indvandrere i gennemsnit 19 timer om måneden på det frivillige arbejde, mens vi tidligere har set (kapitel 3 og 4), at frivillige i den øvrige befolkning i gennemsnit bruger 16 timer om måneden.²⁴ Denne forskel er dog insignifikant, hvilket især skyldes, at usikkerheden på tallene for de ikke-vestlige indvandrere er forholdsvis stor, idet beregningsgrundlaget er beskedent.

TABEL 8.2

Tid brugt på frivilligt arbejde blandt dem, som har udført frivilligt arbejde den seneste måned blandt ikke-vestlige indvandrere og øvrige befolkning, særskilt for frivilligområde. 2012. Timer seneste måned i gennemsnit.

	Ikke-vestlige indvandrere	Øvrig befolkning
Fritid (kultur, idræt, fritid)	24	16
Socialt (sundhed, socialt, rådgivning)	15	12
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	10	13
Undervisning	11	8
Bolig og lokalsamfund	4	8
Andet (miljø, religion, andre)	13	13
Frivilligt arbejde i alt	19	16
Antal	134	704

Anm.: t-test. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Når tabellen alligevel viser en lille forskel, der peger i retning af, at ikke-vestlige indvandrere bruger mere tid på det frivillige arbejde, kunne det give støtte til kvalitative observationer, der peger i retning af, at ikke-vestlige indvandrere, der arbejder frivilligt, ofte er ildsjæle med et meget højt aktivitetsniveau (Christensen & Christensen, 2006; Christensen, 2008). I forhold til den samlede frivillige indsats kan et højere tidsforbrug blandt de frivillige ikke-vestlige indvandrere således i nogen grad kompensere for den lavere deltagelsesrate.

23. Tallene her afviger fra de gennemsnitsberegninger, der fremgik af SFI's arbejdspapir "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012 – foreløbige analyser", idet disse ikke var beregnet korrekt.

24. Medianen, der er et andet målt for centraltendensen og mere robust ved ekstreme værdier, er 10 timer for ikke-vestlige indvandrere og 9 timer for den øvrige befolkning.

HVEM ER DE FRIVILLIGE IKKE-VESTLIGE INDVANDRERE?

Tidligere undersøgelser har peget på, at der er markante kønsforskelle, hvad angår ikke-vestlige indvandreres deltagelse i foreningslivet.

TABEL 8.3

Andelen af frivillige inden for det seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere, særskilt for køn, alder, uddannelse, helbred og arbejdstid. 2012. Procent.

	Andel	Antal
<i>Køn</i>		
Mænd	22	451
Kvinder	20	509
<i>Alder</i>		
16-29 år	22	199
30-49 år	23	507
50-65 år	18	222
66- år	19	32
<i>Uddannelse ***</i>		
Under uddannelse	28	145
Ingen uddannelse	11	315
Faglig uddannelse eller lignende	18	166
Kort videregående uddannelse	19	108
Mellemlang videregående uddannelse	34	110
Lang videregående uddannelse	35	113
<i>Helbred ***</i>		
Godt helbred	25	601
Rimeligt helbred	19	173
Dårligt helbred	8	166
<i>Forsørgelsesgrundlag ***</i>		
Selvstændig/medhjælpende ægtefælte	21	52
Funktionær/tjenestemand	32	197
Faglært arbejde	19	52
Ufaglært arbejder	16	154
Dagpenge/kontanthjælp	19	121
Pension	15	136
Efterløn	13	8
Under uddannelse	28	145
Andet	11	70
<i>Arbejdstid</i>		
Ikke i arbejde	19	502
Arbejder 1-40 timer om ugen	23	379
Arbejder over 40 timer om ugen	27	79

Anm.: Chi²-test. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Både danske og norske undersøgelser peger således på, at mænd blandt ikke-vestlige indvandrere deltager mere end kvinder (Christensen, 2008; Dahl & Jakobsen, 2005; Enjolras & Wollebæk, 2010).

Som det fremgår af tabel 8.3, viser denne undersøgelse, at 22 pct. blandt mændene har arbejdet frivilligt inden for det seneste år, mens dette er gældende for 20 pct. blandt kvinderne, hvilket ikke er en signifikant forskel. Denne undersøgelse tyder altså ikke på, at der skulle være markante forskelle mellem kønnene.

TABEL 8.4

Andelen af frivillige inden for seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere, særskilt for frivilligområder og køn. 2012. Procent.

	Mænd	Kvinder	Samtlige
Fritid (kultur, idræt, fritid)**	10	4	7
Socialt (sundhed, socialt, rådgivning)	5	7	6
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	3	4	3
Undervisning	3	3	3
Bolig og lokalsamfund	1	1	1
Andet (miljø, religion, andre)	7	6	7
Frivilligt arbejde i alt	22	20	21

Anm.: Chi²-test. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som det fremgår af tabel 8.4, der viser andele, som har været frivillig inden for det seneste år, særskilt for frivilligområder og køn, kan vi se, at det udelukkende er i kraft af større deltagelse på fritidsområdet, at mændene er mere aktive end kvinderne. Generelt er der på tværs af områderne en overraskende lighed mellem kønnene, idet forskellen mellem mænd og kvinder på fritidsområdet er den eneste signifikante forskel. På social- og sundhedsområdet samt det politiske område finder vi lidt flere kvinder end mænd. Dette er interessant, idet det peger i retning af, at indvandrerkvinderne især deltager i den opgave- og velfærdsorienterede del af den frivillige sektor, mens indvandrer mændene i højere grad deltager i den kultur- og fritidsorienterede del.

Når tidligere undersøgelser har forklaret kønsforskellene blandt indvandrere i foreningslivet, sker det ofte med reference til traditionelle kønsrollemønstre, hvor kvinden har hovedansvaret for opgaver i hjemmet, mens manden har hovedansvaret for forsørgelse, hvilket menes at hæmme kvindernes deltagelse i foreningslivet (Christensen, 2008; Dahl & Jakobsen, 2005). Vi ved imidlertid, at traditionelle kønsrollemønstre har en stærk sammenhæng med uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning og fra den danske etnicitetsforskning ved vi endvidere, at kvinderne klarer sig markant bedre end mændene i uddannelsessystemet (Jakobsen & Li-

versage, 2010), hvilket kan give anledning til at forvente, at traditionelle kønsroller har stadigt aftagende forklaringskraft.

TABEL 8.5

Andelen af frivillige inden for seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere særskilt for køn og uddannelse. 2012. Procent.

	Under uddannelse	Ingen erhvervsuddannelse	Faglig uddannelse	KVU	MVU	LVU	Antal
Mænd***	30	13	18	21	40	32	451
Kvinder***	27	9	19	19	29	40	509

Anm.: Chi²-test. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som det fremgår af tabel 8.5, der viser andele, der har været frivillige inden for det seneste år, opdelt på køn og uddannelse, kan vi først og fremmest se, at der ligesom blandt den øvrige befolkning er en stærk positiv sammenhæng mellem uddannelse og frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere af begge køn. Derudover kan vi se, at kvinderne er en relativt heterogen gruppe. Det er således indvandrerkvinderne uden uddannelse, der er de mindst aktive, mens indvandrerkvinderne med lange videregående uddannelser er de mest aktive. Det ser endog ud til, at der er en gruppe ressourcestærke indvandrerkvinder, der deltager med en meget høj rate – faktisk 5 procentpoint over gennemsnittet for den øvrige befolkning, hvilket indikerer, at traditionelle kønsrolleforklaringer ikke har megen forklaringskraft for den gruppe. Nærværende undersøgelse tyder i stedet på, at denne gruppe indvandrerkvinder er mere aktive i forhold til deltagelse i frivilligt arbejde, end tidligere undersøgelser har beskrevet. Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at der tilsyneladende er en mindre ressourcestærk gruppe indvandrerkvinder, der deltager i frivilligt arbejde med en meget lav rate.

Denne undersøgelse har vist, at det i den øvrige befolkning er de midterste aldersgrupper, der hyppigst er frivillige. I den øvrige befolkning stiger frivillighedsraten således fra de yngste til de midterste aldersgrupper, hvor den topper, og falder så igen ved de ældre aldersgrupper (jf. kapitel 4.) Som det fremgår af tabel 8.3, viser denne undersøgelse imidlertid, at der ikke er signifikante aldersforskelle på den frivillige indsats blandt ikke-vestlige indvandrere. Aldersfordelingen blandt frivillige ikke-vestlige indvandrere adskiller sig således fra den øvrige befolkning ved at

være mere jævn. Tabel 8.6 viser, at dette ligeledes gælder indenfor de enkelte områder, hvor der ligeledes blot er marginale forskelle.

TABEL 8.6

Andelen af frivillige inden for det seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere, særskilt for frivilligområder og alder. 2012. Procent.

	18-29 år	30-49 år	50-65 år	66- år
Fritid (kultur, idræt, fritid)	7	8	4	9
Socialt (sundhed, socialt, rådgivning)	6	6	7	3
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)*	6	2	3	6
Uddannelse	3	4	3	0
Bolig og lokalsamfund	1	1	0	0
Andre områder (miljø, religion, andre)	6	7	7	6
Frivilligt arbejde i alt	22	23	18	19
Antal	199	507	222	32

Anm.: Chi²-test. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det fremgår af tabel 8.3, at der er en stærk sammenhæng mellem selv-vurderet helbred og deltagelse i frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere. Der er således blot 8 pct., der har arbejdet frivilligt inden for det seneste år blandt dem, der vurderer deres helbred som dårligt eller meget dårligt. Omvendt viser tabellen, at 25 pct. blandt dem, der vurderer deres helbred som godt eller meget godt, har arbejdet frivilligt. Det ser således ud til, at dårligt helbred kan være en betydelig barriere i forhold til ikke-vestlige indvandreres deltagelse i frivilligt arbejde.

Som det endvidere fremgår af tabel 8.3, er der en sammenhæng mellem forsørgelsesgrundlag og deltagelse i frivilligt arbejde. Det er især funktionærer (32 pct.) og personer under uddannelse (28 pct.), der arbejder frivilligt blandt ikke-vestlige indvandrere. Dette kunne indikere, at det især er den sociale status, som positionen på arbejdsmarkedet medfører, der har betydning for deltagelse i frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere, mens det i mindre grad har betydning, om man er på arbejdsmarkedet eller står udenfor. Denne fortolkning forstærkes af, at der ikke ser ud til at være afgørende forskelle mellem grupper på arbejdsmarkedet og grupper, der står uden for arbejdsmarkedet. Således er det henholdsvis 19 pct. og 16 pct. blandt de faglærte og ufaglærte arbejdere, der arbejder frivilligt, mens 19 pct. blandt dagpengemodtagere, 15 pct. blandt pensionister og 13 pct. blandt efterlønnere arbejder frivilligt. Det er umiddelbart overraskende, at der ikke er større forskelle mellem grupper på og uden for arbejdsmarkedet, men det kan muligvis forklares med,

at indvandrere er strategiske i forhold til deltagelse i frivilligt arbejde (Eimhjellen & Seggaard, 2010). Man kan således forestille sig, at ikke-vestlige indvandrere bruger frivilligt arbejde til at få arbejds erfaring og opbygge kompetencer, mens de står uden for arbejdsmarkedet, der senere kan give adgang til det formelle arbejdsmarked. For funktionærernes vedkommende kan man forestille sig, at det er et tegn på overskud og derfor forbundet med social status at bruge sine personlige ressourcer til at hjælpe andre mennesker gennem frivilligt arbejde.

Det fremgår af tabel 8.3, at der ikke er signifikant forskel på deltagelse i frivilligt arbejde i forhold til arbejdstid på det formelle arbejdsmarked. Det kunne umiddelbart se ud til, at der er en positiv sammenhæng mellem deltagelse i frivilligt arbejde og antal timer på det formelle arbejdsmarked, men disse forskelle er ikke signifikante. Dog giver tabellen heller ikke anledning til at tro, at det modsatte skulle være gældende – nemlig at ikke-vestlige indvandrere, der arbejder meget, undgår frivilligt arbejde.

IKKE-VESTLIGE INDVANDRERE STØTTER OP OM DEN DANSKE MEDLEMSMODEL

I Danmark er der en stærk tradition for aktivt medborgerskab og deltagelse i frivillige organisationer. Det er derfor interessant at undersøge, om andelen, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for, er højere eller lavere blandt ikke-vestlige indvandrere sammenlignet med den øvrige befolkning, da dette kan give os et pejlemærke på, om de ikke-vestlige indvandrere har taget den danske foreningsmodel til sig. Denne undersøgelse har vist, at den danske medlemsmodel er under pres, idet der generelt i befolkningen har været et fald fra 2004 til 2012 i den andel, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for (jf. kapitel 5). De norske erfaringer viser, at ikke-vestlige indvandrere i mindre grad, end den øvrige norske befolkning, er medlemmer af den forening, de arbejder frivilligt for (Eimhjellen & Seggaard, 2010). Eftersom ikke-vestlige indvandrere udgør en stigende andel af den danske befolkning, er det vigtigt at undersøge, om noget tilsvarende gør sig gældende i Danmark, idet det kan udgøre et demokratisk problem, hvis nogle grupper har ringere mulighed for at mobilisere sine interesser gennem den demokratiske infrastruktur.

TABEL 8.7

Andelen af frivillige blandt ikke-vestlige indvandrere og øvrige befolkning, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for, særskilt for frivilligområde. 2012. Procent.

	Ikke-vestlige indvandrere	Øvrig befolkning
Kulturområdet	79	68
Idrætsområdet	75	71
Fritidsområdet	56	72
Uddannelse	38	32
Sundhed	41	34
Det sociale område	63	51
Miljøområdet	100	59
Bolig og lokalsamfund **	56	90
Fagligt arbejde	100	89
Rådgivning	75	72
Politik	86	96
Internationale aktiviteter **	87	53
Religion og kirke	77	86
Andre områder	47	56
Frivilligt arbejde i alt	69	70
Antal	204	971

Anm.: Difference in proportions-test * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som det fremgår af tabel 8.7, der viser den samlede andel, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for, kan vi imidlertid se, at andelen blandt ikke-vestlige indvandrere, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for, er 69 pct., mens tallet er 70 pct. for den øvrige befolkning, hvilket er en insignifikant forskel. Det ser altså umiddelbart ud til, at ikke-vestlige indvandrere har taget den danske medlemsmodel til sig. Det kan grundlæggende ses som positivt, at medlemsandelen blandt ikke-vestlige indvandrere er så høj, som undersøgelsen viser, idet medlemskab i den forening, man arbejder frivilligt for, giver mulighed for at opnå indflydelse gennem foreningens demokratiske struktur. I det lys kan den relativt store medlemsandel blandt ikke-vestlige indvandrere ses som et tegn på, at også ikke-vestlige indvandrere indgår i og benytter den demokratiske infrastruktur i samfundet til at mobilisere deres interesser og organisere aktiviteter. Samtidig afkræfter det spekulationer om, at den danske foreningsmodel med medlemskab og bestyrelse skulle være en hindring for deltagelse blandt ikke-vestlige indvandrere (Faber, 2012). Resultatet bør imidlertid ses i det lys, at den danske foreningsmodel med medlemslister, vedtægter og bestyrelse ofte er en forudsætning for at opnå økonomisk støtte til foreningen, hvorfor denne foreningsstruktur er vanskelig at undgå. Dette kan måske være en del af forklaringen på den

høje medlemsandel blandt ikke-vestlige indvandrere (Petrovski, 2012). Omvendt kan man sige, at foreningsmodellen ser ud til også for ikke-vestlige indvandrere at være en effektiv måde at understøtte og facilitere kollektiv organisering af aktiviteter og interesser på.

Tabel 8.7 viser, at der heller ikke er signifikante forskelle på medlemsandelene på de enkelte områder, bortset fra det internationale område, hvor der er signifikant flere ikke-vestlige indvandrere, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for, og bolig og lokalsamfundsområdet, hvor der er signifikant færre ikke-vestlige indvandrere, der er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for. Det ser ud til, at der på idrætsområdet, kulturområdet, sundhedsområdet, det sociale område, miljøområdet og området fagligt arbejde er en højere andel blandt ikke-vestlige indvandrere, der er medlemmer af den forening, de arbejder frivilligt for. Dette er bestemt interessant, men man skal være varsom med fortolkninger på disse forskelle, da de er insignifikante.

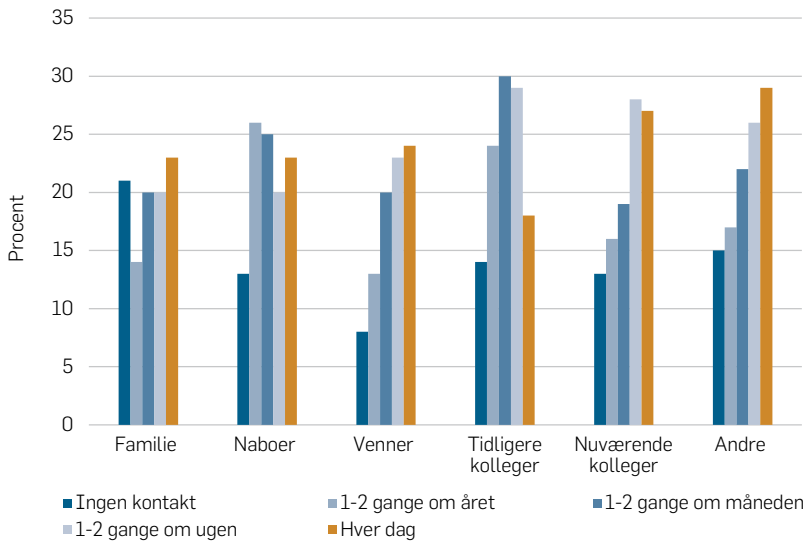
SOCIALT NETVÆRK

Frivillige bliver ofte rekrutteret af familie, venner og bekendte. Man kan derfor forvente, at ikke-vestlige indvandrere med et omfattende socialt netværk vil have større sandsynlighed for at blive involveret i frivilligt arbejde. I forskningen skelner man ofte mellem afgrænsende bånd og brobyggende bånd. Individets afgrænsende bånd består af sociale relationer til personer, der ligner individet selv, mens brobyggende bånd består af personlige relationer til personer, der er forskellige fra individet selv på afgørende vis (Putnam, 2007). I forhold til at blive engageret i frivilligt arbejde kan man forestille sig, at det for indvandrere er særligt vigtigt at have brobyggende bånd, idet kontakt til personer uden for nærmiljøet vil udvide de ressourcer, der er tilgængelige for den enkelte indvandrer samt øge kontakten til den øvrige befolkning, hvilket kan kompensere for manglende kendskab til muligheder for at arbejde frivilligt.

Som det fremgår af figur 8.1, bekræftes denne forventning, idet det især er venner uden for nærmiljøet, nuværende kolleger og andre personer, der har en positiv sammenhæng med frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere. Dette indikerer, at der er en positiv sammenhæng mellem socialt netværk og deltagelse i frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere.

FIGUR 8.1

Hypigheden af de frivilliges kontakt med forskellige grupper i det sociale netværk blandt ikke-vestlige indvandrere. 2012. Procent.

Anm.: Grupperne i netværket omfatter "Familie og slægt", "Naboer og andre i det område, hvor du bor", "Venner og bekendte uden for nærmiljøet", "Tidligere kolleger", "Nuværende kolleger", "Andre personer".

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

ANLEDNINGER TIL AT ARBEJDE FRIVILLIGT

I det følgende skal vi se nærmere på, hvilke anledninger de ikke-vestlige indvandrere selv angiver som de vigtigste i forhold til at komme i gang med frivilligt arbejde og sammenligne anledningerne med den øvrige befolknings anledninger. Det kan medvirke til at understøtte nogle af de forventninger, som de forudgående beskrivelser af baggrundsfaktorer og socialt netværk har givet anledning til.

TABEL 8.8

Andelen af frivillige inden for det seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere og i den øvrige befolkning, der har angivet forskellige anledninger til at komme i gang med det frivillige arbejde. 2012. Procent.

	Ikke-vestlige indvandrere	Øvrig befolkning
... du blev opfordret, eller du blev valgt?***	40	52
... der blev annonceret efter ulønnet arbejdskraft?	2	3
... på grund af en tv-udsendelse, avisartikel og lign. om frivilligt arbejde?	1	2
... det var nødvendigt, nogen måtte gøre det?*	20	13
... udsprang af børns aktiviteter?*	13	20
... udsprang af egen interesse?*	54	46
... udsprang af pårørendes situation?	5	4
... udsprang fra dit job eller din uddannelse?	9	8
... udsprang af medlemskab?	12	14
... du fik tid til overs?	6	6
... et tilfælde?	2	2
... på grund af andre ting end de, der allerede er nævnt?	3	5
Antal	204	971

Anm.: Difference in proportions-test * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Tabel 8.8 sammenligner de anledninger, ikke-vestlige indvandrere angiver, med de anledninger den øvrige befolkninger angiver i forhold til at komme i gang med frivilligt arbejde. Tabellen viser, at signifikant færre ikke-vestlige indvandrere bliver opfordret eller valgt, samt at signifikant færre ikke-vestlige indvandrere bliver trukket ind i frivilligt arbejde gennem børns aktiviteter. Dette understøtter pointen om, at nogle ikke-vestlige indvandrere mangler socialt netværk, der kan gøre opmærksom på muligheder for at deltage samt opfordre dem til at deltage fx i forbindelse med børns aktiviteter, hvilket kan være medvirkende til at forklare den lavere deltagelsesrate.

Tabel 8.8 viser ligeledes, at signifikant flere ikke-vestlige indvandrere engagerer sig af egen interesse. Der er ligeledes signifikant flere ikke-vestlige indvandrere, der går ind i frivilligt arbejde, fordi ”nogen måtte gøre det”. Det ser således ud til, at flere ikke-vestlige indvandrere engagerer sig af egen interesse og selv opsøger muligheder for at arbejde frivilligt, mens færre bliver opfordret eller valgt. Når flere indvandrere engagerer sig med den begrundelse, at ”nogen måtte gøre det”, kan det være tegn på, at nogle ikke-vestlige indvandrere er opmærksomme på de udfordringer, der kan knytte sig til en minoritetsposition og derfor ønsker at hjælpe andre i samme situation.

GRUNDE TIL IKKE AT ARBEJDE FRIVILLIGT

Ligesom det er interessant at undersøge de anledninger, indvandrerne angiver at have til at arbejde frivilligt, er det interessant at undersøge de grunde, de angiver til ikke at arbejde frivilligt. Tabel 8.9 sammenligner de grunde, ikke-vestlige indvandrere angiver til ikke at arbejde frivilligt med de grunde, den øvrige befolkning angiver.

TABEL 8.9

Andelen af ikke-frivillige blandt ikke-vestlige indvandrere og i den øvrige befolkning, der har oplyst forskellige grunde til ikke at arbejde frivilligt. 2012. Procent.

	Ikke-frivillige	
	Ikke-vestlige indvandrere	Øvrig befolkning
... fordi det ikke interesserer dig	14	12
... fordi du aldrig er blevet spurgt *	15	12
... fordi du ikke har råd til at arbejde som frivillig	2	1
... fordi du ikke har tid eller hellere vil bruge tiden til noget andet ***	54	64
... fordi du har en sygdom eller et handicap ***	17	10
... fordi du tidligere har haft dårlige erfaringer med frivilligt arbejde	0	1
... på grund af regler for modtagelse af offentlige ydelser, fx dagpenge, efterløn, kontanthjælp eller lignende	0	1
... på grund af strenge krav	0	0
... fordi du ikke ved, hvordan du skal komme i gang ***	4	2
... på grund af andre grunde, end de allerede nævnte	10	11
Antal	668	1.507

Anm.: Difference in proportions.test * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som det fremgår af tabellen, angiver signifikant flere ikke-vestlige indvandrere, at de aldrig er blevet spurgt. Der er ligeledes signifikant flere ikke-vestlige indvandrere, der angiver, at de har en sygdom eller handicap, som årsag til ikke at arbejde frivilligt. Det fremgår også af tabellen, at signifikant flere ikke-vestlige indvandrere angiver, at de ikke ved, hvordan de skal komme i gang.

Tabellen viser ligeledes, at signifikant færre ikke-vestlige indvandrere angiver, at de ikke har tid eller hellere vil bruge tiden til noget andet. Der er altså ikke noget, der tyder på, at manglende motivation kan forklare den lavere deltagelsesrate blandt ikke-vestlige indvandrere. Det ser snarere ud til, at de ikke bliver spurgt eller er forhindrede i at deltage som følge af deres helbred.

INDVANDRERSPECIFIKKE FAKTORER

I det foregående har vi set nærmere på, hvem de frivillige ikke-vestlige indvandrere er ved at undersøge baggrundsfaktorer, anledninger og netværk. I det følgende skal vi se nærmere på, hvilke indvandrerspecifikke faktorer der kan have en sammenhæng med deltagelse i frivilligt arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere. Indvandrerspecifikke faktorer vil i denne sammenhæng sige faktorer, der kun har relevans for gruppen af ikke-vestlige indvandrere, og som kan tænkes at have en selvstændig betydning for sandsynligheden for at arbejde frivilligt. Det gælder statsborgerskab og den tid, man har opholdt sig i Danmark.

TABEL 8.10

Andel frivillige inden for seneste år blandt ikke-vestlige indvandrere, særskilt for statsborgerskab og tid i Danmark. 2012. Procent og antal.

	Andel, pct.	Antal
<i>Statsborgerskab **</i>		
Ikke dansk statsborgerskab	17	445
Dansk statsborgerskab	25	515
<i>Tid i Danmark</i>		
10 år og derunder	23	136
11-15 år	18	195
16-20 år	19	173
21-25 år	18	102
Over 25 år	18	186

Anm.: Chi²-test: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Two tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Nogle ikke-vestlige indvandrere vil måske finde det mindre oplagt at deltage i frivilligt arbejde i et fremmed land, hvilket kan være særligt udtalt, hvis man har planer om at rejse tilbage til sit hjemland, når muligheden opstår. Det at få tildelt dansk statsborgerskab kan imidlertid ses som en indikation på, at man har tænkt sig at blive boende i Danmark. Vi kan derfor forvente, at tilknytningen til Danmark vil være stærkere blandt ikke-vestlige indvandrere med dansk statsborgerskab, hvilket kan betyde, at man har større incitament til at arbejde frivilligt. Omvendt kan man forestille sig, at de nuværende regler for ansøgning om statsborgerskab, hvor frivilligt arbejde vurderes positivt, kan give et incitament for ikke-vestlige indvandrere, der ønsker dansk statsborgerskab, til at arbejde frivilligt. Tabel 8.10 viser, at der er signifikant flere, der arbejder frivilligt

blandt de ikke-vestlige indvandrere, der har dansk statsborgerskab. Det ser altså umiddelbart ud til, at dansk statsborgerskab har en positiv sammenhæng med deltagelse i frivilligt arbejde.

Følger man ræsonnementet om, at det kan virke mindre oplagt for indvandrere at deltage i frivilligt arbejde i et fremmed land, kan man forestille sig, at den tid, man har opholdt sig i det pågældende land, har betydning for, om man som indvandrer begynder at arbejde frivilligt. Andre undersøgelser har desuden peget på, at frivilligt arbejde kan virke fremmed for ikke-vestlige indvandrere, der stammer fra lande, der ikke har samme frivillighedstradition som de nordiske lande (Svedberg m.fl., 2010). Man kan derfor forestille sig, at det antal år en ikke-vestlig indvandrer har opholdt sig i Danmark, er en faktor, der er afgørende for, om han eller hun begynder at arbejde frivilligt. Tabel 8.10 viser imidlertid, at der ikke er signifikant forskel på frivillighedsraterne for ikke-vestlige indvandrere, der har opholdt sig kortere eller længere tid i Danmark. Det kan således ikke bekræftes i disse data, at ikke-vestlige indvandrere efter at have opholdt sig længere tid i Danmark begynder at arbejde frivilligt, idet det snarere ser ud til, at vi finder den største andel frivillige blandt de nyligt tilkomne ikke-vestlige indvandrere. Man bør her huske, at der i nærværende undersøgelse kun er medtaget ikke-vestlige indvandrere, der har opholdt sig mindst fem år i Danmark.

EN REGRESSIONSANALYSE AF FRIVILLIGT ARBEJDE BLANDT IKKE-VESTLIGE INDVANDRERE

I den multivariate analyse, hvis resultat vises i det følgende, undersøges to forskellige ting. Først undersøges det, om effekten af at være ikke-vestlige indvandrer falder, når der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer. Dernæst undersøges det, om indvandrerspecifikke faktorer har betydning for sandsynligheden for at arbejde frivilligt, når der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer.

I første del af den multivariate analyse estimeres en bivariat model, der alene estimerer effekten af at være ikke-vestlig indvandrer i forhold til sandsynligheden for at arbejde frivilligt. Dernæst sammenlignes den bivariante model med en fuld model, hvor der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer. Dette giver mulighed for at sammenligne den bivariante effekt af at være ikke-vestlig indvandrer med den effekt, der

fremkommer, når der tages højde for personlige og sociale ressourcer. Dette kan give en indikation på, hvor meget af forskellen mellem ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolkning der kan forklares af forskelle i personlige og sociale ressourcer.

TABEL 8.11

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden for at arbejde frivilligt med ikke-vestlige indvandrere som uafhængig variabel. Ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolkning, 2012.

	Bivariat model			Fuld model		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
Konstant	-0,638		***	-2,044		***
<i>Gruppe</i>						
Øvrig befolkning	Reference			Reference		
Ikke-vestlige indvandrere	-0,677	0,508	***	-0,504	0,604	***
<i>Køn</i>						
Mænd				0,147	1,158	
Kvinder				Reference		
<i>Alder</i>						
16-29 år				-0,663	0,515	***
30-49 år				Reference		
50-65 år				-0,164	0,849	
66- år				0,0112	1,011	
<i>Uddannelse</i>						
Under uddannelse				0,262	1,3	
Ingen uddannelse				Reference		
Faglig uddannelse el. lign.				0,200	1,221	
Kort videregående uddannelse				-0,00527	0,995	
Mellemlang videregående uddannelse				0,470	1,6	**
Lang videregående uddannelse				0,847	2,332	***
<i>Helbred</i>						
Godt helbred				Reference		
Rimeligt helbred				-0,247	0,781	*
Dårligt helbred				-0,438	0,645	*
Socialt netværk				0,0894	1,094	***
<i>Arbejde</i>						
Ikke i arbejde				Reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen				-0,129	0,879	
Arbejder over 40 timer om ugen				-0,0631	0,939	
Antal	3.728			3.728		

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Two-tailed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Den bivariate regressionsmodel viser en stærk og signifikant negativ sammenhæng mellem det at være ikke-vestlig indvandrer og sandsynligheden for at arbejde frivilligt. Når der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer falder effekten imidlertid fra $\beta = -0,677$ (odds ratio =

0,508) til $\beta = -0,504$ (odds ratio = 0,604).²⁵ Det vil sige, at effekten af at være ikke-vestlig indvandrer falder, når der kontrolleres for andre personlige og sociale ressourcer. Der sker således en reduktion af effekten, men den vedbliver med at være stærk og signifikant, selvom der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer. Det ser altså ud til, at noget af forklaringen på den lavere frivillighedsrate blandt ikke-vestlige indvandrere skal findes i forskelle i personlige og sociale ressourcer mellem ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolkning, men at dette ikke kan forklare hele forskellen.

Eftersom den foregående regressionsanalyse indeholder både ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolkning, giver analysen ikke mulighed for at undersøge betydningen af indvandrerspecifikke faktorer, fordi det ikke giver mening at kontrollere for disse forhold, når den øvrige befolkning er inddraget. Derfor suppleres med en regressionsanalyse, der alene indeholder ikke-vestlige indvandrere, hvilket giver mulighed for at undersøge effekten af indvandrerspecifikke faktorer. I denne analyse estimeres først en model med indvandrerspecifikke faktorer: antal år i Danmark og statsborgerskab samt kontrolvariablene alder og køn. Dernæst inddrages de øvrige variable.

Denne analyse viser, at statsborgerskab og antal år, man har boet i Danmark, har insignifikante effekter både i den simple model og i den fulde model, hvor der kontrolleres for de øvrige variable. Det ser således ud til, at det først og fremmest er uddannelse, helbred og socialt netværk,²⁶ der har en betydning for, om ikke-vestlige indvandrere arbejder frivilligt. Især uddannelse har en meget stærk effekt – oddset for at ikke-vestlige indvandrere med en lang videregående uddannelse arbejder frivilligt, er således over fire gange højere end for ikke-vestlige indvandrere uden uddannelse.

---

25. Eftersom ikke-vestlige indvandrere er oversampled, er der tale om en kompleks stikprøve. Derfor vil statistiske procedurer, der behandler data som en simpel tilfældig stikprøve være uhensigtsmæssige. I forbindelse med regressionsanalysen er der derfor foretaget en vægtning af data og anvendt proceduren "complex sample", der kan findes i STATA 12.

26. Socialt netværk er her målt ved et simpelt additivt indeks konstrueret, ud fra, hvor ofte man har kontakt med følgende grupper: Familie og slægt, naboer og andre i det område, hvor du bor, venner og bekendte uden for nærmiljøet, tidligere kolleger, nuværende kolleger og andre personer. Der tildeles værdien 0 for "slet ingen kontakt", mens der tildeles 4 for "hver dag". Skalaen går således fra 0-24. I tilfælde af missing værdier er disse erstattet af gennemsnit på øvrige items.

TABEL 8.12

Regressionsanalyse, der estimerer sandsynligheden for at arbejde frivilligt indenfor det seneste år. Ikke-vestlige indvandrere. 2012.

	Simpel model		Fuld model		P
	Koefficient	Odds ratio	P Koefficient	Odds ratio	
<i>Køn</i>					
Mænd	0,141	1,151	0,00647	1,006	
Kvinder					
<i>Alder</i>					
16-29 år	-0,253	0,776	-0,707	0,493	*
30-49 år					
50-65 år	-0,040	0,961	0,00526	1,005	
66- år	-0,122	0,886	-0,169	0,845	
<i>Statsborgerskab</i>					
Statsborgerskab	0,368	1,444	0,159	1,173	
Ikke dansk statsborger					
Antal år i Danmark	-0,141	0,868	-0,0426	0,958	
<i>Uddannelse</i>					
Under uddannelse			1,001	2,722	*
Ingen uddannelse					
Faglig uddannelse eller lignende			0,436	1,547	
Kort videregående uddannelse			0,641	1,898	
Mellemlang videregående uddannelse			1,422	4,145	***
Lang videregående uddannelse			1,447	4,250	***
<i>Helbred</i>					
Godt helbred					
Rimeligt helbred			-0,328	0,720	
Dårligt helbred			-0,966	0,380	**
Socialt netværk			0,120	1,127	***
<i>Arbejde</i>					
Ikke i arbejde					
Arbejder 1-40 timer om ugen			-0,473	0,623	
Arbejder over 40 timer om ugen			-0,0310	0,969	
Konstant	-1,369	***	-3,306	***	***
Antal	782		782		

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Two-tailed. Antallet er 782, idet ikke alle ikke-vestlige indvandrere har valide svar på de indvandrerspecifikke faktorer. Modellen er ligeledes testet for, om effekten af antal år i Danmark kunne være kurveliniær ved at inkludere et kvadrattled, men både hovedeffekten og kvadrattledet var insignifikante, og der var derfor ikke tegn på en kurveliniær sammenhæng.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Analysen viser ligeledes, at der er en signifikant negativ effekt fra den yngste aldersgruppe, som ikke kunne ses i de bivariate analyser. Dette skyldes formentlig, at de unge er højere uddannede end de ældre, hvilket bevirker, at når der kontrolleres for uddannelse, fremkommer der en negativ alderseffekt. Når den deskriptive analyse viser, at aldersfordelingen blandt ikke-vestlige indvandrere er mere jævn sammenlignet med den

øvrige befolkning kan en del af forklaringen derfor være, at der er større uddannelsesforskelle mellem unge og ældre ikke-vestlige indvandrere.

Generelt viser analysen, at sandsynligheden for, at ikke-vestlige indvandrere arbejder frivilligt, primært er betinget af personlige og sociale ressourcer og i mindre grad af indvandrerspecifikke faktorer (statsborgerskab og antal år, man har boet i Danmark). Det er altså i overvejende grad de samme faktorer, der øger sandsynligheden for, at ikke-vestlige indvandrere deltager i frivilligt arbejde, som øger sandsynligheden for, at den øvrige befolkning deltager i frivilligt arbejde: uddannelse, helbred og socialt netværk. Afslutningsvis bør det igen bemærkes, at ovenstående resultater skal fortolkes i det lys, at der er tale om en speciel gruppe ikke-vestlige indvandrere, der kunne gennemføre interviewet på dansk og har opholdt sig i Danmark mindst fem år.

KONKLUSION

I dette kapitel har vi set nærmere på ikke-vestlige indvandreres deltagelse i frivilligt arbejde og sammenlignet med den øvrige befolkning. Analyserne viser, at 21 pct. blandt ikke-vestlige indvandrere har deltaget i frivilligt arbejde inden for det seneste år sammenlignet med 35 pct. blandt den øvrige befolkning. Undersøgelsen bekræfter således tidligere undersøgelser, der viser, at ikke-vestlige indvandrere deltager med en signifikant lavere rate end den øvrige befolkning. Det er på kultur-, idræts-, fritids- og sundhedsområdet samt det faglige område og bolig- og lokal-samfundsområdet, at ikke-vestlige indvandrere deltager i mindre grad.

Undersøgelsen har vist, at ikke-vestlige indvandrere i samme grad som den øvrige befolkning er medlem af den forening, de arbejder frivilligt for. Den relativt store medlemsandel blandt ikke-vestlige indvandrere kan ses som et tegn på, at også denne del af befolkningen indgår i og benytter den demokratiske infrastruktur i samfundet til at mobilisere deres interesser og organisere aktiviteter.

Mønstrene i den frivillige deltagelse blandt ikke-vestlige indvandrere ligner på mange måder de mønstre, der tegner sig i den øvrige befolkning. Det er dem, der har lange uddannelser, et godt helbred og et stort socialt netværk, der er mest aktive. Vi kan konkludere, at disse velkendte faktorer ser ud til at betyde mere end de indvandrerspecifikke faktorer, der indgår i denne undersøgelse, dvs. statsborgerskab og tid,

man har opholdt sig i Danmark. Denne konklusion underbygges af, at færre ikke-vestlige indvandrere angiver at være blevet opfordret eller valgt til frivilligt arbejde, mens relativt flere omvendt angiver, at de aldrig er blevet spurgt. Relativt flere angiver også dårligt helbred som grund til ikke at arbejde frivilligt.

Konklusionen, at det især er personlige og sociale ressourcer, der har betydning og i mindre grad indvandrerspecifikke faktorer, skal imidlertid tages med det forbehold, at det kun er ikke-vestlige indvandrere, der kunne gennemføre interviewet på dansk, der deltager i undersøgelsen. Ikke mindst sprogvanskeligheder kan tænkes at betyde mere for gruppen af ikke-vestlige indvandrere, der ikke kunne gennemføre interviewet på dansk og derfor ikke indgår i undersøgelsen.

En multivariat analyse viser, at selv når der kontrolleres for personlige og sociale ressourcer, kan dette ikke forklare hele forskellen mellem ikke-vestlige indvandrere og den øvrige befolknings deltagelse i frivilligt arbejde. Dette kan skyldes, at ikke-vestlige indvandrere i mindre grad end den øvrige befolkning er motiverede for at deltage i frivilligt arbejde, men det kan også skyldes, at der ikke i undersøgelsen i tilstrækkelig grad kontrolleres for andre mulige forklaringsfaktorer. Det er således nødvendigt, at der forskes yderligere i, hvilke faktorer der kan forklare, hvorfor ikke-vestlige indvandrere i mindre grad end den øvrige befolkning deltager i frivilligt arbejde.

UDDANNELSE OG KVALIFICERING I DET FRIVILLIGE ARBEJDE

BJARNE IBSEN

De første kapitler i denne bog har primært belyst, hvilken betydning en række individuelle karakteristika – køn, alder, uddannelse, motiver og holdninger – har for deltagelsen i forskellige former for frivilligt arbejde. Det er også denne tilgang, som har domineret den internationale forskning på området. I en gennemgang deraf efterlyser den amerikanske sociolog John Wilson imidlertid mere forskning i, hvilken betydning de organisatoriske rammer har for de frivilliges tilfredshed, engagement og lyst til at fortsætte (Wilson 2012, s. 201).

Den hidtidige forskning i de organisatoriske rammer for det frivillige arbejde viser, at de frivilliges tilfredshed med at arbejde frivilligt og deres lyst til at fortsætte med dette bl.a. afhænger af, hvor godt arbejdet er tilrettelagt, at den frivillige har autonomi, at der gives fleksible muligheder for at udføre arbejdet, at indsatsen anerkendes, at det frivillige arbejde opfylder sociale behov, at omkostninger forbundet med den frivillige indsats refunderes, og at der er mulighed for supervision og uddannelse (Wilson 2012, s. 196). I dette kapitel har vi fokus på to sider af det, som bredt kan betegnes som de organisatoriske rammer for det frivillige arbejde. Det omfatter dels de formelle rammer for den frivilliges indsats i den organisation, hvor arbejdet udføres, dels i hvilket omfang de frivillige deltager på kurser og uddannelsesforløb i tilknytning til det frivillige ar-

bejde eller kan benytte sig af vejledning eller supervision, og hvilken betydning dette tillægges for udførelsen af det frivillige arbejde.

Igennem det seneste årti er der kommet mere fokus på, hvordan foreninger og organisationer rekrutterer, motiverer, kvalificerer og fastholder frivillige. Denne bestræbelse kan betegnes som ”HR-udvikling” (human ressource-udvikling) af frivillige. HR-ledelse og -udvikling er især udviklet til professionelle i kommercielle og offentlige organisationer, men det har også vundet indpas i forhold til frivillige i såvel frivillige som offentlige organisationer. Det handler bl.a. om ledelse, uddannelse og vejledning af den enkelte frivillige, men også om organisationsudvikling, der forbedrer den frivillige indsats og giver mere lyst til at arbejde frivilligt. I flere lande – bl.a. Australien og England – har man forsøgt at fremme udviklingen i frivillige organisationer ved hjælp af HR-programmer (Cuskelym.fl., 2006, s. 142). De seneste år har vi set det samme i Danmark. Blandt andet har begge de store idrætsorganisationer – DIF og DGI – udviklet særlige programmer eller koncepter for foreningsudvikling og rekruttering af frivillige,²⁷ og i 2013 udgav Væksthus for Ledelse en debatbog med titlen *Ledelse af frivillige*.

Det karakteriserer det frivillige arbejde, at det overvejende bygger på erfaringsbaseret viden til forskel fra det meste lønnede arbejde, der i højere grad bygger på faglig viden (Lorentzen, 2001, s. 34). Mens faglig viden er tilegnet på formelle, offentligt godkendte uddannelser, der bygger på den nyeste kundskab på området, er erfaringsbaseret viden i højere grad opbygget over tid i en konkret, praktisk og afgrænset kontekst. Håkon Lorentzen (2001) hævder, at videnskabelig viden gradvist fortrænger erfaringsbaseret viden i det moderne samfund, og at dette truer den traditionelle frivillighed. I takt med at forventningerne til de civile sammenslutninger stiger fra såvel borgerne som den offentlige sektor, øges kravene til de frivilliges kundskaber. I undersøgelsen af befolkningens frivillige arbejde i 2004 svarede hver tredje af de frivillige, at kravene til de frivillige var øget i form af krav til uddannelse, faglighed og viden (Koch-Nielsen m.fl. 2005, s. 116-117).

Afholdelse af kurser og uddannelsesforløb har i mange år været en central side af de frivillige organisationers virksomhed og legitimitet, og mange kommuner støtter ligeledes kvalificeringen af de frivillige.

---

27. DGI har udviklet konceptet ”Trilogi – dynamisk og effektiv ledelse”, som tager sigte på at gøre det frivillige arbejde i foreninger både mere effektivt og sjovere, og DIF har udviklet en elektronisk portal for rekruttering og kvalificering af frivillige: www.frivillighedstjek.dk.

Blandt andet afholder mange af de såkaldte frivilligcentre, som findes i halvdelen af kommunerne, kurser, møder eller inspirationsaftener for frivillige. På det sociale område har Center for frivilligt socialt arbejde i et par årtier haft ansvaret for kursus- og uddannelsesvirksomheden inden for frivilligt socialt arbejde (www.frivillighed.dk). Både i idrætsorganisationerne og børne- og ungdomsorganisationerne (tilknyttet Dansk Ungdoms Fællesråd) er der en lang tradition for at afholde kurser og uddannelsesforløb for frivillige. Det samme gælder for de faglige organisationer. Hidtil har vi imidlertid ikke vidst, hvor mange frivillige der har deltaget i kurser og uddannelse for frivillige, og hvilken betydning kurser og andre måder at kvalificere sig på har for deres engagement. Det kan antages, at varigheden af et frivilligt engagement hænger sammen med, hvor godt den frivillige føler, at han eller hun evner at klare de frivillige opgaver og har mulighed for at udvikle sig og få nye opgaver. I forlængelse af dette kan det antages, at muligheden for at kvalificere sig på kurser og andre kompetencetiltag har betydning for den frivilliges evne til at varetage opgaverne og lyst til at fortsætte som frivillig.

Dette kapitel indeholder fire dele. Første del er en analyse af rammerne for de frivilliges arbejde. Hvor formaliseret er tilknytningen til den organisation eller det sted, hvor de frivillige arbejder, og hvilke krav stilles der til dem? Anden del består af en analyse af, hvor meget de frivillige deltager i forskellige typer af kurser og andre måder at kvalificere sig på til de opgaver, de varetager som frivillige. I forlængelse af dette består tredje del af en analyse af, hvilken betydning forskellige former for kvalificering og erfaring har for de frivilliges udførelse af de opgaver, de varetager som frivillige. Sidst i kapitlet analyseres det, hvilken betydning deltagelse i kurser og andre aktiviteter, der tager sigte på at kvalificere den frivillige, har for deres lyst til at fortsætte som frivillig.

Hvert afsnit begynder med en kort teoretisk introduktion til den efterfølgende empiriske analyse, som består af tre dele. Først beskrives respondenternes svar på de stillede spørgsmål. Dernæst gennemgås variationer i besvarelsesmønsteret på de vigtigste uafhængige variable. Til sidst analyseres de uafhængige variables betydning for den undersøgte afhængige variabel i en samlet regressionsanalyse.

De uafhængige variable består af tre typer. Den første type er kontekstuelle variable, som omfatter tre variable²⁸:

---

28. *Urbaniseringsgrad*, dvs. hvor det frivillige arbejde foregår, er udeladt, fordi de bivariate analyser viser, at formaliseringsgraden, deltagelsen på kurser og andre kvalificeringsformer samt benyttel-

1. *Det samfundsområde, som den frivillige udfører sit arbejde i*, hvor der skelnes mellem otte områder: ”kultur og fritid”, ”idræt”, ”undervisning”, ”sundhed og socialt arbejde”, ”politik, fagligt arbejde, erhverv, miljø mv.”, ”bolig og lokalsamfund”, ”religion” samt ”andet område”. Forskningen i foreningslivet i Danmark viser, at der er store forskelle mellem de forskellige samfundsområder på foreningernes mål, den måde de fungerer på, og den rolle de frivillige har (Ibsen, 2006; Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013). Det antages derfor også, at det varierer mellem samfundsområder, hvordan det frivillige arbejde organiseres, den rolle kurser og uddannelse tillægges, og hvilke kvalifikationer de frivillige især trækker på.
2. *Den organisationsform, det frivillige arbejde foregår i*, hvor der skelnes mellem ”forening”, ”selvejende institution”, ”det offentlige” og ”anden organisationsform”. Mens det frivillige arbejde er den helt afgørende ressource i foreninger, er det et supplement i såvel de selvejende institutioner som offentlige institutioner, som er meget mere formaliserede og professionaliserede end foreningerne. Det antages ligeledes at spille en rolle for den måde, det frivillige arbejde organiseres på, og den vægt der lægges på at kvalificere de frivillige.
3. *Det frivillige arbejdes indhold*, hvor der skelnes mellem ”organisationsarbejde” (bestyrelses- og udvalgsarbejde, administrativt arbejde samt indsamling af penge og ansøgning om økonomisk støtte ol.), ”aktivitetsarbejde” (fx at undervise en gruppe børn, rådgive og hjælpe borgere, være vagt på et socialt værested, udføre kampagnearbejde mv.) og ”andet – primært praktisk – arbejde”. Det antages, at det har stor betydning for såvel tilrettelæggelsen af det frivillige arbejde som behovet for at kvalificere de frivillige til de opgaver, de skal varetage, om den frivillige er valgt til en bestyrelses- eller udvalgspost, eller om den frivillige skal undervise, rådgive eller på anden måde hjælpe børn eller voksne. Forskning viser, at det især er frivillige, som er i direkte kontakt med en gruppe af borgere, der har behov for at kvalificere sig til opgaven (Tang, 2009). Der er et betydeligt overlap mellem organisationsarbejde og aktivitetsarbejde. Det gælder både på den måde, at det i mange sammenhænge ikke

---

sen af forskellige erfaringer og kvalifikationer i det frivillige arbejder i lille grad afhænger af, om den frivillige bor i hovedstaden og dens forstæder, større provinsbyer, mindre provinsbyer, bymæssig bebyggelse eller i et landdistrikt.

er så enkelt at kategorisere den frivillige indsats som enten det ene eller det andet og på den måde, at mange frivillige varetager begge typer af opgaver, fx ved både at være i bestyrelsen for gymnastikforeningen og undervise børn, der er medlem af foreningen. Dette er der taget højde for i analysen ved at operere med en kategori af frivillige, der udfører begge typer af frivilligt arbejde.

Det antages, at det primært er disse kontekstvariable, som har betydning for formaliseringsgraden af det frivillige arbejde, for hvor meget og hvordan de frivillige deltager i forskellige kvalificeringsformer, og for hvilke erfaringer der især har betydning for udførelsen af det frivillige arbejde.

Den anden variabeltype vedrører varigheden af det frivillige engagement og den tid, som den frivillige bruger derpå. Det antages, at dette især har betydning for, hvor meget og hvordan de frivillige deltager i forskellige kvalificeringsformer, og for hvilke erfaringer der især har betydning for udførelsen af det frivillige arbejde.

Den sidste variabeltype er de såkaldte individuelle variable, som i analyserne i dette kapitel omfatter køn, alder og uddannelse. Det antages, at disse variable spiller en relativ lille rolle. Øvrige individuelle variable – erhvervsarbejde, indkomst, og om personen er opvokset i Danmark eller et andet land – er udeladt i det følgende, fordi de bivariate analyser viser, at disse faktorer har relativt lille betydning. Tabel 9.1 viser den samlede analysemodel:

TABEL 9.1

Analysemodel for uddannelse og kvalificering i det frivillige arbejde.

Uafhængige variable	Afhængige variable		
	Det frivillige arbejdes formalisering: Rammer for og krav til de frivillige	Deltagelse i kurser, konferencer, faglige netværk, møder og vejledning	Betydningen af forskellige typer af erfaringer og kvalifikationer for udførelsen af det frivillige arbejde
<i>Konteksten for det frivillige arbejde</i>	Er introduktion og uddannelse et krav for at få lov til at arbejde frivilligt?	Korte kurser	Fra nuværende eller tidligere erhvervsarbejde
Samfundsområder		Længerevarende kurser	
Organiseringsformer		Uddannelser der giver et certifikat	Fra eventuel uddannelse
Arbejdsformer	Er der ansatte, som leder det frivillige arbejde?	Konferencer	Fra kurser og uddannelse, som den frivillige har fulgt i tilknytning til det frivillige arbejde
<i>Varighed og tid</i>		Interne møder	
Antal år arbejdet frivilligt		Faglige netværk	
Tid brugt på frivilligt arbejde	Bliver de frivillige indsatser evalueret eller vurderet på anden vis?	Vejledning	Fra andre frivillige
<i>Individuelle kendetegn</i>			Fra det som den frivillige har lært og erfaret ved at arbejde frivilligt
Køn	Har du skrevet under på en kontrakt eller anden aftale om det frivillige arbejde		
Alder			
Uddannelse			

FORMALISERINGEN AF DET FRIVILLIGE ARBEJDE

Frivilligt arbejde adskiller sig fra lønnet arbejde på en række områder ud over det forhold, at arbejdet ikke er betalt. Mens lønnede, professionelle som regel bliver ansat på baggrund af en uddannelse eller særlige kvalifikationer, stilles der normalt ikke sådanne krav til de frivillige. Den frivillige får som regel heller ikke en kontrakt, hvoraf ansættelsesvilkår og arbejdsopgaver fremgår, som det er gældende på det lønnede arbejdsmarked. Lønnede vil som regel også have en leder, der har ansvaret for det pågældende arbejdsområde, mens den frivillige ofte selv har ansvaret for opgaverne. Endelig er det blevet almindeligt i mange professionelle organisationer, at arbejdet på forskellig vis evalueres, hvilket hidtil heller ikke har været almindeligt i frivillige foreninger og organisationer.

Udgangspunktet for denne del af undersøgelsen af danskernes frivillige indsats er en oplevelse af, at der i dele af den frivillige verden er sket en tilpasning til nogle af de mere formelle ansættelsesformer, som

gælder i det professionelle arbejdsliv, samt at der er forskelle på dette mellem forskellige samfundsområder, hvor der udføres frivilligt arbejde. Denne første del af dette kapitel tager sigte på at belyse dette.

Tabel 9.2 bekræfter i store træk ovennævnte karakteristik af det frivillige arbejde, men den viser også, at det især er de to sidstnævnte kendetegn ved det formelle, professionelle arbejdsmarked, som også præger dele af den frivillige verden.

- Det er kun godt hver tiende frivillige, som har en skriftlig aftale om det frivillige arbejde, de udfører. Vi har ikke spurgt om, hvilken form for skriftlig aftale der er tale om. Det er tænkeligt, at det er et papir, hvor foreningen eller institutionen bekræfter, at den frivillige fx har ansvar for træning af et gymnastikhold eller for at tage en vagt på et socialt værested. Der er givetvis ikke tale om den samme form for kontrakt, som er almindelig på lønarbejdsmarkedet.
- En tilsvarende andel, hver tiende, svarer, at det er et krav for at kunne arbejde frivilligt det pågældende sted, at den frivillige har eller får en uddannelse eller introduktion til arbejdsopgaverne. Her ved vi heller ikke, hvilke specifikke uddannelsesmæssige krav der stilles, men det er tænkeligt, at det primært handler om introduktioner til de frivillige opgaver, mens mere formelle uddannelsesmæssige krav er mere sjældne.
- Noget flere, lidt mere end hver fjerde, svarer, at der er en eller flere ansatte på det sted, hvor de arbejder frivilligt, til at lede det frivillige arbejde. Denne høje andel er overraskende i betragtning af, at det kun er hver femte forening, som benytter sig af lønnet arbejdskraft (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013), og at det normalt ikke er på ledelsesposterne, at foreningerne benytter lønnede medarbejdere. Der arbejdes imidlertid også frivilligt i offentlige og selvejende institutioner, hvor hovedparten af arbejdet udføres af lønnede medarbejdere, og som vi senere skal se, er det især i disse organiseringsformer, at det frivillige arbejde ledes af en ansat medarbejder. Det er dog også tænkeligt, at den høje andel skyldes, at nogle respondenter har misforstået spørgsmålet og svaret på, om det frivillige arbejde ledes uden at opfatte, at der blev spurgt, om det frivillige arbejde ledes af en eller flere ansatte.
- Størst er andelen, to ud af fem af de frivillige, som svarer, at de frivillige indsatser bliver evalueret eller vurderet. Måske har det sidste

ord bidraget til, at så mange har svaret dette. Der er givetvis ikke tale om meget formelle evalueringer, som er udbredte i den offentlige sektor, men snarere møder, hvor de frivillige indsatser diskuteres.

39 pct. af de frivillige har svaret, at ingen af de fire udsagn vedrørende rammer og betingelser for det frivillige arbejde gælder for dem. 35 pct. har svaret, at ét af udsagnene passer, for 19 pct. passer to af udsagnene, og hos 7 pct. passer tre eller fire af udsagnene.

De tre sidste af de fire spørgsmål vedrørende det frivillige arbejdes formalisering blev også stillet i en svensk undersøgelse af det frivillige arbejde, som blev gennemført i 2009. Sammenligningen af tallene fra tabel 9.2 med tallene fra den svenske undersøgelse viser næsten identiske tal på svarene på udsagnene ”Der er ansatte, som leder det frivillige arbejde”, som 32 pct. af de frivillige i Sverige svarede bekræftende på, og ”De frivillige indsatser, som den frivillige deltager i, evalueres eller vurderes”, som 35 pct. af de frivillige i Sverige svarede ja til. Introduktion og uddannelse som et krav for at få lov til at arbejde frivilligt er imidlertid meget mere almindeligt i Sverige, hvilket 23 pct. af de frivillige svarede ja til, dvs. næsten dobbelt så stor en andel som i Danmark (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010, s. 25).

TABEL 9.2

De frivillige fordelt efter svar på, om der er udvalgte rammer og betingelser for det frivillige arbejde, som de varetager. 2012. Procent.

	Ja	Nej	Antal
Har skrevet under på en kontrakt eller anden aftale om det frivillige arbejde	12	88	1.268
En introduktion og uddannelse er et krav for at få lov til at arbejde frivilligt	13	87	1.259
Der er ansatte, som leder det frivillige arbejde	29	71	1.257
De frivillige indsatser, som den frivillige deltager i, evalueres eller vurderes	40	60	1.246

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som forventet er der store forskelle på, hvor stærkt denne formalisering af det frivillige arbejde er gældende på de forskellige samfundsområder, hvor der arbejdes frivilligt (tabel 9.3).

TABEL 9.3

Andelen af frivillige, som har svaret ja til, at udvalgte rammer og betingelser gælder det frivillige arbejde, de udfører, særskilt for frivilligområder. 2012. Procent.

Arbejder frivilligt inden for... ¹	Har du skrevet under på en kontrakt eller anden aftale om det frivillige arbejde, du er engageret i?	Er introduktion og uddannelse et krav for at få lov til at arbejde frivilligt?	Er der ansatte, som leder det frivillige arbejde?	Bliver de frivillige indsatser, som du deltager i, evalueret eller vurderet på anden vis?
Kultur og fritid ²	7	5	23	38
Idræt	13	12	18	45
Undervisning mv.	4	18	43	38
Sundhed og socialt ³	28	17	51	30
Politik, miljø, erhverv mv. ⁴	14	22	47	54
Bolig og lokalsamfund	8	3	5	41
Religion	11	17	44	46
Andet område	14	12	30	32
Arbejder frivilligt på flere områder	13	18	30	47
Antal	1.045	1.037	1.037	1.034
P	***	**	***	*

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

1. Omfatter frivillige, som kun arbejder frivilligt inden for det pågældende samfundsområde. Frivillige, som arbejder frivilligt på to eller flere af de samfundsområder, som fremgår af tabellen, er samlet i svarkategorien "Arbejder frivilligt på flere områder".
2. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Kultur" og "Anden fritid" (end idræt og kultur).
3. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Sundhed og sygdom" og "socialt arbejde".
4. Arbejder frivilligt inden for et eller flere af følgende områder: "Miljø", "Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer", "Rådgivning og juridisk bistand", "Politik og partiforeninger" samt "Internationale aktiviteter (fx humanitære organisationer).

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

- Det er især inden for "sundhed og socialt arbejde", at de frivillige har en form for kontrakt. Det gælder for godt hver fjerde frivillige på dette område mod godt hver tiende på de fleste af de øvrige samfundsområder for frivilligt arbejde.
- Forskellene mellem de forskellige samfundsområder er mindre på spørgsmålet om, hvor udbredt det er at stille krav om en form for uddannelse eller introduktion til det frivillige arbejde. To områder skiller sig dog ud fra de øvrige ved, at de frivillige næsten ikke møder sådanne krav for at blive frivillig. Det gælder inden for "kultur og fritid" og inden for "bolig og lokalsamfund".
- Det er især inden for velfærdsområderne "undervisning" samt "sundhed og socialt arbejde" og inden for det værdi- og interesseorienterede frivillige arbejde, "religion" samt "politik, miljø, fagligt arbejde mv.", at forholdsvis flest har svaret, at de har en ansat

til at lede det frivillige arbejde. Det er meget mindre almindeligt inden for ”idræt”, ”kultur og fritid” samt ”bolig og lokalsamfund”

- Der er forholdsvis små forskelle mellem samfundsområderne på, hvor udbredt evaluering eller vurdering af den frivillige indsats er, og det kan hænge sammen med, at spørgsmålet givetvis kan fortolkes meget bredt. Det benyttes dog lidt mere inden for ”politik mv.”, ”religion” og ”idræt” end inden for især ”kultur og tid”, ”undervisning” og ”bolig og lokalsamfund”.

På tværs af disse mål for det frivillige arbejdes formalisering finder vi den største formaliseringsgrad inden for ”sundhed og socialt arbejde” og ”politik, miljø, arbejde mv.”, dvs. samfundsområder hvor der er en stor grad af professionalisering. Den mindste formaliseringsgrad finder vi inden for ”bolig og lokalsamfund” og dernæst ”kultur og fritid” samt ”idræt”.

TABEL 9.4

Andelen af frivillige, som har svaret ja til, at udvalgte rammer og betingelser gælder det frivillige arbejde, de udfører, særskilt for organiseringsform for det frivillige arbejde. 2012. Procent.

Arbejder frivilligt i ...	Har du skrevet under på en kontrakt eller anden aftale om det frivillige arbejde, du er engageret i?	Er introduktion og uddannelse et krav for at få lov til at arbejde frivilligt?	Er der er ansatte, som leder det frivillige arbejde?	Bliver de frivillige indsatser, som du deltager i, evalueret eller vurderet på anden vis?
Forening	11	13	21	43
Selvejende institution	12	17	37	40
Det offentlige	23	14	58	37
Andet sted	10	14	27	39
Under flere organiseringsformer	17	16	33	52
Antal	952	952	950	949
p	**		**	

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det frivillige arbejdes formaliseringsgrad varierer også i forhold til, om arbejdet finder sted i en forening, i en selvejende institution eller i det offentlige. Mens hver fjerde af de frivillige, der arbejder frivilligt i det offentlige, har en form for skriftlig aftale eller kontrakt, gælder dette kun for halvt så mange af de frivillige i en forening eller selvejende institution. Det er også først og fremmest i det offentlige, at de frivillige er ledet af

en ansat. Det gælder for 58 pct. af de frivillige mod 37 pct. i selvejende institutioner og 21 pct. i forening (tabel 9.4). På tværs af de fire mål for formaliseringsgraden finder vi den største formalisering af det frivillige arbejde inden for den offentlige sektor og dernæst de selvejende institutioner, dvs. organisationsformer, hvor det meste af arbejdet udføres af professionelle og lønnede medarbejdere.

På tværs af de fire mål for formaliseringsgraden finder vi den største formalisering af det frivillige arbejde inden for den offentlige sektor og dernæst de selvejende institutioner, dvs. organisationsformer, hvor det meste af arbejdet udføres af professionelle og lønnede medarbejdere.

TABEL 9.5

Andelen af frivillige, som har svaret ja til, at udvalgte rammer og betingelser gælder det frivillige arbejde, de udfører, særskilt for typen af frivilligt arbejde de beskæftiger sig med. 2012. Procent.

Hvilken slags arbejde udfører den frivillige?	Har du skrevet under på en kontrakt eller anden aftale om det frivillige arbejde, du er engageret i?	Er introduktion og uddannelse et krav for at få lov til at arbejde frivilligt?	Er der er ansatte, som leder det frivillige arbejde?	Bliver de frivillige indsatser, som du deltager i, evalueret eller vurderet på anden vis?
Kun organisationsarbejde ¹	7	7	24	28
Kun aktivitetsarbejde ²	18	20	32	46
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	14	16	29	52
Andet arbejde ³	12	8	35	27
Antal	935	929	927	925
P	*	**		**

Anm.: χ^2 – uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

1. Bestyrelses- og udvalgsarbejde, administrativt arbejde, indsamling af penge mv.
2. Undervisning, holdledelse og lignende, oplysningsarbejde, politisk arbejde, kampagnearbejde, rådgivning, kontaktarbejde, vagttjeneste ol.
3. Andet praktisk arbejde, andet frivilligt arbejde end det under 1 og 2 nævnte.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Formaliseringsgraden afhænger desuden af, hvilke opgaver de frivillige beskæftiger sig med. Tabel 9.5 viser, at formaliseringen af det frivillige arbejde er meget mere udbredt inden for ”aktivitetsarbejde” end inden for ”organisationsarbejde” og ”andet arbejde”. Der er ikke signifikante forskelle på de frivilliges svar på de fire formaliseringsspørgsmål mellem de frivillige, som kun udfører ”aktivitetsarbejde”, og de frivillige som både udfører ”aktivitetsarbejde” og ”organisationsarbejde”, hvilket bekræfter, at faglige krav til de frivillige, formelle aftaler samt evaluering af indsatsen først og fremmest finder sted i forhold til de frivillige, som un-

derviser, rådgiver eller udfører lignende former for frivilligt arbejde, der tager sigte på medlemmerne eller de borgere, som organisationen eller institutionen arbejder for.

Et fjerde forhold ved den frivilliges engagement, som kan tænkes at have betydning for formaliseringsgraden, er omfanget af den frivilliges indsats, dvs. hvor meget tid den frivillige bruger på at arbejde som frivillig. Denne antagelse bestyrkes af tabel 9.6. På tværs af de forskellige mål for formaliseringen af det frivillige arbejde finder vi, at jo flere timer den frivillige arbejder, jo større er formaliseringen. Der er derimod ingen signifikante forskelle på formaliseringsgraden af de frivilliges arbejde mellem de frivillige, der har været det i få år, og de frivillige der har været det i mange år.

TABEL 9.6

Andelen af frivillige, som har svaret ja til, at udvalgte rammer og betingelser gælder det frivillige arbejde, de udfører, særskilt for hvor mange timer de bruger på frivilligt arbejde om året. 2012. Procent.

Antal timer pr. år	Skrevet kontrakt eller lignende	Krav om intro eller uddannelse	Ansatte, som leder det frivillige arbejde	Frivillige indsatser bliver vurderet
1-10 timer	10	10	32	28
11-50 timer	10	12	27	38
51-100 timer	10	10	26	45
101-200 timer	14	18	29	53
Flere end 200 timer	23	23	33	55
Antal	961	955	954	952
P	**	**		**

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er imidlertid et betydeligt sammenfald mellem flere af de uafhængige variable, som er analyseret ovenfor. Derfor kan forskelle på formaliseringsgraden mellem frivillige på de forskellige samfundsområder fx skyldes, at det varierer fra samfundsområde til samfundsområde, hvor mange der arbejder frivilligt i en forening, og hvor mange der arbejder frivilligt i det offentlige. For eksempel udfører halvdelen af de frivillige inden for ”undervisning” og to ud af fem inden for ”sundhed og socialt arbejde” deres frivillige arbejde i det offentlige, mens der stort set ikke er nogle frivillige inden for ”idræt”, som gør det. Der er også forskelle på, hvilken slags frivilligt arbejde de frivillige udfører på de forskellige samfundsområder. Vi kan altså ikke ud fra ovenstående analyser helt vide, i hvilken

grad formaliseringsgraden hænger sammen med, hvilket samfundsområde det frivillige arbejde finder sted i, hvilken organiseringsform det foregår i, og hvad det frivillige arbejde går ud på. Dette kan en multipel regressionsanalyse, der tager højde for de uafhængige variables indbyrdes sammenfald imidlertid vise (tabel 9.7). Foruden ovenstående variable kontrollerer analysen også for den betydning, de individuelle variable køn, alder og uddannelse eventuelt må have på formaliseringsgraden af den enkelte frivilliges arbejde.

Analysen bekræfter, at det især er de kontekstuelle faktorer, som har betydning for formaliseringsgraden, og at det er inden for "sundhed og socialt arbejde" samt "politik, fagligt arbejde, erhvervsarbejde mv.", at vi finder den største formaliseringsgrad.

Det har også signifikant betydning for formaliseringsgraden, hvilken slags frivilligt arbejde den frivillige beskæftiger sig med. Det er således mere sandsynligt, at en frivillig, som beskæftiger sig med "aktivitetsarbejde", bliver introduceret eller uddannet til de frivillige opgaver, end en frivillig, der alene beskæftiger sig med "organisationsarbejde". Dette har derimod ingen betydning for, om de frivillige har en ansat, som leder det frivillige arbejde.

Organisationsformen har ligeledes væsentlig betydning for formaliseringsgraden, idet det er mere sandsynligt, at frivillige, der arbejder i det offentlige, har en kontrakt eller anden skriftlig aftale, end frivillige under andre organiseringsformer har. Det er derimod mindre sandsynligt, at de frivillige i foreninger har en ansat, der leder det frivillige arbejde, end det er i både selvejende institutioner og i det offentlige.

Endelig viser analysen, at jo mere tid den frivillige bruger på sit frivillige arbejde, jo større er sandsynligheden for, at den frivillige har en form for kontrakt på de opgaver, pågældende skal udføre. Jo længere den frivillige har arbejdet som frivillig, jo større er sandsynligheden for, at introduktion eller uddannelse er et krav for at få lov til at arbejde frivilligt.

Blandt de undersøgte individuelle faktorer er det kun alder, som formaliseringsgraden varierer signifikant med. Jo ældre den frivillige er, jo større er sandsynligheden for, at den frivillige har en form for kontrakt vedrørende det frivillige arbejde. Køn og uddannelse har derimod en meget lille eller ikke signifikant betydning for formaliseringsgraden.

TABEL 9.7

Sandsynligheden for, at frivillige "har skrevet under på en kontrakt eller anden aftale", at "introduktion eller uddannelse er et krav for at få lov til at arbejde frivilligt", og at "der er ansatte, som leder det frivillige arbejde". Odds ratio-estimer fra logistisk regression. 2012.

	Har skrevet under på en kontrakt eller anden aftale		Introduktion/uddannelse er et krav for at få lov til at arbejde frivilligt			Der er ansatte, som leder det frivillige arbejde			
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Samfundsområder</i>									
Kultur og fritid (reference)									
Idræt	0,743	2,101		0,929	2,533		-0,407	0,665	
Undervisning mv.	-0,767	,464		1,671	5,318	*	-0,041	0,960	
Sundhed og social	1,529	4,612	**	1,761	5,816	**	0,991	2,693	**
Miljø, politik, arbejde mv.	0,970	2,638		1,755	5,781	**	1,062	2,891	**
Bolig	0,553	1,738		-0,153	0,858		-1,468	0,230	*
Religion	0,473	1,606		1,153	3,169		0,956	2,601	*
Andet område	1,008	2,740		1,412	4,105	*	0,015	1,015	
Flere områder	0,417	1,518		1,551	4,714	**	0,252	1,286	
<i>Type frivilligt arbejde</i>									
Kun organisationsarbejde (reference)									
Kun aktivitetsarbejde	0,804	2,234		1,061	2,889	**	0,253	1,288	
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	0,702	2,018	*	0,737	2,090	*	0,175	1,192	
Andet arbejde	-0,150	0,861		-0,060	0,942		0,151	1,163	
<i>Organisationstype</i>									
Forening (reference)									
Selvejende institution	0,423	1,527		0,355	1,426		,884	2,422	***
Det offentlige	0,842	2,320	*	-0,110	0,896		1,232	3,427	***
Andet sted	0,043	1,044		0,-071	0,931		0,016	1,017	
Under flere organiseringsformer	0,631	1,880		-0,459	0,632		0,415	1,515	
Antal år som frivillig (interval)	0,016	1,016		0,035	1,035	***	-0,001	0,999	
Tid brugt på frivilligt arbejde sidste år (interval)	0,001	1,001	**	0,000	1,000		0,000	1,000	
<i>Køn</i>									
Mand (reference)									
Kvinde	0,085	1,088		-0,065	0,937		0,259	1,295	
Alder (interval)	0,031	1,032	***	0,017	1,017	*	0,013	1,013	*
<i>Erhvervsuddannelse</i>									
Ingen uddannelse (reference)									
Specialarbejder- eller faglig uddannelse	0,049	1,050		0,005	1,005		-0,650	0,522	*
Kort videregående uddannelse	0,325	1,384		-0,176	0,838		-0,497	0,608	
Mellemlang videregående uddannelse	0,136	1,146		-0,134	0,874		-0,400	0,670	
Lang videregående uddannelse	-0,125	0,882		0,378	1,459		-0,307	0,736	

Anm.: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

UDDANNELSE OG ANDEN FORM FOR KVALIFICERING

Analysen i den første del af dette kapitel viser, at det kun er omkring hver tiende frivillige, som er engageret på et område, hvor der stilles krav om en form for uddannelse eller introduktion for at arbejde frivilligt. På de fleste områder, hvor der arbejdes frivilligt, findes der imidlertid mange muligheder for at kvalificere sig til det frivillige arbejde ved at deltage på kurser af kortere eller længere varighed, og mange steder kan de frivillige også kvalificere sig på andre måder.

Teoretisk kan man skelne mellem tre former for kvalificering eller læring. *Formel læring* foregår i det formelle uddannelsessystem på uddannelser, der er godkendt og støttet af det offentlige, og hvor den studerende opnår en merit, hvis eksamen består. Formel læring foregår med et bevidst mål om at lære. Selvom de fleste uddannelser på en eller anden måde kvalificerer de studerende til at arbejde frivilligt på forskellige områder, så findes der ingen formelle uddannelser, der har som mål at kvalificere de studerende til bestemte frivillige opgaver. Der findes dog en del uddannelser, som frivillige organisationer typisk står for, der giver kursisterne et bevis eller et certifikat, som er et krav for at varetage særlige frivillige opgaver.

Der findes imidlertid uddannelser og kurser, som også har et bevidst mål om at kvalificere de frivillige, men som ikke er en del af det offentligt godkendte uddannelses-, eksamens- og meritssystem. Det benævnes som *ikke-formel læring*. Herunder hører de mange, mange kurser og uddannelser, som frivillige organisationer tilbyder for såvel frivillige som lønnede medarbejdere, men højskoleophold hører også derunder samt kurser og uddannelser, der udbydes i kommercielt regi. Det omfatter både kurser af få timers varighed og uddannelsesforløb, der kan strække sig over flere år. Nogle kurser og uddannelser omfatter eksamen og bevis, men langt de fleste kurser har det ikke.

Ud over denne intentionelle læring sker der også læring på en mere uformel, indirekte og mindre intentionel måde. Sædvanligvis benævnt som *uformel læring*. Det er fx den læring, der sker, når en ung frivillig bliver hjælpetræner på et gymnastikhold, eller en rutineret besøgsven giver sin erfaring videre til nye frivillige besøgsvenner. Noget af den uformelle læring har fået en mere struktureret og intentionel form som ”møder”, ”interne evalueringer” samt ”mentorer og vejledere”, der

dog adskiller sig fra ikke-formel læring ved, at læringen er situationsspecifik og praktisk orienteret.

I spørgeskemaet har de frivillige angivet, om de det seneste år eller tidligere har deltaget i forskellige typer af kurser, uddannelsesforløb eller konferencer, som alt sammen hører under ikke-formel læring. Det nærmeste, man kommer formel læring, er ”kursus eller uddannelser, som giver et certifikat eller lignende”. Endvidere blev der spurgt, om den frivillige det seneste år eller tidligere har deltaget i interne møder, har haft en mentor eller vejleder eller har deltaget i faglige netværk – alt sammen med sigte på at kvalificere sig til det frivillige arbejde, som den pågældende varetager, og som vi her vil karakterisere som uformel læring (selvom det ligger i gråzonen mellem ikke-formel læring og uformel læring).

- Tabel 9.8 viser, at det er en meget lille del af de frivillige, som har deltaget i et kursus eller uddannelsesforløb, der har givet en form for certifikat. 3 pct. har deltaget i et sådant kursus eller forløb inden for det seneste år, og 12 pct. har gjort det tidligere. Endnu færre, henholdsvis 2 pct. inden for det seneste år og 8 pct. tidligere, har deltaget i et kursus eller uddannelsesforløb af længere varighed (fx en hel uge eller gentagne kursusdage).
- Andelen er dobbelt så stor, henholdsvis 6 pct. og 15 pct., når kurset kun har varet få dage. Og når det drejer sig om kurser, som højest har én dags varighed er det omtrent hver tredje frivillige, der har deltaget i et sådant kursus: 12 pct. inden for det seneste år og yderligere 19 pct. tidligere.
- Der afholdes også mange konferencer og seminarer for frivillige. 8 pct. har deltaget i et sådant arrangement det seneste år, og yderligere 8 pct. har gjort det tidligere.
- Samlet svarer 17 pct., at de har deltaget i et kortere eller længerevarende kursus eller uddannelsesforløb eller deltaget i en konference med tilknytning til deres frivillige arbejde inden for det seneste år, og yderligere 20 pct. har gjort det tidligere.
- Noget flere har deltaget i mere uformelle måder at kvalificere sig til de frivillige opgaver på.
- 41 pct. svarer, at de inden for det seneste år har deltaget i interne møder på det sted, hvor de arbejder frivilligt med henblik på at gøre det frivillige arbejde bedre, og yderligere 13 pct. svarer, at de tidligere har deltaget i sådanne møder.

- Henholdsvis 19 pct. og 8 pct. har inden for det seneste år eller tidligere deltaget i faglige netværk med samme formål.
- Endelig har 16 pct. haft en vejleder, mentor eller supervisor det sted, hvor de arbejder frivilligt, og 11 pct. har tidligere haft det.

TABEL 9.8

Frivillige fordelt efter, om de i 2012 i tilknytning til deres frivillige arbejde, har deltaget i kurser, faglige netværk, interne møder og haft en vejleder med sigte på at kvalificere sig til de frivillige opgaver, særskilt for deltagelse i kurser og andre aktiviteter, der har som formål at kvalificere de frivillige. Procent.

Har du i tilknytning til dit frivillige arbejde ...	Ja, inden for det seneste år	Ja, tidligere end det seneste år	Nej, aldrig	Antal
<i>Ikke-formel læring</i>				
(1) deltaget i og bestået kurser eller uddannelser, som har givet dig et certifikat eller lignende?	3	12	85	1.279
(2) deltaget i et kursusforløb eller i en uddannelse over et længere forløb, fx en hel uge eller gentagne kursusdage?	2	8	89	1.280
(3) deltaget i et kursus, som strækker sig over to eller flere dage?	6	15	80	1.276
(4) deltaget i et kursus af højst en dags varighed?	12	19	69	1.277
(5) deltaget i seminarer eller konferencer, som vedrører dit frivillige arbejde?	8	9	83	1.283
deltaget i et kursus, kursusforløb, mv. (1, 2, 3, 4 eller 5)?	17	20	63	1.273
<i>Uformel læring</i>				
(6) deltaget i interne møder, det sted, hvor du arbejder frivilligt med henblik på, hvordan I kan gøre det bedre?	41	13	47	1.278
(7) deltaget i faglige netværk med henblik på at gøre det frivillige arbejde bedre?	19	8	73	1.277
(8) haft en vejleder, mentor eller supervisor i foreningen eller organisationen, som du har kunnet få hjælp af?	16	11	73	1.277
<i>Andet</i>				
(9) deltaget i andre aktiviteter, som har taget sigte på at gøre dig dygtigere til det frivillige arbejde, som du udfører?	5	6	89	1.271

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er imidlertid store forskelle mellem de forskellige samfundsområder på, hvor meget de frivillige deltager i kurser og andre aktiviteter, der har som formål at kvalificere de frivillige til de opgaver, som de varetager (se tabel 9.9).

- Der er forholdsvis flest frivillige, som inden for det seneste år har deltaget i kurser af forskellig slags, inden for de frivillighedsområder,

der kan betegnes som det værdi- og interesseorienterede, dvs. ”religion” samt ”politik, det arbejdsrelaterede og miljø”. Frivillige, som arbejder frivilligt på flere områder, deltager også forholdsvis meget i kurser og konferencer. Forholdsvis færrest deltager i kurser mv. inden for ”bolig og lokalsamfund” samt ”undervisning”, hvor det frivillige arbejde primært er bestyrelsesarbejde. Det samme mønster er gældende for deltagelse i interne møder og faglige netværk. Derimod er der kun små og ikke signifikante forskelle mellem de forskellige samfundsområder på andelen af de frivillige, som har eller har haft en vejleder, mentor eller supervisor (tabel 9.9).

Der er forholdsvis små forskelle på deltagelsen i de forskellige kvalificeringsformer mellem frivillige, der arbejder i en forening, i en selvejende institution eller i det offentlige. Frivillige, der arbejder frivilligt i det offentlige, deltager dog mindre i såvel kurser som interne møder, end frivillige i foreninger og selvejende institutioner gør.

Deltagelse i aktiviteter, som tager sigte på at kvalificere de frivillige til de opgaver, de varetager, afhænger også af, hvilke opgaver de beskæftiger sig med som frivillige. Tabel 9.10 viser, at det gør en stor forskel, om de udfører aktivitetsarbejde eller ikke gør det. Frivillige, som kun udfører ”organisationsarbejde” eller ”andet frivilligt arbejde”, har i meget mindre omfang deltaget i kurser af såvel kort som længere varighed end frivillige, der udfører ”aktivitetsarbejde”. Det samme gør sig også gældende for deltagelse i interne møder, faglige netværk og benyttelsen af en vejleder eller mentor.

Den faktor, som imidlertid ser ud til at have størst betydning for, hvor meget de frivillige deltager i de forskellige kvalificeringsformer, er den tid, den frivillige bruger på sit frivillige arbejde (tabel 9.11). Jo mere tid, den frivillige har brugt på det frivillige arbejde det seneste år, jo større er også sandsynligheden for, at pågældende har deltaget på et kursus i tilknytning dertil. Denne tydelige sammenhæng mellem tid brugt på frivilligt arbejde og deltagelse i forskellige kvalificeringsformer finder vi også på de uformelle kvalificeringsformer: deltagelse i interne møder, deltagelse i faglige netværk og benyttelse af en vejleder eller mentor.

Varigheden af det frivillige engagement har også en vis betydning for, om de frivillige har deltaget i de forskellige kvalificeringsformer. Jo længere de frivillige har arbejdet frivilligt, jo større er andelen, som inden for det seneste år har deltaget i en form for fagligt netværk inden

for det frivillige område og har deltaget i et seminar eller en konference. Omvendt er det især frivillige, som har udført frivilligt arbejde i kort tid, som har en vejleder eller supervisor.

TABEL 9.9

Andelen af frivillige, som i 2012 inden for det seneste år har deltaget i forskellige former for kurser, møder mv. med sigte på at kvalificere sig til det arbejde, de udfører, særskilt for efter samfundsområde, som den frivillige arbejder frivilligt inden for. Procent.

Arbejder frivilligt inden for ... ¹	Kursus af højst én dags varighed	Kursus som strækker sig over to eller flere dage	Kursus over et længere forløb	Kurser mv. som har givet dig et certifikat eller lignende	Deltaget i seminarer eller konferencer	Interne møder, det sted, hvor du arbejder frivilligt	Faglige netværk	Haft vejleder, mentor og lign. i for-eningen	
									10
Kultur og fritid ²	10	4	1	2	7	38	12	15	
Idræt	12	6	2	6	5	45	19	21	
Undervisning mv.	2	2	2	0	6	34	16	12	
Sundhed og socialt ³	9	5	2	2	7	33	21	16	
Politik, erhverv mv. ⁴	23	9	5	8	23	46	38	20	
Bolig og lokalsamfund	5	3	1	0	5	41	9	8	
Religion	37	18	8	0	29	63	32	22	
Andet område	13	7	3	5	5	56	21	18	
Arbejder frivilligt på flere områder	20	9	4	4	13	53	28	15	
Antal	1.052	1.051	1.055	1.052	1.056	1.054	1.051	1.051	
P	**	**	*	*	**	**	**	**	

Anm: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

1. Omfatter frivillige som kun arbejder frivilligt inden for det pågældende samfundsområde. Frivillige, som arbejder frivilligt på to eller flere samfundsområder, er samlet i svarkategorien "Arbejder frivilligt på flere områder".
2. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Kultur" og "Anden fritid" (end idræt og kultur)".
3. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Sundhed og sygdom" og "socialt arbejde".
4. Arbejder frivilligt inden for et eller flere af følgende områder: "Miljø", "Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer", "Rådgivning og juridisk bistand", "Politik og partiforeninger" samt "Internationale aktiviteter (fx humanitære organisationer)".

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TABEL 9.10

Andelen af frivillige, som i 2012 inden for det seneste år har deltaget i forskellige former for kurser, møder mv. med sigte på at kvalificere sig til det arbejde, de udfører, særskilt for hvilken type frivilligt arbejde, som den frivillige udfører. Procent.

Hvilken slags frivilligt arbejde udfører den frivillige?	Kursus af højst én dags varighed	Kursus som strækker sig over to eller flere dage	Kursus over et længere forløb	Kurser mv. som har givet dig et certifikat eller lignende	Deltaget i seminarer eller konferencer	Interne møder, det sted, hvor du arbejder frivilligt	Faglige netværk	Haft vejleder, mentor og lign. i foreningen
Kun organisations-arbejde ¹	7	4	1	0	5	39	13	12
Kun aktivitetsarbejde ²	22	11	4	7	7	47	27	28
Både organisations- og aktivitetsarbejde	20	9	4	5	17	62	31	18
Andet frivilligt arbejde ³	2	1	0	0	1	23	6	8
Antal	936	936	938	934	938	937	933	933
P <	**	**	**	**	**	**	**	**

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

1. Bestyrelses- og udvalgsarbejde, administrativt arbejde, indsamling af penge mv.

2. Undervisning, holdelse ol., oplysningsarbejde, politisk arbejde, kampagnearbejde, rådgivning, kontakttarbejde, vagttjeneste ol.

3. "Andet praktisk arbejde" og andet frivilligt arbejde end det under 1 og 2 nævnte

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TABEL 9.11

Andelen af frivillige, som i 2012 inden for det seneste år har deltaget i forskellige former for kurser, møder mv. med sigte på at kvalificere sig til det arbejde, de udfører, særskilt for hvor mange timer den frivillige arbejder frivilligt om året. Procent.

Antal timer som den frivillige udfører frivilligt arbejde om året	Kursus af højst én dags varighed		Kursus som strækker sig over to eller flere dage		Kursus over et længere forløb		Kurser mv., som har givet dig et certifikat eller lignende		Deltaget i seminarer eller konferencer		Interne møder, det betyder frivilligt		Faglige netværk		Haft vejleder, mentor og lign. i foreningen		
	2	7	1	4	1	1	1	2	1	1	1	14	7	11	11		
11-50 timer																	
51-100 timer	12	19	6	8	3	3	6	5	10	11	52	22	17	17	17	17	
100-200 timer	33		15		6		6		11		57	28	21	21	21	21	
Flere end 200 timer									24		67	40	22	22	22	22	
Antal	1.238		1.237		1.241		1.240		1.244		1.239		1.238		1.239		1.238
P	**		**		**		**		**		**		**		**		*

Anm: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som nævnt er der en klar sammenhæng mellem de uafhængige variable, og derfor er der også gennemført en multipel regressionsanalyse af, hvilken betydning de undersøgte variable har for de frivilliges deltagelse i forskellige kvalificeringsformer. Analysen er afgrænset til én samlet variabel for de frivilliges deltagelse i en eller flere kurser, uddannelsesforløb eller konferencer inden for det seneste år (som udtryk for ikke-formel læring) samt de frivilliges benyttelse af en vejleder, mentor eller supervisor det seneste år (som udtryk for uformel læring).

Tabel 9.12 viser, at konteksten har en vis betydning for deltagelsen i forskellige kvalificeringsformer, men ikke i samme grad som det har betydning for formaliseringsgraden. Det, som primært har betydning for deltagelsen, er, hvilken form for frivilligt arbejde, den frivillige udfører. Sandsynligheden for, at frivillige, der udfører ”aktivitetsarbejde”, benytter ikke-formelle læringsformer, er således højere, end den er hos frivillige, der udfører ”organisationsarbejde”, og dette gælder også for deltagelse i uformelle læringsformer. Det har derimod mindre betydning, om den frivillige arbejder inden for det ene eller det andet samfundsområde. Der er dog større sandsynlighed for, at frivillige inden for ”politik, fagligt arbejde, erhvervsarbejde, miljø mv.” og inden for ”religion” deltager i kurser, uddannelsesforløb mv. end hos frivillige på andre samfundsområder. Det har derimod lille betydning for benyttelsen af en vejleder, mentor og lignende. Organisationsformen har ingen signifikant betydning for deltagelsen i såvel ikke-formelle læringsformer som uformelle læringsformer.

Regressionsanalysen bekræfter, at den tid, der bruges på frivilligt arbejde, har betydning for, hvor meget de frivillige deltager i et kursus, uddannelsesforløb mv. Jo mere tid der bruges på det frivillige arbejde, jo større er sandsynligheden for, at pågældende inden for det seneste år har deltaget på et kursus, uddannelsesforløb mv. Analysen bekræfter også, at varigheden af det frivillige engagement har betydning for benyttelsen af en vejleder, mentor eller supervisor, idet sandsynligheden for at benytte en vejleder eller mentor er større hos frivillige, der har arbejdet frivilligt i kort tid end hos frivillige, der har været det i lang tid.

De individuelle kendetegn har en vis betydning for deltagelsen i såvel ikke-formelle som uformelle læringsformer. Det er således mere sandsynligt, at kvinder benytter en vejleder eller mentor, end at mænd gør det, og det er mere sandsynligt, at frivillige med en lang videregående uddannelse benytter de forskellige læringsformer, end at frivillige uden en uddannelse gør det.

TABEL 9.12

Sandsynligheden for, at frivillige inden for det seneste år har kvalificeret sig til det frivillige arbejde, de udfører, ved at deltage i "et kursus, uddannelsesforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde" og "har haft en vejleder, mentor eller supervisor i tilknytning til det frivillige arbejde. Odds ratio-estimer fra logistisk regression. 2012.

	Har deltaget på et kursus, uddannelsesforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde			Har haft en vejleder, mentor eller supervisor i tilknytning til det frivillige arbejde		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Samfundsområder</i>						
Kultur og fritid (reference)						
Idræt	0,054	1,056		0,348	1,417	
Undervisning mv.	-0,988	0,372		-0,375	0,687	
Sundhed og social	0,105	1,111		0,267	1,306	
Miljø, politik, arbejde, mv.	1,148	3,151	**	0,364	1,439	
Bolig	-0,402	0,669		-0,470	0,625	
Religion	1,533	4,632	**	0,998	2,714	
Andet område	0,152	1,164		0,501	1,651	
Flere områder	0,217	1,242		0,223	1,250	
<i>Type frivilligt arbejde</i>						
Kun organisationsarbejde (reference)						
Kun aktivitetsarbejde	1,367	3,922	***	0,904	2,469	**
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	1,405	4,076	***	0,501	1,651	
Andet arbejde	-1,250	0,286		-0,680	0,506	
<i>Organisationsform</i>						
Forening (reference)						
Selvejende institution	0,284	1,328		-0,051	0,951	
Det offentlige	0,055	1,057		-0,679	0,507	
Andet sted	-0,308	0,735		0,123	1,131	
Under flere organiseringsformer	0,084	1,088		-0,191	0,826	
Antal år som frivillig (interval)	0,009	1,010		-0,037	0,964	**
Tid brugt på frivilligt arbejde sidste år (interval)	0,001	1,001	**	0,000	1,000	
<i>Køn</i>						
Mand (reference)						
Kvinde	0,034	1,034		0,649	1,914	***
Alder (interval)	0,001	1,001		0,013	1,013	

(Fortsættes)

TABEL 9.12 FORTSAT

Sandsynligheden for, at frivillige inden for det seneste år har kvalificeret sig til det frivillige arbejde, de udfører, ved at deltage i "et kursus, uddannelsesforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde" og "har haft en vejleder, mentor eller supervisor i tilknytning til det frivillige arbejde. Odds ratio-estimer fra logistisk regression. 2012.

	Har deltaget på et kursus, uddannelsesforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde			Har haft en vejleder, mentor eller supervisor i tilknytning til det frivillige arbejde		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Erhvervsuddannelse</i>						
Ingen uddannelse (reference)						
Specialarbejder- eller faglig uddannelse	0,066	1,069		-0,542	0,582	
Kort videregående uddannelse	-0,091	0,913		-0,362	0,696	
Mellemlang videregående uddannelse	-0,233	0,792		-0,499	0,607	
Lang videregående uddannelse	-0,147	0,863		-1,090	0,336	***

Anm.: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$. De to afhængige variable er ændret til dikotome variable, så analysen kun belyser de forskellige uafhængige variables betydning for, om de frivillige inden for det seneste år har deltaget i de undersøgte kvalificeringsformer.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

HVILKE ERFARINGER OG KVALIFIKATIONER HAR ISÆR BETYDNING FOR DE FRIVILLIGE?

Vi vender derpå tilbage til det spørgsmål, som blev rejst i indledningen til dette kapitel, hvor forskellen mellem faglig viden og erfaringsbaseret viden blev introduceret. Hvilke kvalifikationer er det, som de frivillige især bruger i deres frivillige arbejde? I hvilken grad benytter de frivillige kvalifikationer og erfaringer fra de kurser og uddannelsesforløb, de eventuelt har fulgt i tilknytning til deres frivillige arbejde? I hvilken grad er det kvalifikationer og erfaringer fra erhvervsarbejde og uddannelse, som de trækker på? Og hvor meget vurderer de, at det især er erfaringer fra eget og andres frivillige arbejde, som de bruger.

Tabel 9.13 viser, at erfaringer og kvalifikationer fra kurser og uddannelser i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges noget mindre betydning blandt de frivillige end såvel erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde og erhvervsuddannelser som erfaringer fra andre frivillige og eget (tidligere) frivillige arbejde. 33 pct. tillægger "erfaringer og kvalifikationer fra nuværende eller tidligere erhvervsarbejde" stor betyd-

ning, 28 pct. tillægger ”kvalifikationer fra eventuel uddannelse” stor betydning. 21 pct. tillægger det stor betydning, hvad de har lært på kurser og uddannelser i tilknytning til det frivillige arbejde”. 28 pct. mener, at det, de har lært fra andre frivillige, har stor betydning. Endelig synes 31 pct., at egne erfaringer fra nuværende og tidligere frivilligt arbejde har stor betydning for udførelsen af det aktuelle frivillige arbejde.

TABEL 9.13

Frivillige fordelt efter betydning af erfaringer og kvalifikationer fra arbejde, uddannelse og nuværende frivillige arbejde for udførelsen af deres frivillige arbejde (det som de udførte, da de besvarede spørgeskemaet). 2012. Procent.

Hvor stor betydning har forskellige erfaringer og kvalifikationer for den frivilliges udførelse af det frivillige arbejde, de for tiden er engageret i?	Stor betydning	Nogen betydning	Lille betydning	Antal
Erfaringer og kvalifikationer fra den frivilliges nuværende eller tidligere erhvervsarbejde	33	21	46	1.213
Kvalifikationer fra eventuel uddannelse, som den frivillige har gennemført	28	20	52	1.203
Hvad den frivillige har lært på kurser og uddannelser i tilknytning til det frivillige arbejde	21	17	63	1.034
Hvad den frivillige har lært af andre frivillige	28	32	40	1.202
Hvad den frivillige har lært og erfaret ved at arbejde frivilligt	31	30	39	1.167

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er dog væsentlige forskelle mellem de forskellige samfundsområder på, hvilken betydning de forskellige erfarings- og kvalifikationskilder tillægges (tabel 9.14):

- Erfaringer fra erhvervsarbejde tillægges især stor betydning blandt de frivillige på ”kultur”, ”politik, arbejde mv.”, ”bolig og lokalsamfund” samt ”undervisning”.
- Kvalifikationer fra uddannelse tillægges især betydning inden for ”kultur”, ”politik, miljø, arbejde mv.” samt ”undervisning”.
- Kurser og uddannelse i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges især betydning inden for ”religion” og ”politik mv.”.
- De mere uformelle lærings- og kvalifikationsformer, hvor de frivillige har lært af andre frivillige og fra eget tidligere frivillige arbejde, tillægges især betydning inden for ”idræt”, ”kultur og fritid”, ”religion” samt ”politik mv.”. Der er dog forholdsvis små forskelle mellem samfundsområderne på, hvor stor betydning erfaringer fra tidligere frivilligt arbejde tillægges.

TABEL 9.14

Andelen af frivillige, som tillægger forskellige erfaringer eller kvalifikationer stor betydning for udførelsen af deres nuværende frivillige arbejde, særskilt for samfundsområder med frivilligt arbejde. 2012. Procent.

Arbejder frivilligt inden for ... ¹	Erhvervsarbejde	Uddannelse	Kurser i tilknytning til det frivillige arbejde	Lært fra andre frivillige	Erfaringer fra eget frivillige arbejde
Kultur og fritid ²	44	38	21	29	35
Idræt	24	18	21	30	31
Undervisning mv.	37	33	15	19	28
Sundhed og socialt ³	33	28	14	16	23
Politik, miljø, erhverv mv. ⁴	41	31	28	29	34
Bolig og lokalsamfund	39	28	13	23	26
Religion	30	22	34	43	47
Andet område	23	25	20	34	33
Arbejder frivilligt på flere områder	44	39	29	38	42
Antal	1.007	994	865	996	968
P	**	**	**	**	**

Anm.: Andelen som har svaret "noget betydning" og "lille betydning" er udeladt af tabellen. χ^2 -uafhængighedstest.

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

1. Omfatter frivillige som kun arbejder frivilligt inden for det pågældende samfundsområde. Frivillige, som arbejder frivilligt på to eller flere samfundsområder, er samlet i svarkategorien "Arbejder frivilligt på flere områder".
2. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Kultur" og "Anden fritid" (end idræt og kultur).
3. Arbejder frivilligt inden for et eller begge af følgende områder: "Sundhed og sygdom" og "socialt arbejde".
4. Arbejder frivilligt inden for et eller flere af følgende områder: "Miljø", "Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer", "Rådgivning og juridisk bistand", "Politik og partiforeninger" samt "Internationale aktiviteter (fx humanitære organisationer).

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

De frivillige inden for det offentlige benytter i meget mindre grad erfaringer og kvalifikationer fra deres arbejde, deres uddannelse eller fra kurser, de har deltaget i, end frivillige i foreninger og selvejende institutioner, mens de frivillige i foreninger i større grad end frivillige i andre sammenhænge tillægger erfaringer fra eget og andres frivillige arbejde stor betydning (tabel 9.15).

TABEL 9.15

Andelen af frivillige, som tillægger forskellige erfaringer eller kvalifikationer stor betydning for udførelsen af deres nuværende frivillige arbejde, særskilt for organiseringsformerne, hvor det frivillige arbejde finder sted. 2012. Procent.

Arbejder frivilligt i ...	Erhvervs- arbejde	Uddannelse	Kurser i tilknyt- ning til det fri- villige arbejde	Lært fra andre frivillige	Erfaringer fra eget frivilli- ge arbejde
Forening	37	30	24	34	36
Selvejende institution	47	33	16	22	27
Det offentlige	23	21	13	23	27
Andet sted	43	43	28	31	44
Under flere organiserings- former	41	36	28	31	40
Antal	934	922	805	923	903
p	**	*	*	**	**

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Der er ligeledes væsentlige forskelle på den betydning, de forskellige kvalifikations- og erfaringskilder tillægges mellem frivillige, der udfører ”organisationsarbejde”, og frivillige der udfører ”aktivitetsarbejde”. Frivillige, der kun udfører ”organisationsarbejde”, tillægger erfaringer fra erhvervsarbejde større betydning end frivillige, der kun udfører ”aktivitetsarbejde”. Omvendt tillægger ”aktivitetsfrivillige” erfaringer og kvalifikationer fra uddannelse, kurser og tidligere frivilligt arbejde større betydning, end ”organisationsfrivillige” gør. Alle de undersøgte erfaringer og kvalifikationer, der er spurgt om, tillægges mindst betydning af de frivillige, som udfører praktiske opgaver (tabel 9.16).

Den tid, som den frivillige bruger på det frivillige arbejde, samt varigheden af det frivillige engagement har også betydning for, hvilke erfarings- og kvalifikationskilder den frivillige især trækker på. Jo flere timer, den frivillige arbejder, jo mere tillægges erfaringer fra alle fem lærings- og kvalificeringskilder stor betydning (tabel 9.17). Og jo længere den frivillige har arbejdet frivilligt, jo mere tillægges erfaringer fra erhvervsarbejde, kurser (med tilknytning til det frivillige arbejde) samt andre frivilliges og egne erfaringer fra det frivillige arbejde betydning for den frivilliges udførelse af det (nuværende) frivillige arbejde.

TABEL 9.16

Andel af frivillige, som tillægger forskellige erfaringer eller kvalifikationer stor betydning for udførelsen af deres nuværende frivillige arbejde, særskilt for hvilken type frivilligt arbejde, som den frivillige udfører. 2012. Procent.

Hvilken slags frivilligt arbejde udfører den frivillige?	Erhvervsarbejde	Uddannelse	Kurser i tilknytning til det frivillige arbejde	Lært fra andre frivillige	Erfaringer fra eget frivillige arbejde
Kun organisationsarbejde ¹	39	27	13	26	28
Kun aktivitetsarbejde ²	31	35	29	34	37
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	44	36	27	34	41
Andet frivilligt arbejde ³	22	19	9	20	20
Antal	912	900	784	900	883
P	**	**	**	**	*

Anm.: Andelen som har svaret "noget betydning" og "lille betydning" er udeladt af tabellen. χ^2 -uafhængighedstest.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

1. Bestyrelses- og udvalgsarbejde, administrativt arbejde, indsamling af penge mv.
2. Undervisning, holdledelse og lignende, oplysningsarbejde, politisk arbejde, kampagnearbejde, rådgivning, kontaktarbejde, vagttjeneste ol.
3. Andet praktisk arbejde, andet frivilligt arbejde end de under 1 og 2 nævnte.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TABEL 9.17

Andelen af frivillige, som tillægger forskellige kvalifikationer og erfaringer stor betydning for udførelsen af deres aktuelle frivillige arbejde, særskilt for hvor mange timer de skønner at have arbejdet frivilligt det seneste år. 2012. Procent.

Antal timer frivilligt arbejde seneste år	Erfaringer eller kvalifikationer fra nuværende eller tidligere erhvervsarbejde	Kvalifikationer fra eventuel uddannelse	Lært på kurser og uddannelser i tilknytning til det frivillige arbejde	Lært af andre frivillige	Lært og erfaret ved at arbejde frivilligt
1-10 timer	17	16	9	16	15
11-50 timer	33	25	18	27	27
51-100 timer	41	36	19	33	35
101-200 timer	41	32	29	38	41
> 200 timer	46	43	36	39	54
P <	.001	.001	.001	.001	.001

Anm.: Andelen som har svaret "noget betydning" og "lille betydning" er udeladt af tabellen.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Til slut skal vi også i dette afsnit se på, om disse umiddelbare sammenhænge, som ovenstående analyser viser, også holder, når der tages højde for de uafhængige variables indbyrdes sammenhæng. Regressionsanalysen i tabel 9.18 viser, at den samfundsmæssige kontekst har en vis indvirkning på, hvilken betydning erfaringer fra nuværende og tidligere arbejde tillægges for udførelsen af det frivillige arbejde. I forhold til refe-

rencekategorien ”kultur og fritid” er sandsynligheden for, at de frivillige inden for ”idræt” og ”religion” tillægger nuværende og tidligere arbejde stor betydning for udførelsen af deres frivillige arbejde signifikant mindre. Det samme billede finder vi, når det gælder, hvilken betydning kvalifikationer fra uddannelse tillægges. Det kan måske hænge sammen med, at der på de to samfundsområder er forholdsvis få professionsuddannelser og professionelle job sammenlignet med flere af de øvrige samfundsområder. Men det kan måske også skyldes, at store dele af det frivillige arbejde på disse samfundsområder i lille grad forudsætter faglig kundskab. Der er derimod ingen signifikante forskelle mellem samfundsområderne på sandsynligheden for, at de frivillige tillægger det, de har lært på kurser og uddannelsesforløb i tilknytning til det frivillige arbejde, stor betydning.

Hvilken slags frivilligt arbejde, de frivillige udfører, har især indvirkning på, hvilken betydning læring fra kurser mv. i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges. Sandsynligheden for, at de frivillige tillægger kurser mv. stor betydning, er signifikant højere hos de frivillige, der beskæftiger sig med ”aktivitetsarbejde” end hos de frivillige, der udfører ”organisationsarbejde”.

Organisationsformen har også en signifikant betydning. Sandsynligheden for, at de frivillige tillægger erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde stor betydning, er signifikant højere blandt de frivillige i det offentlige end blandt de frivillige i foreninger og selvejende institutioner.

Hvad angår den tidsmæssige side af det frivillige engagement, har varigheden af engagementet stor betydning for, om de frivillige tillægger læring fra kurser, uddannelsesforløb mv. stor betydning, mens den tid, de frivillige bruger på deres frivillige arbejde, har signifikant indvirkning på, om de frivillige tillægger erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde og uddannelse stor betydning.

Hverken køn eller alder spiller en signifikant rolle for, om de frivillige tillægger de forskellige erfarings- og kvalificeringsformer stor betydning. Sandsynligheden for, at frivillige tillægger både erfaringer fra erhvervslivet og kvalifikationer fra uddannelse stor betydning, er signifikant større blandt frivillige med en længerevarende uddannelse end blandt frivillige med en kortere eller ingen uddannelse.

TABEL 9.18

Sandsynligheden for, at forskellige erfarings- og kvalifikationsformer tillægges stor betydning af de frivillige før udførelsen af det frivillige arbejde, de aktuelt beskæftiger sig med. Odds ratio-estimer fra logistisk regression. 2012.

	Erfaringer eller kvalifikationer fra nuværende eller tidligere erhvervsarbejde tillægges stor betydning			Kvalifikationer fra eventuel uddannelse tillægges stor betydning			Lært på kurser, uddannelsesforløb mv. i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges stor betydning		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Samfundsområder</i>									
Kultur og fritid (reference)									
Idræt	-0,906	0,404	**	-0,973	0,378	**	-0,144	0,866	
Undervisning mv.	-0,048	0,953		-0,099	0,906		-0,107	0,899	
Sundhed og social mv.	-0,144	0,866		-0,245	0,782		-0,281	0,755	
Miljø, politik, arbejde, mv.	-0,382	0,683		-0,626	0,535		0,242	1,274	
Bolig	-0,538	0,584		-0,602	0,548		-0,395	0,674	
Religion	-1,236	0,291	*	-1,876	0,153	**	0,292	1,339	
Andet område	-0,681	0,506		-0,517	0,597		0,314	1,368	
Flere områder	-0,213	0,808		-0,154	0,858		0,326	1,386	
<i>Type af frivilligt arbejde</i>									
Kun organisationsarbejde (ref.)									
Kun aktivitetsarbejde	-0,195	0,822		0,487	1,627		0,975	2,651	**
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	0,147	1,159		0,241	1,272		0,697	2,007	*
Andet arbejde	-0,687	0,503	*	-0,312	0,732		-0,763	0,466	
<i>Organisationsform</i>									
Forening (reference)									
Selvejende institution	0,357	1,429	,	0,163	1,178		-0,286	0,751	
Det offentlige	-0,674	0,510	*	-0,351	0,704		-0,377	0,686	
Andet sted	0,283	1,327		0,905	2,471	**	0,107	1,113	
Under flere organisationsformer	-0,295	0,745		-0,162	0,850		-0,375	0,687	
Antal år som frivillig (interval)	0,008	1,008		0,014	1,015		0,035	1,036	***
Tid brugt på frivilligt arbejde sidste år (interval)	0,001	1,001	*	0,001	1,001	*	0,000	1,000	
<i>Køn</i>									
Mand									
Kvinde	-0,134	0,874		0,023	1,023		-0,292	0,747	
Alder (interval)	-0,007	0,993		-0,005	0,995		0,006	1,006	

(Fortsættes)

TABEL 9.18 FORTSAT

Sandsynligheden for, at forskellige erfarings- og kvalifikationsformer tillægges stor betydning af de frivillige for udførelsen af det frivillige arbejde, de aktuelt beskæftiger sig med. Odds ratio-estimer fra logistisk regression. 2012.

	Erfaringer eller kvalifikationer fra nuværende eller tidligere erhvervsarbejde tillægges stor betydning			Kvalifikationer fra eventuel uddannelse tillægges stor betydning			Lært på kurser, uddannelsesforløb mv. i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges stor betydning		
	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Erhvervsuddannelse</i>									
Ingen uddannelse (reference)									
Specialarbejder- eller faglig uddannelse	0,425	1,529		0,238	1,269		-0,205	0,815	
Kort videregående uddannelse	0,304	1,356		0,532	1,703		0,161	1,174	
Mellem/lang videregående uddannelse	0,655	1,924	**	0,969	2,635	***	-0,172	0,842	
Lang videregående uddannelse	0,743	2,103	**	0,909	2,483	**	-0,325	0,722	

Anm.: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

HAR DELTAGELSE I KURSER MV. BETYDNING FOR DEN FRIVILLIGES LYST TIL AT FORTSÆTTE?

Når organisationer eller offentlige institutioner inviterer frivillige til at deltage i kurser, uddannelsesforløb eller faglige netværk, har det to formål – dels at kvalificere og engagere de frivillige til de opgaver, som de varetager, dels at give dem lyst til at fortsætte med at arbejde frivilligt.

9 pct. af de frivillige svarer, at de har besluttet at stoppe som frivillige, og 17 pct. overvejer at stoppe, men langt de fleste, 67 pct., ”regner med at fortsætte”, og 8 pct. forventer, at de vil øge det frivillige arbejde. Andelen af de frivillige, som vil stoppe eller overvejer at gøre det, har sammenhæng med den frivilliges alder, erhvervsuddannelse og tilknytning til det område, den pågældende bor i. For det første er andelen, som ønsker at stoppe, størst i alderen 41 til 60 år. For det andet er der forholdsvis flere frivillige med en videregående uddannelse, som vil stoppe, end der er blandt frivillige med en specialarbejderuddannelse eller uden en erhvervsuddannelse. For det tredje er der en svag tendens til, at andelen, som vil stoppe, vokser i takt med, hvor længe den frivillige

har boet i et lokalområde, men det hænger sammen med den frivilliges alder. Øvrige individuelle karakteristika har derimod en forholdsvis lille betydning for de frivilliges lyst til at fortsætte.

Til gengæld kan det tænkes, at forhold ved den frivilliges lønarbejde spiller en rolle for lysten til at fortsætte som frivillig. Der er imidlertid ikke et statistisk signifikant sammenfald mellem lysten til at fortsætte som frivillig og den tid, som den frivillige bruger på et lønarbejde. Til gengæld er der en tendens til, at de frivillige, som (løn)arbejder på tidspunkter, som arbejdsgiveren har bestemt, er mere villige til at fortsætte som frivillig end de frivillige, som selv – eller i samarbejde med arbejdsgiveren – bestemmer, hvornår de skal udføre deres lønarbejde, er det. Men dette hænger sammen med, at det især er selvstændige og funktionærer, som selv kan bestemme, hvornår de vil arbejde, og frivillige fra disse erhvervsgrupper ønsker i højere grad at stoppe som frivillig end frivillige, der er faglærte og ufaglærte.

Det er først og fremmest konteksten for samt karakteren og omfanget af det frivillige arbejde, som har betydning for den frivilliges lyst til at fortsætte. For det første er andelen af de frivillige, som har besluttet, at de vil stoppe som frivillig eller overvejer at gøre det, størst inden for ”politik, fagligt arbejde samt miljø- og humanitært arbejde” (37 pct.) samt ”boligarbejde” (36 pct.) og lavest inden for ”religion” (13 pct.) og ”social og sundhed” (20 pct.). For det andet svarer de frivillige inden for ”organisationsarbejde” (bestyrelses- og udvalgsarbejde mv.) i næsten dobbelt så høj grad, at de vil stoppe eller overvejer at gøre det end frivillige, der kun beskæftiger sig med ”aktivitetsarbejde” (undervisning, rådgivning mv.) gør. Dette adskiller sig i øvrigt fra undersøgelsen i 2004, hvor der kun var små forskelle mellem organisationsfrivillige og aktivitetsfrivillige på andelen, som overvejede at stoppe. Ændringen skyldes, at aktivitetsfrivillige i 2012 i lidt mindre grad overvejede, at de ville stoppe som frivillige, end aktivitetsfrivillige gjorde i 2004. For det tredje viser analysen, at jo mere tid, de frivillige har brugt på det frivillige arbejde det seneste år, jo mindre tilbøjelige er de til at stoppe som frivillig. Til gengæld vokser andelen, som overvejer at stoppe, i takt med hvor meget tid den frivillige bruger på sit frivillige arbejde (bortset fra de frivillige, som bruger mest tid på deres frivillige arbejde). For det fjerde viser analysen, at frivillige, der er medlem af den forening eller organisation, som de arbejder frivilligt for, i højere grad ønsker at fortsætte som frivillig (14 pct.) end frivillige, der ikke er medlem (5 pct.). Det spiller imidlertid ingen

rolle for den frivilliges lyst til at fortsætte, om det frivillige arbejde foregår i en forening, en selvejende institution eller i det offentlige.

Endelig skal vi så se på, hvilken betydning de frivilliges deltagelse i kurser, uddannelsesforløb, konferencer eller anden form for kvalificering har for deres lyst til at fortsætte som frivillig. Tabel 9.19 viser, at de frivillige, som svarer, at de tidligere har deltaget i kurser, kursusforløb eller konferencer i højere grad har besluttet at stoppe eller overvejer at gøre det end både de frivillige, som det seneste år har deltaget i den pågældende kvalificeringsform og de frivillige, som aldrig har gjort det. Det samme billede viser sig, når vi ser på sammenfaldet mellem benyttelsen af en vejleder, supervisor eller mentor og ønsket om at stoppe som frivillig, som tabel 9.19 viser. Ser vi på de øvrige kvalificeringsformer, som blev beskrevet tidligere i kapitlet (deltagelse i interne møder samt faglige netværk) kommer det samme billede til syne. Dette hænger dog delvis sammen med, at jo ældre de frivillige er, jo større er andelen, som tidligere har deltaget i et kvalificeringsforløb, og som beskrevet ovenfor svarer de midaldrende i højere grad end de unge, at de ønsker at stoppe som frivillig. Det kunne derfor antages, at sammenfaldet mellem tidligere deltagelse i frivilligt arbejde og ønsket om at stoppe hænger sammen med, hvor mange år den frivillige har været engageret i frivilligt arbejde, men der er ikke et signifikant sammenfald mellem, hvor længe den frivillige har arbejdet frivilligt og ønsket om at stoppe. Og vi finder også blandt de frivillige, som kun har arbejdet frivilligt i maksimalt to år, en tendens til, at de frivillige, som tidligere har deltaget på et kursus, kursusforløb og lignende i højere grad ønsker at stoppe som frivillig end de frivillige, der har deltaget i et sådant kvalificeringsforløb inden for det seneste år eller aldrig har gjort det.

Mellem de frivillige, der har deltaget på et kursus mv. inden for det seneste år og de frivillige, der aldrig har gjort det, er der ikke en signifikant forskel på andelen, der gerne vil fortsætte som frivillig, når vi tager højde for, hvor længe de har arbejdet frivilligt.

Der er heller ingen statistisk signifikant sammenhæng mellem lysten til at fortsætte som frivillig, og den betydning de frivillige tillægger kvalifikationer, som de har fået ved at deltage på kurser og kursusforløb for udførelsen af deres frivillige arbejde. Det vil sige, at de frivillige, som tillægger det stor betydning for deres frivillige arbejde, hvad de har lært på kurser og kursusforløb, i lige så høj grad svarer, at de vil stoppe som frivillig eller overvejer at gøre det, som de frivillige, der ikke tillægger det

så stor betydning. Dette gælder også, hvis vi afgrænser analysen til de frivillige, som inden for det seneste år har deltaget på et kursus, et kursusforløb, en konference mv.

TABEL 9.19

Andelen af frivillige, som overvejer at stoppe med det frivillige arbejde, særskilt for om de har deltaget i et kursus, et kursusforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde, og om de har haft en vejleder, supervisor eller mentor i tilknytning til det frivillige arbejde. 2012_Procent.

	Overvejer du af og til at stoppe med det frivillige arbejde?				Antal
	Ja, har besluttet at stoppe	Ja, overvejer af og til at stoppe	Nej, regner med at fortsætte uændret	Nej, regner med at øge det frivillige arbejde	
<i>Har deltaget i et kursus, et kursusforløb eller en konference i tilknytning til det frivillige arbejde</i>					
Ja, inden for det seneste år	3	17	72	8	218
Ja, tidligere end det seneste år	18	22	54	6	254
Aldrig eller ved ikke	8	15	69	8	779
<i>Har haft vejleder, mentor mv. i tilknytning til det frivillige arbejde inden for det seneste år</i>					
Ja, inden for det seneste år	5	14	69	11	206
Ja, tidligere end det seneste år	19	13	61	6	134
Nej, aldrig	8	18	67	7	913

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest: Mindre end 0,1 procents sandsynlighed.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Inden der drages forhastede konklusioner om kvalificeringstiltagens betydning for de frivilliges ønske om at fortsætte som frivillige, skal vi se på, hvad analysen viser, når vi tager højde for de forskellige variables indbyrdes sammenhæng, som er gjort i regressionsanalysen i tabel 9.20. I tabellen er udeladt de individuelle faktorer (alder, uddannelse mv.) samt forhold relateret til den frivilliges lønarbejde, fordi disse variables betydning forsvinder, når de kontekstuelle variable inddrages i analysen. Analysen bekræfter, at ønsket om at fortsætte som frivillig afhænger af, på hvilket samfundsområde den frivillige er engageret, og hvilken slags frivilligt arbejde den frivillige udfører. Sandsynligheden for, at den frivillige vil fortsætte med at arbejde frivilligt på det pågældende område, er signifikant mindre inden for "politik, arbejde, miljø mv." og inden for "bolig", end den er inden for "kultur og fritid", som er analysens referencekategori. Og der er en signifikant større sandsynlighed for, at den frivillige fortsætter med sit frivillige arbejde, hvis det sker inden for "aktivitetsarbejde" og "andet, praktisk arbejde", end hvis det frivillige arbejde er "or-

ganisationsarbejde”. Endelig viser analysen, at sandsynligheden for, at den frivillige vil fortsætte, er lidt større blandt de frivillige, som inden for det seneste år har deltaget i et kursus, et kursusforløb, en konference mv., end hvis den frivillige ikke har deltaget i denne type aktiviteter inden for det seneste år. Benyttelse af en vejleder, supervisor eller mentor inden for det seneste år har til gengæld ingen betydning for lysten til at fortsætte.

TABEL 9.20

Sandsynligheden for at frivillige ønsker at fortsætte som frivillige. Odds ratio-estimater fra logistisk regression. 2012.

	Koefficient	Odds ratio	P
<i>Samfundsområde</i>			
Kultur og fritid (reference)			
Idræt	-0,591	0,554	
Undervisning mv.	-0,512	0,599	
Sundhed og social	-0,189	0,827	
Miljø, politik, arbejde, mv.	-1,008	0,365	**
Bolig	-0,792	0,453	*
Religion	0,332	1,393	
Andet område	-0,398	0,672	
Flere områder	-0,320	0,726	
<i>Type frivilligt arbejde</i>			
Kun organisationsarbejde (reference)			
Kun aktivitetsarbejde	0,675	1,964	**
Både organisationsarbejde og aktivitetsarbejde	0,005	1,005	
Andet arbejde	1,155	3,173	***
<i>Deltaget i kurser, uddannelsesforløb, konferencer mv. i tilknytning til det frivillige arbejde i det seneste år</i>			
Har ikke deltaget det seneste år (reference)			
Har deltaget det seneste år	0,494	1,639	*
<i>Fået vejledning eller supervision eller haft en mentor det seneste år i tilknytning til det frivillige arbejde</i>			
Har ikke deltaget det seneste år (reference)			
Har deltaget det seneste år	0,057	1,058	

Anm.: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

KONKLUSION

Dette kapitel har belyst tre sammenhængende sider af det frivillige arbejde. Den første del handler om, i hvilken grad rammerne for det frivillige arbejde ligner det formelle, lønnede arbejde, som her er benævnt som ”formaliseringsgraden”, bl.a. om de frivillige har en skriftlig aftale

om de opgaver, de udfører, og om en form for uddannelse eller introduktion er et krav for at kunne arbejde frivilligt det pågældende sted. I forlængelse af dette belyser den anden del, hvor meget de frivillige har søgt at kvalificere sig til de opgaver, de varetager som frivillige, ved at deltage i kurser, konferencer, faglige netværk mv., og i hvilket omfang de søger at kvalificere sig internt på det sted, hvor de arbejder frivilligt ved at deltage i møder om det frivillige arbejde og ved at have en vejleder eller mentor. Sammenhængende dermed handler den tredje del om, hvilken betydning sådanne kurser eller uddannelsesforløb tillægges i sammenligning med andre erfaringer og kvalifikationer – fra den frivilliges uddannelse og erhvervsarbejde og fra egne og andres erfaringer fra det arbejde, de udfører som frivillig.

Hvad angår *formaliseringsgraden*, svarer hver tiende af de frivillige, at de har en skriftlig aftale om det frivillige arbejde, de udfører. En tilsvarende andel svarer, at det er et krav for at kunne arbejde frivilligt det pågældende sted, at den frivillige har eller får en uddannelse eller introduktion til arbejdsopgaverne. Hver fjerde svarer, at der er en eller flere ansatte på det sted, hvor de arbejder frivilligt, til at lede det frivillige arbejde. Endelig svarer to ud af fem, at de frivillige indsatser bliver evalueret eller vurderet. 39 pct. af de frivillige har svaret, at ingen af de fire udsagn vedrørende rammer og betingelser for det frivillige arbejde gælder for dem. 35 pct. har svaret, at ét af udsagnene passer, for 19 pct. passer to af udsagnene, og hos 7 pct. passer tre eller fire af udsagnene. For hovedparten af de frivillige gælder altså mindst en af de nævnte rammer, som vi typisk finder på det professionelle arbejdsmarked. Ud fra disse mål for formaliseringsgraden er det frivillige arbejde i Danmark altså fortsat domineret af en lav grad af formalisering, men vi ved ikke, om der i disse år sker en stigende formalisering af det.

Der er imidlertid store forskelle på, hvor formaliseret det frivillige arbejde er mellem de forskellige samfundsområder, hvor der udføres frivilligt arbejde. Formaliseringsgraden er størst inden for ”sundhed og socialt arbejde” samt ”politik, fagligt arbejde, erhvervsarbejde mv.”, dvs. samfundsområder, hvor der er en stor grad af professionalisering. Den mindste formaliseringsgrad finder vi inden for ”bolig og lokalsamfund”, ”kultur og fritid” samt ”idræt”, dvs. på de samfundsområder, hvor de fleste frivillige findes. Formaliseringsgraden afhænger imidlertid også af, hvordan det frivillige arbejde er organiseret. Den største formalisering finder vi inden for den offentlige sektor og dernæst de selvejende

institutioner, dvs. organisationsformer, hvor det meste af arbejdet udføres af professionelle og lønnede medarbejdere. Som vist tidligere i rapporten har der ikke været en vækst i det frivillige arbejde i disse organiseringsformer fra 2004 til 2012. De frivillige arbejdsopgavers karakter har også betydning for, hvor formaliseret det frivillige arbejde er. Formaliseringen er således meget mere udbredt inden for ”aktivitetsarbejde” (undervisning, rådgivning mv.) end inden for ”organisationsarbejde” (bestyrelses- og udvalgsarbejde, administrativt arbejde og lignende) og ”andet frivilligt arbejde” (typisk praktiske opgaver). Endelig viser analysen, at jo mere tid den frivillige bruger på sit frivillige arbejde, jo større er sandsynligheden for, at den frivillige har en form for kontrakt på de opgaver, den pågældende skal udføre, og at der er en ansat, der leder det frivillige arbejde. Derimod har varigheden af det frivillige engagement, urbaniseringsgrad, køn, alder, uddannelse og opvækststed (Danmark eller et andet land) en meget lille eller ingen signifikant betydning for formaliseringsgraden.

Den beskrevne formalisering af dele af det frivillige arbejde i form af skriftlige aftaler, krav om en form for uddannelse, ledelse af de frivillige samt evaluering af arbejdet rejser en række spørgsmål. Er det frivillige arbejde på vej til at blive mere formaliseret, og vil det i fremtiden komme til at ligne det formelle, lønnede arbejde mere? Da spørgsmålene vedrørende det frivillige arbejdes formalisering ikke indgik i undersøgelsen af danskernes frivillige arbejde i 2004, ved vi ikke, om det frivillige arbejde i disse år undergår en stigende formalisering. Endvidere kan man fundere over, om en sådan formalisering med ansættelseskontrakt, uddannelseskrav, ledelse og evaluering er fremmende eller hæmmende for rekrutteringen og fastholdelsen af frivillige. Og styrker eller svækker det nogle af værdierne ved det frivillige arbejde?

Selvom det kun er hver tiende frivillig, som svarer, at uddannelse eller introduktion til det frivillige arbejde er et krav for at arbejde det pågældende sted, så deltager mange frivillige i forskellige former for kurser, møder, faglige netværk mv. for at kvalificere sig til det frivillige arbejde, de udfører. Der skelnes i analysen mellem tre former for kvalificering eller læring: Formel læring, ikke-formel læring og uformel læring. Formel læring finder sted på offentligt godkendte uddannelsesinstitutioner, der sigter på at kvalificere de studerende til lønnet arbejde. Undersøgelsen viser, at kvalifikationer fra en formel uddannelse, som de frivillige har gennemført, tillægges større betydning af de frivillige end kvalifikationer

fra kurser og uddannelsesforløb i tilknytning til det frivillige arbejde, der kan betegnes som ikke-formel læring. Samlet svarer 14 pct., at de inden for det seneste år har deltaget i et kortere (fortrinsvis) eller længerevarende kursus eller uddannelsesforløb med tilknytning til deres frivillige arbejde, og yderligere 21 pct. har gjort det tidligere. Den mest udbredte form for kvalificering til de frivillige opgaver er imidlertid uformel læring, dvs. den læring der foregår det sted, hvor den frivillige arbejder. To ud af fem af de frivillige har inden for det seneste år deltaget i et internt møde med henblik på at gøre det frivillige arbejde bedre, og knap hver femte har haft en vejleder, mentor eller supervisor.

Fra samfundsområde til samfundsområde er der også store forskelle på, hvor meget de frivillige benytter de forskellige læringsformer med sigte på at kvalificere sig til de opgaver, de varetager. De frivillige inden for "politik, arbejdsliv, miljø mv." samt "religion" deltager betydeligt mere i diverse kurser og uddannelsesforløb, end frivillige på de øvrige samfundsområder gør. Det frivillige arbejdes indhold har imidlertid større betydning. Frivillige, der udfører "aktivitetsarbejde", deltager i højere grad end frivillige i "organisationsarbejde" i kurser og andre ikke-formelle læringsformer. Endelig viser analysen, at jo mere tid, der bruges på det frivillige arbejde, jo større er sandsynligheden for, at den frivillige inden for det seneste år har deltaget på et kursus, uddannelsesforløb mv.

Benyttelsen af de mere uformelle læringsformer afhænger især af, hvilken slags arbejde den frivillige udfører, hvor meget tid den frivillige bruger på sit frivillige arbejde samt den frivilliges køn og uddannelse. Frivillige, der udfører "aktivitetsarbejde", benytter i meget højere grad en vejleder eller mentor end frivillige, der alene kun udfører "organisationsarbejde". Jo mere tid, den frivillige har brugt på det frivillige arbejde det seneste år, jo større er også sandsynligheden for, at pågældende har deltaget på et kursus i tilknytning det frivillige arbejde. Som forventet er det især frivillige, som har været engageret i frivilligt arbejde i kort tid, der har en vejleder eller mentor. Endelig benytter kvinder i højere grad end mænd og længere uddannede i højere grad end kortere uddannede en vejleder eller mentor.

Den tredje del af analysen i dette kapitel har søgt at belyse, hvilke erfaringer og kvalifikationer de frivillige benytter, når de arbejder frivilligt. Analysen viser, at erfaringer og kvalifikationer fra kurser og uddannelser i tilknytning til det frivillige arbejde tillægges noget mindre betydning blandt de frivillige end erfaringer fra erhvervsarbejde og kvalifi-

kationer fra (formelle) uddannelser. Henholdsvis hver tredje og hver fjerde tillægger erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde og kvalifikationer fra uddannelse en stor betydning for udførelsen af deres aktuelle frivillige arbejde. Næsten lige så store andele af de frivillige svarer, at egne og andre frivilliges erfaringer har stor betydning. Færrest af de frivillige, hver femte, tillægger det stor betydning, hvad de har lært på kurser og uddannelse i tilknytning til det frivillige arbejde. Den relativt store betydning mange frivillige tillægger erfaringer fra deres erhvervsarbejde for udførelsen af de opgaver, de varetager som frivillige, synes at bekræfte ”spill-over”-teorien, der antager, at arbejdslivet har væsentlig indflydelse på det, folk beskæftiger sig med uden for arbejdslivet. Vi ved, at folk med tilknytning til arbejdsmarkedet udfører mere frivilligt arbejde end folk, der ikke har et arbejde (se kapitel 4), og studier har også vist, at der er en sammenhæng mellem karakteren af erhvervsarbejdet og involvering i frivilligt arbejde (Wilson & Muscik 1997b). Denne undersøgelse tyder endvidere på, at det især er erhvervs erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsuddannelse, som de frivillige trækker på, når de arbejder frivilligt.

Der er også væsentlige forskelle på dette mellem de forskellige samfundsområder, hvor der udføres frivilligt arbejde. Erfaringer fra nuværende og tidligere arbejde og kvalifikationer fra uddannelse tillægges signifikant mindre betydning blandt de frivillige inden for ”idræt” og ”religion” end blandt frivillige på øvrige samfundsområder. Frivillige, der kun beskæftiger sig med ”organisationsarbejde”, tillægger i højere grad erfaringer og kvalifikationer fra deres erhvervsarbejde en stor betydning end frivillige, der beskæftiger sig med ”aktivitetsarbejde” gør. Omvendt er det især frivillige, der udfører ”aktivitetsarbejde”, som svarer, at kvalifikationer fra uddannelse samt læring fra kurser, uddannelsesforløb mv. i tilknytning til det frivillige arbejde har stor betydning for udførelsen af deres frivillige arbejde. Organisationsformen har også en signifikant betydning. Frivillige, der kun arbejder frivilligt i det offentlige, tillægger erfaringer og kvalifikationer fra erhvervsarbejde mindre betydning, end frivillige i foreninger og selvejende institutioner gør. Den tid, som den frivillige bruger på det frivillige arbejde, samt varigheden af det frivillige engagement har også betydning for dette. Jo flere timer, den frivillige arbejder, og jo flere år, den frivillige har arbejdet frivilligt, jo større betydning tillægges erfaringer fra alle fem lærings- og kvalificeringskilder. Endelig tillægger frivillige, der har en længerevarende uddannelse, både erfaringer fra erhvervs livet og kvalifikationer fra uddannelse signifikant

større betydning sammenlignet med frivillige med en kortere eller ingen uddannelse.

Undersøgelsen bekræfter altså, at det frivillige arbejde først og fremmest bygger på erfaringsbaseret viden eller integreret viden, jf. indledningen, mens en mere specifik faglig viden opnået fra kurser, uddannelsesforløb, konferencer mv. i tilknytning til det frivillige arbejde spiller en forholdsvis lille rolle: Det er en meget lille del af de frivillige, som svarer, at introduktion og uddannelse er et krav for at arbejde frivilligt det sted, hvor de gør det. Forholdsvis få frivillige deltager i et kursus, et uddannelsesforløb eller en konference i sammenhæng med det frivillige arbejde, de er involveret i. Langt de fleste af dem deltager i kurser eller konferencer af en eller et par dages varighed, og kun hver femte af de frivillige tillægger kvalifikationer fra et sådant kursus stor betydning for deres frivillige arbejde. Undersøgelsen kan dog ikke sige noget om, hvilken betydning deltagelsen i de forskellige kvalificeringsformer har for kvaliteten af det frivillige arbejde og den frivilliges engagement i det, men undersøgelsen viser, at der er en lidt større sandsynlighed for, at de frivillige vil fortsætte med at arbejde frivilligt, hvis de inden for det seneste år har deltaget i et kursus eller uddannelsesforløb i tilknytning til deres frivillige arbejde, end hvis de frivillige ikke har deltaget i et sådant kvalificeringsforløb. Deltagelsen i kurser mv. har dog forholdsvis lille betydning for lysten til at fortsætte som frivillig sammenlignet med den betydning, som konteksten for og karakteren af det frivillige arbejde har.

Dette tyder for det første på, at det har større betydning for kvaliteten i det frivillige arbejde, at foreninger og institutioner evner at rekruttere personer, som har relevante erfaringer og kvalifikationer fra hvervsarbejde og uddannelse, end at de frivillige deltager på diverse kurser. For det andet bør resultaterne give anledning til en diskussion af, hvordan man bedst udvikler og kvalificerer det frivillige arbejde. Hidtil har afholdelse af kurser og uddannelsesforløb, dvs. ikke formel læring, været den helt dominerende metode i såvel landsorganisationer som kommuner. Men man skal måske i højere grad koncentrere sig om uformel læring, dvs. at udvikle en kultur for læring i den specifikke kontekst, hvor den frivillige er engageret. Den pædagogiske forskning har vist, at man lærer bedst, hvis ny viden og erkendelse knyttes til og bruges i en konkret kontekst, hvor den opleves som meningsfuld og anvendelig. Ud fra denne forståelse af læring, der betegnes som problembaseret læring (eller ”situated learning”), er løsningen af konkrete, situationsspecifikke

udfordringer og problemer et bedre udgangspunkt for de frivilliges læring og udvikling end deltagelsen i et kursusforløb, der er løsrevet fra den konkrete kontekst (Pettersen, 2001; Wahlgren, 2009). For det tredje rejser ovenstående en interessant diskussion om, hvad det ville betyde for meningen med og kvaliteten af det frivillige arbejde, hvis det i fremtiden i højere grad end i dag blev underlagt formaliserede rammer, bl.a. med krav til de frivillige om en specifik faglig viden, som kendetegner det formelle arbejdsmarked, og som i højere grad kendetegner det frivillige arbejde i det offentlige end i foreninger og frivillige organisationer. På den ene side kan man forestille sig, at en sådan udvikling vil betyde, at de frivillige i højere grad vil leve op til faglige standarder, og derfor også kunne varetage opgaver, der i dag primært er forbeholdt ansatte med en uddannelse inden for arbejdsområdet. På den anden side kan det have den konsekvens, at det bliver sværere at rekruttere frivillige, der har lyst til at være frivillig under disse rammer, og at det frivillige arbejde bliver mindre ”alternativt”, mindre spontant og mindre ”erfaringsbaseret”.

UFORMEL FRIVILLIGHED

THOMAS P. BOJE

INDLEDNING

Når der i litteraturen tales om frivillighed, er det primært den organiserede frivillighed i tilknytning til foreninger og organisationer, der henvises til, og ikke de mere uformelle former for frivillighed som fx forældres hjælp til voksne børn og børnebørn og praktisk hjælp til naboen eller til slægtninge. Det er disse uformelle former for civilsamfundsaktiviteter, som dette kapitel skal handle om. I teorier om frivillighed eller social kapital refereres der til, hvordan individerne indgår i forskellige samfundsmæssige relationer. En lang række forskellige indikatorer bliver anvendt til at estimere niveauet for frivillighed i samfundet eller graden af civilt engagement i befolkningen. Primært er det dog således, at de vigtigste indikatorer er deltagelse i aktiviteter inden for foreninger og organisationer i civilsamfundet, deltagelse i formaliserede sociale netværk samt graden af tillid til andre individer eller til samfundets institutioner (Putnam, 2000).

De mere uformelle netværk og den hjælp, som bliver givet fra person til person i familien, i vennekredsen, på arbejdspladsen eller i lokalområdet er imidlertid en lige så vigtig faktor til at sikre det sociale kit

som den formaliserede frivillighed, der er knyttet til organisationer og foreninger. Uden disse mere uformelle sociale relationer ville samfundet ikke kunne hænge sammen. De har vist sig at være en forudsætning for den organiserede deltagelse i samfundet (Pichler & Wallace, 2007). Hvis frivilligt arbejde defineres som ”det ubetalte arbejde, der udføres for personer til hvem den, som udfører aktiviteten, ikke har nogen kontraktmæssig, familiemæssig eller venskabsmæssig forpligtigelse, men alene gør det som en moralsk handling”, da vil uformelle former for frivillighed – eksempelvis praktisk hjælp og økonomisk støtte – også være et centralt element (se Wilson & Musick 1997, s. 694).

I teorien om social kapital, som primært er relateret til organiseret frivillighed og institutionelle sociale netværk, tales der om forskellige typer af sociale relationer. På den ene side taler man om brobyggende relationer, som primært foregår inden for den formelle frivillighed organiseret omkring foreninger og institutioner, og som har karakter af sociale kontakter på tværs af klasse, køn og social baggrund. På den anden side har vi de afgrænsede sociale relationer, som er kendetegnet ved kontakter og relationer mellem personer med samme sociale baggrund. Der vil her typisk være tale om mere lukkede og nære relationer til familie og venner. For begge typer af sociale relationer er teoriforståelsen omkring social kapital imidlertid primært baseret på, hvordan individerne indgår i forskellige organisatoriske sammenhænge. De uformelle sociale relationer bliver først og fremmest analyseret ved hjælp af teorierne om sociale netværk, hvor inspirationen er hentet primært hos Bourdieu (1983) og hos netværksteoretikerne (Burt; 2001; Lin, 2001).

Pichler og Wallace (2007) finder i deres analyser af social kapital, at såvel formelle som uformelle sociale relationer er vigtige for sammenhængskraften i samfundet. Den uformelle sociale deltagelse har ofte en helt central rolle i dannelsen af social kapital og kan i situationer, hvor de formelle organisationer er fraværende eller fremtræder som politisk kompromitterede – hvilket har været tilfældet i Central- og Østeuropa med mange af civilsamfundets organisationer – blive afgørende for, om et samfund skal kunne hænge sammen. Pichler & Wallace (2007) skelner mellem to former for mulige relationer mellem den formelle organisatoriske frivillighed og de uformelle sociale netværk. På den ene side kan der være tale om en komplementaritet mellem de to typer af sociale relationer, således at den formelle frivillighed er knyttet sammen med og bliver forstærket gennem de uformelle sociale relationer. Det er ofte sådan, at

den formelle frivillighed bliver initieret gennem de sociale netværk og tætte uformelle kontakter, som individerne har i lokalsamfundet, på arbejdspladsen eller i familien. Anledningen til, at en person er engageret i den formelle frivillighed, er således i høj grad, at der er tradition for frivillighed i familien, eller at man bliver motiveret af ens sociale netværk (se kapitel 5). På den anden side kan der være tale om en substitutions-effekt mellem de formelle og uformelle sociale relationer. I de tilfælde, hvor deltagelsen i den formelle frivillighed i civilsamfundet er svagt udviklet, da vil det typisk være sådan, at kontakter og sociale relationer foregår gennem uformelle kanaler – se fx Salamon, Sokolowski & List (2003).

I dette kapitel skal vi først kort beskrive niveauet for uformel frivillighed forstået som enten regelmæssig praktisk hjælp og/eller økonomisk støtte givet til personer uden for egen husholdning i 2012. I denne sammenhæng sammenlignes også med det niveau, som denne type af frivillighed havde i 2004. Vi analyserer dernæst, i hvilket omfang der er sammenhæng mellem den formelt organiserede frivillighed og den uformelle praktiske frivillighed. Herefter følger en kort beskrivelse af karakteren af den uformelle frivillighed i 2012. Endelig analyserer vi til sidst i kapitlet betydningen af centrale sociale indikatorer for omfanget af uformel frivillighed. Kapitlet analyserer og sammenligner omfanget af uformel frivillighed såvel i den ”danske befolkning som helhed” som blandt ”ikke-vestlige indvandrere” særskilt (for en nærmere definition se kapitel 2).

OMFANGET AF UFORMEL FRIVILLIGHED I DANMARK 2012 – SAMMENLIGNET MED 2004

I befolkningsundersøgelserne af frivillighed i Danmark har vi i både 2004 og 2012 spurgt om omfanget af uformel frivillighed i form af regelmæssig praktisk hjælp og økonomisk støtte til familie, venner og naboer. I begge undersøgelser har vi fundet, at omfanget af uformel frivillighed er væsentligt højere end niveauet for den organiserede formelle frivillighed – se tabel 10.1.

TABEL 10.1

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der har udøvet uformel frivillighed (praktisk støtte, hjælp og økonomisk bidrag til familie, naboer og venner) inden for det seneste år samt antallet af timer og antallet kroner brugt på uformel frivillighed, særskilt for befolkningen som helhed og ikke-vestlige indvandrere. Procent, timer og kroner. 2004 og 2012.

	2004	2012
<i>Organiseret, formel frivillighed – andel</i>		
Befolkningen som helhed	35	35
Ikke-vestlige indvandrere		21
<i>Praktisk hjælp – andel</i>		
Befolkningen som helhed	52	53
Ikke-vestlige indvandrere		46
<i>Praktisk hjælp i antal timer</i>		
Befolkningen som helhed	15	13
Ikke-vestlige indvandrere		13
<i>Økonomisk støtte – andel</i>		
Befolkningen som helhed	16	18
Ikke-vestlige indvandrere		29
<i>Økonomisk støtte i kroner</i>		
Befolkningen som helhed	1.071	2.297 (1.930) ¹
Ikke-vestlige indvandrere		1.535
<i>Antal personer i databaserne</i>		
Befolkningen som helhed	3.134	2.809
Ikke-vestlige indvandrere		960

Anm.: Oplysninger om ikke-vestlige indvandrere findes kun som selvstændig gruppe for 2012.

1. Reguleret for forbrugerprisindeks 2004-2012.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Mere end halvdelen af befolkningen som helhed – 53 procent – var i 2012 aktive i en form for uformel frivillighed gennem at udføre regelmæssige praktiske hjælpetjenester eller støtte til personer, som boede uden for egen husholdning. Det omfang af uformel praktisk frivillighed er helt svarende til, hvad vi fandt i 2004-undersøgelsen. Andelen af ikke-vestlige indvandrere, som udførte uformelle frivillige aktiviteter, var lidt mindre – 46 procent af denne befolkningsgruppe (her har vi ikke noget pålideligt sammenligningsgrundlag for 2004). Dette er bemærkelsesværdigt, idet man kunne forvente, at den uformelle praktiske frivillighed ville være noget højere blandt ikke-vestlige indvandrere (Portes, 1998). Traditionelt har denne sociale gruppe været kendetegnet ved tætte familierelationer og snævert afgrænsede sociale netværk, hvilket forventes at bevirke omfattende uformelle relationer i form af praktisk hjælp og økonomisk støtte. De ikke-vestlige indvandrere, der har ydet praktisk hjælp, har

brugt i gennemsnit 13 timer på dette inden for den seneste måned. Det svarer stort set til den tid, som er brugt på praktisk hjælp i befolkningen som helhed.

Den anden form for uformel frivillighed, som belyses i dette kapitel, er regelmæssig økonomisk støtte. Her er tale om en aktivitet, som er væsentligt mere begrænset og kun omfatter omkring 18 procent af befolkningen som helhed i 2012 og 29 pct. blandt ikke-vestlige indvandrere. Der er tale om en beskedent vækst i andelen af danskere, som yder økonomisk støtte til det sociale netværk fra 2004 til 2012. Der er således en væsentligt større andel af de ikke-vestlige indvandrere end i befolkningen som helhed, som yder økonomisk støtte til familie, naboer og venner. Hvad angår størrelsen af de økonomiske bidrag, er disse imidlertid i gennemsnit betydeligt mindre blandt ikke-vestlige indvandrere end i befolkningen som helhed. For befolkningen som helhed er der i perioden 2004 til 2012 sket næsten en fordobling i den gennemsnitlige størrelse af den økonomiske støtte givet til familie, venner og bekendte. Dette svarer i store træk til udviklingen i pengegaver, som i samme periode også er steget markant (se kapitel 11).

FORHOLDET MELLEM FORMEL OG UFORMEL FRIVILLIGHED I BEFOLKNINGEN SOM HELHED

De to former for frivillighed – den formelle organiserede og den uformelle praktiske frivillighed – overlapper til en vis grad hinanden, men som vi senere skal se, er der tale om betydelige forskelle i den socioøkonomiske sammensætning af de to persongrupper. I tabel 10.2 og 10.3 belyser vi, hvor stor en andel af henholdsvis befolkningen som helhed og de ikke-vestlige indvandrere, som har været både formelt organiseret frivillige og uformelt praktisk frivillige i 2012. Vi finder, at godt en femtedel af befolkningen som helhed er aktive inden for begge typer af frivillighed mens knapt en tredjedel hverken er frivillige på den ene eller anden måde – se tabel 10.2.

TABEL 10.2

Andele af befolkningen på 16 år og derover, som udfører organiseret frivilligt arbejde og/eller udfører uformel praktisk hjælp. Procent. 2012.

	Udfører ikke uformel praktisk hjælp	Udfører uformel praktisk hjælp	Total procent	Antal
Udfører ikke organiseret frivilligt arbejde	30	32	62	1.745
Udfører organiseret frivilligt arbejde	17	21	38 ¹	1.056
Total procent	47	53	100	
Antal	1.317	1.484		2.801

1. Beregningsgrundlaget omfatter alle, som på noget tidspunkt har udført frivilligt arbejde på et af de 14 områder.
Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

TABEL 10.3

Andele af ikke-vestlige indvandrere på 16 år og derover, som udfører organiseret frivilligt arbejde og/eller udfører uformel praktisk hjælp. Procent. 2012.

	Udfører ikke-uformel praktisk hjælp	Udfører uformel praktisk hjælp	Total procent	Antal
Udfører ikke organiseret frivilligt arbejde	43	32	75	704
Udfører organiseret frivilligt arbejde	11	14	25 ¹	238
Total procent	54	46	100	
Antal	509	433		942

1. Beregningsgrundlaget omfatter alle blandt ikke-vestlige indvandrere, som på noget tidspunkt har udført frivilligt arbejde på et af de 14 områder.
Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Andelen af den danske befolkning, som er uformelt frivillige, men ikke formelt frivillige, er på 32 procent, og hvad angår det omvendte – formelt frivillige, men ikke uformelt frivillige – er det 17 procent. Samlet betyder det, at knap halvdelen af den danske befolkning enten er formelt eller uformelt frivillige, mens 21 procent er både og. Der er således ikke nogen stærk sammenhæng mellem at være både formelt organiseret frivillig og uformel praktisk frivillig. Dette kunne tale for, at frivilligt arbejde i en formel sammenhæng ikke skyldes en særlig indstilling til at hjælpe andre, men primært er begrundet i den specifikke kontekst, som personen befinder sig i.

Helt tilsvarende analyser af sammenhængen mellem personer, som udfører formelt organiseret frivilligt arbejde, og som er uformelt frivillige i form af praktisk hjælp, er foretaget for Sverige på baggrund af en survey af frivillighed i 2009. Her finder man, at omkring en fjerdedel

af befolkningen er aktive i både formel og uformel frivillighed, mens en tredjedel ikke er aktive i hverken formel eller uformel frivillighed, hvilket stort set svarer til, hvad vi har fundet for befolkningen som helhed i 2012. Det antal timer, som den svenske befolkning i gennemsnit pr. måned bruger på uformel praktisk frivillighed, er dog væsentligt større end for den danske befolkning – 30 timer i forhold til 13 timer i Danmark (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010, s. 52)

For gruppen af ikke-vestlige indvandrere finder vi den samme tendens som for befolkningen som helhed. Her er 43 pct. hverken formelt eller uformelt frivillige, mens 14 pct. er både og. Blandt gruppen af ikke-vestlige indvandrere er der også tale om en betydelig gruppe, som kun udfører uformel praktisk hjælp, nemlig 32 pct. Ikke-vestlige indvandrere, der kun udfører organiseret frivilligt arbejde, udgør 11 pct. Således finder vi blandt ikke-vestlige indvandrere sammenlignet med befolkningen som helhed en større gruppe, der hverken udfører formelt eller uformelt frivilligt arbejde, mens gruppen, der udfører begge dele, er mindre. Dette tyder på, at der også blandt ikke-vestlige indvandrere er tale om et begrænset sammenfald mellem de to former for frivillighed.

HVEM ER DE UFORMELT FRIVILLIGE, OG HVEM GÅR HJÆLPEN TIL I 2012?

Vi skal her kort beskrive, hvilke sociale grupper i samfundet, som i 2012 har udført uformel frivillighed i form af regelmæssig praktisk hjælp – se tabel 10.4. En mere detaljeret analyse og forklaring af, hvad det er for befolkningsgrupper, som er uformelt frivillige, følger i det efterfølgende afsnit.

Vi finder stort set det samme omfang af uformel praktisk frivillighed blandt mænd og kvinder. Hvor der for den formelle frivillighed er en lille dominans af mænd, er dette altså ikke tilfældet, når det handler om den uformelle praktiske hjælp. Det er yderligere sådan, at kvinderne udfører praktisk hjælp i et lidt større omfang, end det er tilfældet for mænd målt i antal timer brugt på praktisk hjælp pr. måned.

TABEL 10.4

Andelen af befolkningen som helhed og andelen af ikke-vestlige indvandrere 16 år og derover, der har udøvet uformel praktisk hjælp, samt gennemsnitligt antal timer brugt på dette inden for seneste måned, særskilt for en række baggrundsforhold. 2012. Procent og gennemsnitligt antal timer i gennemsnit.

	Befolkningen som helhed		Ikke-vestlige indvandrere	
	Andel, pct.	Antal timer brugt	Andel, pct.	Antal timer brugt
Alle	53	13	46	13
<i>Køn</i>				
Mænd	53	11	47	11
Kvinder	53	15	45	15
<i>Alder</i>				
16-29 år	49	9	51	12
30-49 år	52	11	45	11
50-65 år	60	15	45	16
Over 65 år	49	19	31	#
<i>Familietype</i>				
Enlige uden børn	52	13	49	14
Enlige med børn	55	14	46	13
Parforhold uden børn	56	15	44	15
Parforhold med børn	52	9	45	11
<i>Arbejdsmarkedsstatus</i>				
Beskæftiget	53	12	45	11
Arbejdsløs	64	13	54	15
Uden for arbejdsstyrken	51	15	44	14
<i>Normal ugentlig arbejdstid</i>				
1-30 timer	58	16	38	#
31-40 timer	52	12	46	10
41-50 timer	54	9	54	14
Over 50 timer	58	10	50	#
<i>Lokal forankring</i>				
Under 5 år i lokalområdet	47	11	44	8
Over 5 år i lokalområdet	55	13	47	15
Antal		2.809		960

Anm.: # angiver, at der er mindre end 20 personer i kategorien – derfor for stor usikkerhed i angivelse af talværdi.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Aldersmæssigt er det blandt befolkningen som helhed den ældre generation, som hjælper i størst omfang, mens det er omvendt for ikke-vestlige indvandrere. Det er yderligere sådan, at de ældre danskere, som yder uformel frivillighed, bruger dobbelt så mange timer pr. måned på praktisk hjælp i forhold til de yngste aldersgrupper. For ikke-vestlige indvandrere finder vi også, at 50-65-årige bruger mere tid end yngre aldersgrupper. Det er tilsyneladende de arbejdsløse, som har bedst mulighed for at yde uformel praktisk frivillighed. Hvilket er helt anderledes, end hvad vi

typisk finder for de formelt frivillige, hvor det er de beskæftigede, som er mest aktive. Blandt dem, som er på arbejdsmarkedet, synes det for befolkningen som helhed at være de personer, som har kort arbejdstid, som yder mest uformel praktisk støtte, når det gælder antallet af udførte timer. Dette kan sandsynligvis forklares ved, at denne form for frivillighed er mest udbredt blandt danskere, som er arbejdsløse eller befinder sig i aldersgruppen 50-65 år, hvoraf en del er gået ned i arbejdstid – er på del-pension, efterløn mv. Blandt de ikke-vestlige indvandrere er det ligeledes blandt de arbejdsløse, at vi finder de fleste personer, som er aktive, hvad angår uformel praktisk frivillighed.

ØKONOMISK STØTTE

Vi skal nu se nærmere på, hvem det er, som yder regelmæssig økonomisk støtte til familie, venner og naboer – se tabel 10.5. Her finder vi for befolkningen som helhed ingen forskel i andelen, som yder økonomisk støtte, mellem mænd og kvinder, mens der er væsentligt flere mænd end kvinder, som yder denne støtte blandt de ikke-vestlige indvandrere. Til gængæld er den økonomiske støtte, som ikke-vestlige indvandrerkvinder giver større end for mændene, mens det er omvendt i befolkningen som helhed.

Aldersmæssigt er det tydeligt, at det i befolkningen som helhed er de midaldrende og ældre, som yder støtte til de unge, mens det i nogen grad er omvendt blandt ikke-vestlige indvandrere – et mønster, som helt svarer til, hvad vi fandt for praktisk uformel frivillighed.

Ikke overraskende er det den del af befolkningen – både for befolkningen som helhed og blandt ikke-vestlige indvandrere – som er i beskæftigelse, der i størst omfang yder økonomisk hjælp og giver de største beløb. Derimod er der ingen væsentlige forskelle, hvad angår arbejdstidens omfang i andelen af befolkningen som helhed, der yder økonomiske støtte. For befolkningen som helhed synes forankringen i lokalområdet at være af betydning. Der er således væsentlig forskel på såvel andelen som omfanget af den økonomiske støtte, afhængigt af om man har boet under eller over fem år i lokalområdet. Noget af denne forskel bliver dog kontrolleret væk i regressionsanalysen (tabel 10.8), når man inddrager arbejdstid og uddannelse. Det kan sandsynligvis forklares med, at det ikke er antal år i lokalområdet i sig selv, der er afgørende, men snarere, at det økonomiske råderum typisk øges, jo længere tid man har boet et sted.

TABEL 10.5

Andelen af befolkningen som helhed og andelen af ikke-vestlige indvandrere på 16 år og derover, som giver uformel økonomisk støtte, samt gennemsnitligt beløb givet i støtte, særskilt for en række baggrundsforhold. 2012. Procent og antal kroner i gennemsnit.

	Befolkningen som helhed		Ikke-vestlige indvandrere	
	Andel, pct.	Beløb i kroner	Andel, pct.	Beløb i kroner
Alle	18	2.297	29	1.535
<i>Køn</i>				
Mænd	18	2.559	34	1.295
Kvinder	18	2.077	24	1.815
<i>Alder</i>				
16-29 år	7	2.100	23	2.120
30-49 år	14	1.887	32	1.484
50-65 år	29	2.643	30	1.277
Over 65 år	20	2.143	#	#
<i>Familietype</i>				
Enlige uden børn	16	2.074	20	2.177
Enlige med børn	12	839	27	#
Parforhold uden børn	24	2.443	29	1.443
Parforhold med børn	11	2.324	32	1.374
<i>Arbejdsmarkedsstatus</i>				
Beskæftiget	20	2.426	35	1.704
Arbejdsløs	17	1.079	22	1.931
Uden for arbejdsstyrken	15	2.146	23	988
<i>Arbejdstid</i>				
1-30 timer	21	2.381	28	#
31-40 timer	19	2.354	36	2.055
41-50 timer	21	2.765	46	#
Over 50 timer	25	#	#	#
<i>Lokal forankring</i>				
Under 5 år i lokalområdet	14	1.512	28	1.286
Over 5 år i lokalområdet	20	2.469	29	1.696
Antal		2.809		960

Anm.: # angiver, at der er mindre end 20 personer i kategorien – derfor for stor usikkerhed i angivelse af talværdi.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2012.

Hvem er det så, man hjælper gennem den uformelle frivillighed? Ifølge tabel 10.6 går den altovervejende praktiske hjælp for både befolkningen som helhed og ikke-vestlige indvandrere til slægt, naboer og venner og i lidt mindre målestok til forældre og svigerforældre. Børn, som er bosiddende uden for interviewpersonens husholdning, modtager praktisk hjælp i mindre omfang, end tilfældet er for det mere perifere netværk og den ældre generation. For befolkningen som helhed er der dog tale om

en moderat stigning fra 2004 til 2012 i andelen, som hjælper børn og/eller børnebørn.

TABEL 10.6

Andelen af befolkningen som helhed og andelen af ikke-vestlige indvandrere på 16 år og derover, som yder formel praktisk hjælp til forskellige grupper af personer, som de ikke bor sammen med. 2004 og 2012. Procent.

	Befolkningen som helhed 2004 ¹	Befolkningen som helhed 2012 ¹	Ikke-vestlige indvandrere 2012
Forældre/svigerforældre	25	24	17
Børn/børnebørn	11	15	6
Slægt, naboer og venner	31	34	35
Andre	3	3	3
Ingen	48	47	54
Antal	3.125	2.801	942

1. For praktisk hjælp gælder, at der er mulighed for flere svar på, hvem man hjælper, derfor bliver totalen mere end 100 procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

TABEL 10.7

Andelen af befolkningen som helhed og andelen af ikke-vestlige indvandrere på 16 år og derover, som yder uformel økonomiske støtte til forskellige grupper af personer, som de ikke bor sammen med. 2004 og 2012. Procent.

	Befolkningen som helhed 2004 ¹	Befolkningen som helhed 2012 ¹	Ikke-vestlige indvandrere 2012
Forældre/svigerforældre	2	1	12
Børn/børnebørn	10	12	3
Slægt, naboer og venner	5	4	15
Andre	1	1	3
Ingen	84	82	71
Antal	3.124	2.794	935

1. For økonomisk støtte gælder, at der er mulighed for flere svar på, hvem man hjælper, derfor bliver totalen mere end 100 procent.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Hvad angår praktisk hjælp til børn, er der nogen flere blandt befolkningen som helhed sammenlignet med ikke-vestlige indvandrere, som yder denne hjælp. Det gælder også for hjælp til den ældre generation – forældre/svigerforældre – mens hjælp til anden slægt, naboer og venner ligger på samme niveau. For befolkningen som helhed er omfanget af praktisk hjælp til de forskellige grupper på helt det samme niveau i 2004 og 2012.

Ser vi på, hvem der modtager den økonomiske støtte, er mønstret væsentligt anderledes – se tabel 10.7. Her er det for befolkningen

som helhed altovervejende børnene, som modtager den økonomiske hjælp, og tendensen har her været svagt stigende i løbet af perioden 2004 til 2012. Der har været tale om en periode, hvor økonomisk krise og arbejdsløshed især har ramt de yngre aldersgrupper, mens den ældre generation har klaret sig rimeligt godt. Dette mønster har tilsyneladende betydet, at de unge i stigende grad får tilført midler gennem regelmæssig økonomisk støtte fra forældrene. Omfanget af den økonomiske støtte er, som vi så i tabel 10.1, også markant større i dag end i 2004. Ser vi på ikke-vestlige indvandrere, er billedet et andet. Her går den økonomiske støtte til forældre og/eller svigerforældre, men også i et langt større omfang til slægt, naboer og venner. Dette mønster blandt ikke-vestlige indvandrere kan muligvis tolkes sådan, at den økonomiske støtte i et vist omfang går fra andengenerationsindvandrere til første generation – forældrene – og til slægtninge, som lever i hjemlandet.

SANDSYNLIGHEDEN FOR AT UDFØRE UFORMELT FRIVILLIGT ARBEJDE

Indtil nu har vi primært beskrevet, hvem der er uformelt frivillige, uden at forklare baggrunden for aktiviteten, og hvad det er for faktorer i individernes liv, som har sammenhæng med, om de yder en uformel frivillig indsats. I det følgende skal vi nu se på de individuelle og samfundsmæssige forhold, som kan have indflydelse på sandsynligheden for, at en person yder praktisk hjælp eller økonomisk støtte. Vi inddrager her en lang række af de indikatorer, som i litteraturen om frivillighed er blevet fremhævet som centrale i forklaringen af det civile engagement blandt borgerne. Disse indikatorer kan inddeles i fire forskellige hovedkategorier (se fx Jegermalm & Jeppsson-Grassman, 2009; Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010; Jegermalm, 2008.)

Socioøkonomiske ressourcer – arbejdsmarkedstilknytning og uddannelse.

Der er her tale om indikatorer, som udsiger noget om personers individuelle ressourcer og kvalifikationer. Uddannelsesniveau og arbejdsmarkedsforankring giver tilsammen et billede på personens ressourcer og forventes at være en central faktor i forklaringen af individets tilbøjelighed til at være aktiv i det civile samfund. De sociale og økonomiske ressourcer har imidlertid forskellig betydning. Taler vi om formel frivillighed, antages høj uddannelse og stabil arbejdsmarkedsforankring at være

af stor betydning for aktivitetsniveauet. Når det gælder uformel praktisk frivillighed antages uddannelse og indkomst ikke at spille samme centrale rolle, mens arbejdsmarkedstilknytning er vigtig. Den uformelle frivillighed er domineret af praktisk hjælp til familie, naboer og venner, og her er det ikke afgørende, hvilken uddannelse man har, eller om man råder over økonomiske ressourcer. Det er primært et spørgsmål om tid til rådighed og praktisk hånddelag.

Karakteren af det sociale netværk. Her er tale om indikatorer som lokal forankring, kontakt til familie, slægtninge, venner og naboer, samt om der er børn i familien. Det er typisk gennem det sociale netværk, at personen bliver trukket ind i aktiviteter i det civile samfund. Tidligere undersøgelser har dokumenteret betydningen af det sociale netværk og vist, at anledningen til, at man går ind i formelt frivilligt arbejde, er kendskab til andre, som er aktive, eller at der er begivenheder i omgangskredsen, som ansporer én til at være aktiv i frivilligt arbejde. For både formel og uformel frivillighed antages forankringen i lokalsamfundet at have en væsentlig betydning for, at personen kommer ind i netværk, som er aktive i civilsamfundet. Andre centrale netværksindikatorer er, at andre i familien arbejder frivilligt, eller at man har børn, som kan være aktive i sports- eller fritidsaktiviteter.

Holdning til samfundet og til andre personer. Tillid til andre mennesker vil ofte være en forudsætning for, at personen er motiveret til at være aktiv i det civile samfunds organisationer og på den måde få indflydelse på lokalsamfundet såvel som at yde en støtte til udsatte sociale grupper. Interesse for politiske forhold og politisk ståsted antages også at være en central parameter i forklaringen af, hvad der er motivet til at yde en frivillig indsats. Her er der dog væsentlige forskelle på betydningen af disse indikatorer, afhængigt af hvilken form for frivillighed vi taler om. Tillid til andre mennesker vil være befordrende for den formelle frivillighed, men antages ikke at have helt den samme vægt i forhold til den uformelle frivillighed og slet ikke i forhold til at give økonomisk støtte til andre. Det samme kan i nogen grad siges om politisk ståsted. Er man venstreorienteret, er man måske tilbøjelig til at yde uformel praktisk hjælp og økonomisk støtte, fordi man mener, det er en del af statens opgaver. På den anden side er et venstreorienteret ståsted også foreneligt med lokalt engagement og mellemmenneskelig solidaritet, hvilket kunne antages at fremme tendensen til uformel praktisk hjælp og økonomisk støtte.

Baggrundskarakteristika. Som en sidste kategori af indikatorer, der udsiger noget om tilbøjeligheden til at være aktiv i civilsamfundet, er baggrundsvARIABLE som køn, alder mv. Hvad angår køn, er der tydelig forskel på, hvilke frivillige aktiviteter mænd og kvinder indgår i. Vi fandt i kapitel 4, at mænd stadig er i overtal blandt formelt frivillige, om end tendensen går klart i retning af større kønslighed. For den uformelle frivillighed, som har karakter af mere emotionel og praktisk hjælp i hverdagen, kunne antagelsen være, at kvinder yder mere end mænd på grund af den traditionelle arbejdsdeling i hjemmet og samfundet generelt, hvilket dog ikke ser ud til at være tilfældet hverken for befolkningen som helhed eller for de ikke-vestlige indvandrere som vist i tabellerne 10.4 og 10.5. Alder har på samme måde en væsentlig betydning for, hvor aktiv personen er. I befolkningen som helhed har vi set, at uformel frivillighed er mest udbredt i de ældre aldersgrupper. Antagelsen er her, at den ældre generation, som har mere tid, yder hjælp til de yngre dobbeltarbejdende småbørnsfamilier både i form af praktisk hjælp og økonomisk støtte. For så vidt angår de ikke-vestlige indvandrere, synes mønstret at være omvendt. I denne befolkningsgruppe er det de yngre og arbejdsmarkedsaktive, som yder praktisk støtte og økonomisk hjælp til de ældre, som i stort tal er uden for arbejdsmarkedet og kun har få økonomiske midler.

Vi skal i det følgende i korte træk se på, hvilke af de ovenstående indikatorer, der har sammenhæng med, om man udfører uformelt frivilligt arbejde. Til det formål har vi beregnet sandsynligheden for uformel praktisk frivillighed og bidrag i form af økonomisk støtte til personer uden for husstanden. I andre af rapportens kapitler er lignende analyser foretaget, for så vidt angår den formelt organiserede frivillighed, som vi vil sammenligne med. Endvidere har vi organiseret analysen sådan, at vi først belyser de faktorer, som er centrale for det uformelle civile engagement i befolkningen som helhed (tabel 10.8) og dernæst en tilsvarende analyse for ikke-vestlige indvandrere (tabel 10.9).

TABEL 10.8

Sandsynligheden i befolkningen som helhed for at yde regelmæssig praktisk hjælp og for at yde økonomisk støtte til slægtninge eller venner. Logistisk regression. 2012.

	Praktisk hjælp			Økonomisk hjælp		
	Log regression-estimer	Odds ratio	P	Log regression-estimer	Odds ratio	P
Intet arbejde	Reference			Reference	-	
Arbejdstid (0-40 timer ugentligt)	-0,1229	0,884		0,3659	1,442	*
Arbejdstid (40+ timer ugentligt)	-0,0414	0,959		0,6219	1,862	**
Ingen uddannelse	Reference	-		Reference	-	
Erhvervsuddannelse	0,0705	1,073		0,0324	1,033	
Kort videregående uddannelse	0,0821	1,086		0,6742	1,962	**
Mellemlang videregående uddannelse	0,0073	1,007		0,3142	1,369	
Lang videregående uddannelse	-0,2753	0,759		0,4826	1,620	*
Boet i lokalområde under fem år	Reference	-		Reference	-	
Boet i lokalområde over fem år	0,2693	1,309	**	0,0062	1,006	
Kontakt familie (dagligt/ugentligt)	0,7524	2,122	***	0,3484	1,417	*
Kontakt familie (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Kontakt naboer (dagligt/ugentligt)	0,0486	1,050		-0,0917	0,912	
Kontakt naboer (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Kontakt venner (dagligt/ugentligt)	0,1953	1,216	*	0,0735	1,076	
Kontakt venner (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Ingen frivillige i familien	Reference	-		Reference	-	
Frivillige i familien	0,1207	1,128		0,1310	1,140	
Ingen børn	Reference	-		Reference	-	
Børn (0-6 år)	0,0169	1,017		-0,3893	0,677	*
Børn (7-17 år)	-0,1070	0,898		-0,1371	0,872	
De fleste mennesker er til at stole på	Reference	-		Reference	-	
Både-og	-0,1170	0,890		0,0546	1,056	
Man kan ikke være for forsigtig	-0,2566	0,774		0,3341	1,397	
Politik er ikke vigtigt	Reference	-		Reference	-	
Politik er vigtigt	-0,0683	0,934		-0,2413	0,786	*
Religion er ikke vigtig	Reference	-		Reference	-	
Religion er vigtig	-0,2899	0,748	**	-0,2653	0,767	*
Alle har moralsk forpligtelse til at arbejde frivilligt	0,0814	1,085		0,1927	1,212	**
Alle har ikke en moralsk forpligtelse til at arbejde frivilligt	Reference	-		Reference	-	
Politisk venstreorienteret	0,0338	1,034		0,1738	1,190	*
Politisk midt-orienteret	Reference	-		Reference	-	
Politisk højreorienteret	-0,0341	0,967		-0,1707	0,843	*
Mand	Reference	-		Reference	-	
Kvinde	-0,0034	0,997		0,0331	1,034	
16-29 år	Reference	-		Reference	-	
30-49 år	0,2345	1,264		0,8057	2,238	**
50-65 år	0,4656	1,593	**	1,6611	5,265	***
66- år	-0,1034	0,902		1,2837	3,610	***

(Fortsættes)

TABEL 10.8 FORTSAT

Sandsynligheden i befolkningen som helhed for at yde regelmæssig praktisk hjælp og for at yde økonomisk støtte til slægtninge eller venner. Logistisk regression. 2012.

	Praktisk hjælp		P	Økonomisk hjælp		P
	Log regression-estimer	Odds ratio		Log regression-estimer	Odds ratio	
Ikke organiseret frivillig	Reference	-		Reference	-	
Organiseret frivillig	0,0910	1,095		-0,4320	0,649	***
Konstant	-0,7900		***	-2,9380		***
Population		2.594			2.590	

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Blandt befolkningen som helhed har arbejdstid kun en begrænset betydning for, om en person yder uformel praktisk frivillighed. Det synes i nogen grad at være en forhindring for praktisk støtte at være i arbejde i forhold til at være arbejdsløs. Tendensen er negativ, men kun svagt korreleret. Heller ikke uddannelse har en selvstændig sammenhæng med praktisk hjælp. Der er tale om et mønster, som er forskelligt fra den organiserede frivillighed, hvor uddannelse har en klart positiv rolle, mens der kun er beskedne forskelle i omfanget af organiseret frivillighed med baggrund i arbejdsmarkedsstatus. At uddannelse ikke spiller samme rolle for uformel frivillighed skyldes utvivlsomt, at der ikke nødvendigvis findes særlige formelle kvalifikationer for at yde hjælp til familie og venner af praktisk og emotionel karakter. Det, som kræves, er tid til at gøre det.

Når det gælder tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte, har både beskæftigelse og uddannelse derimod en positiv betydning. At have uddannelse betyder øgede økonomiske og sociale ressourcer, som er vigtige for at kunne yde økonomisk hjælp til andre – et mønster som vi også så i undersøgelsen fra 2004 (Henriksen, Koch-Nielsen & Rosdahl 2008, s. 207). Yderligere er det ikke overraskende, at de beskæftigede personer er mere tilbøjelige til at yde økonomisk støtte til netværket, end tilfældet er for personer uden for arbejdsmarkedet. Dette afspejler sandsynligvis, at beskæftigede råder over flere økonomiske ressourcer.

Hvad angår indikatorerne for social kontakt, er daglig eller ugentlig kontakt til familien og venner en central faktor for civilt engagement i form af praktisk hjælp, mens kontakt til naboer synes af mindre betydning for omfanget af uformel frivillighed. Forankring i lokalsamfundet har ligeledes en betydning i forklaringen af den uformelle prakti-

ske hjælp blandt befolkningen som helhed. At yde regelmæssig økonomisk hjælp synes derimod at være uafhængigt af omfanget af sociale kontakter, undtagen hvad angår de familiemæssige relationer, som er svagt korrelerede med økonomisk støtte. De sociale netværk er således vigtige for, at der ydes uformel praktisk frivillighed, mens de ikke har samme betydning for, om man yder økonomisk støtte. Her er det alene familierelationen, som synes at have betydning.

Tilstedeværelse af børn i familien har tilsyneladende kun ringe betydning for det uformelle civile engagement. Dette adskiller sig markant fra organiseret frivillighed. At have børn i familien i alderen 7-17 år er således en stærk indikator på organiseret frivillighed (se kapitel 4). Derimod har tilstedeværelsen af små børn i familien en negativ sammenhæng med at yde økonomisk støtte. Småbørnsfamilier er typisk spændt hårdt for økonomisk og har kun i begrænset omfang midler til at støtte familie og venner. Det er snarere sådan, at det typisk er børnene, som modtager støtte fra forældregenerationen (jf. tabel 10.7). Børnene skal derfor have nået en vis alder og være flyttet hjemmefra, før de begynder at modtage støtte. Heraf følger naturligt nok, at mindre børn i familien er negativt korreleret med økonomisk støtte.

Hvad angår tillid til andre mennesker, finder vi ikke nogen signifikant sammenhæng med praktisk uformel frivillighed. Udsagnet om, at frivilligt arbejde bør være en moralsk forpligtigelse, synes ikke at have nogen afgørende betydning for, om befolkningen yder praktisk uformel frivillighed, og det samme finder vi, hvad angår politisk holdning. Der synes heller ikke at være nogen sammenhæng mellem at have frivillige i familien og så at yde praktisk hjælp til familie, naboer og venner. Derimod ser religion ud til at spille en rolle, men ikke på den forventede måde. At anse religion som vigtigt har nemlig en markant negativ indvirkning på uformel praktisk frivillighed. Dette er helt modsat, hvad vi finder for organiseret frivillighed, hvor religion er stærkt positivt korreleret med frivillighed. At yde praktisk hjælp ser således ikke ud til at have stærk sammenhæng med etiske eller moralske overvejelser, men er nærmere et spørgsmål om netværksrelationer og forankring i familie og lokalsamfund.

Mønstret i holdningsvariablene er noget anderledes, når det gælder tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte. Her finder vi for befolkningen som helhed, at interesse for politik udviser en negativ sammenhæng med tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte til andre, ligesom

den religiøse interesse er negativt relateret med at yde økonomisk støtte. Retningen i den politiske interesse spiller også ind på sandsynligheden for at yde økonomisk støtte. Er man politisk engageret med venstreorienterede holdninger, er der større tilbøjelighed til at yde økonomisk støtte til andre, mens det er modsat for højreorienterede. Derimod spiller politisk orientering som sagt ingen rolle for at yde praktisk hjælp – om end tendensen er den samme som for økonomisk støtte, men svagere og ikke signifikant.

For så vidt angår baggrundsvariablene, er der som nævnt ikke den store forskel på den uformelle frivillighed for mænd og kvinder blandt befolkningen som helhed. Hvor mænd stadigvæk i større omfang udfører formelt frivilligt arbejde, så gælder dette ikke for den uformelle praktiske frivillighed. Mænd og kvinder er således stort set lige aktive, hvad angår praktisk hjælp og økonomisk støtte til familie, venner mv. Utvivlsomt er det sådan, at de yder forskellige former for hjælp til deres omgangskreds, men den praktiske og emotionelle hjælp er altså ligeligt fordelt mellem kønnene. Det er et fund, som også er blevet gjort i de svenske undersøgelser af uformel frivillighed (Jegermalm & Jeppsson-Grassman, 2009; Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010). Alder spiller derimod en markant rolle for, om man udfører frivilligt arbejde. I perioden 2004 til 2012 er den organiserede frivillighed faldet markant for de yngste aldersgrupper, er mere eller mindre konstant for mellemaldersgrupperne, mens den er steget markant for de ældre (se kapitel 4). For den uformelle praktiske frivillighed er det aldersgruppen 50-65 år, som klart er den mest aktive gruppe i befolkningen som helhed. Der er tale om personer, som ikke har store forpligtigelser i forhold til mindreårige børn, men derimod har voksne børn og børnebørn at hjælpe. Alder er ikke overraskende endnu mere betydningsfuld, hvad angår tilbøjeligheden for at yde regelmæssig økonomisk støtte. Det er de midaldrende og ældre personer, som er mest tilbøjelige til at bidrage økonomisk med hjælp til andre, hvilket sandsynligvis afspejler deres større økonomiske råderum.

Endelig har vi set på, hvilken sammenhæng der er mellem den formelt organiserede frivillighed og den uformelle frivillighed. Sandsynligheden for at yde uformel praktisk hjælp synes ikke at have sammenhæng med, om man udfører formelt frivilligt arbejde, mens dette klart reducerer tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte. De formelt frivillige synes at være mindre tilbøjelige til at yde økonomisk støtte til andre

mennesker. Man vil gerne yde et bidrag til samfundet. Det sker så gennem enten organiseret frivillighed eller uformel praktisk hjælp, men ikke samtidigt ved økonomisk støtte til andre personer. Den sidste form for civilt engagement synes således at bygge på andre holdninger og selvsagt tilstedeværelse af økonomiske ressourcer i højere grad, end det er tilfældet for både den uformelle praktiske hjælp og det formelle frivillige arbejde.

Mønstret for uformel praktisk frivillighed blandt ikke-vestlige indvandrere er på en række punkter forskelligt fra, hvad vi finder for befolkningen som helhed. Dette vil blive nærmere belyst i det følgende med baggrund i en helt tilsvarende regressionsanalyse, som den vi udførte for befolkningen som helhed – se tabel 10.9.

Den uformelle praktiske frivillighed er for ikke-vestlige indvandrere på samme måde som formel frivillighed bestemt af uddannelse, men her er det personer med kort eller mellemlang videregående uddannelse, som dominerer, mens forholdet ikke gælder for gruppen med lang videregående uddannelse. Dette forhold er nærmest omvendt ved sammenligning med formel frivillighed (se kapitel 8).

Det at være i arbejde synes ikke at spille nogen rolle for, om man yder uformel praktisk hjælp. Derimod har det at være i arbejde en signifikant positiv betydning for tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte til personer i ens netværk, mens uddannelse ikke synes at spille nogen central rolle for, om man yder økonomisk støtte til familie og venner. Blandt indikatorerne for socialt netværk er det primært hyppig kontakt til familien, og om der er andre frivillige i familien, som hænger sammen med tilbøjeligheden til uformel praktisk hjælp. Økonomisk støtte har også positiv sammenhæng med kontakt til familie, og om der er frivillige i familien. Forankring i det lokale samfund er af mindre betydning for ikke-vestlige indvandreres involvering i både uformel hjælp og økonomisk støtte, hvilket er forskelligt fra det billede, der tegner sig for befolkningen som helhed.

TABEL 10.9

Sandsynligheden blandt ikke-vestlige indvandrere for at yde regelmæssig praktisk hjælp og for at yde økonomisk støtte til slægtninge eller venner. Logistisk regression. 2012.

	Praktisk hjælp		P	Økonomisk hjælp		P
	Log regression estimer	Odds ratio		Log regression estimer	Odds ratio	
Intet arbejde	Reference	-		Reference	-	
Arbejdstid (0-40 timer ugentligt)	-0,0584	0,943		0,4494	1,567	*
Arbejdstid (40+ timer ugentligt)	0,2420	1,274		0,5567	1,745	
Ingen uddannelse	Reference	-		Reference	-	
Erhvervsuddannelse	0,2278	1,256		0,1365	1,146	
Kort videregående uddannelse	0,5643	1,758	*	0,1347	1,144	
Mellemlang videregående uddannelse	0,6472	1,910	**	0,3182	1,375	
Lang videregående uddannelse	-0,0447	0,956		0,1442	1,155	
Boet i lokalområde under fem år	Reference	-		Reference	-	
Boet i lokalområde over fem år	0,2139	1,239		0,1945	1,215	
Kontakt familie (dagligt/ugentligt)	0,4497	1,568	*	0,6194	1,858	**
Kontakt familie (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Kontakt naboer (dagligt/ugentligt)	0,2363	1,267		-0,0969	0,908	
Kontakt naboer (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Kontakt venner (dagligt/ugentligt)	-0,0248	0,976		0,1295	1,138	
Kontakt venner (månedligt eller sjældnere)	Reference	-		Reference	-	
Ingen frivillige i familien	Reference	-		Reference	-	
Frivillige i familien	0,4893	1,631	**	0,4686	1,598	*
Ingen børn	Reference	-		Reference	-	
Børn (0-6 år)	-0,0183	0,982		0,1874	1,206	
Børn (7-17 år)	-0,3269	0,721		-0,4523	0,636	
De fleste mennesker er til at stole på	Reference	-		Reference	-	
Både-og	0,0915	1,096		0,0300	1,030	
Man kan ikke være for forsigtig	0,1115	1,118		-0,6107	0,543	
Politik er ikke vigtigt	Reference	-		Reference	-	
Politik er vigtigt	0,0854	1,089		0,1201	1,128	
Religion er ikke vigtig	Reference	-		Reference	-	
Religion er vigtig	-0,0390	0,962	*	-0,2118	0,809	
Alle har moralsk forpligtelse til at arbejde frivilligt	-0,0988	0,906		-0,0420	0,959	
Alle har ikke en moralsk forpligtelse til at arbejde frivilligt	Reference	-		Reference	-	
Politisk venstreorienteret	0,0857	1,090		-0,0705	0,932	
Politisk midt-orienteret	Reference	-		Reference	-	
Politisk højreorienteret	-0,0834	0,920		0,0696	1,072	
Mand	Reference	-		Reference	-	
Kvinde	-0,1348	0,874		-0,4861	0,615	**
16-29 år	Reference	-		Reference	-	
30-49 år	-0,2185	0,804		0,3388	1,403	
50-65 år	-0,3368	0,714		0,2010	1,223	
66+ år	-1,0995	0,333	*	-0,3462	0,707	

(Fortsættes)

TABEL 10.9 FORTSAT

Sandsynligheden blandt ikke-vestlige indvandrere for at yde regelmæssig praktisk hjælp og for at yde økonomisk støtte til slægtninge eller venner. Logistisk regression. 2012.

	Praktisk hjælp		P	Økonomisk hjælp		P
	Log regression estimator	Odds ratio		Log regression estimator	Odds ratio	
Ikke organiseret frivillig	Reference	-		Reference	-	
Organiseret frivillig	0,3314	1,393		-0,2948	0,745	
Konstant	-0,7592		*	-1,7033		***
Population		790			789	

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2012.

Betydningen af religion er mindre for ikke-vestlige indvandrere end for befolkningen som helhed. Blandt ikke-vestlige indvandrere spiller religion dog en negativ rolle for tilbøjeligheden for at yde praktisk hjælp. Vi finder det samme, hvad angår politisk interesse såvel som politisk orientering. Politik har kun en ringe betydning for omfanget af den uformelle praktiske frivillighed blandt ikke-vestlige indvandrere, hvilket helt svarer til, hvad vi fandt i befolkningen som helhed. Når det gælder økonomisk støtte, finder vi også, at politisk orientering ikke har betydning blandt ikke-vestlige indvandrere, hvad der til gengæld er klart forskelligt i forhold til, hvad vi fandt for befolkningen som helhed.

Det er først og fremmest kontakten til familien og det at være i beskæftigelse, som har betydning for, hvorvidt ikke-vestlige indvandrere yder økonomisk støtte. Mens det blandt ikke-vestlige indvandrere er karakteren af det snævre sociale netværk og relationerne til familien, som er afgørende for det civile engagement, er det i befolkningen som helhed i højere grad også holdningen til samfundsmæssige problemer kombineret med forankring i lokalsamfund og kontakt til venner, som har betydning.

For så vidt angår baggrundsvariablene, finder vi også interessante forskelle mellem de to befolkningsgrupper. Hvor der for befolkningen som helhed ikke var signifikant forskel mellem mænd og kvinder, er de ikke-vestlige mænd klart dominerende, hvad angår økonomisk støtte. Formodentlig er det et udtryk for en mere traditionel familiær arbejdsdeling inden for de ikke-vestlige indvandrerfamilier. Betydningen af alder er også forskellig for de to befolkningsgrupper. Blandt ikke-vestlige indvandrere er uformel praktisk hjælp mest udbredt blandt de yngre aldersgrupper, som hjælper de ældre i familien og blandt venner, hvilket nærmest er omvendt for befolkningen som helhed. Økonomisk støtte ydes

blandt befolkningen som helhed først og fremmest blandt de midaldrende og ældre til de yngre familiemedlemmer og bekendte, mens vi ikke finder klare forskelle mellem aldersgrupperne for ikke-vestlige indvandrere – dog en svag tendens til, at økonomisk støtte primært ydes af yngre til de ældre medborgere.

Ser vi til sidst på effekten af at være organiseret frivillig, finder vi, at denne er negativt korreleret med tilbøjeligheden til at yde økonomisk støtte for både befolkningen som helhed og de ikke-vestlige indvandrere, mens vi som tidligere nævnt fandt, at det at have frivillige i familien har en klart positiv effekt på begge former for uformel frivillighed blandt ikke-vestlige indvandrere. Der synes blandt ikke-vestlige indvandrere således at være en stærkere sammenhæng mellem andre familiemedlemmers frivillige engagement og egen involvering, end vi finder i befolkningen som helhed. Det skyldes muligvis, at familien spiller en større rolle for ikke-vestlige indvandrere som normsætter.

KONKLUSION

Vi har i dette kapitel inddraget både befolkningen som helhed og de ikke-vestlige indvandrere særskilt. Selvom der er store ligheder mellem de to grupper, hvad angår omfanget af uformel frivillighed – praktisk hjælp såvel som økonomisk støtte – er der også en række interessante forskelle, som har baggrund i traditioner og forankring i det danske samfund. Den praktiske uformelle hjælp er klart mere udbredt i befolkningen – både i befolkningen som helhed og blandt ikke-vestlige indvandrere – end den formelle organiserede frivillighed. Op mod halvdelen af befolkningen yder praktisk hjælp til familie, venner og bekendte uden for egen husholdning. Omfanget er dog lidt mindre for ikke-vestlige indvandrere end for befolkningen som helhed.

Der har kun i begrænset omfang vist sig at være sammenfald mellem dem, som udfører formelt frivilligt arbejde og dem, som udfører uformel praktisk hjælp. Den andel, som i 2012 udførte begge former for frivillighed, var 21 pct. for befolkningen som helhed. Der synes således kun i begrænset omfang at være tale om, at det er de samme grupper, der er aktive med både formel og uformel frivillig indsats. Dette bekræftes også af, at den praktiske uformelle hjælp ikke er signifikant positivt korreleret med den formelle frivillighed for befolkningen som helhed. For

befolkningen som helhed synes det at have frivillige i familien heller ikke i sig selv at have sammenhæng med sandsynligheden for at udføre uformel praktisk hjælp.

Når vi ser på baggrundsvariablene finder vi for befolkningen som helhed, at den uformelle frivillighed er mest udbredt i aldersgruppen 50-65 år. Endvidere er det de personer, der har tætte relationer til familie og venner, som er mest aktive i den uformelle praktiske frivillighed. Dette mønster ligner i meget høj grad, hvad man fandt i den svenske undersøgelse, for så vidt angår betydningen af kontakten til det sociale netværk (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010: 50).

For de ikke-vestlige indvandrere i Danmark er mønstret anderledes. Her spiller uddannelse en vigtigere rolle for at være aktiv i uformel frivillighed. Desuden er de unge mere aktive, og det øger sandsynligheden for at være uformel frivillig, hvis man selv er frivillig, og der er frivillige i familien. Det er relationen til familien snarere end netværkskontakterne, der har den afgørende betydning for omfanget af uformel frivillighed.

Når vi ser på økonomisk støtte, er andelen noget større blandt ikke-vestlige indvandrere end i befolkningen som helhed. Derimod er omfanget af den økonomiske støtte til familie, venner og bekendte væsentligt større i befolkningen som helhed end blandt ikke-vestlige indvandrere. Når vi ser på baggrunden for at yde hjælp, er denne også forskellig. For danskerne synes økonomisk hjælp, når det gælder de værdimæssige variable, i højere grad at være relateret til politisk holdning og etiske principper om det rigtige i at yde en frivillig indsats, mens det blandt ikke-vestlige indvandrere i højere grad er kontakten til familien, der er afgørende.

Der synes at være visse forskelle mellem befolkningen som helhed og ikke-vestlige indvandrere, når det gælder betydningen af netværksindikatorer. For begge grupper spiller kontakt til familie dog den væsentligste rolle for både praktisk og økonomisk hjælp. For befolkningen som helhed har desuden kontakt til venner en betydning for den praktiske hjælp, mens det for ikke-vestlige indvandrere er kontakt til naboer, der spiller en rolle. En anden forskel er, at forankring i lokalområder har betydning for befolkningen som helhed, mens dette ikke gør sig gældende for ikke-vestlige indvandrere.

PENGEGAVER

FREDERIK ROM TAXHJELM

INDLEDNING

Frivillige organisationer er i høj grad afhængige af såvel offentlige som private donationer samt de midler, der indtjenes ved forskellige former for salg – eksempelvis ved genbrug. Det er således afgørende, såfremt man fortsat ønsker en stærk frivillig sektor, at denne støttes med donationer. Man må dog formode, at de færreste donorer har gjort sig denne overvejelse, men snarere anskuer donationen som en støtte til en bestemt sag eller organisation.

Dette kapitel er et forsøg på at afdække den udvikling, der er sket med hensyn til, hvem der donerer, hvem der doneres til, og hvor meget der doneres i forhold til befolkningsundersøgelsen i 2004 samt mere detaljeret at afdække giverens profil i 2012 og dennes holdninger til pengegaver. Først i kapitlet gives en oversigt over andelen af befolkningen, som giver pengegaver, samt hvilke områder donationerne tilfalder. Dernæst belyses socioøkonomiske og værdimæssige forskelle med hensyn til, hvem der giver pengegaver. Herefter følger en selvstændig analyse af donationsmønstrene blandt frivillige. Disse analyser følges op af en

nærmere undersøgelse af de beløbsstørrelser, der doneres. Kapitlet afsluttes med en analyse af befolkningens holdninger til pengegaver.

Spørgsmålet om pengegaver, der er blevet stillet, er enslydende med spørgsmålet fra undersøgelsen i 2004:

Nu følger nogle spørgsmål om pengegaver. Der er tale om pengegaver, når et beløb gives for at støtte en organisation, forening eller fond eller større aktiviteter, der er drevet af disse. Pengegaver dækker alle beløb, uanset størrelsesorden, og kan både indbetales fast og ved husstandsindsamlinger. Medlemskontingenter skal ikke tælles med. (Køb af varer og tjenester, for eksempelvis køb af tøj i en frivilligt drevet genbrugsbutik og penge til tiggere, skal heller ikke tælles med).

Har du inden for det seneste år giver pengegaver til en forening eller organisation?

Herefter nævnes de samme fjorten områder, som da der blev spurgt til deltagelse i frivilligt arbejde.

Væsentligt er det, at det udelukkende drejer sig om pengegaver til en organisation, forening eller fond, samt at medlemskontingenter og køb fra en sådan forening ikke skal medregnes. Det er ikke udspecificeret, hvorvidt der er tale om donationer til almennyttige formål, om end dette sandsynligvis ofte vil være tilfældet.

DER GIVES ISÆR TIL SUNDHED OG INTERNATIONALE AKTIVITETER

En meget stor del af den danske befolkning, 71 pct., har i 2012 inden for det seneste år doneret penge til en organisation, forening eller fond eller til aktiviteter, som er støttet af disse.

Særligt to områder har modtaget et stort antal donationer, nemlig sundhed- og sygdomsområdet samt internationale aktiviteter. Omtrent halvdelen af befolkningen har støttet sundhedsområdet, mens over en tredjedel af befolkningen har støttet internationale aktiviteter. Disse to områder er da også karakteriseret ved at være i fokus ved de store landsindsamlinger. Idrætsområdet og det sociale område har modtaget donationer fra 13 pct. af befolkningen, mens de resterende områder har modtaget donationer fra mere beskedne andele af befolkningen.

TABEL 11.1

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der donerer penge, særskilt for områder, der doneres til, og undersøgelsesår. 2004 og 2012. Procent.

	2004	2012
Kultur	4	4
Idræt **	11	13
Fritid i øvrigt	6	6
Uddannelse, undervisning, forskning **	4	5
Sundhed, sygdom	47	47
Socialt **	11	13
Miljø	7	7
Bolig, lokalsamfund *	3	4
Fagligt	1	1
Rådgivende, juridisk	3	3
Politik, partiforeninger	2	2
Internationale aktiviteter	38	40
Religion, kirke	5	5
Andre ***	1	3
Alle områderne ***	68	71
Antal	3.134	2.806

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004 og 2012.

I relation til udviklingen fra den seneste undersøgelse i 2004 er der tale om en relativt høj grad af stabilitet. Sundheds- og sygdomsområdet samt internationale aktiviteter var også i 2004 de to dominerende områder. På fem områder er der sket en signifikant stigning i andelen, der donerer penge, henholdsvis idræts-, uddannelses-, bolig-, det sociale og andre områder. Der er dog ikke tale om nogen voldsom stigning, hvorfor man må hæfte sig ved den relative stabilitet, og at en stadig, nu lidt større, del af befolkningen donerer pengegaver. Man må også hæfte sig ved, at der ikke på nogen områder er sket tilbagegang.

Der er en overordnet signifikant forskel mellem andelen af mænd og kvinder, der giver donationer. En mere nuanceret analyse belyser dog, hvordan forskellene er afgrænset til enkelte områder, og at der således ikke er tale om signifikante kønsforskelle på alle donationsområder. På fem områder donerer kvinder i signifikant højere grad end mænd – i særlig grad på området for sundhed og sygdom samt internationale aktiviteter. Politik og partiforeninger er det eneste område, hvor andelen af mænd, der donerer, er højere end andelen af kvinder. På de resterende otte områder er kønnenes andele ikke signifikant forskellige fra hinanden.

TABEL 11.2

Andelen af befolkningen personer på 16 år og derover, der donerer penge, særskilt for områder, der doneres til, samt for køn. 2012. Procent.

Område	Mænd	Kvinder	Samlet
Kulturområdet	4	3	4
Idrætsområdet	14	12	13
Fritidsområdet i øvrigt	6	7	6
Uddannelse, undervisning og forskning *	4	6	5
Sundheds- og sygdomsområdet ***	42	51	47
Det sociale område **	11	15	13
Miljøområdet	6	8	7
Bolig- og lokalsamfundsområdet	4	4	4
Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer	1	1	1
Området omhandlende rådgivning og juridisk bistand	3	3	3
Politik og partiforeninger *	2	1	2
Internationale aktiviteter ***	36	42	40
Religion og kirke *	4	6	5
Andre områder	2	3	3
Alle områder ***	68	74	71
Antal	1.304	1.501	2.805

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

SOCIOØKONOMISKE FORSKELLE

Tabel 11.3 giver en oversigt over, hvordan donationer hænger sammen med forskellige socioøkonomiske faktorer. Overordnet må man bemærke, at alle befolkningsgrupper har en ganske høj andel af givere på trods af de relative forskelle, der her vil blive kommenteret.

Hvad angår alder, er det de 16-29-årige, der i lavest grad donerer penge til frivillige organisationer med 54 pct. mod 77 pct. for gruppen over 66 årige. Denne aldersforskel er signifikant, hvor andelen, der donerer, stiger med alderen.²⁹ Desuden er der en effekt ved at være et par modsat at være enlig, idet 77 pct. af dem i par donerer mod 64 pct. af de enlige. Denne forskel er ligeledes stærkt signifikant.³⁰ Endelig, hvad angår hjemmeboende børn, virker dette signifikant³¹ positivt for andelen af donationer, hvor 69 pct. af dem uden børn donerer i forhold til 75 pct. af dem med børn.

29. $\chi^2 = 91,6921$, $df = 3$, $p < 0,001$.

30. $\chi^2 = 58,2227$, $df = 1$, $p < 0,001$.

31. $\chi^2 = 9,0287$, $df = 1$, $p = 0,003$.

TABEL 11.3

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der donerer penge, særskilt for en række baggrundsforhold. 2012. Procent og antal.

	Andel, pct.	Antal
<i>Alder ***</i>		
16-29 år	54	524
30-49 år	73	989
50-65 år	76	780
66- år	77	513
<i>Civilstatus ***</i>		
Enlig	64	1.315
Par	77	1.491
<i>Uddannelse ***</i>		
Ingen	57	628
Erhvervsuddannelse	72	825
Kort videregående uddannelse	76	323
Mellemlang videregående uddannelse	78	649
Lang videregående uddannelse	80	350
<i>Beskæftigelse ***</i>		
Udenfor arbejdsmarkedet	74	339
Under uddannelse	52	186
Ledig	54	951
Ufaglært arbejder	62	251
Faglært arbejder	67	162
Selvstændig	76	127
Funktionær	79	716
Andet	71	73
<i>Månedlig bruttoindkomst ***</i>		
0-10.000 kr.	57	432
10.001-20.000 kr.	70	581
20.001-30.000 kr.	76	660
30.001- kr.	80	690
<i>Ugentlig arbejdstid ***</i>		
1-30 timer	74	199
31-40 timer	73	997
41-50 timer	82	281
50- timer	85	80
<i>Børn ***</i>		
Har ikke børn	69	1.848
Har børn	75	958
<i>Urbanisering</i>		
Provinsen	71	2.238
Hovedstadsområdet	71	563

Anm.: χ^2 - uafhængighedstest. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

En af de andre betydelige forskelle ses ved uddannelse, hvor kun 57 pct. af dem uden erhvervsuddannelse donerer mod 80 pct. af de med lang videregående uddannelse. Andelen stiger stødt for hvert uddannelsestrin,

og sammenhængen er signifikant.³² Beskæftigelsesniveauet viser sig ligeledes at have betydning, hvor det især er ledige og personer under uddannelse, der donerer i relativt lille omfang med henholdsvis 54 pct. og 52 pct. i forhold til funktionærer, der i 80 pct. af tilfældene donerer. Som de andre socioøkonomiske forskelle er der en signifikant sammenhæng mellem beskæftigelse og andelen, der donerer.³³ På baggrund af denne observation er det således ikke overraskende, at også månedlig bruttoindkomst har en positiv sammenhæng med andelen af donorer – ligeledes signifikant³⁴ – fra 57 pct. blandt dem med en indkomst under 10.000 kr. til 80 pct. blandt dem med en indkomst over 30.000 kr. om måneden. I forlængelse heraf er det interessant at undersøge antallet af arbejdstimer. Denne faktor adskiller sig fra de andre faktorer ved at have et meget højt laveste niveau blandt dem, der arbejder under 30 timer om måneden, med 74 pct. mod 85 pct. ved en egentlig arbejdstid over 50 timer. Forklaringen på det høje niveau for personer selv med korte arbejdstider skal findes i den ovenstående sammenhæng mellem det at være beskæftiget og donere. Her så vi, at det især var gruppen af ledige, der havde en mindre andel af givere. Som de foregående faktorer er sammenhængen mellem arbejdstimer og andelen af donorer signifikant.³⁵

Et område, der viser sig ikke at være sammenhængende med andelen af donorer, er urbaniseringsgraden, hvor man i lige høj grad donerer i hovedstadsområdet som i provinsen. Det er i begge grupper 71 pct., der donerer.³⁶

VIGTIGHEDEN AF RELIGION OG POLITIK

De værdimæssige variable, der måler vigtigheden af religion og politik, spiller ind på andelen af donationer på samme måde, som de gør på graden af frivillighed. Respondenterne er blevet spurgt, i hvor høj grad henholdsvis religion og politik er vigtigt i deres liv. Andelen af donorer stiger signifikant³⁷ med vigtigheden af religion fra 66 pct. blandt dem, der mener, at religion slet ikke er vigtig til 83 pct. blandt dem, der mener, at religion er meget vigtig. Ligeledes virker en politisk interesse stimulerende for tilbøjeligheden til at donere, hvor der er et spænd mellem 62 pct. og

---

32. $\chi^2 = 92,0357$, $df = 4$, $p < 0,001$.

33. $\chi^2 = 125,7601$, $df = 7$, $p < 0,001$.

34. $\chi^2 = 75,9191$, $df = 3$, $p < 0,001$.

35. $\chi^2 = 13,7778$, $df = 3$, $p = 0,003$.

36. $\chi^2 = 0,0106$, $df = 1$, $p = 0,918$.

37. $\chi^2 = 31,9963$, $df = 3$, $p < 0,001$.

77 pct. blandt dem, der henholdsvis mener, at politik slet ikke er vigtig og dem, der mener, at politik er meget vigtig.

DONATIONER BLANDT FRIVILLIGE

Helt overordnet er der ikke en signifikant³⁸ forskel i andelen, der giver pengegaver, mellem frivillige og den øvrige befolkning. Frivillige inden for det seneste år donerer i 72 pct. af tilfældene mod 71 pct. af de ikke-frivillige.

TABEL 11.4

Andelen af frivillige inden for de enkelte områder, der inden for det seneste år har givet pengegaver. 2004 og 2012. Procent og antal.

	2004		2012	
	Andel, pct.	Antal	Andel, pct.	Antal
Fritid (kultur, idræt, fritid)	67	412	64	334
Socialt (sundhed, socialt, rådgivning)	81	135	78	170
Politisk (fagligt, politisk, internationalt)	77	145	71	95
Undervisning og uddannelse	73	73	70	81
Bolig, lokalsamfund	75	153	76	119
Andet (miljø, religion, andre)	78	159	79	171
Samtlige frivillige	73	798	72	694
Samtlige ikke-frivillige **	65	1.330	71	1.300
Hele befolkningen	68	3.134	71	2.806

Anm.: χ^2 -uafhængighedstest. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

I 2004 donerede frivillige på alle områder i væsentligt højere grad end den øvrige befolkning – på nær fritidsområdet, hvor andelen var på niveau. Det samme billede gør sig ikke gældende i 2012, hvor frivillige kun på halvdelen af områderne donerer mere end den øvrige befolkning. Interessant er det, at frivillige på fritidsområdet igen i 2012 skiller sig ud, dog i dette år ved ikke blot at være på niveau, men ved at ligge væsentligt lavere end den øvrige befolkning. Men den reelle udvikling er ikke sket blandt de frivillige, men derimod blandt de ikke-frivillige. Her er der fra 2004 til 2012 sket en signifikant positiv stigning i andelen af donorer, således at den tidligere påviste forskel mellem frivillige og den øvrige befolkning er blevet udjævnet.

38. $\chi^2 = 0,1691$, $df = 1$, $p = 0,681$.

REGRESSIONSANALYSE AF SANDSYNLIGHEDEN FOR AT DONERE

Hvor vi i det ovenstående udelukkende har undersøgt donationer ved hjælp af krydstabuleringer og χ^2 -test, kontrollerer vi i det nedenstående for de indbyrdes sammenhænge mellem forskellige variable ved at foretage en logistisk regression af sandsynligheden for at give en donation.

I overskrifter viser regressionsanalysen af donationer følgende:

- Alder har en højsignifikant betydning for at give pengegaver, men kun blandt de over 66-årige sammenlignet med personer under 30 år.
- Signifikant flere kvinder end mænd giver årligt pengegaver.
- Uanset uddannelsestrin har grupper med uddannelse en større sandsynlighed for at give pengegaver sammenlignet med personer uden erhvervsuddannelse – det handler ikke om, hvor meget uddannelse man har, det handler i højere grad om at have en uddannelse.
- En månedlig bruttoindkomst højere end 20.000 kr. øger sandsynligheden for at give pengegaver signifikant.
- Har man frivillige i familien, stiger den gennemsnitlige sandsynlighed for at give donationer signifikant.
- Hjælper man regelmæssigt sine venner, naboer el.lign. økonomisk, er sandsynligheden for at give donationer signifikant højere.
- Der er ingen sammenhæng mellem sandsynligheden for at give pengegaver og regelmæssigt at hjælpe sine venner, naboer el.lign. praktisk.
- Er man frivillig på fritidsområdet, er der en signifikant negativ sammenhæng med det at donere.

Således viser en del forhold sig at hænge sammen med sandsynligheden for, om man donerer penge til frivillige organisationer eller ej. Mange af de forskelle, der fremgik af de bivariate analyser, genfindes i regressionsanalysen.

TABEL 11.5

Logistisk regression af sandsynligheden blandt hele befolkningen for at give pengegaver. 2012.

		Parameterestimat	Odds ratio	P
Konstant		-0,4746	0,622	
<i>Alder</i>				
<30 år	Reference	-	-	
30-49 år		0,1355	1,145	
50-65 år		0,3148	1,370	
66- år		0,7374	2,091	***
<i>Køn</i>				
Mand	Reference	-	-	
Kvinde		0,4681	1,597	***
<i>Uddannelse</i>				
Ingen uddannelse	Reference	-	-	
Erhvervsuddannelse		0,3799	1,462	*
Kort videregående uddannelse		0,4952	1,641	**
Mellemlang videregående uddannelse		0,4116	1,509	*
Lang videregående uddannelse		0,5844	1,794	**
<i>Indkomst</i>				
Månedlig bruttoindkomst under 10.000 kr.	Reference	-	-	
Månedlig bruttoindkomst 10.001-20.000 kr.		0,1448	1,156	
Månedlig bruttoindkomst 20.001-30.000 kr.		0,5428	1,721	**
Månedlig bruttoindkomst over 30.001 kr.		0,8070	2,241	***
<i>Frivillige i familien</i>				
Ikke-frivillige i familien	Reference	-	-	
Frivillige i familien		0,3843	1,469	***
<i>Yder uformel økonomisk støtte</i>				
Hjælper ikke regelmæssigt økonomisk	Reference	-	-	
Hjælper regelmæssigt økonomisk		0,3490	1,418	*
<i>Yder uformel praktisk hjælp</i>				
Hjælper ikke regelmæssigt praktisk	Reference	-	-	
Hjælper regelmæssigt praktisk		0,1030	1,108	
<i>Frivillig på fritidsområdet</i>				
Ikke-frivilligt arbejde på fritidsområdet	Reference	-	-	
Frivillig på fritidsområdet		-0,4732	0,623	***

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Regressionen er gennemført med de 2.247 respondenter, der havde gyldige svar i samtlige variable.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Til gengæld viser denne regressionen, at mange af de faktorer, der hang positivt sammen med at udføre frivilligt arbejde (se kapitel 4), ikke på samme vis er sammenhængende med det at give pengegaver. Eksempelvis har køn den modsatte effekt: Hvor flere mænd arbejder frivilligt, donerer flere kvinder til frivillige organisationer. Det samme kan siges at gøre sig gældende med hensyn til alder, hvor især de ældre aldersgrupper donerer penge, mens det især er de midaldrende, der er frivillige. Man

kan således konstatere, at donorer har en anden profil end den frivillige, og at disse to faktorer ikke kan siges at hænge direkte sammen. Bemærkelsesværdigt er det, i forlængelse heraf, at det at være frivillig på fritidsområdet har en stærk signifikant, *negativ* sammenhæng med at give pengegaver.

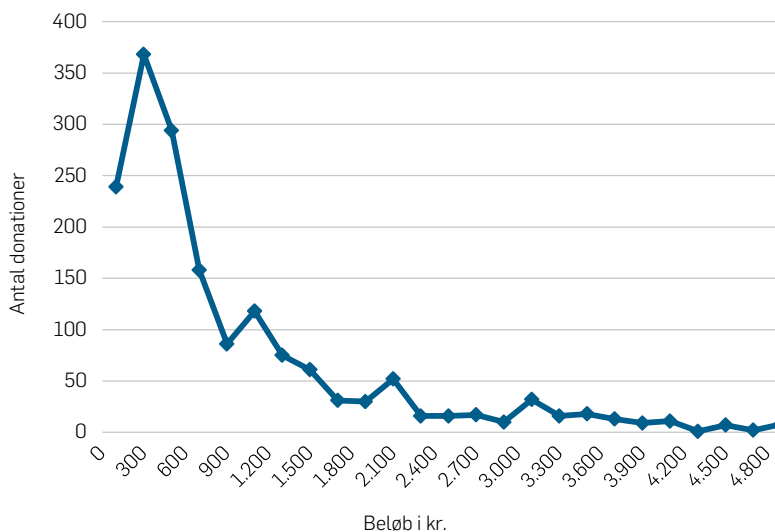
BELØBETS STØRRELSE

Det er naturligvis ikke kun interessant at undersøge, hvem der har givet, og hvilket område de har givet til, men i lige så høj grad, *hvor meget* de har givet. I dette afsnit vil først det samlede donationsbeløb blive behandlet, hvorefter det deles op på de enkelte områder.

Den nedenstående graf viser, hvor meget der til alle områder er blevet doneret af penge inden for det seneste år.

FIGUR 11.1

Antal donationer til frivillige organisationer, blandt dem som har givet det seneste år, særskilt for doneret beløb. 2012.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Som det fremgik i kapitel 4 af analysen af timer brugt på frivilligt arbejde, er der tale om en meget venstreskæv fordeling, hvor de fleste samler sig i

den lavere ende, mens nogle få giver meget høje beløb. Det skal desuden bemærkes, at beløbene løber meget højere end til de 4.800 kr., der her er illustreret – en enkelt giver 90.000 kr. Af hensyn til grafens læsbarhed er disse ekstreme værdier ikke medtaget, om end de naturligvis er medregnet i det efterfølgende arbejde med blandt andet kvartiler og gennemsnit.

TABEL 11.6

Årlige beløb til pengegaver til frivillige organisationer opdelt på kvartiler. 2004 og 2012. Kroner.

År	25 pct. kvartil	50 pct. kvartil	75 pct. kvartil	100 pct. kvartil	Gennemsnit
2004	120 kr.	300 kr.	900 kr.	85.000 kr.	1.100 kr.
2012	230 kr.	600 kr.	1.600 kr.	90.000 kr.	2.056 kr.

Kilde: Frivillighedsundersøgelserne 2004 og 2012.

Som det fremgår af tabellen giver de fleste i 2012 under 1.600 kr., der betegner 75 pct. kvartilen, mens halvdelen giver under 600 kr. På grund af de meget høje beløb, som også er doneret bliver gennemsnittet imidlertid særdeles højt, nemlig 2.056 kr.

Af tabellen er det desuden tydeligt, at der er sket en signifikant stigning i beløbets størrelse fra 2004 til 2012. Overordnet er samtlige kvartiler samt gennemsnittet væsentligt forøget, flere er endda cirka dobbelt så store.

I tabel 11.7 bliver det tydeligt, at der på alle områder på nær to er sket en signifikant stigning i donationernes størrelse, hvad angår både median og gennemsnit. Kun på boligområdet og med hensyn til gennemsnittet for det sociale område er der et signifikant fald fra 2004 til 2012. Der er på næsten alle andre områder tale om *højsignifikante*, positive stigninger. Denne bemærkelsesværdige udvikling er desuden interessant, fordi der i den mellemliggende periode har været en både økonomisk og finansiel krise, hvilket dog ikke lader til at have slået igennem på donationsområdet.

Den markante udvikling kan måske forklares ved de frivillige organisationers professionalisering. Ved brugen af eksempelvis ansatte *phonere* eller *facere* og ved den omfattende teknologiske udvikling, bliver grænsen mellem potentielle donorer og organisation mindre. Det er med den stigende brug af sms og internet blevet lettere at give og ved store indsamlingsshow, som eksempelvis Knæk Cancer, når man ved kombinationen af underholdning og den gode sag hidtil ukendte højder for

indsamlingsbeløb. De frivillige organisationer er blevet mere eksponerede, og indsamlingerne er på sin vis blevet mere institutionaliserede ved eksempelvis store, tilbagevendende begivenheder. Det er således dels gennem en professionalisering af de frivillige organisationers indsamlingspraksis dels gennem en gennemgående teknologisk udvikling, at incitamentet til og muligheden for at donere ganske enkelt er blevet større.

TABEL 11.7

Median og gennemsnitligt årligt doneret beløb, særskilt for områder. 2004 og 2012. Median og gennemsnit. Kroner.

	Median			Gennemsnit, kroner		
	2004	2012	P	2004	2012	P
Kultur	300	300	***	989	1.879	***
Idræt	200	300	***	1.122	1.843	***
Fritidsområdet i øvrigt	100	150	***	442	674	***
Uddannelse, undervisning og forskning	200	450	***	546	1.219	***
Sundheds- og sygdom	100	240	***	327	756	**
Det sociale område	200	250	***	703	693	*
Miljø	155	300	**	362	964	**
Bolig- og lokalsamfund	163	150	*	743	442	***
Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer	500	275	***	1.189	1.272	***
Området omhandlende rådgivning og juridisk bistand	200	500	**	317	704	**
Politik og partiforeninger	250	300	***	770	1.243	***
Internationale aktiviteter	100	200	**	273	662	**
Religion og kirke	400	500	***	2.244	4.153	***
Andre områder	300	300	***	714	1.315	***

Anm.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2004 og 2012.

HOLDNING TIL PENGEGAVER

Endnu et aspekt af donationer er befolkningens syn på det at give pengegaver i det hele taget. Dette belyses ved seks påstande, man kan erklære sig enig eller uenig i (se tabel 11.8). Ud over helt generelle spørgsmål, som synet på pengeindsamlinger i en moderne velfærdsstat, er der ligeledes mere konkrete spørgsmål, om man eksempelvis er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål.

Kun få ser en modsætning mellem pengeindsamlinger og den moderne velfærdsstat. Det er kun 16 pct., der ikke mener, at pengeindsamlinger hører hjemme her. Der viser sig dog en tydelig kønsforskel under denne overflade. Signifikant flere mænd end kvinder mener ikke, at pengeindsamlinger hører til i den moderne velfærdsstat – 19 pct.

mænd i forhold til 14 pct. kvinder.³⁹ Man må dog fastholde, at 19 pct. mænd fortsat er en relativt lille andel af befolkningen mod de 70 pct. mænd og 76 pct. kvinder, der er uenige i udsagnet. Desuden har alder stor betydning for den gennemsnitlige enighed i påstanden. 25 pct. af de over 66-årige mod 12 pct. af de 16-29-årige er enige i udsagnet, og mener således, at pengeindsamlinger ikke hører til i en moderne velfærdsstat. Alder har således en signifikant, positiv sammenhæng med opfattelsen af pengeindsamlinger som ikke hørende til i den moderne velfærdsstat.⁴⁰

TABEL 11.8

Befolkningen på 16 år og derover fordelt efter enighed i udvalgte udsagn om pengegaver. 2012. Procent.

Påstand	Enig	Hverken eller	Uenig	Antal
Pengeindsamlinger hører ikke til i en moderne velfærdsstat	16	10	73	2.788
Du føler en forpligtelse til at støtte foreninger og frivillige organisationer med pengegaver	29	9	62	2.789
Du vil ikke give pengegaver, fordi det hele går til administration	37	11	52	2.768
Du er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål	47	10	43	2.789
Du giver kun penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis du ved, hvilket formål pengene går til	91	3	6	2.773
Du ville give flere penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis mulighederne for skattefradrag var bedre	29	13	57	2.738

Anm.: Svarkategorierne "Helt enig" og "Delvist enig" fremgår i tabellen som enig. Ligeledes for kategorierne "Helt uenig" og "Delvist uenig", der i tabellen er kategoriseret som uenig.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Til trods for, at 71 pct. af befolkningen donerer penge til frivillige organisationer føler kun 29 pct. en personlig forpligtelse til denne støtte. Signifikant flere kvinder end mænd føler sig dog forpligtet til den økonomiske støtte, hvor 32 pct. af kvinderne er enige i udsagnet mod 26 pct. af mændene.⁴¹ Enigheden knytter sig ligeledes til alder, hvor de unge skiller sig særligt ud. Kun 24 pct. af de 16-29-årige er enige, mens de resterende aldersgrupper i 30 pct. eller 31 pct. af tilfældene er enige. Alder har således en signifikant, positiv sammenhæng med enigheden i forpligtelsen til at støtte frivillige organisationer med donationer.⁴²

39. $\chi^2 = 15,5328$, $df = 2$, $p < 0,001$.

40. $\chi^2 = 65,3869$, $df = 6$, $p > 0,001$.

41. $\chi^2 = 11,7863$, $df = 2$, $p = 0,003$.

42. $\chi^2 = 15,9701$, $df = 6$, $p = 0,014$.

Det er dog uvist, hvilke indsamlingsformål svarpersonerne har tænkt på, da de svarede på de to spørgsmål om velfærdsstaten og den personlige forpligtelse. Hvorvidt det var Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, den lokale spejderforening eller Lions Club kan naturligvis have betydning for, hvorvidt man mener, at der her bliver løst opgaver, det offentlige skulle tage sig af, samt for hvorvidt man mener, man er forpligtet til at støtte dem.

Spørgsmålet omhandlede administration søger at indfange, hvorvidt der er en mistillid til foreningens forvaltning af de donerede midler. Såfremt man kan tolke spørgsmålet sådan, kan denne mistillid spores hos 37 pct. af befolkningen, og således hos mere end hver tredje dansker. Omvendt er 52 pct. helt eller delvist uenige i udsagnet. Kvinder er i lidt højere grad uenige i udsagnet, 53 pct. kvinder mod 50 pct. mænd, omend denne sammenhæng ikke er signifikant.⁴³ Derimod har alder en særdeles stor betydning for mistilliden. 50 pct. af de over 66-årige er enige i, at hele donationsbeløbet går til administration sammenlignet med 30 pct. af de 16-29-årige. Denne sammenhæng er ligeledes stærkt signifikant.⁴⁴

En anden form for modvilje mod donationer kan spores i graden af enighed i det efterfølgende udsagn om, at man er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål. Hele 47 pct. af befolkningen føler denne modvilje, og bemærkelsesværdigt er det, at gruppen, der er enige i udsagnet, er større end gruppen, der er uenige i udsagnet – om end forskellen på de to grupperes størrelse ikke er specielt stor. Signifikant flere mænd end kvinder føler denne træthed.⁴⁵ Modviljen stiger endvidere voldsomt og signifikant med alderen fra 43 pct. blandt de 16-29-årige til 59 pct. blandt de over 66-årige.⁴⁶ Således kan det sammenfattes på baggrund af besvarelsene af disse to mål for mistillid og modvilje, at mænd i højere grad end kvinder, og at de ældre i højere grad end den yngre befolkning, erklærer sig enige i påstandene.

Ikke overraskende donerer folk kun til organisationer, hvis formål de kender, hvilket er helt tydeligt ved 91 pct. af befolkningens enighed i påstanden.

Næsten en tredjedel af befolkningen ville donere flere penge, såfremt skattefradragene var bedre. Mere interessant er det dog, at det for

---

43. $\chi^2 = 3,9349$, $df = 2$, $p = 0,14$.

44. $\chi^2 = 77,0465$, $df = 6$, $p > 0,001$.

45. $\chi^2 = 7,4467$, $df = 2$, $p = 0,024$.

46. $\chi^2 = 42,1348$, $df = 6$, $p > 0,001$.

57 pct. ingen betydning har for deres villighed til at give større donationer. Dette har i signifikant højere grad for mænd end for kvinder betydning,⁴⁷ ligeledes er der en signifikant negativ sammenhæng med alder og enigheden i skattefradragenes betydning.⁴⁸ Kun 20 pct. af de over 66-årige er enige i udsagnet mod 38 pct. af de 16-29-årige.

Der er desuden undersøgt, om der siden 2004 er sket ændringer i befolkningens holdninger til det at give pengegaver. Men man må endnu engang hæfte sig ved den overvældende stabilitet og befolkningens næsten uændrede holdning. Man kunne forestille sig, at folk i stigende grad oplevede at blive trætte af at blive spurgt om penge til alle mulige formål som konsekvens af, at eksponeringen af pengeindsamlinger og store tv-shows i mellemliggende periode er taget til. Dette er dog ikke tilfældet – tværtimod er niveauet helt stabilt.

Hvor der i det ovenstående er undersøgt fordelingen af disse holdningsspørgsmål i befolkningen, vil der i det nedenstående blive analyseret disse spørgsmåls sammenhæng med den faktiske donation.

TABEL 11.9

Andelen af befolkningen på 16 år og derover, der giver pengegaver, særskilt for enighed i udvalgte udsagn om pengegaver. 2012. Procent.

	Har doneret	Antal
Pengeindsamlinger hører ikke til i en moderne velfærdsstat *	61	458
Du føler en forpligtelse til at støtte foreninger og frivillige organisationer med pengegaver ***	88	812
Du vil ikke give pengegaver, fordi det hele går til administration **	64	1.020
Du er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål	67	1.316
Du giver kun penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis du ved, hvilket formål pengene går til	72	2.523
Du ville give flere penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis mulighederne for skattefradrag var bedre	70	802
Hele befolkningen	71	2.806

Anm.: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Der måles signifikans på forskellen på andelen, der har svaret ja på pågældende spørgsmål og doneret, sammenlignet med befolkningsgennemsnittet.

Kilde: Frivillighedsundersøgelsen 2012.

Det fremgår af tabel 11.9, at personer, der ikke mener, at pengeindsamlinger hører til i den moderne velfærdsstat, har en signifikant lavere andel af givere (61 pct.) end den resterende befolkning (71 pct.), om end man må fremhæve, at 61 pct. fortsat er en relativt højt andel. Næsten alle i gruppen, der føler en personlig forpligtelse til at støtte foreninger og fri-

47. $\chi^2 = 7,724$, $df = 2$, $p = 0,021$.

48. $\chi^2 = 185,947$, $df = 6$, $p > 0,001$.

villige organisationer, donerer – overvældende 88 pct. af denne gruppe giver pengegaver, hvilket er signifikant flere end i befolkningen som helhed. Personer, der mener, at det hele går til administration, har en signifikant lavere andel givere end resten af befolkningen. Omvendt må man som ved den første påstand fremhæve, at 64 pct. til trods herfor giver donationer, hvilket fortsat må siges at være en relativt stor andel. Dette spørgsmål forsøgte, som sagt, at indfange befolkningens mistillid til frivillige organisationers forvaltning. Man kan dog på baggrund af ovenstående fremhæve, at denne mistillid ikke har overvældende stor betydning for villigheden til at give pengegaver til frivillige organisationer.

Det er interessant, at dem, der udtrykker en modvilje mod at blive spurgt om penge til alle mulige formål, ikke er mindre tilbøjelige til at give penge sammenlignet med gennemsnittet. Til trods for, at andelen er lidt lavere, kan man konkludere, at denne modvilje ikke har reel sammenhæng med andelen, der giver donationer. Det samme gør sig gældende for de sidste to spørgsmål, der beskriver, hvad pengene går til og betydningen af skattefradrag. Disse er på samme niveau med den øvrige befolkning.

KONKLUSION

En meget stor del af befolkningen på 71 pct. har givet donationer til en forening, organisation eller fond inden for det seneste år. Det er i særdeleshed områderne for sundhed og internationale aktiviteter, at store andele af befolkningen har doneret til. Denne støtte har siden 2004 fastholdt et stabilt, let positivt stigende niveau. På fire områder har der været signifikante stigninger, men det er den overordnede stabilitet på et ganske højt niveau, der er det egentligt interessante.

Signifikant flere kvinder end mænd donerer penge til frivillige organisationer, og tilsvarende gør alle uddannelsestrin fra erhvervsuddannelse til lang videregående uddannelse i forhold til personer uden erhvervsuddannelse. Der er således, ligesom der var ved graden af frivillighed, en vis sammenhæng mellem at være ressourcestærk og donere til frivillige organisationer.

Hvad angår beløbets størrelse, giver halvdelen af donorerne under 600 kr., mens en meget lille gruppe giver ekstremt store donationer. Dette niveau af donationer er langt over niveauet målt i 2004, både hvad

angår gennemsnit og median, hvor der på nær to områder er sket en signifikant stigning i samtlige beløb på alle områder.

Dette kapitel har desuden beskæftiget sig med befolkningens generelle holdning til donationer. Her viser det sig, at af dem, der føler en personlig forpligtelse til at støtte foreninger, giver hele 88 pct. penge-gaver. Endvidere viser det sig, at den del af befolkningen, der ikke mener, at pengeindsamlinger hører til i den moderne velfærdsstat samt folk, der føler en modvilje mod at give penge, fordi det hele går til administration, ikke overraskende donerer signifikant mindre end gennemsnittet. Samlet må man dog hæfte sig ved, at alle donationsniveauer, uanset holdning, ligger på et meget højt og relativt stabilt niveau.

Overordnet kan der således konstateres en velvilje over for det at give økonomisk støtte til foreninger. Selvom relativt få føler sig personligt forpligtede, er det fortsat en omfattende del af befolkningen, der giver donationer. Der hersker ingen udbredt mistillid til forvaltningen af de indsamlede midler – men den eksisterer, og i særligt omfang blandt de ældre aldersgrupper.

STABILITET OG DYNAMIK – PERSPEKTIVER OG SKANDINAVISK UDSYN

LARS SKOV HENRIKSEN

INDLEDNING

I dette kapitel skal vi perspektivere fundene i rapporten og sætte dem ind i en skandinavisk sammenhæng. Hvor peger rapportens resultater hen, og finder vi sammenlignelige udviklingstræk i Norge og Sverige? Det følgende skal med andre ord læses som en opsamling af rapportens resultater og ikke som et resumé. Snarere vil vi forsøge at sige noget om de forskningsmæssige spørgsmål og temaer, som undersøgelsens resultater og analyser rejser, og som vi fremover bør give mere opmærksomhed. Nogle af disse temaer lægger op til nye undersøgelser, andre vedrører metodologiske spørgsmål, og endelig berøres i nogle tilfælde også praktiske implikationer af vores fund for arbejdet i den frivillige sektor.

STABILITET

Omfanget af frivilligt arbejde, målt som den andel af befolkningen, der har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år, har udvist en bemærkelsesværdig grad af stabilitet. Som diskuteret i kapitel 2 er det mu-

ligt, at vores prioritering af paneldesignet medfører, at vi kommer til at overvurdere stabiliteten en smule. På den anden side øger det pålideligheden af vores undersøgelse, at vi finder tilsvarende resultater fra Sverige og Norge, hvor man også – og med længere tidsserier end vores – finder en relativt høj grad af stabilitet, både hvad angår andelen af befolkningen, der arbejder frivilligt, og hvad angår fordelingen mellem samfundsområder. Også fra andre sammenlignelige danske undersøgelser ved vi, at det niveau for frivillighed, vi har skitseret, forekommer pålideligt. Se kapitel 3, afsnittet om øvrige danske undersøgelser.

I tabel 12.1 har vi samlet tilgængelige data fra befolkningsstudierne af frivilligt arbejde i Danmark, Norge og Sverige. For Danmark har vi suppleret med tal fra den danske værdiundersøgelse (Torpe, 2011) og den allerførste undersøgelse af frivilligt arbejde, der rummer data fra 1993 (Anker & Koch-Nielsen, 1995).

TABEL 12.1

Andelen af befolkningen, der har udført frivilligt arbejde det seneste år i Sverige, Norge, Danmark. Udvalgte år. Procent.

	1992/1993	1997-99	2004/05	2008/09	2012
Danmark	28	37	35	37	35
Norge		52	58	48	
Sverige	48	52	51	48	

Kilde: Sverige: Enheten för forskning om det civila samhället, Ersta Sköndal högskola, diverse befolkningsstudier (Svedberg m.fl., 2010). Norge: Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor, diverse befolkningsstudier (Wollebæk & Sivesind, 2010). Danmark: 1993: Anker og Koch-Nielsen 1995. 1999 og 2008: Den danske værdiundersøgelse (Torpe, 2011). 2004 og 2012: Frivillighedsundersøgelserne.

Niveauet er i alle år højere i både Norge og Sverige sammenlignet med Danmark. Men ellers er det påfaldende, at der er stor stabilitet. Norge er til dels en undtagelse, fordi niveauet har været mere springende. Nedgangen fra 2004 til 2009 kan dog dels forklares med befolkningstilvækst, dels med at man fra 1997 til 2004 tilsyneladende lykkedes med at rekruttere en øget andel korttidsfrivillige, som for en stor dels vedkommende er faldet fra igen i 2009 (Wollebæk & Sivesind, 2010). Tallet for 2009 forekommer derfor at være en tilbagevenden til et mere ”normalt” niveau.

Disse resultater bør få os til at overveje mere grundigt, hvorfor vi finder denne påfaldende stabilitet i de skandinaviske lande – og i forlængelse heraf også, hvorfor niveauet er så relativt højt i alle tre lande. Hvis man sammenligner de skandinaviske lande med såvel angelsaksiske

som kontinentaleuropæiske lande, så ligger de skandinaviske landes frivillighedsrater konsekvent blandt de højeste.

En sandsynlig forklaring er, at de nordiske lande er gennemorganiserede lande, dvs. lande med en høj organisationstæthed og en høj organisationsgrad i befolkningen. Det betyder, at meget store dele af befolkningen er medlemmer af og i jævnlig kontakt med foreninger og organisationer. Goul Andersen anslår således, at 94 pct. af den danske befolkning er medlem af mindst én forening, og i gennemsnit er hver voksen dansker medlem af 3,1 foreninger (Andersen, 2011, s. 63). Dette niveau har været relativt stabilt siden 1990 (Andersen, 2002). Vi ved også fra Ibsen, Thøgersen og Levinsens undersøgelser af det frivillige organisationssamfund på Fyn, Ærø og Langeland, at antallet af frivillige foreninger er meget stabilt. I 2004 blev der registreret i alt 5.764 foreninger i denne region, mens der i 2010 blev registreret 5.886 foreninger, hvilket svarede til en marginal tilvækst på 2 pct. Også fordelingen af organisationer mellem samfundsområder er uhyre stabil og svarer til den fordeling, vi har fundet på individniveau (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013, s. 29). I undersøgelsen er foreningerne også blevet spurgt, om de i den undersøgte periode vurderer, at de har fået flere eller færre frivillige samt flere eller færre medlemmer. Medlemstallet er gennemsnitligt steget lidt (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013, s. 31), mens antallet af frivillige af et stort flertal af foreninger vurderes til at være uændret over en femårig periode (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013, s. 50). En sandsynlig forklaring på den store stabilitet er derfor, at foreninger og organisationer fungerer som en ”opportunity structure” og en fordelingsmekanisme for det frivillige engagement. Man kan antage, at hovedparten af de frivillige trækkes ind i de foreninger og organisationer, de er medlemmer af, eller som de i kraft af deres roller og positioner i samfundet kommer i kontakt med. Det gælder både frivillige foreninger og offentlige institutioner som eksempelvis skoler og daginstitutioner. Det kan også forklare den store stabilitet, vi finder i fordelingen af de frivillige mellem samfundsområder. Så længe den frivillige indsats hovedsageligt har foreninger og organisationer som omdrejningspunkt for rekruttering, er det derfor sandsynligt, at stabiliteten vil være betydelig. I 2010 havde ca. 80 pct. af de lokale organisationer ikke lønede medarbejdere tilknyttet i det hele taget, og denne andel har været stabil siden 2004 (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013, s. 49). De frivillige er med andre ord en altafgørende ressource for organisationerne, og behovet er ikke blevet mindre. En sådan tilgang har mere

fokus på efterspørgslen efter frivillige, og hvordan organisationskonteksten og populationen af organisationer er afgørende for, hvem og hvor mange der rekrutteres som frivillig. Frivillige organisationer er ikke passive modtagere af frivillige. I stedet må man forestille sig, at de aktivt identificerer personer med en relevant profil for de opgaver, organisationen har behov for at få løst (Bryant m.fl., 2003, s. 47). Et interessant amerikansk studie viser, at blandt dem, der blev opfordret til at arbejde frivilligt, var det 80 pct., der blev frivillige. Omvendt var det blandt dem, der ikke var blevet opfordret, kun 20 pct., der blev frivillige (Bryant m.fl., 2003, s. 53).

Denne tilgang kan også være med til at forklare den lavere deltageresrate blandt de ikke-vestlige indvandrere, som vi har dokumenteret i kapitel 8. Vi ved fra Goul Andersens (2011, s. 63) undersøgelse, at indvandrere i gennemsnit er medlemmer af 1,6 foreninger. Denne gruppe er med andre ord noget mindre eksponeret for foreninger og organisationer. Dette kan yderligere underbygges af vores egne data, der viser, at ikke-vestlige indvandrere i mindre omfang end den øvrige befolkning oplever at blive opfordret til at udføre frivilligt arbejde.

Over for efterspørgselstilgangen står den mere konventionelle opfattelse, at den frivillige selv søger mod organisationerne, fordi vedkommende har ressourcerne til det og er motiveret for det. Her er fokus på udbuddet af frivillig arbejdskraft for nu at bruge en markedsmetafor. De to tilgange supplerer givetvis hinanden, men hidtil har forskningen fokuseret mest på de frivillige og haft for lidt opmærksomhed på betydningen af organisationskonteksten, samt hvordan udbuds- og efterspørgselsmekanismer fungerer i samspil.

Der er tre konsekvenser af at sætte mere fokus på efterspørgslen. For det første tydeliggør det, at offentlige politikker og initiativer, der via kampagner forsøger at få flere til at søge mod det frivillige arbejde, kan undervurdere, i hvor høj grad organisationskonteksten strukturerer rekrutteringen. Folk træffer ikke beslutninger om at arbejde frivilligt i et tomrum. I stedet for generelle kampagner kan det måske være vigtigere at overveje, hvilke rammevilkår, hvilken lovgivning, og hvilke økonomiske støtteformer der gør det nemmere for organisationerne at rekruttere og fastholde frivillige. I forlængelse heraf er resultatet også en påmindelse om, at det frivillige arbejde måske er mere resistent over for samfundsændringer end ofte antaget. Det er nemlig bemærkelsesværdigt, at stabiliteten er fastholdt i en periode, der har været karakteriseret ved sto-

re samfundsændringer i form af kommunalreformen i 2007 og finanskrisen i 2008 med efterfølgende økonomisk nedgang.

For det andet er der grund til at forske mere i organisationskonteksten og betydningen af de rammer, det frivillige arbejde foregår under, for såvel rekruttering som fastholdelse af frivillige. Vi har i denne rapport taget hul på denne diskussion med analysen af betydningen af de organisatoriske rammer, kurser og erfaringer for de frivilliges lyst til at fortsætte som frivillig (kapitel 9). Denne analyse peger i retning af, at matchet mellem på den ene side de frivilliges erfaringer og kvalifikationer og på den anden side de opgaver, de frivillige løser, er afgørende for fastholdelse.

For det tredje understreger analyserne betydningen af at have data på både individniveau og organisationsniveau. I fremtidige forskningsdesign bør man overveje, hvordan man får disse to niveauer koblet direkte sammen, så man kan integrere informationer om individer og de organisationer, de er aktive i, i de enkelte analyser.

Vi finder også en høj grad af stabilitet på de to andre afhængige variable i vores materiale: den uformelle praktiske og økonomiske hjælp (uformel frivillighed) samt pengegaver. Hvad angår pengegaver til organisationer og velgørende formål, så er organisationskonteksten også relevant som forklaringsmekanisme. Langt de fleste penge gives til enten sundheds- og sygdomsområdet eller til det internationale og humanitære område. Her findes de store indsamlingsorganisationer og de problemområder (sygdom, behandling, sult, krig, naturkatastrofer osv.), der kan generere opmærksomhed og tiltrække donationer.

Hvad angår den uformelle hjælp i form af enten praktisk hjælp og omsorg eller økonomisk støtte, så kan stabiliteten naturligvis ikke forklares med henvisning til en organisationskontekst. Her kan man gætte på – selvom vi ikke kan sige noget sikkert om det – at de behov, der dækkes via praktisk hjælp og økonomisk support, har været uændrede i perioden.

DYNAMIK

Noget af det, der bestyrker opfattelsen af organisationssamfundet som en træg struktur, er paradoksalt nok den betydelige grad af dynamik, vi finder på individniveauet i undersøgelsen. At der er en meget stor stabilitet i andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde, er nemlig ikke

ensbetydende med, at der også er stabilitet på individniveauet. Eller sagt med andre ord: Det er ikke nødvendigvis de samme personer, der er frivillige på forskellige tidspunkter. I denne undersøgelse benytter vi for første gang i en dansk sammenhæng paneldata til undersøgelse af frivilligt arbejde (se kapitel 2 og 7). Det vil sige, at vi har oplysninger om de samme personers frivillige engagement i både 2004 og 2012. Panelanalyserne viser, at der er en betydelig kernegruppe på ca. 25 pct., der har været frivillig både i 2004 og i 2012. Men gruppen af personer, der træder enten ud af eller ind i den frivillige arbejdsstyrke i løbet af perioden, er faktisk større, nemlig ca. 30 pct. i alt, fordelt nogenlunde ligeligt mellem de to grupper. I panelet er det altså under halvdelen af respondenterne, opgjort til 43 pct., der ikke har været frivillige i enten 2004 eller 2012. Hvis vi tager udgangspunkt i hele stikprøven for 2012, viser vores undersøgelse, at en endnu mindre andel, nemlig 34 pct., aldrig har været frivillig.

I virkeligheden er det et vældig opløftende resultat, at så få aldrig har været frivillige. Det betyder, at et meget stort flertal af danskerne på et givet tidspunkt i deres liv udfører frivilligt arbejde. Mange vil gå ud og ind af den frivillige arbejdsstyrke, i takt med at livsomstændigheder og anledninger ændrer sig og bringer den enkelte ind på (eller ud af) områder og arenaer, hvor det frivillige engagement bliver mere (eller mindre) oplagt, og hvor anledningerne og opfordringerne opstår (eller forsvinder). For forskningen medfører disse resultater, at vi skal udvikle et mere dynamisk og konditionelt perspektiv på, hvad der skubber eller trækker folk ind i og ud af frivilligt arbejde på forskellige tidspunkter og med forskellig intensitet.

Analyserne af paneldata (kapitel 7) understøtter, at de omstændigheder, der knytter sig til en bestemt livsfase, er afgørende for det frivillige engagement. I den fase af livet, hvor man danner fast parforhold, får børn og en mere sikker placering på arbejdsmarkedet, øges sandsynligheden for frivilligt arbejde, mens sandsynligheden aftager i takt med, at børnene flytter hjemmefra, og arbejdslivet nærmer sig en afslutning. Panelanalyserne peger også i retning af, at disse mekanismer ikke virker ens for begge køn. Det betyder, at vi må udvikle en bedre forståelse af, hvordan interne arbejdsdelinger og rollemekanismer i familien er med til at strukturere det frivillige engagement. Der er forskellige forventninger knyttet til rollerne som mor, far, forsørger, omsorgsgiver osv., og hvor-

dan disse forventninger influerer på det frivillige engagement, er et vigtigt tema for frivilligforskningen.

Ovenstående understreger, at beslutningen om at arbejde frivilligt er indlejret i hverdagslivets skiftende betingelser og omstændigheder og ikke udelukkende et personligt anliggende. Denne diskussion er også teoretisk vigtig, fordi det ofte antages, at det frivillige engagement i stigende grad skal kunne legitimeres og passes ind i en bevidst og artikuleret jeg-fortælling. Frivilligt arbejde bliver i denne optik et individualiseret projekt, der understøtter jagten på identitet. Vi ved imidlertid ikke meget empirisk om dette, og de få studier, der har forsøgt at undersøge det, har ikke kunnet demonstrere, at det faktisk forholder sig sådan. Et interessant belgisk studie viser, at det snarere er ordinære livsomstændigheder – børn, jobkarriere, tid osv. – i kombination med konkrete oplevelser i den frivillige organisation – social accept, anerkendelse, konflikter osv. – der er afgørende for, om man fortsætter eller forlader det frivillige arbejde (Hustinx, 2010).

Et meget vigtigt resultat er dog, at de ovenstående livsfaseforklaringer skal suppleres med generationsforklaringer. Det vil sige, at ikke al frivillig deltagelse kan forklares med den fase af livet, som den enkelte befinder sig i og de roller, der knytter sig hertil. Vi finder også, at den generation, den enkelte fødes ind i, har betydning for det frivillige engagement livet igennem. Hvis man fødes ind i en generation, hvor frivilligt arbejde er en stærk norm, så er sandsynligheden for, at man fastholder det frivillige engagement livet igennem, på trods af livsfaseskift, højere, end hvis man fødes ind i en generation med andre normer. Det gælder for eksempel for generationen født i 1930'erne. Omvendt gælder det for den generation, der er født i 1980'erne, at de har et signifikant lavere engagement. Hvis dette er en korrekt observation, og hvis effekten er vedblivende, så er det en reel risiko, at vi befinder os i en ”indian summer”, hvor det frivillige engagement kun oppebæres på det nuværende niveau i kraft af relativt aktive ældregenerationer. Norske studier har påvist lignende generationseffekter (Wollebæk & Aars, 2011).

Ovenstående diskussion viser, hvor kompleks analysen af det frivillige engagement er, og hvor vigtigt det er at have data af høj kvalitet samt forskellige datatyper og analysemetoder til rådighed. Standardmetoden i form af spørgeskemaundersøgelser, der analyserer et tværsnit af befolkningen på et givet tidspunkt, viser sig i denne sammenhæng at have en række begrænsninger. Først og fremmest har dette design en ten-

dens til at undervurdere dynamikken, fordi man let kommer til at antage, at de faktorer, der på ét tidspunkt er væsentlige, virker på samme måde hele livet igennem (Rotolo, 2000, s. 1135).

Paneldata er i denne sammenhæng et væsentligt fremskridt, men vi har givetvis behov for at udvide metoderepertoiret yderligere. Kobling af surveydata til registeroplysninger er ét vigtigt skridt, der vil blive realiseret i løbet af 2014. Kombination af kvantitative og kvalitative metoder et andet.

TID OG STATUSDIFFERENTIERING

Den tid, som de frivillige investerer i det frivillige arbejde – altså det antal timer, man rapporterer at have udført frivilligt arbejde – har vist sig at være et vigtigt selvstændigt tema. Der er ingen tvivl om, at vi tidligere har været for fokuserede på den frivillige deltagelse i sig selv – altså om den enkelte er frivillig eller ikke. Dette er naturligvis stadig vigtigt. Deltagelsesrater siger noget om, hvor villig befolkningen er til at påtage sig ansvar for opgaver og aktiviteter, de ikke bliver betalt for. For foreninger og organisationer, der er afhængige af menneskelige ressourcer, er det helt afgørende, at befolkningen på et stabilt højt niveau bidrager med frivilligt arbejde.

Men en konsekvens af fokuseringen på deltagelsen i sig selv har været, at vi har undervurderet betydningen af at studere tidsinvesteringen og tidsallokeringen som et selvstændigt fænomen.

Den tid, de frivillige lægger i organisationer og aktiviteter, er vigtig at studere af to grunde. For det første ser det ud til, at tidsanvendelsen er styret af andre faktorer end dem, der er gældende for den frivillige deltagelse. Med andre ord: Beslutningen om, hvor meget tid man vil bruge på frivilligt arbejde, ser ud til at være forbundet med andre faktorer end selve beslutningen om at deltage. For det andet er tidsforbruget vigtig, fordi der ser ud til at ske ændringer i intensiteten af den frivillige indsats. Den gennemsnitlige tid, som frivillige angiver at bruge på frivilligt arbejde, er faldet marginalt fra 2004 til 2012. Men det vigtige ser ud til at være, at gennemsnittet dækker over stigende forskelle i tidsanvendelsen mellem forskellige sociale grupper. Nedenfor diskuterer vi disse forhold lidt nærmere.

Vi ved, at der findes en vis statusdifferentiering, hvad angår den frivillige deltagelse i sig selv. Sandsynligheden for at være frivillig varierer med sociale baggrundsfaktorer. Frivilligt arbejde har en vis social slagside (kapitel 4). Midaldrende, højtuddannede og dem med stærkest tilknytning til arbejdsmarkedet (målt som antal ugentlige arbejdstimer på det ordinære arbejdsmarked) har en højere deltagelsesrate end gennemsnittet. Dette var gældende i 2004, og det er det stadig i 2012. Og det samme er gældende i både Norge og Sverige. I Sverige er betydningen af uddannelse og indkomst til dels svækket i perioden 1998 til 2009 (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010, s. 23). I Norge har udviklingen modsat vist tendenser til øgede sociale forskelle i den frivillige deltagelse fra 1997 til 2009 (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 45), idet lavindkomstgrupper og folk på overførselsindkomster i stigende grad står udenfor. I Danmark kunne man tro, at de sociale forskelle i den frivillige deltagelse hen over kriseårene omkring 2008, hvor indkomstfordelingen er blevet mere skæv, også var blevet større. Dette er da også til dels tilfældet (se kapitel 4). I uddannelsesgruppen med lange videregående uddannelser er andelen af frivillige steget fra 45 pct. i 2004 til 51 pct. i 2012. I grupperne med mere kortvarige uddannelser er andelen af frivillige til gengæld blevet lidt mindre i 2012, end de var i 2004.

Der, hvor udviklingen imidlertid har været mest markant, er i forhold til tidsinvesteringen. Det gennemsnitlige timetal er som nævnt faldet en lille smule – fra 17 timer i 2004 til 16 timer i 2012. Men gennemsnittet dækker over relativt store variationer. Her forholder det sig sådan, at de ældres tidsinvestering er steget, mens de unges og de midaldrendes er faldet. Gruppen på arbejdsmarkedet har reduceret deres tidsinvestering (mest markant for gruppen, der arbejder over 40 timer ugentligt), mens gruppen uden for arbejdsmarkedet fastholder og tendentielt øger deres tidsinvestering en smule. Også for de forskellige uddannelsesgrupper er der sket forskydninger. Gruppen uden uddannelse og med faglige uddannelser har øget tidsinvesteringen, mens tidsinvesteringen er faldet for gruppen med videregående uddannelser.

Vi ser altså et ret tydeligt mønster. De mest ressourcestærke grupper har stadig den højeste sandsynlighed for at udføre frivilligt arbejde – men de er aktive i færre timer i 2012, end de var i 2004. For de mindre ressourcestærke grupper er udviklingen gået den modsatte vej. Vi finder altså større forskelle i den undersøgte periode mellem de sociale grupper, når det gælder antallet af timer, man lægger i det frivillige arbej-

de. Dette mønster understøttes af det centrale fund, vi gjorde i undersøgelsen af de tidsafgrænsede frivillige indsatser, hvor antallet af ugentlige arbejdstimer på arbejdsmarkedet var det forhold, der bedst forudsagde sandsynligheden for at udføre tidsafgrænset frivilligt arbejde.

For de velintegrerede grupper på arbejdsmarkedet kan der være to sandsynlige forklaringer på denne udvikling: Enten er kravene og tidsklemmen på arbejdsmarkedet blevet større i perioden, hvilket har ført til, at det frivillige arbejde er blevet skubbet ud af den daglige tidsprioritering. Den økonomiske krise med krav om øget effektivitet og mere usikkerhed i ansættelsen, som vi har set siden 2008, kan tale for denne forklaring. Den anden mulighed er, at de velintegrerede grupper stadig finder, at det frivillige arbejde er vigtigt og slutter op om det, men at det relativt mister betydning og status, hvilket har ført til, at man neddrøler omfanget af det eller foretrækker tidsafgrænsede indsatser.

Sidstnævnte forklaring støttes af Jens Bonkes studier for Rockwool Fonden, der viser et interessant skift fra aktive til passive fritidsaktiviteter i perioden fra 2001 til 2008/09. Studierne er gennemført ved brug af tidsdagbøger som metode, hvor undersøgelsens deltagere meget detaljeret registrerer deres faktiske tidsforbrug på forskellige aktiviteter. Med denne metode viser det sig, at danskerne i 2008/09 brugte omkring 5 ¼ time om dagen på passiv fritid og kun knap 1½ time på aktiv fritid, mens der i 2001 blev brugt omkring 1 time mindre på passiv fritid og ca. 15 minutter mere på aktiv fritid. Bonke konkluderer følgende: ”Der er altså sket et skift fra aktive til passive fritidsaktiviteter i løbet af de sidste 10 år, og det gælder både for kvinder og mænd” (Bonke, 2012, s. 95). TV, radio, musik og IT/computer er blandt de passive aktiviteter, hvor tidsforbruget er steget. Når tidsintensiteten i det frivillige arbejde falder, må vi således også overveje, om det kan skyldes, at det frivillige arbejde presses ud af andre fritidsaktiviteter, som vi hellere vil bruge tiden på. Den øgede tid brugt på passive fritidsaktiviteter er nemlig sket, samtidig med at den faktiske tid brugt på lønarbejde viser et overraskende fald i den studerede periode (Bonke, 2012, s. 30).

At grupperne uden for arbejdsmarkedet og uden uddannelse øger deres tidsinvestering i perioden, kan tyde på, at det frivillige arbejde har fået en anden betydning for dem i perioden. Igen er der to muligheder. Enten er den strategiske brug af frivilligt arbejde som løftestang for kompetencer og kvalifikationer blevet vigtigere. Derfor arbejder man flere timer. Eller også er det frivillige arbejde som arena for meningsfuld

deltagelse og aktivitet for disse grupper blevet vigtigere i perioden. Den økonomiske krise, der i perioden kan have stillet større andele af befolkningen i en mere usikker position på arbejdsmarkedet, kan tale for begge forklaringer. Nærmere analyser af paneldata med den frivillige tidsanvendelse som afhængig variabel vil kunne belyse nogle af disse sammenhænge nærmere.

Analyserne peger generelt på et behov for at undersøge betydningen af det frivillige arbejde for forskellige grupper i samfundet, og hvad disse forskellige grupper får ud af det frivillige arbejde, og hvordan de bruger det i forhold til uddannelse, karriere, familieliv osv. Spiller det frivillige arbejde for eksempel en mere strategisk rolle for de grupper, der befinder sig længst væk fra arbejdsmarkedet? Kan disse grupper i nogen tilfælde bruge det frivillige arbejde som løftestang for integration på andre arealer? Analyserne af det frivillige arbejde blandt ikke-vestlige indvandrere (kapitel 8) kunne pege i den retning. Vores analyse af begrundelser for frivilligt arbejde (kapitel 6) kunne også tyde på, at de grupper, der befinder sig længst væk fra arbejdsmarkedet, i højere grad end stærkt integrerede grupper understreger det frivillige arbejdes betydning for både udvikling af personlighed, erfaringer og sociale fællesskaber. Men generelt ved vi for lidt om effekterne af det frivillige arbejde, dvs. hvilke konsekvenser det frivillige arbejde har for den, der udfører det (Wilson, 2012). Har frivilligt arbejde for eksempel positive effekter på helbredet eller for chancerne på arbejdsmarkedet, hvilke karakteristika ved det frivillige arbejde fremmer eventuelt sådanne effekter, og hvordan hænger effekterne sammen med sociale baggrundsforhold? Især har vi behov for at undersøge betydningen af det frivillige engagement blandt ikke-vestlige indvandrere, som vi for første gang har et pålideligt datamateriale om (jf. kapitel 8).

For de frivillige organisationer kan den ændrede tidsinvestering – uanset hvad der er årsagen – have betydelige konsekvenser. Noget tyder på, at det ikke er vanskeligere at få folk til at udføre frivilligt arbejde, men at det er blevet vanskeligere at få dem til at investere mange timer i det. Denne konklusion understøttes af, at man har set samme tendens i Norge, hvor andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde i relativt få timer, har været stigende (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 25). Det samme ser dog ikke ud til at være tilfældet i Sverige, hvor det gennemsnitlige månedlige timetal har været svagt stigende i perioden fra 1998 til 2009. I 2009 var det gennemsnitlige månedlige timetal 16 timer i Sverige

(Svedberg, von Essen & Jegermalm 2010, s. 17), altså helt det samme som i Danmark 2012.

For de frivillige organisationer, hvor den frivillige arbejdskraft udgør et vigtigt ressourcegrundlag, kan det faldende timetal betyde, at der samlet set bliver færre timer at gøre godt med, og at den frivillige arbejdsstyrke bliver mindre stabil. Hvis de frivillige organisationer har brug for specialiserede kompetencer, kan det også være problematisk, at de grupper, der formelt set har flest kompetencer, også er dem, der er sværest at få til at yde en tidsintensiv indsats. Nærmere analyser, der omregner den frivillige tid til årsværk i den frivillige sektor og ser på disse tal i sammenhæng med oplysninger fra organisationerne, er nødvendige for at kunne vurdere dette nærmere. Disse analyser vil indgå som en væsentlig del af et nyt forskningsprojekt, som Thomas P. Boje er ansvarlig for i samarbejde med Danmarks Statistik (det såkaldte ”Satelite account projekt”), der igangsættes i 2014. Se projektbeskrivelsen på www.cifri.dk.

En anden konsekvens kan være, at den frivilliges tilknytning til organisationen bliver mindre loyal. Alt andet lige må man forvente, at jo færre timer den frivillige investerer i organisationen, jo mindre tæt integreret vil vedkommende være i organisationens interne liv og styring. Dette må også ses i sammenhæng med, at en faldende andel af de frivillige er medlemmer af de organisationer, som de arbejder frivilligt for (kapitel 5). Det er et af de områder, hvor vi har set de største forandringer fra 2004 til 2012. Større andele af de frivillige udfører i 2012 deres frivillige arbejde på den ”udvendige” side af organisationen, hvis man kan udtrykke det på den måde, samtidig med at tidsengagementet er blevet mindre intensivt. For de frivillige foreninger i det civile samfund, som har demokratisk organisering og ledelse som et konstituerende karakteristika (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013, s. 45), må disse resultater give anledning til overvejelser. Hvordan sikrer man forbindelsen til og kommunikationen mellem frivillige og foreningen, hvis den måde, man er involveret på, har ændret sig? Hvordan sikrer man socialisering til foreningens værdigrundlag, hvis forbindelsen til medlemmer og frivillige bliver løsere? Alt andet lige svækkes foreningerne som demokratisk arena og politisk kommunikationskanal (jf. Torpe, 2013), hvis de udviklings-træk, vi har skitseret, er robuste. Omvendt er det ikke sikkert, at foreninger og organisationer som udfoldelsesarenaer for aktivitet svækkes.

Yderligere forskning, der kan lære os mere om, hvilke faktorer der har sammenhæng med tidsinvesteringen samt belyse udviklingen i

tidsinvestering, og hvilke konsekvenser disse ændringer har, er påkrævet. Det betyder også, at der skal forskes mere i de komplekse statistiske modeller, der kan belyse, hvordan tidsinvesteringen adskiller sig fra deltagelsen i sig selv. I den sidste ende kan tid vise sig at være den mest centrale indikator i belysningen af en eventuel overgang fra en klassisk kollektivt orienteret frivillighed til en mere refleksivt orienteret frivillighed (Hustinx & Lammertyn, 2003). I stedet for kontinuitet, forudsigelighed og langtidforpligtelse forudsiger denne teori, at det frivillige engagement vil være præget af skift, kortere tidshorisonter samt præferencer for mere fleksibel tilknytning med hurtige indgange og udgange. Hvis det er korrekt, at intensiteten i tilknytningen til organisationsmiljøet er svækket, kan det være et fund, der understøtter, at karakteren af det frivillige engagement ændrer sig, men vi ved for lidt empirisk om dette.

Fremtidige studier må også i højere grad undersøge, om faldende tidsinvestering substitueres af øgede pengegaver. Med andre ord om de frivillige, der over tid arbejder relativt færre timer, samtidig donerer relativt højere beløb til frivillige organisationer. I en norsk sammenhæng har Dag Wollebæk (Wollebæk & Sivesind, 2012) argumenteret for en sådan ”overflodstese”, hvis centrale påstand er, at der i takt med øget velstand, vil være en tendens til, at befolkningen hellere vil betale sig fra problemerne frem for at bruge tid på at gå ind og være med til at løse dem. Den norske olieøkonomi udgør en ekstrem case i denne sammenhæng, men det er vigtigt at undersøge, om allokeringen af tid til frivilligt arbejde i den studerede periode har fået en stærkere sammenhæng med indkomst, fordi lønforskellene samtidig – hvilket har været tilfældet i både Danmark, Norge og Sverige – er blevet større.

ÆNDRET VELFÆRDSMIKS?

I den periode, vi har studeret, er der sket en betydelig åbning i forhold til, at frivilligt arbejde også kan foregå i offentligt regi på plejehjem, sygehuse, skoler, biblioteker osv. Vi havde derfor forventet at se ændringer i retning af, at mere frivilligt arbejde foregik i regi af især offentlige organisationer og institutioner, mens mindre frivilligt arbejde foregik i regi af foreninger og selvejende institutioner. Her har vores undersøgelse imidlertid vist, at der er sket relativt lidt. Andelen af det frivillige arbejde, der foregår i foreningsregi og i regi af selvejende institutioner, er stort set uæn-

dret fra 2004 til 2012. Der er heller ikke sket nogen mærkbar vækst i den andel af det frivillige arbejde, der foregår i regi af offentlige institutioner. Dette er et lidt overraskende resultat. En mulig forklaring er naturligvis, at den intensive offentlige debat og promovning af de frivillige indsatser i partnerskaber osv. har ført til, at vi har overvurderet det faktiske omfang af sådanne arrangementer.

En anden mulig forklaring er, at flere kommuner end forventet inddrager frivillige i et samarbejde med foreninger og organisationer – og i mindre omfang end forventet gør det på egen hånd. Denne forklaring understøttes af Ibsen, Thøgersen & Levinsens undersøgelse af organisationssamfundets udvikling i perioden 2004-2010. Denne undersøgelse viser nemlig en klar stigning i andelen af foreninger, der siger, at de har et samarbejde med kommunerne i forhold til daginstitutioner, fritidsklubber, skoler eller andre institutioner (Ibsen, Thøgersen & Levinsen, 2013: 63).

Dette resultat peger på, at der er et stort behov for forskning i, hvordan partnerskaber mellem foreninger og kommuner udfolder sig på forskellige områder. Gennemsnitstallene dækker nemlig over ret store forskelle mellem de enkelte samfundsområder. For forskningen betyder det, at vi må interessere os mere for, hvordan det konkrete samarbejde og samspil mellem offentlige og frivillige indsatser udfolder sig på forskellige områder – og ikke bare på de klassiske velfærdsområder som social- og sundhedsområdet. I stigende grad inddrages frivillige og foreninger i forhold til folkeskolen, kulturområdet med biblioteker (se eksempelvis Tænk tanken for Fremtidens Biblioteker, 2013), kulturarv og museer, klima og miljøområdet i forhold til naturpleje, klimatilpasninger, naturgenopretning osv. Kommunernes Landsforening har oprettet en hjemmeside med overskriften ”Fremtidens velfærdsalliance” (www.kl.dk), der viser spændvidden i de kommunale ambitioner om samskabelse. I forlængelse heraf må vi også studere nærmere, hvilken betydning samarbejde og partnerskaber har for forskellige typer af frivillige organisationer (Hustinx, Verschuere & de Corte, 2014).

LITTERATUR

- Andersen, J.G. (2011): *Medborgerskab i Danmark*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Andersen, J.G. (2002): "Danskernes deltagelse i foreningsliv og græsrodsbevægelser, 1979-2000". I: Mikkelsen, F. (red.): *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark*. LSH: Gylling: Aarhus Universitetsforlag
- Aner, L.G. (2009): *Udflytninger fra København: Børnefamiliers udflytninger og bostedsvalg i et hverdagslivsperspektiv*. København: Center for Strategisk Byforskning, Københavns Universitet.
- Anker, J. & I. Koch-Nielsen (1995): *Det frivillige arbejde*. København: Socialforskningsinstituttet, 95:3
- Bonke, J. (2012): *Har vi tid til velfærd? – om danskernes brug af deres tid ude og hjemme*. København: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Gyldendal A/S.
- Boolsen, M.W. (1988): *Frivillige i socialt arbejde*. København: Socialforskningsinstituttet, 88:2.
- Bourdieu, P. & L.J.D. Wacquant (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1983): "Forms of Capital". I: J. Richardson (red.) *Handbook of Theory and Research in the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.

- Bryant, W.K., H. Jeon-Slaughter, H. Hang & A. Tax (2003): "Participation in Philanthropic Activities: Donating Money and Time". *Journal of Consumer Policy*, 26, 43-73.
- Burt, R.S. (2001): "Structural Holes Versus Network Closure as Social Capital". I: N. Lin, K. Cook & R.S. Burt (red.): *Social Capital. Theory and Research*. New York: Walter de Gruyter.
- Christensen, G. (2008): "Frivilligt arbejde, etniske minoriteter og integration." I: B. Ibsen, T.P. Boje & T. Fridberg (red.): *Det frivillige Danmark*, s. 77-93. Gylling: Narayana Press.
- Christensen, G. & S.R. Christensen (2006): *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration*. København: Socialforskningsinstituttet, 06:16.
- Clary, E.G., & M. Snyder (1998): "Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach". *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), s. 1516-1530.
- Cuskely, G., T. Taylor, R. Hoyer & S. Darcy (2006): "Volunteer Management Practices and Volunteer Retention: A Human Resource Management Approach." *Sport Management Review*, 2006, 9, s. 141-163.
- Dahl, K.M. & V. Jakobsen (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. København: Socialforskningsinstituttet. 05:01.
- Elder, G.H. (1974): *Children of the Great Depression, Social Change in Life Experience*. London: The University of Chicago Press.
- Evers, A. (2008): "Hybrid Organizations. Background, Concepts, Challenges". I: S.P. Osborne (red.): *The Third Sector in Europe*. London: Routledge.
- Eimhjellen, I. & S.B. Seggaard (2010): *Etniske minoriteter og frivillige organisationer*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Enjolras, B. & D. Wollebæk (2010): *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering*. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Faber, S.T. (2012): "Foreningen for kvindernes vækst: Integration gennem den danske demokratiske model?" I: A. Christensen & S.Q. Jensen (red.): *Stemmer fra en bydel – etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*, s. 213-247. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

- Frønes, I., K. Heggen & O.J. Myklebust (1997): *Livslop, oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Granovetter, M. (1973): "The Strength of Weak Ties". *American Journal of Sociology*, 78(6), s. 1360-1380.
- Handy, F. & I. Greenspan (2009): "Immigrant Volunteering A Stepping Stone to Integration?" *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(6), s. 956-982.
- Henriksen, L. & D. Rosdahl (2008): "Hvad forklarer forskellige typer af frivilligt engagement?" I: B. Ibsen, T.B. Boje & T. Fridberg: *Det frivillige Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hustinx, L. (2010): "Institutionally Individualized Volunteering: Towards a Late Modern Re-construction". *Journal of Civil Society*, 6(2), s. 165-180.
- Hustinx, L. (2010): "I Quit, Therefore I Am? Volunteer Turnover and the Politics of Self-Actualization". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(2), s. 236-255.
- Hustinx, L., A.R. Cnaan & F. Handy (2010): "Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon". *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), s. 410-434.
- Hustinx, L., B. Verschuere & J. de Corte (2014): "Organisational Hybridity in a Post-Corporatist Welfare Mix: The Case of the Third Sector in Belgium". *Journal of Social Policy*, <http://dx.doi.org/10.1017/S0047279413000962>.
- Hustinx, L. & F. Lammertyn (2003): "Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective", *Voluntas*, 14(2), s. 167-187.
- Ibsen, B. (2006): "Foreningerne og de frivillige organisationer." I: T. Boje, T. Fridberg & B. Ibsen (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. Socialforskningsinstituttet. 06:19.
- Ibsen, B., M. Thøgersen & K. Levinsen (2013): "Kontinuitet og forandring i foreningslivet". *Movements* 2013, 11. Institut for idræt og Biomekanik. Odense: Syddansk Universitet.
- Jakobsen, V. & A. Liversage (2010): *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet: Litteraturstudier og registerdata*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 10:29.
- Jegermalm, M. (2008): *Informal Care and Support for Careers: The case of Sweden*. Saarbrücken: VDM Verlag.

- Jegermalm, M. & E. Jeppsson-Grassman (2009): "Patterns of Informal Help and Caregiving in Sweden: a 13-years Perspective". *Social Policy & Administration* 43(7), s. 681-701.
- Jæger, M.M, M.D. Munk & N. Ploug (2003): *Ulighed og livslob. Analyser af betydningen af social baggrund*. København: Socialforskningsinstituttet, 03:10.
- Koch-Nielsen, I., L.S. Henriksen, T. Fridberg & D. Rosdahl (2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*. Socialforskningsinstituttet, 05:20.
- Lorentzen, H. (2001): "Frivillighed i forandring." I: L.S. Henriksen & B. Ibsen: *Frivillighedens udfordringer. Nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- McCulloch, A. (2013): "Cohort Variations in the Membership of Voluntary Associations in Great Britain 1991-2007." *Sociology*, 0038038513481643.
- Petrovski, K. (2012): *Investeringer i etniske minoritetsforeninger – en landsdækkende undersøgelse af de etniske minoritetsforeninger og deres ansøgning om økonomiske støtte*. København: Frivilligrådet.
- Pettersen, R.C. (2001): *Problembaseret læring – for elever, studerende og lærere*. Frederikshavn: Dafolo.
- Pichler, F. & C Wallace (2007): "Patterns of Formal and Informal Social Capital in Europe". *European Sociological Review*, 23: 423-435.
- Portes, A. (1998): "Social Capital: its origins and applications in modern sociology". *Annual Review of Sociology* 24, s. 1-24.
- Putnam, R.D. (2007): "E pluribus unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture". *Scandinavian Political Studies*, 30(2), s. 137-174.
- Putnam, R.D. (2000): *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster.
- Putnam R.D. (2001): "Social Capital: Measurement and Consequences". *Isuma: Canadian Journal of Policy Research*, 2 (Spring), s. 41-51. (også tilgængeligt som OECD-papir: <http://www.oecd.org/edu/innovation-education/1825848.pdf>).
- Putnam, R.D. (1996): "The Strange Disappearance of Civic America." *American Prospect*, s. 34-49.
- Rotolo, T. (2000): "A Time to Join, A Time to Quit: The Influence of Life Cycle Transitions on Voluntary Association Membership." *Social Forces*, 78(3), s. 1133-1161

- Rotolo, T. & J. Wilson (2004): "What Happened to the 'Long Civic Generation'? Explaining Cohort Differences in Volunteerism". *Social Forces*, 82(3), s. 1091-1121.
- Salamon, L.M., S.W. Sokolowski & R. List (2003) *Global Civil Society: An Overview Baltimore*. The John Hopkins University.
- Selle, P. (2013): "Reflektioner kring medlemsmodellens betydelse". I: L. Trägårdh, P. Selle, L. Skov Henriksen & H. Hallin (red.): *Civilsambället klämt mellan stat och kapital*. Stockholm: SNS Förlag.
- Svedberg, L., J. von Essen & M. Jegermalm (2010): *Svenskarnas engagemang är större än någonsin - insatser i och utanför föreningslivet*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Sokolowski, S.W. (1996): "Show Me the Way to the Next Worthy Deed: Towards a Microstructural Theory of Volunteering and Giving". *Voluntas*, 7(3), s. 259-278.
- Tang, F. (2009): "Late-life Volunteering and the Trajectories of Physical Health". *Journal of Applied Gerontology*, 28, s. 524-533.
- Thøgersen, M. (2013): *Selvejende institutioner i Danmark. Institutionernes udvikling, udbredelse og karakter på udvalgte samfundsområder*. Netværk for forskning i civilsamfund og frivillighed. Arbejdsnotat 01:2013.
- Torpe, L. (2013): *De stærke samfund. Social kapital i Skandinavien*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.
- Torpe, L. (2011): "Foreningsdanmark". I: P. Gundelach (red.): *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. S. 221-239. København: Hans Reitzels Forlag.
- Tænketanken Fremtidens Biblioteker (2013): *Undersøgelse af frivillighed på danske folkebiblioteker*. <http://fremtidensbiblioteker.dk/wp/wp-content/uploads/2013/04/Frivillighed-2013.pdf>.
- Wahlgren, B. (2009): *Transfer mellem uddannelse og arbejde*. København: Nationalt Center for Kompetenceudvikling.
- Wilson, J. (2012): "Volunteerism Research a Review Essay". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), s. 176-212.
- Wilson, J. (2000): "Volunteering", *Annual Review of Sociology*, 26, s. 215-240.
- Wilson, J. & M.A. Musick (1997a): "Who Cares? Toward an Integrated Theory of Volunteer Work", *American Sociological Review*, 62 (oktober), s. 694-713.

- Wilson, J. & M.A. Musick (1997b): "Work and Volunteering: The Long Arm of the Job." *Social Forces*, 76(1), s. 251-272.
- Wollebæk, D. & J. Aars (2011): "Har de vokst det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering". *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11(1), s. 33-48.
- Wollebæk, D. & K.H. Sivesind (2012): "A Paradox of Affluence? Volunteering in Norway, 1997-2009". Arbeidspapir presenteret på 10th ISTR International Conference, Sienna, juli 2012.
- Wollebæk, D. & K.H. Sivesind (2010): *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2013

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 13:01 Kjeldsen, M.M., H.S. Houlberg & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2012*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-141-7. e-ISBN: 978-87-7119-142-4. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:02 Liversage, A., R. Bille & V. Jakobsen: *Den danske au pair-ordning*. 281 sider. ISBN: ISBN 978-87-7119-143-1. e-ISBN: 978-87-7119-144-8. Vejledende pris 280,00 kr.
- 13:03 Oldrup, H., A.K. Høst, A.A. Nielsen & B. Boje-Kovacs: *Når børnefamilier sættes ud af deres lejebolig*. 222 sider. ISBN: 978-87-7119-145-5. e-ISBN: 978-87-7119-146-2. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 13:04 Lausten, M., H. Hansen & V.M. Jensen: *God praksis i forebyggende arbejde – samlet evaluering af dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse*. 173 sider. ISBN: 978-87-7119-147-9. e-ISBN: 978-87-7119-148-6. Vejledende pris: 170,00 kr.

- 13:05 Christensen, E.: *Ilasiq. Evaluering af en bo-enbed for udsatte børn*. 75 sider. ISBN: 978-87-7119-149-3. e-ISBN: 978-87-7119-150-9. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 13:06 Christensen, E.: *Ilasiq. Meeqqanut aarlerinartorsiortunut najugaqatigiiffimmik nalilersuineq*. 88 sider. ISBN: 978-87-7119-151-6. e-ISBN: 978-87-7119-152-3. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 13:07 Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen: *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. 153 sider. ISBN: 978-87-7119-153-0. e-ISBN: 978-87-7119-154-7. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 13:08 Luckow, S.T. & V.L. Nielsen: *Evaluering af ressource- og risikoskema. Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge*. 90 sider. e-ISBN: 978-87-7119-156-1. Netpublikation.
- 13:09 Winter, S.C. & V.L. Nielsen (red.): *Lærere, undervisning og elevpræstationer i folkeskolen*. 265 sider. e-ISBN: 978-87-7119-158-5. Netpublikation.
- 13:10 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse i 2012. Regionale forskelle*. 59 sider. ISBN: 978-87-7119-159-2. e-ISBN: 978-87-7119-160-8. Vejledende pris: 60,00 kr.
- 13:11 Manuel, C. & A.K. Jørgensen: *Systematic review of youth crime prevention intervention – published 2008-2012*. 309 sider. e-ISBN: 978-87-7119-161-5. Netpublikation.
- 13:12 Nilsson, K. & H. Holt: *Halvering af dagpengeperioden og akutupakken. Erfaringer i jobcentre og A-kasser*. 80 sider. e-ISBN: 978-87-7119-162-2. Netpublikation.
- 13:13 Nielsen, A.A. & V.L. Nielsen: *Evaluering af projekt SAMSPIL. En udvidet mødregruppe til unge udsatte mødre*. 66 sider. e-ISBN: 978-87-7119-163-9. Netpublikation.
- 13:14 Graversen, B.K., M. Larsen & J.N. Arendt: *Kommunernes rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen*. 146 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 168-4. Netpublikation
- 13:15 Bengtsson, S. & S.Ø. Gregersen: *Integrerede indsatser over for mennesker med psykiske lidelser. En forskningsoversigt*. 106 sider. ISBN: 978-87-7119-169-1. e-ISBN: 978-87-7119-170-7. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 13:16 Christensen, E.: *Ung i det grønlandske samfund. Unges holdning til og viden om sociale problemer og muligheder*. 58 sider. e-ISBN: 978-87-7119-171-4. Netpublikation.

- 13:17 Christensen, E.: *Kalaallit inuiaqatigiivini inuusuttuaqqat. Inuusuttuaqqat inoqatigiinnermi ajornartorsiutit periarfissallu pillugit ilisimasaat isummertariaasaallu*. 66 sider. e-ISBN: 978-87-7117-172-1. Netpublikation.
- 13:18 Vammen, K.S. & M.N. Christoffersen: *Unge's sebskade og spiseforstyrrelser. Kan social støtte gøre en forskel?* 156 sider. ISBN: 978-87-7119-173-8. e-ISBN: 978-87-7119-174-5. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 13:19 Fridberg, T. & M. Damgaard: *Volunteers in the Danish Home Guard 2011*. 120 sider. ISBN: 978-87-7119-175-2. e-ISBN: 978-87-7119-176-9.
- 13:20 Luckow, S.T., T.B. Jakobsen, A.P. Langhede & J.H. Pejtersen: *Bedre overgange for udsatte unge. Midtvejsevaluering af efterværnsinitiativet 'Vejen til uddannelse og beskæftigelse'*. 98 sider. ISBN: 978-87-7119-177-6. e-ISBN: 978-87-7119-178-3. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 13:21 Benjaminsen, L. & H.H. Lauritzen: *Hjemløshed i Danmark 2013. National kortlægning*. 182 sider. ISBN: 978-87-7119-179-0. e-ISBN: 978-87-7119-180-6. Vejledende pris: 180,00 kr.
- 13:22 Jacobsen, S.J., A.H. Klynge & H. Holt: *Øremærkning af barsel til fædre. Et litteraturstudie*. 82 sider. ISBN: 978-87-7119-181-3. e-ISBN: 978-87-7119-182-0. Vejledende pris: 80,00 kr.
- 13:23 Thuesen, F., H.B. Bach, K. Albæk, S. Jensen, N.L. Hansen & K. Weibel: *Socialøkonomiske virksomheder i Danmark. Når udsatte bliver ansatte*. 216 sider. ISBN: 978-87-7119-183-7. e-ISBN: 978-87-7119-184-4. Vejledende pris: 210,00 kr.
- 13:24 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder 2007-2011*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-185-1. e-ISBN: 978-87-7119-186-8. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:25 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: *Mere uddannelse, mere i løn?* 50 sider. e-ISBN: 978-87-7117-188-2. Netpublikation.
- 13:26 Damgaard, M., Steffensen, T. & S. Bengtsson: *Hverdagsliv og levevilkår for mennesker med funktionsnedsættelse. En analyse af sammenhænge mellem hverdagsliv, samliv, udsatthed og type og grad af funktionsnedsættelse*. 193 sider. ISBN: 978-87-7119-189-9. e-ISBN: 978-87-7119-190-5. Vejledende pris: 190,00 kr.
- 13:27 Holt, H. & K. Nilsson: *Arbejdsfastholdelse af skadelidte medarbejdere. Virksomhedernes rolle og erfaringer*. 100 sider. ISBN: 978-87-7119-191-2. e-ISBN: 978-87-7119-192-9. Vejledende pris: 100,00 kr.

- 13:28 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark*. 410 sider. ISBN: 978-87-7119-193-6. e-ISBN: 978-87-7119-194-3. Vejledende pris: 400,00 kr.
- 13:29 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark. Sammenfatning af resultater fra PLAAC*. 62 sider. ISBN: 978-87-7119-195-0. e-ISBN: 978-87-7119-196-7. Vejledende pris: 60,00 kr.
- 13:30 Christensen, E.: *Børn i Mælkebøtten. Fra socialt udsat til mønsterbryder?* 125 sider. ISBN: 978-87-7119-197-4. e-ISBN: 978-87-7119-198-5. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 13:31 Christensen, E.: *Meeqqat Mælkebøttenimittut. Isumaginninnikkut aarlerinartorsortumit ileqqunik allannortitsisumut?* 149 sider. ISBN: 978-87-7119-199-8. e-ISBN: 978-87-7119-200-1. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 13:32 Bengtsson, S., H.E.D. Jørgensen & S.T. Grønfeldt: *Sociale tilbud til mennesker med sindslidelse. Den første kortlægning på personniveau*. 130 sider. ISBN: 978-87-7119-201-8. e-ISBN: 978-87-7119-202-5. Vejledende pris: 130,00 kr.
- 13:33 Benjaminsen, L., J.F. Birkelund & M.H. Enemark: *Hjemløse borgers sygdom og brug af sundhedsydelser*. 206 sider. ISBN: 978-87-7119-203-2. e-ISBN: 978-87-7119-204-9. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 13:34 Larsen, L.B. & S. Bengtsson: *Talblindhed. En forskningsoversigt*. 175 sider. ISBN: 978-87-7119-205-6. e-ISBN: 978-87-7119-206-3. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:35 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder i industrien. Medarbejdere med håndværkspræget arbejde eller operatør- og monteringsarbejde*. 978-87-7119-207-0. Netpublikation.
- 13:36 Bille, R., M.R. Larsen, J. Høgelund & H. Holt: *Falcks partnerskabsmodel på sygedagpengeområdet. Evaluering af et offentligt-privat samarbejde*. 234 sider. ISBN: 978-87-7119-208-7. e-ISBN: 978-87-7119-209-4. Vejledende pris: 230,00 kr.
- 13:37 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Effektmåling af Forebyggelsesfondens projekter*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-210-0. e-ISBN: 978-87-7119-211-7. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 13:38 Björnberg, U. & M.H. Ottosen (red.): *Challenges for Future Family Policies in the Nordic Countries*. 260 sider. ISBN: 978-87-7119-212-4. e-ISBN: 978-87-7119-213-1. Vejledende pris: 250,00 kr.

- 13:39 Christoffersen, M.N. & A. Højen-Sørensen: *Børnehavens normeringer. En forskningsoversigt over opgørelsesmetoder*. 116 sider. e-ISBN: 978-87-7119-214-8. Netpublikation.
- 13:40 Holt, H., V. Jakobsen & S. Jensen: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2013*. 170 sider. ISBN: 978-87-7119-216-2. e-ISBN: 978-87-7119-217-9. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:41 Aner, L.G., A. Høst, W. Alim, A. Amilon, I.K. Nielsen & C.L. Rasmussen: *Boligsociale indsatser og huslejestøtte. Midtvejsevaluering af Landsbyggefondens 2006-2010 pulje*. 220 sider. ISBN: 978-87-7119-218-6. e-ISBN: 978-87-7119-219-3. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 13:42 Bengtsson, S. & S. G. Knudsen: *Integration af behandling og social indsats over for personer med sindslidelse. Evaluering af seks forsøg*. 124 sider. ISBN: 978-87-7119-220-9. e-ISBN: 978-87-7119-221-6. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 14:01 Bach, H. B. & M. R. Larsen: *Dagpengemodtageres situation omkring dagpengeophør*. 135 sider. e-ISBN: 978-87-7119-223-0. Netpublikation.
- 14:02 Loft, L. T. G.: *Parinterventioner og samlivsbrud. En systematisk forskningsoversigt*. 81 sider. e-ISBN: 978-87-7119-225-4. Netpublikation.
- 14:03 Aner, L. G. & H. K. Hansen: *Flytninger fra byer til land- og yderområder. Højtuddannede og socialt udsatte gruppers flytninger fra bykommuner til land- og yderkommuner – Mønstre og motiver*. 169 sider. e-ISBN: 978-87-7119-226-1. Netpublikation.
- 14:06 Bengtsson, S., L. B. Larsen & M. L. Sommer: *Døvfødte børn og deres livsbetingelser*. 147 sider. ISBN: 978-87-7119-232-2. e-ISBN: 978-87-7119-233-9. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 14:07 Larsen, L. B., Bengtsson, S. & M. L. Sommer: *Døve og døvblevne mennesker. Hverdagsliv og levevilkår*. 169 sider. ISBN: 978-87-7119-234-6. e-ISBN: 978-87-7119-235-3. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 14:08 Oldrup, H. & A. Højen-Sørensen: *De aldersopdelte fokusområder i ICS. Kvalificeringen af den socialfaglige metode*. 189 sider. e-ISBN: 978-87-7119-236-0. Netpublikation.
- 14:09 Fridberg, T. & L. S. Henriksen: *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. 291 sider. ISBN: 978-87-7119-237-7. e-ISBN: 978-87-7119-238-4. Vejledende pris: 290,00 kr.

AALBORG UNIVERSITET

UDVIKLINGEN I FRIVILLIGT ARBEJDE 2004-2012

Denne rapport er en undersøgelse af udviklingen i danskernes frivillige arbejde fra 2004-2012. Undersøgelsen er en opfølgning på en befolkningsundersøgelse fra 2004, som var den første omfattende dokumentation af danskernes frivillige engagement.

Undersøgelsen viser, at der er stor stabilitet i danskernes frivillige indsats. Hver tredje dansker udfører frivilligt arbejde i 2012 og det er stort set det samme som i 2004.

Under den overordnede stabilitet i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde er der tendenser til ændringer. Andelen af frivillige er blevet lidt mindre i de yngre aldersgrupper. Til gengæld er andelen af frivillige blevet lidt større i de ældste aldersgrupper. Traditionelt har flere mænd end kvinder været frivillige. Der er imidlertid en tendens til, at forskellen mellem de to køns deltagelse i frivilligt arbejde bliver mindre og måske er på vej til at vende. Der er endvidere en tendens til, at sammenhængen mellem uddannelse og frivilligt arbejde er blevet lidt større.

Med hensyn til organiseringen af det frivillige arbejde, så viser undersøgelsen, at den klassiske medlemsmodel, hvor langt det meste af det frivillige arbejde udføres af frivillige, som samtidig er medlemmer af den organisation, de arbejder frivilligt for, er under forandring.

Rapporten er et samarbejde mellem SFI og Aalborg Universitet.

